

Γ.Γ. Γαλανόπουλου - Ανέστη

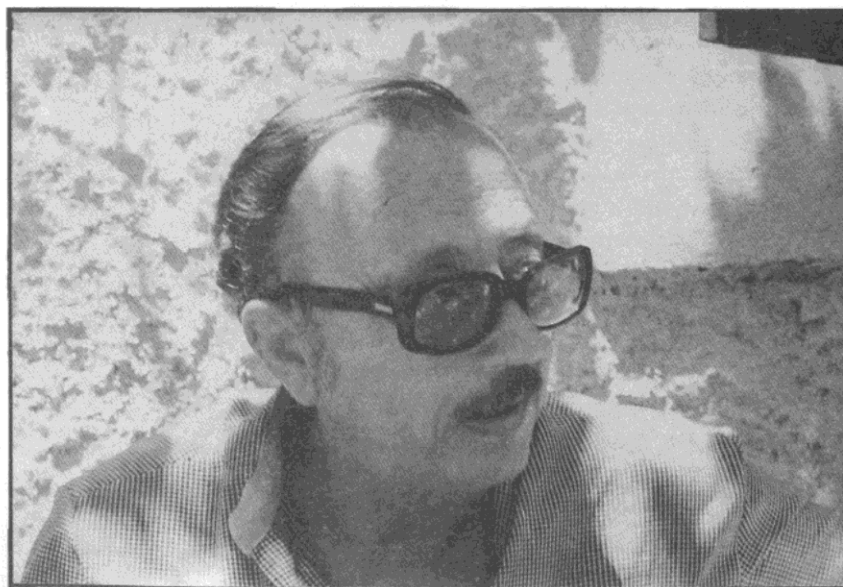
**ΠΟΛΙΤΙΚΑ
ΚΕΙΜΕΝΑ**

1500
1300

ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Γ.Γ. Γαλανόπουλου - Ανέστη

Έκδοση: CONVOY
ΑΘΗΝΑ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1993

Υπεύθυνος σύμφωνα με το νόμο: Γιώργος Κώτσος, Θεμιστοκλέους 37, τηλ.: 36.13.180

Όσο περνά ο χρόνος από τη μέρα του θανάτου του μπαρμπα-Γιάννη του Γαλανόπουλου, τόσο η μορφή του γιγαντώνεται στη συνείδησή μας. Όσο φυλλομετρούμε τα κείμενά του, ανιχνεύουμε με δυσκολία τη μακρά πορεία της επαναστατικής του δράσης, τόσο περισσότερο η οικεία και φιλική ανάμνησή του υποχωρεί μπρος στο δέος της Ιστορίας του. Αρχίσαμε να επιμελούμαστε μια έκδοση για τον μπαρμπα-Γιάννη, το σύντροφο, το φίλο μας, γρήγορα όμως βρεθήκαμε κατάφατσα με την ίδια την Ιστορία αυτού του τόπου, με τα «υλικά ζώη» του καπετάν-Ανέστη, μπροστά δηλαδή στη μοναδική κι εντελώς ξεχωριστή πορεία ενός διαχρονικού αντάρτη.

Όμως, όσο περισσότερο ανακαλύπτουμε το ιστορικό διαμέτρημα του καπετάν-Ανέστη, τη σπουδαιότητα της προσφοράς του, τη μεγαλοσύνη του, τόσο λιγότερο μένουμε πιστοί στο πνεύμα της πολιτικής του κληρονομιάς, τόσο περισσότερο δηλαδή κινδυνεύουμε να προδώσουμε το μάθημα ταπεινότητας, την άρνηση κάθε ίχνους υπερβολής και βερμπαλισμού που μας μάθαινε με τη στάση του. Ο μπαρμπα-Γιάννης απεχθανόταν την προβολή και τα μεγάλα λόγια, ενώ ως μεγάλα έργα θεωρούσε την καθημερινή, συνεπή και αποτελεσματική ανατρεπτική πολιτική δράση. Σαρκαστικός και ανατρεπτικός όχι μόνο απέναντι στην κρατική εξουσία, αλλά στην εξουσία σε κάθε της μορφή, απεχθανόταν τις αντιστορικές ηρωοποιήσεις, όχι από κάποιο αίσθημα ατομικής σεμνοτυφίας ή χριστιανικής ταπεινότητας, αλλά από τη βαθιά πολιτική πεποίθηση ότι η υπερβολή και η εξωιστορική μυθοποίηση δεν είναι ουδέτερες πολιτικές πρακτικές, αλλά συνιστούν αστική αντίληψη και ιδεολογία, ακόμα κι όταν εξυμνούν επαναστάτες, που απώτερο σκοπό (ή αποτέλεσμα) έχει να ξεχωρίσει και να απομονώσει τους «ήρωες» και «πρωταγωνιστές» από την (υλική και ανθρώπινη) βάση — το μόνο μεγάλο και ανώνυμο πρωταγωνιστή της Ιστορίας...

Στο τεντωμένο σχοινί λοιπόν ανάμεσα στα μεγέθη της Ιστορίας και στην προσωπική πολιτική του παρακαταθήκη, επιχειρούμε εδώ μια πρώτη, ατελή και οπωσδήποτε μερική ανθολόγηση των πολιτικών — κυρίως — κειμένων του, από την εποχή της Αντίστασης ως τη μεταπολίτευση.

Αυτό που — κατά τη γνώμη μας — διαπερνά όλη την επαναστατική πορεία του αξέχαστου συντρόφου μας (πόσο αλαζονικό, από την πλευρά μας, αλλά και πόσο τιμητικό ταυτόχρονα, για εμάς, να μπορούμε να αποκαλούμε σύντροφο έναν επαναστάτη όπως ο μπαρμπα-Γιάννης) και που συνιστά τη μοναδικότητά του (αυτή η έκφραση ασφαλώς δεν θα του άρεσε...) είναι η *συνέχεια μέσα στην ασυνέχεια*.

Τούτος ο τόπος είναι γεμάτος από μνήματα, μνήμες και παρουσίες αγωνιστών, ανιδιοτελών και γνήσιων επαναστατών που έδωσαν τη ζωή τους για την ανατροπή της κεφαλαιοκρατικής βαρβαρότητας: ένας από αυτούς υπήρξε και ο μπαρμπα-Γιάννης. Η μοναδικότητά του λοιπόν δεν βρίσκεται σ' αυτό. Δεν βρίσκεται επίσης στη συνεχή και συνεπή πολιτική του δράση και παρουσία. Υπάρχουν ακόμα εν ζωή πολλοί συναγωνιστές και συνομήλικοι του μπαρμπα-Γιάννη που εξακολουθούν να μένουν πιστοί στα ιδανικά της Αντίστασης και του κομμουνισμού. Η μοναδικότητά του λοιπόν βρίσκεται αλλού.

Ο μπαρμπα-Γιάννης ευθύς μόλις αποφυλαχίζεται στα 1960, δεν είναι πλέον ο πολιτικός Επίτροπος του ΕΛΑΣ που ζητά να επαναλάβει — χωρίς λάθη αυτή τη φορά — τους στόχους, την τακτική και τη στρατηγική ενός τελειωμένου κύκλου αγώνα, αλλά μαζί με τους λιγοστούς συντρόφους του (τον Αντρέα τον Μπαταριά και τον Παναγιώτη τον Ελή) προσπαθεί να δημιουργήσει τους όρους για μια νέα αρχή. Το ίδιο και λίγα χρόνια αργότερα στον αντιδικτατορικό αγώνα αναλύει, συμμετέχει

και αγωνίζεται μέσα στις νέες συνθήκες — δεν φάχνει την επανάληψη, αλλά τη νέα σύνθεση, τα νέα υποκείμενα της ανατροπής. Συνεπώς στη γραμμή της ασυνέχειας — χωρίς όμως να ξεκόβει ποτέ από τις βαθύτερες αξίες και σταθερές της Αντίστασης, από το πνεύμα του αντάρτη — συνεχίζει και στη μεταπολίτευση τις ίδιες προσπάθειες με διαφορετικά όμως μέσα και στόχους, γνωρίζοντας πολύ καλά πως κάθε νέα πολιτική και κοινωνική «φάση» δεν τροποποιεί μόνο τη μορφή αλλά και τα περιεχόμενα της ταξικής πάλης, όχι μόνο την τακτική, αλλά και τη στρατηγική.

Το χαμένο στοίχημα τόσων και τόσων γενιών στη χώρα μας υπήρξε η σχεδόν παραθετική (ούτε καν προσθετική ή ακόμα λιγότερο συνθετική) τους ασυνέχεια. Κάθε γενιά αγωνίστηκε ηρωικά και με συνέπεια στο δικό της κύκλο για τα περιεχόμενα και τους σκοπούς του καιρού της, ευθύς μόλις όμως ο μετασχηματισμός των καπιταλιστικών συνθηκών «ξεπερνούσε» (από καπιταλιστική, φυσικά, σκοπιά) αυτά τα περιεχόμενα, η τεράστια πλειοψηφία των αγωνιστών αδυνατούσε να ανασυντεθεί, να προσαρμοστεί, στο νέο κύκλο, έμενε προσκολλημένη στα «παλιά ιδανικά», μη κατανοώντας το νέο νόημα των αγώνων, καταλήγοντας σε πολλές περιπτώσεις «γραφική φιγούρα» του χθες.

Ο καπετάν-Ανέστης όχι!

Ο μπαρμπα-Γιάννης, ακριβώς γιατί δεν ηρωοποιεί το παρελθόν, κρατά ζωντανές μέσα του τις αναλλοίωτες αξίες της αντίστασης και της εξέγερσης αλλά προσπαθεί να τις προσδέσει στο σταθερό έδαφος, όχι της ιδεολογίας, αλλά των νέων κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών.

Μένει ενεργός και κυρίως αποτελεσματικός γιατί αλλάζει.

Είναι αλήθεια, όπως είπαμε, πως και αρκετοί άλλοι συναγωνιστές του μένουν συνεπείς στις αξίες της Αντίστασης, κουβαλώντας με στωικότητα την αιρετικότητά τους, την απραγματοποίητη αλήθεια τους, εισπράττοντας όμως ως αντίτιμο αυτής τους της συνέπειας, την πολιτική αναποτελεσματικότητα.

Ο μπαρμπα-Γιάννης, αντίθετα, γνωρίζει καλά το «κρυφό» μονοπάτι που συνδέει τον Άρη τον Βελουχιώτη με τον Χρήστο τον Τσουτσουβή, την Ιστορία με το παρόν. Δεν του αρκεί, λοιπόν, να καταγγέλλει τη γραφειοκρατία, γνωρίζει πως η σύγχρονη μορφή του αντιγραφειοκρατικού αγώνα είναι η αντιεξουσιαστική πρακτική...

Την εποχή που δεν νοείται Αριστερά παρά μόνο μέσα στο ΚΚΕ δίνει από εκεί τη μάχη του, όμως, ευθύς μόλις αυτό το πολιτικό μόρφωμα εξαντλείται ιστορικά (όχι το 1989, αλλά ήδη από τη δεκαετία του '50) ο καπετάν-Ανέστης αντιλαμβάνεται πως η νέα Αριστερά (κοινωνική και πολιτική) συγκροτείται πλέον εκτός ΚΚΕ. Και, βέβαια, ακόμα μια φορά, δεν κάνει λάθος. Έτσι, στον αντιδικτατορικό αγώνα, που ριζοσπαστικοποιεί ακόμα και αστούς, το ΚΚΕ μένει παθητικός θεατής, ενώ η εκτός ΚΚΕ κοινωνική και πολιτική Αριστερά και μαζί της ο μπαρμπα-Γιάννης βάζουν τα θεμέλια ενός νέου κύκλου...

Ο κύκλος αυτός συνεχίζεται στη μεταπολίτευση, όπου και πάλι ο καπετάν-Ανέστης «δεν βολεύεται» με αυτούς που στο τέλος της δικτατορίας είδαν το τέλος του αγώνα τους. Συνεχίζει ως τις τελευταίες μέρες της ζωής του να συμμετέχει, να αναλύει, να μαζεύει εκείνες τις αξέχαστες «πληροφορίες» του.

Ένα μήνα πριν το θάνατό του αναβάλλει αναγκαστικά το ταξίδι του στη Σερβία, αλλά μόνο προσωρινά, όπως λέει. Όμως τα μάτια του είναι στραμμένα εκεί, άλλωστε, όπως γνωρίζουν όσοι έχουν διαβάσει τα άρθρα του στο KONBOY, η κρίση στη Γιουγκοσλαβία δεν ήταν γι' αυτόν έκπληξη, την είχε προβλέψει ήδη από το 1989.

Συνέχεια μέσα στην ασυνέχεια λοιπόν, συνεχής αλλαγή τακτικής και περιεχομένων, αλλά και σταθερή πίστη στις διαχρονικές αξίες της αντίστασης. Γιατί ο μπαρμπα-Γιάννης ήξερε καλά πως η αντίσταση είναι πάντα αναγκαία, η εξέγερση είναι πάντοτε δίκαιη...

CONVOY
Νοέμβρης 1993

ΓΙΑΝΝΗΣ Γ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ / ΑΝΕΣΤΗΣ

Γεννήθηκε στο Πελόπιο της Ηλείας, 30.11.1917, όπου και τέλειωσε, άριστος μαθητής, το σχολείο. Παιδί ακόμη παίρνει το βάπτισμα στην παρανομία πλάι στον Παντελή Δαμασκόπουλο· σύνδεσμος, μεταφέρει μηνύματα στο μηχανισμό του Κόμματος στους δημόσιους υπαλλήλους.

Εθελοντής στην Αεροπορία, εκπαίδευση στο Τατόι. Στο κόμμα, στη Στρατιωτική Κομματική Οργάνωση Αεροπορίας. Στον πόλεμο του '40 αεροπόρος με επιτυχίες. Οι Γερμανοί. Κατοχή. Πίσω στο χωριό. Στην Αντίσταση μέσα από τις γραμμές του ΚΚΕ.

Με εντολή του Κόμματος στο βουνό να οργανώσει το αντάρτικο. Τόλμη και αποφασιστικότητα. Ένα πιστόλι με μία μόνο σφαίρα και αφοπλισμός των Ιταλών στη Δάμιζα· τα πρώτα αξία λόγου όπλα. Το 3ο Τάγμα του ΕΛΑΣ στην Ηλεία, καβάλα στο Βόλγα, σύνδεσμος της περιφερειακής επιτροπής του ΚΚΕ με τον ΕΛΑΣ.

Τέλη 1943. Η μάχη στο Πούσι. Τόλμη και αποφασιστικότητα και πάλι. Όχι σύμπτωση. Αιφνιδιασμός. Μάχη εκ του σύνεγγυς, άχρηστη η αεροπορία. Η ισχυρότερη δύναμη των Γερμανών υποχωρεί με απώλειες. Τα όπλα λάφυρα πολλά και σπουδαία. Το σχέδιο για περικύκλωση της ΙΙΙ Μεραρχίας του ΕΛΑΣ αποτυγχάνει. Οι Γερμανοί αποσύρονται από την ορεινή Ηλεία και αποφεύγονται οι εκκαθαρίσεις τους στα χωριά.

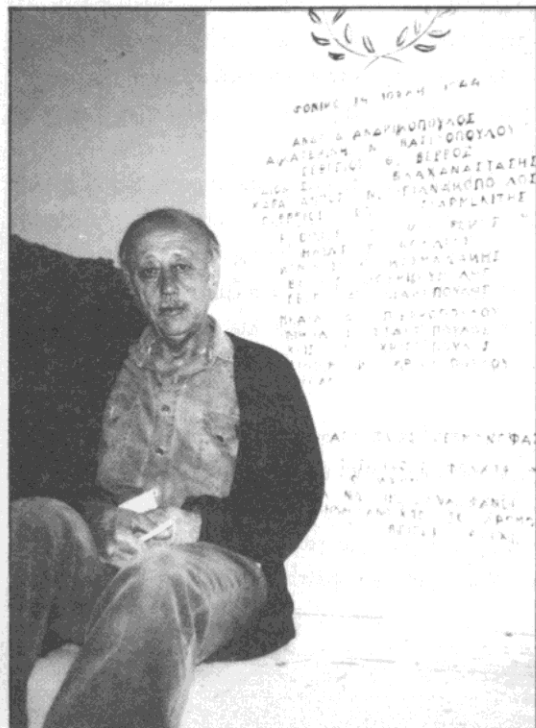
Αρχές 1944. Στο 12ο Σύνταγμα του ΕΛΑΣ, περιοχή Ερυμάνθου. Επιχειρήσεις γύρω από την Πάτρα αλλά και μέσα στην πόλη. Τον Οκτώβρη επικεφαλής ομάδας κρούσης στην απελευθέρωση της πόλης. Το πρωτόκολλο παράδοσης με την υπογραφή του. Ο αφοπλισμός των ταγματасσφαλιτών και χωροφυλάκων. Οι Εγγλέζοι. Κεντρικός ομιλητής, με τη στολή λοχαγού του ΕΛΑΣ, στη συγκέντρωση στην πλατεία Αγίου Γεωργίου. Η συνάντηση των καπετάνιων της περιοχής με τον Άρη, γνωστοί απ' την Καισαριανή· η επίσημη και η άλλη στη συνέχεια. Η αγωνία για το κακό που έρχεται.

Ο αφοπλισμός και η διάλυση του ΕΛΑΣ. Αντάρτες με πολιτικά. 25 Μαρτίου 1945, στην εκκλησία του χωριού του, η κοινωνική διάσταση της επανάστασης του 1821. Και πάλι στην παρανομία, ως αξιωματικός μέσα στους στρατώνες της Πάτρας! Κολύμπι στο νερό... ακόμα. Η πίεση, ξανά πίσω στο βουνό. «Δεν γίνομαι ο τράγος που θα πάει τα πρόβατα στο σφαγείο». Τελικά και πάλι στο βουνό. Η προδοσία. Από ψηλά το ξέφωτο της συνάντησης κυκλωμένο. Μερικές χειροβομβίδες και δρόμο.

Διώξεις. Κυνηγητό. Η σύλληψη στον Πύργο. Άγριοι ξυλοδαρμοί. Η σάρκα σαπίζει, πέφτει. Γλιτώνει χάρη στις φροντίδες νοσοκόμας, τυλιγμένος με βούτυρο και βαμβάκι. Φυλακή. Έκτακτο Στρατοδικείο Κορίνθου. Το Ψήφισμα Γ' του '46. «Μυαλό ξυράφι» θα ψελλίσει ο συγχωριανός του για να τον υπερασπίσει· αποδεικτικό στοιχείο της ενοχής αποφαινεται ο δοσίλογος επίτροπος. Θάνατος. Η απο-

Φυλακές Ζακύνθου. Πάσχα 1949.
Με τον Ηλία Κονδύλη (στη μέση)
και τον Νίκο Τεφάνη

λογία του, μόνος, χωρίς τους δύο δικηγόρους. «...Πράγματι επήρα μέρος σ' αυτό το πράγμα, που εσείς ονομάζετε συμμορία. Στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτα άλλο από μια ομάδα καταδιωχόμενων. Αναλαμβάνω τις συνέπειες της πράξεώς μου και δεν θέλω να μεταθέσω τις ευθύνες αλλά να δείξω τους πραγματικούς λόγους που μας ανάγκασαν να το κάνουμε αυτό...». Ισόβια. Οκτώβρης 1946.

Ακροναυπλία, Ζάκυνθος, Κρήτη, Κεφαλονιά, Θεσσαλονίκη, Κέρκυρα, Αβέρωφ, Αίγινα, ...

«όλα είναι καθαρά και ήσυχα. Τόσο ήσυχα, που εμείς που ζούμε εδώ χρόνια ολόκληρα τρομάζουμε μόλις αντιληφθούμε την ένταση της ησυχίας και πασχίζουμε όχι λίγες φορές ν' αντιδράσουμε...»

Αντίδραση προς κάθε κατεύθυνση. Ο Ήλιος, η Γουρνοκεφαλή... Η καθημερινή ζωή στη φυλακή και όχι μόνο, μοναδικά δείγματα γραφής, περνούν τα σίδερα μέσα στα εξώφυλλα των βιβλίων. Εκφράζει πάντα τις δικές του απόψεις. Λέει αυτό που θέλει.

Χριστούγεννα 1960. Η αποφυλάκιση. Ο πρώτος καιρός. Το όχι στα προξενιά. Δουλειά, στον «Τουριστικό Οδηγό» και στην «ΕΛΛΑΔΑ». Και ο αγώνας, σ' όλη την Ελλάδα, με τον πολυαγαπημένο φίλο και σύντροφο Αντρέα Μπαταριά, τον Παναγιώτη Ελή και πολλούς άλλους. Για το όνειρο. Για την άλλη Αριστερά. Την Ανεξάρτητη Αριστερά, χωρίς το θανάσιμο σφιχταγκάλισμα του Κόμματος.

Η στρατιωτική δικτατορία δεν θα τον βρει ανέτοιμο. Καλά πληροφορημένος την περιμένει. Καλοκαίρι 1967. Διαφυγή στην Ιταλία κι από κει παντού. Η αντίσταση στη χούντα και ο επαναστατικός αγώνας. Στη Γερμανία, στη Σουηδία, στη Γαλλία, στο Μάη του 1968, στη Βόρεια Αφρική, στην Αλγερία, στην Ερυθραία, στην Κούβα με τους λαούς που αγωνίζονται.

Η οργάνωση της Αντίστασης, η δυνατότητα για την ανάπτυξη του επαναστατικού κινήματος του λαού, η Ανεξάρτητη Αριστερά και οι προτάσεις στο Ελληνικό Δημοκρατικό Επαναστατικό Κίνημα. Δουλειά συλλογική, με αποφασιστική όμως τη σφραγίδα του Ανέστη και του Μπαταριά. Η ΕΠΙΘΕΣΗ.

Η Μεταπολίτευση. Η νέα ΕΠΙΘΕΣΗ. Η πείνα. Οι μεταφράσεις. Το στήσιμο των εκδόσεων Δελθθανάση. Ο αγώνας για την εφημερίδα της άλλης Αριστεράς και τη Λαϊκή Ενότητα με τον Θανάση Χατζή. Η ιστορία που δεν γράφτηκε... Τα ΚΕΙΜΕΝΑ. Το κοφτερό μυαλό και η ηρεμία των επιχειρημάτων. Το πάθος για ζωή και ελευθερία, τα μαθήματα της εξουσίας. Ο μικρός που έφυγε. Η νέα τάξη και το ταξίδι στα Βαλκάνια. Ο Μιχάλης που πρόλαβε να γυρίσει να πεθάνει στη λεύτερη Ερυθραία.

Το τελευταίο ταξίδι στο Λαζαρέτο, στην Κέρκυρα. Το ταξίδι στη Σερβία, που δεν έγινε. Η αρρώστια. Το νοσοκομείο. 6 Οκτώβρη 1993.

Αυτή τη φορά δεν μπόρεσε να φύγει όπως εκείνος ήθελε.

Αυτό που μένει. Η συνέπεια. Η τόλμη. Η αποφασιστικότητα. Το κοφτερό μυαλό. Τα επιχειρήματα. Ο αγώνας που συνεχίζεται...

ΕΙΝΑΙ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ ΤΟΥ 1946. Βρίσκομαι στην Ακροναυπλία. Έχω δικαστεί ισόβια με την υπ' αριθ. 3 απόφαση του Έκτακτου Στρατοδικείου Κορίνθου. Είμαι 1.69μ. ύψος· ζυγίζω 45 οκάδες· με πονάει όλο μου το κορμί από το ξύλο που έχω φάει· κουτσαίνω ελαφρά, νιώθω εξάντληση, κουράζομαι εύκολα, δεν μ' αφήνουν να κάνω καμιά δουλειά και αισθάνομαι απέραντη χαρά γιατί ζω. Το μόνο που θέλω αυτή τη στιγμή είναι να βεβαιώνομαι αδιάκοπα ότι είμαι ζωντανός, ότι δεν βρίσκομαι σκεπασμένος με μια οργιά χρώμα, ότι μπορώ να χαίρομαι γιατί υπάρχουν άνθρωποι, πράγματα, θάλασσα, βουνά, δέντρα, κάμποι, πουλιά, φυτά και λουλούδια. Όταν ανεβαίνω στο πλατύ περβάζι των παραθύρων κάθομαι με τις ώρες. Τα σταυρωτά σίδερα μ' εμποδίζουν να δω ξεκούραστα έξω αλλά δεν μ' ενοχλούν. Πιάνομαι και με τα δυο μου χέρια σφιχτά από δαύτα, χώνω όσο παίρνει το κεφάλι μου στο άνοιγμά τους, αφήνω τη ματιά μου να χαϊδεύει τη γαλάζια θάλασσα του Αργολικού, να τρέχει στον πλούσιο κάμπο, να σκαρφαλώνει στις γνώριμες κορυφές της Ζήρειας και να βαδίζει στις αστραφτερές κορδέλες του δρόμου που τραβάει κατά την Ντρομπολιτισά. Τα χέρια μου και το κεφάλι μου

παγώνουν από τον τσουχερό χειμωνιάτικο αέρα και τα παγωμένα σίδερα. Αλλά δεν φεύγω. Χαϊδεύομαι στα σίδερα και τα χαϊδεύω. Η ψύχρα, το κρύο, το σύγκρυο που μερικές φορές με πιάνει είναι απόδειξη ζωής.

Οι ημέρες περνάνε. Είμαστε επτακόσιοι τόσοι άνθρωποι στους τρεις θαλάμους. Δύσκολο να ταχτοποιηθούμε. Έχουμε στρώσει τα τσαμασίρια μας στο σάπιο πάτωμα το ένα κοντά στο άλλο σε τέσσερες σειρές. Με έχουν τοποθετήσει κοντά στο παράθυρο. Ένα δυνατό χτύπημα με υποκόπανο στο στήθος μου έχει δωρίσει δύσπνοια και χρειάζομαι αέρα. Έστω και λίγο που ορμάει μέσα τα βράδια όταν ο θαλαμάρχης διατάζει το άνοιγμα για λίγα λεπτά. Από τη μια μεριά και την άλλη κοιμούνται δυο πατριωτάκια μου. Με προσέχουν. Τρώμε μαζί. Πλένουν τα πιάτα. Στρώνουν και μαζεύουν τα τσαμασίρια. Πλένουν και τα δικά μου ρούχα μαζί με τα δικά τους· με κοιτάνε στα μάτια και προσπαθούν να με εξυπηρετήσουν όσο μπορούν. Μερικές φορές νιώθω χαρά γι' αυτήν την αφοσίωση. Τις περισσότερες με πικραίνει γιατί καταλαβαίνω ότι αργά να συνέλθω, να γίνω καλά. Όμως θα γίνω.

I

Είναι δεκέμβριος του 1946. Βρίσκομαι στην Ακροναυπλία. Έχω δικαστεί ισόβια με την υπ' αριθ. 3 απόφαση του Έκτακτου Στρατοδικείου Κορίνθου. Είμαι 1.69μ. ύψος· ζυγίζω 45 οκάδες· με πονάει όλο μου το κορμί από το ξύλο που έχω φάει· κουτσαίνω ελαφρά, νιώθω εξάντληση, κουράζομαι εύκολα, δεν μ' αφήνουν να κάνω καμιά δουλειά και αισθάνομαι απέραντη χαρά γιατί ζω. Το μόνο που θέλω αυτή τη στιγμή είναι να βεβαιώνομαι αδιάκοπα ότι είμαι ζωντανός, ότι δεν βρίσκομαι σκεπασμένος με μια οργιά χρώμα, ότι μπορώ να χαίρομαι γιατί υπάρχουν άνθρωποι, πράγματα, θάλασσα, βουνά, δέντρα, κάμποι, πουλιά, φυτά και λουλούδια. Όταν ανεβαίνω στο πλατύ περβάζι των παραθύρων κάθομαι με τις ώρες. Τα σταυρωτά σίδερα μ' εμποδίζουν να δω ξεκούραστα έξω αλλά δεν μ' ενοχλούν. Πιάνομαι και με τα δυο μου χέρια σφιχτά από δαύτα, χώνω όσο παίρνει το κεφάλι μου στο άνοιγμά τους, αφήνω τη ματιά μου να χαϊδεύει τη γαλάζια θάλασσα του Αργολικού, να τρέχει στον πλούσιο κάμπο και σκαρφαλώνει στις γνώριμες κορυφές της Ζήρειας και να βαδίζει στις αστραφτερές κορδέλες του δρόμου που

δρόμου που τραβάει κατά την Ντρομπολιτισά. Τα χέρια μου και το κεφάλι μου παγώνουν από τον τσουχερό χειμωνιάτικο αέρα και τα παγωμένα σίδερα. Αλλά δεν φεύγω. Χαϊδεύομαι στα σίδερα και τα χαϊδεύω. Η ψύχρα, το κρύο, το σύγκρυο που μερικές φορές με πιάνει είναι απόδειξη ζωής.

X

Οι ημέρες περνάνε. Είμαστε επτακόσιοι τόσοι άνθρωποι στους τρεις θαλάμους. Δύσκολο να ταχτοποιηθούμε. Έχουμε στρώσει τα τσαμασίρια μας στο σάπιο πάτωμα το ένα κοντά στο άλλο σε τέσσερες σειρές. Με έχουν τοποθετήσει κοντά στο παράθυρο. Ένα δυνατό χτύπημα με υποκόπανο στο στήθος μου έχει δωρίσει δύσπνοια και χρειάζομαι αέρα. Έστω και το λίγο που ορμάει μέσα τα βράδια όταν ο θαλαμάρχης διατάζει το άνοιγμα για λίγα λεπτά. Από τη μια μεριά και την άλλη κοιμούνται δυο πατριωτάκια μου. Με προσέχουν. Τρώμε μαζί. Πλένουν τα πιάτα. Στρώνουν και μαζεύουν τα τσαμασίρια. Πλένουν και τα δικά μου ρούχα μαζί με τα δικά τους· με κοιτάνε στα μάτια και προσπαθούν να με εξυπηρετήσουν όσο μπορούν. Μερικές φορές νιώθω χαρά γι' αυτήν την αφοσίωση. Τις περισσότερες με πικραίνει γιατί καταλαβαίνω ότι αργά να συνέλθω, να γίνω καλά. Όμως θα γίνω.

Ο Ήλιος

Οι κουβέρτες μου δεν μπορούν να συγκρατήσουν το πρωινό αγιάζι. Τι να σου κάμουν κι αυτές. Είναι κοντά 12 χρόνια που μου τις έστειλε η μάνα μου και κοντεύουν να μείνουν μόνο οι κλωστές. Τυλίγομαι με δαύτες όσο μπορώ πιο σφιχτά, κάθομαι σταυροπόδι στο κρεβάτι και τα μάτια μου δεν ξεκολύνουν από το παράθυρο. Ένα χρόνο κάνει να ξημερώσει τέτοιες μέρες. Σήμερα ιδιαίτερα είμαι πολύ βιαστικός. Έχω κάμει αίτηση στο διευθυντή να με δεχτεί στην αναφορά και πρέπει να ετοιμαστώ. Δεν περιμένω να μου δώσει κουβέρτες.

Είναι η τέταρτη φορά που του ζητώ κι εκείνος κάθε οφρά το ίδια μου λέει. «Περιμένουμε. Κάναμε υπόμνηση στο Υπουργείο κι όπου κι αν είναι θα έρθουν».

Εν τω μεταξύ ο καιρός περνάει, ο χειμώνας έχει μπει για τα καλά κι από πουθενά δεν φαίνεται τίποτα. Το μόνο που μας μένει είναι ο ήλιος. Και μόνο πως το αργότερο στις 9 θα αρχίσει να πατάει στην αχτίνα μας είναι μια παρηγοριά.

Αρκεί να μην έχει συννεφιά. Όταν συμβαίνει να έχει, όλα μας φαίνονται φρικτά, όλα είναι ανάποδα κι εμείς οι ίδιοι γινόμαστε ανάποδοι, έτσι που όλα μας τα νεύρα είναι τεντωμένα σα χορδές έτοιμες να εξακοντίσουν τις σαΐτες τους και να χτυπήσουν ό,τι βρουν στο δρόμο τους, φταίει δε φταίει, χωρίς να πολυκοσκινίζουν ούτε το γιατί ούτε το τι θα γίνει ύστερα. Κάτι τέτοιες μέρες τις φυλαγόμαστε. Τον περισσότερο καιρό τον ξοδεύουμε κλεισμένοι στα κελιά μας μ' ένα βιβλίο, μ' ένα φίλο που μας καταλαβαίνει και τον καταλαβαίνουμε, ποτέ όμως με το συγάτοικο. Όταν είναι ανοιχτή η φυλακή ποτέ δε θα ιδής παρέα δυο που μένουν στο ίδιο κελί. Μόλις μπορεί να ξεφύγει ο ένας του άλλου το κάνει με ευχαρίστηση. Όταν τύχει καμιά δουλειά να τους υποχρεώσει να μείνουν λίγο οι δυο τους. Τέτοιες ώρες λογαριάζονται για ατυχία, για δυστύχημα, για κάτι ενοχλητικό που πρέπει να πάψει όσο γίνεται γρηγορότερα.

Όχι γιατί δε μονοιάζουν. Ίσα ίσα έχουμε φροντίσει ώστε καθένας μας να μένει μ' έναν που να ταιριάζει, όσο μπορεί να ταιριάζουν άνθρωποι μερικές φορές πολύ διαφορετικοί. Όταν όμως έχει ήλιο, σα σήμερα, τα πράγματα τα είναι εντελώς διαφορετικά.

Μόλις ανοίξει η φυλακή και χυθείς στο προαύλιο τίποτα δε σε συγκρατάει. Ρίχνεσαι πάνω σε όλους για ν' αδειάσεις το καθίκι, να μπεις πρώτος στ' αποχωρητήριο, να πλυθείς πρώτος, να σκουπίσεις το κελί πριν από τους άλλους για να μπορέσεις ήσυχα ύστερα να περιμένεις. Βέβαια, όλα αυτά δε γίνονται έτσι που να σε πνίξουν οι αγαναχτισμένες διαμαρτυρίες των άλλων που κάνουν το ίδιο με σένα.

Βάνεις σ' ενέργεια όλη την ευλυγισία που διαθέτεις, έτσι που να πετύχεις το όσο το δυνατό μεγαλύτερο κέρδος με τις λιγότερες διαμαρτυρίες. Αν δεν καταφέρεις και σπουδαία πράγματα, ιδιαίτερα στο αποχωρητήριο, που αποτελεί το στίβο των πιο ζωηρών αγώνων, κάνεις όσο μπορείς τις άλλες δουλειές και περιμένεις κυττάζοντας τον ήλιο.

Είναι μια παρηγοριά κι αυτό. Τον παρακολουθείς που λάμπει χυμένος σ' όλο το στερέωμα που προβάλλει πάνω από τα ψηλά [...] που ζώνουν το συγκρότημα της φυλακής και νοιώθεις πως όπου κι αν είναι θα πάφεις πια να κολυμπάς σ' όλη αυτή την υγρασία που είναι πνιγμένο το προαύλιο.

Είναι αλήθεια πως όταν ο ήλιος είναι μακρυνά, όταν περνάει ψηλά λοξά χωρίς ν' αγγίζει τίποτα, αισθάνεσαι πιο δυνατή την ψύχρα, πιο αμειλιχτη τη σκιά να σε παγώνει.

Σε τέτοιες στιγμές εγώ δεν κυττάζω τον κατακάθαρο, παγωμένο ουρανό, αλλά ρίχομαι στις μοβόρικες χωρίς ούτε στιγμή να παύω να φροντίζω ώστε να μην απομακρύνουμαι και πολύ από τη γωνιά που θα πρωτοπείσει ο ήλιος. Γιατί το ίδιο σαν κι εμένα σκέφτονται και ενεργούν και οι άλλοι. Όταν λέω πως δεν κυττάζω τον παγωμένο ουρανό λέω την αλήθεια ή καλύτερα λέω τη μισή αλήθεια. Ολόκληρη αλήθεια είναι το ότι παραμονεύω με την άκρη του ματιού να ιδώ αν ο ήλιος έπιασε τις κορυφές των πύκνων. Αυτό σημαίνει πως το μάτι μου πιάνει και λίγο ουρανό που πασχίζω όμως να μην τον βλέπω.

Για να είμαι πιο αντικειμενικός πρέπει να ομολογήσω πως ο ουρανός με πειράζει περισσότερο όταν τα πύκνα είναι κι εκείνα στη σκιά όπως κι εγώ εδώ κάτω. Γιατί έχω παρατηρήσει πως μόλις αρχίσουν να τα χαϊδεύουν οι αχτίνες, μου φαίνεται πως με λούζουν κι εμένα, πως η πύρα τους με φτάνει εδώ κάτω στον πάτο του πηγαδιού που παριστάνει το προαύλιο.

Από κείνη τη στιγμή η ταχτική αλλάζει.

Οι βόλτες γίνονται πιο γρήγορες ή περιορίζονται σ' ένα μικρότερο χώρο για να βρίσκομαι πιο περισσότερο χρόνο κοντά στο σημείο που θα πρωτοπαρέσει ο ήλιος μόλις φτάσει εδώ.

Μερικές φορές σταματούν ολότελα και προσκυλιέμαι σε μια από τις ομάδες που σχηματίζονται εκεί κοντά και που όλες περιμένουμε τον ίδιο σκοπό.

Η συζήτηση που έχει ανοίξει ούτε ενδιαφέρει κανέναν ούτε κανείς την παρακολουθεί.

Ο καθένας ρίχνει από καμμία κουβέντα σαν προσάναμα για να συντηρηθεί και να δικαιολογεί τη μάζωξη χωρίς να γνοιάζεται για κείνο που θα ακολουθήσει. Ένας που θα παρακολουθούσε τη ζωή μας και που ξέρεi πόσο μυγιάγγιχτοι είμαστε θα πάραξενευόταν όταν διαπίστωνε πως εδώ ακριβώς δείχνουμε μια ανεκτικότητα απίστευτη σ' ό,τι και να μας απαντήσουν στην κουβέντα που ρίξαμε, ενώ σ' άλλη περίπτωση μπορεί και με λιγότερα να προκαλούσαμε ζητήματα που μόνο πολύς κόπος και θέληση και διαπραγματεύσεις λεπτές και πολύπλοκες θα μπορούσαν να τα διευθετήσουν. Τώρα όλη αυτή η ευαισθησία έχει κάνει βήματα πίσω και όλη μας η προσοχή είναι γυρισμένη στις αχτίνες που άρχισαν να βεργολυγίζουν στις κορυφές των πύκνων.

Από κει ως την κόχη της αχτίνας η απόσταση δεν είναι μεγάλη. Από εδώ που βρίσκομαι παρακολουθώ το πέταγμα της πρώτης. Δρασκελίσει τη μάντρα και προσπαθεί να γαντζωθεί στην άκρη της κόχης. Για ένα ελάχιστο διάστημα παίζεται εκεί ένα παιχνίδι-αστραπή με το φως και τον ίσκιο, ένα ανάλαφρο πάλεμα, σαν παιχνίδισμα που σου πιάνει την αναπνοή. Σ' αυτή τη ρευστή στιγμή χάνεις τη σιγουριά για το κάθε τι και για το πιο βέβαιο

ακόμα και φοβάσαι μήπως η ακτίνη δεν μπορέσει να γαντζωθεί κι έτσι ούτε κι εσύ μπορέσεις να νοιώσεις το χάδι του ήλιου. Αισθάνεσαι να σου φεύγει κάποιο βάρος μόλις σιγουρευτείς πως η ταλάντωση που συνεχίζεται μέσα στο ανάλαφρο ανακάτωμα από αέρα, ίσκιο, φως κατασταλάζει σ' ένα χρυσό λεκέ που αστράφτει στην πλάκα της γωνιάς και αρχίζει όλο να πλαταίνει.

Από κει και κάτω πια το κατέβασμα γίνεται μεθοδικά. Η πάλη ανάμεσα στον ίσκιο και το φως δε σταμάτησε. Όμως βλέπεις πως το τελευταίο προχωρεί με περίσκεψη και απωθεί τον ίσκιο σ' όλο το πλάτος του μετώπου αργά μα σίγουρα. Αυτός υποχωρεί πιθαμή με πιθαμή και δεν εγκαταλείπει τις θέσεις του παρά όταν αναγκαστεί κάτω από την καταθλιπτική πίεση της φωτιάς που τον λυώνει. Οι ατμοί που αχνίζουν σ' όλον τον τοίχο δείχνουν την τύχη του ίσκιου.

Λυώνει εκεί επί τόπου, ανακατεύεται με τον αέρα και εξαφανίζεται. Φαίνεται πως το φως είναι έμπειρος στρατηγός. Από πάντοτε είχε να κάνει με τους ίσκιους κι έχει εφαρμόσει την καλύτερη ταχτική για να τους εξουδετερώσει. Δε βιάζεται. Ξέρει πως οι ίσκιои είναι πεισματάρηδες και ύπουλοι και δυσκολοπολέμητοι. Δεν κατρακυλάει από την κορυφή στη βάση, θριαμβικά, ασυλόγιστα. Κι ας ξέρει πως εκεί χαμηλά εμείς το περιμένουμε με μια λαχτάρα που δεν υπάρχουν λόγια να την πουν, πως ζητάμε νά 'ρθει γρήγορα, όσο το δυνατό πιο γρήγορα, γιατί φοβόμαστε πως μπορεί κάτι να συμβεί που θα μας το στερήσει ίσως για σήμερα, ίσως... Δεν έχει σημασία τι θέλουμε εμείς τούτη τη στιγμή. Σημασία έχει πως οι ακτίνες μας πρέπει να είναι προσεχτικές και είναι είτε το θέλουμε είτε όχι.

Όταν γατζώνονται στα κάγκελα του παραθυριού και κοιτάζουν προσεχτικά μέσα στο κελί μας, μπορεί να χασομερούν, έτσι τουλάχιστο μας φαίνεται εμάς, όμως δεν σταματούν, δεν παύουν να κάνουν τη δουλειά τους όπως έχουν μάθει όπως πρέπει. Εμείς δεν έχουμε παρά να περιμένουμε. Έτσι κανείς θα μπορούσε να προσδιορίσει το ρόλο μας στην περίπτωση αυτή. Εμάς όμως αυτό δε μας αρέσει. Δεν μας αρέσει να περιμένουμε στριμωγμένοι ο ένας κοντά στον άλλον, αδρανείς, τον ήλιο να φτάνει και σε μας. Εμείς μπορεί να είμαστε φυλακισμένοι, άνθρωποι δεμένοι δηλαδή, αλλά σε χαμμιά περίπτωση δεν είμαστε πλάκες ή δέντρα κολημένα, ανίκανα να σηκωθούν λίγο ψηλότερα από κει που βρίσκονται. Ο ήλιος θα έρθει. Όσο πιο γρήγορα τόσο το καλύτερο. Αυτός προχωρεί προς εμάς κι εμείς πρέπει να τον πλησιάσουμε με τις δικές μας τις δυνάμεις. Έτσι η απόσταση θα μικρύνει, ο χρόνος θα λιγοστεύει. Το κέρδος θα είναι όλο δικό μας.

Λίγα δευτερόλεπτα γρηγορότερα ο ερχομός του ήλιου είναι ένα κέρδος. Σαν έρθει ποιος λογαριάζει πια. Όλ' αυτά δεν τα σκεφτόμαστε. Δε λέγουνται ούτε νοιώθονται όπως είναι γραμμένα εδώ. Η κίνηση όλων μας όμως είναι ένας δείκτης που όσο θολά κι αν είναι όλα αυτά μέσα μας, μας σπρώχνουν όλους προς μια κατεύθυνση.

Πισωπλατίζουμε όλοι προς τον τοίχο.

Στριμωχνόμαστε εκεί που θα πρωτοφτάσει και συνεχίζουμε να ενεργούμε πιο πραχτικά ακόμα για να συντομέψουμε την προσμονή.

Ανεβαίνουμε στη μαντρούλα που χτίσαμε εκεί κοντά, σκαρφαλώνουμε σε μια πειρούλα για να φτάσουμε πιο ψηλά, ταλαντευόμαστε σ' ένα τούβλο

για να κερδίσουμε λίγους πόντους και όταν κοντοζυγώνει απλώνουμε ψηλά το χέρι μας και τεντώνουμε το κορμί μας που έχει σκεβρώσει από την υγρασία. Αυτά μπορούμε, αυτά κάνουμε. Όταν νοιώθουμε να μας χαϊδεύει το χέρι, να χώνεται μέσα στα μαλλιά μας, να κατεβαίνει στο πρόσωπό μας, και να ρέει στις πλάτες μας, μαζί με τη χαρά της ζεστασιάς αισθανόμαστε και την ικανοποίηση πως κάναμε κι εμείς το βηματάκι μας, για να έρθει πιο γρήγορα. Από δω και πέρα όλα θ' αλλάξουν. Ο ένας θα ξεμακραίνει από τον άλλον για να μην του κόβει τον ήλιο του και όσο πάει θα σχηματίζονται ημικύκλια, το 'να δίπλα στο άλλο, που θα απλώνουν σιγά σιγά, όσο θα μεγαλώνει το αλώνι του ήλιου.

Οι φωνές θα γίνουν δυνατότερες. Το αίμα θα κυλήσει πιο γρήγορα και μια εντύπωση τρυφεράδας, συγκατάβασης θα μας γεμίσει, που θα γίνει γεγονός για λίγη έστω ώρα, μα που θα γίνει. Είναι κάτι διαφορετικό από κείνο που κυριαρχούσε την ώρα της προσμονής.

Τότε όλος ο πυρετός είχε συγκεντρωθεί στο μάτι που παρακολουθούσε, στο κρέας που πρόσμενε και έξω από αυτά υπήρχε η αδιαφορία. Το κρέας ζητούσε τον ήλιο, μόνο τον ήλιο, τίποτα έξω από τον ήλιο. Για όλα τ' άλλα στεκόσουν αδιάφορος. Αυτό όμως που κυριαρχεί τώρα είναι κάτι το ολότελα διαφορετικό. Η συγκατάβαση δεν είναι το αποτέλεσμα μιας προσμονής. Συνυπάρχει με την ορμή που κυλάει στο αίμα, με την τρυφεράδα που δημιουργεί το χάδι του ήλιου, με την ευφορία που σε κατακλύζει. Έχεις γίνει καλύτερος. Βλέπεις με τις καλύτερες διαθέσεις το διπλανό σου κι αν δε στεκόσαστε τόσο κοντά ο ένας με τον άλλον όπως πριν από λίγο που είχατε να κάνετε με το πρωινό αγιάζι και να περιμένετε, αυτό δε γίνεται γιατί δε νοιώθετε την ανάγκη, γιατί νοιώθετε αδιαφορία γι' αυτόν πια, αλλά γιατί θέλετε να του αφήσετε περισσότερο χώρο να κινηθεί ελεύθερα, ν' αποχτήσετε κι εσείς περισσότερο χώρο, για να μην τον στενοχωρήσετε ούτε να στενοχωρηθείτε.

Έχω παρατηρήσει πως τις παγωμένες μέρες που μας ζεσταίνει ο ήλιος, μόλις περπατήσεις κάμποσο, φλυαρήσεις άλλο τόσο, αρχίζει να σε πιάνει μια κούραση και μια ακατανίκητη τάση να βρεθείς μόνος. Η κούραση δεν είναι φυσιολογική. Δηλαδή δεν δικαιολογείται από την ποσότητα της βόλτας ούτε από το ρυθμό, την ταχύτητά της. Έχω πιάσει πολλές φορές τον εαυτό μου να βρίσκει προφάσεις για να αφήσει την παρέα και να μείνει μόνος του. Εκείνο όμως που διαπίστωσα είναι πως δεν χρειάζεται και μεγάλη προσπάθεια για να το πετύχεις. Οι άλλοι της παρέας αντιδρούν χλιαρά, λες και ο ήλιος μαλάκωσε την αντίστασή τους και είναι έτοιμοι με το πρώτο κι εσένα ν' αφήσουν να πας στη δουλειά σου κι εκείνοι να χωρίσουν και να τραβήξουν ο καθένας στη δική του.

Ποτέ όμως σ' αυτές τις περιπτώσεις η απομόνωση δε διαρκεί πολύ ούτε σε οδηγεί σε πένθιμες σκέψεις. Όλα όσα έρχονται στο μυαλό σου, όπου πετάει το μυαλό σου, είναι ντυμένα με τα πιο ευχάριστα χρώματα.

Η πίκρα σου είναι η πίκρα που νοιώθεις μόλις φας κάπως μπόλικο μέλι και σε βαραίνει γρήγορα. Γι' αυτό μόλις αισθανθείς τη γεύση της ζητάς να ξεδόσεις, να ξαναζητάς τη συντροφιά που λίγο λίγο ξαναμαζεύεται, στο λιόλουστο πεζούλι κι έχει πιάσει το νήμα μιας συζήτησης που κανείς δεν μπορεί να προβλέψει πού θα καταλήξει.

ΧΡΟΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΗΛΕΙΑ

Από τό Γιάννη Γαλανόπουλο-Ανέστη

Περιοδικό διάλογος (ΑΕΧΑΙΝΩΝ), 1982 τεύχος 17

Ένα χρονικό δέν είναι μόνο «καταγραφή μερικών γεγονότων που εμφανίζονται σέ μιά εποχή σ' ένα καθορισμένο χώρο. Διανθισμένο μερικές φορές μέ την παρουσία μερικών πρωταγωνιστών ή δευτεραγωνιστών. Τότε τό χρονικό θά είναι ξερό κι από-ξερο, χωρίς χυμούς που θά ταίριαζε στό (παρ-φρασμένο εδώ) «... τότε ήταν μερικοί άνθρωποι κι εδώ ήταν ένας τόπος». Ο χυμός, ή ουσία, μιάς πράξης, ενός χρονικού, βρίσκεται στήν περιγραφή των συγκρούσεων που διαδραματίζονταν κι αναπτύσσονταν μέσα στους ανθρώπους πρώτα, στήν εποχή, που τούς σφράγιζε και τή σφράγιζαν. Αυτών των συγκρούσεων που έβγαιναν προς τά έξω σάν στάση, σάν δράση, σάν συντελεστής γεγονότων που καταγράφονται στίς ήμερήσιες διαταγές τής ιστορίας. Σάν στάση και σάν δράση, σάν σχέση, δηλαδή, του ξεχωριστού ατόμου μέ τούς άλλους ανθρώπους, μέ την εποχή κι ακόμα και μέ τό φυσικό του περιβάλλον. Τό χρονικό, δηλαδή, τής Αντίστασης και στήν Ήλεια δέν μπορεί νά περι-οριστεί σέ στρατιωτικές-δυναμικές συγκρούσεις, οργανωτικές διαδικασίες, έγχειρήματα, πολιτικές πονη-ριές (τακτική), μάχες και λογιστική. Δίνοντας όλα τά στοιχεία που συγκροτούν τό φαινόμενο που ονομάστηκε -όχι μ' επιτυχία- «Αντίσταση» σκέτη ή «Εθνική», καταγράφεται τό ύλικό τό απαραίτητο γιά την έπεξεργασία της κατοχής. Και ταυτόχρονα, γιά τή σύνθεση τής εικόνας της. Αλλά, ή σύνθε-ση αυτή είναι γεμάτη παγίδες από την αρχή. Ή γυμνή καταγραφή είναι δύσκολη. Και οι πειρασμοί και οι κίνδυνοι νά παρασυρθεί από τούς μύθους που έχουν συσσωρευτεί στό πέρασμα των χρόνων είναι δυνατοί. Κι αυτοί οι κίνδυνοι είναι μεγαλύτε-ροι τούτη τή στιγμή που ακόμα άντηχούν οι αλα-λαγμοί από την «αναγνώριση τής Αντίστασης» και τής «Εαμικής Αντίστασης» δηλαδή. Ή πίεση που ασκήθηκε πάνω σ' αυτήν υποχώρησε -γιά λόγους που δέν θ' αναφέρουμε- εδώ- και κραυγές χαράς, κι άγριας ικανοποίησης έξακοντίστηκαν ως τά με-σοούρανα. Ένώ οι τυφλοί τής τάξης τους δίνουν μάχες όπισθοφυλακών. Τούτη τή γεμάτη εύφορία στιγμή, πολλαπλασιάζονται και χρωματίζονται πιό έντονα οι μύθοι που άρχισαν την εποχή τής Αντί-στασης και συνεχίστηκαν, δημιουργώντας μιά εικό-να μαύρου ή κόκκινου, μέ ή χωρίς χρωματικές δι-αβαθμίσεις. Και είναι πιό δύσκολη ή απαγγίστρωση απ' αυτούς κι από την επίδραση που άσκησαν δε-

καετίες ολόκληρες στή διαμόρφωση μιάς όπωσδη-ποτε, παραποιημένης εικόνας τής Αντίστασης. Γιατί δέν προβλήθηκε εδώ, στήν Ήλεια, καμιά Αντί-σταση άλλη στόν κατακτητή, δυναμική, ένοπλη, οργανωμένη εκτός από την Αντίσταση του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Οι προσπάθειες που έγιναν έξω από τό ΕΑΜ σκόπευαν σέ Αντίσταση κατά τής κυριαρχίας του ΕΛΑΣ και στή δημιουργία πολιτικών-δυναμικών προγεφυρωμάτων τής άστικής ελληνικής τάξης και των ξένων προστατών. Ή συντριβή των μύθων, όμως είναι έπιταχτική ανάγκη. Έστω και σέ σύγ-κρουση μέ τόν εαυτό σου και μ' εκείνους τούς άλλους τούς «δικούς» σου, ιδιαίτερα. Μεσ' από τόν κουρνιαχτό τής συντριβής των μύθων θ' άρχι-σει νά διαγράφεται σιγά-σιγά ή γυμνή, τραγική, άποκαλυπτική εικόνα και τής εποχής και τής Αν-τίστασης.

Αυτή δέν βγαίνει από τίς σελίδες τής Αποκάλυ-ψης του Ιωάννη -έργο μιάς φλογισμένης φαντα-σίας ενός έρημιτη φανατικού. Είναι τό δημιούργη-μα του κοινωνικού συνόλου, του έπίπεδου τής κοι-νωνικής συνειδησης που συνθέτουν οι άτομικές συνειδησεις ύστερ' αυτό περίπλοκες, πολύπλευ-ρες έσωτερικές συγκρούσεις και από τή δράση των κοινωνικών ατόμων προς τά έξω. Ή εικόνα τής Αντίστασης είναι ή καθημερινή συντριβή κι άνασύνθεση των μικρών κόσμων που έχουν οι άν-θρωποι και οι πολίτες δημιουργήσει μέσα τους και στίς σχέσεις τους μέ τόν έξωτερικό κόσμο, άν-θρώπινο και φυσικό. Και γι' αυτό είναι φοβερή. Και γιατί ή Αντίσταση και στήν Ήλεια δέν είναι κάτι που έγινε μέ κάποια διατάγματα ή «φυσιολο-γικά» σάν συνέχεια της «Αλβανίας» ή κάτω από κάποιον έξαλλο πατριωτικό ένθουσιασμό. Βέβαια, οι ιστορικές καταβολές -και ή «Αλβανία» συγκα-ταλέγεται σ' αυτές- έπαιξαν τό ρόλο τους στόν καθορισμό τής στάσης και στήν ανάπτυξη τούτης ή εκείνης τής μορφής, τής έκτασης και τής έντα-σης τής Αντίστασης. Αλλά οι ιστορικές καταβο-λές δέν έπαιξαν όλες θετικό ρόλο.

Είναι μύθος ότι ή Αντίσταση αναπτύχθηκε -όσο αναπτύχθηκε- γιατί «ό τράχηλος του Έλληνος ζυ-γόν δέν υποφέρει», είναι ένας μύθος έπικίνδυνος παραπλανητικός που ξεστρατίζει την προσπάθεια γιά τή σωστή έρμηνεία τής ιστορίας, δηλαδή των κοινωνικών συγκρούσεων που άδιάκοπα συντηρούν-ται κάτω από διάφορα ιδεολογικά, έθνικά, θρη-

σκευτικά κλπ. κίνητρα, σχήματα και προσχήματα. Ούτε γιατί, κατ' εξαίρεση αυτός, έχει «έμφυτον τό αισθημα (:) της ελευθερίας». Ο κάθε άνθρωπος θέλει να ζει ελεύθερος. Αλλά η ελευθερία δεν χάνεται μόνο όταν η χώρα που ζεις έχει καταπατηθεί από ξένους. Η σκλαβιά είναι κάτι άλλο, πιο βαθύ. Μπορεί να είσαι θαυμάσια σκλάβος του «όμοσθενούς» σου· του δυνατού του τόπου σου· που η θέλησή τους είναι νόμος· υποχρεωτικός για σένα· που σου ρυθμίζει τη συμπεριφορά σου· που η αντίδρασή σου σ' αυτό, ή 'Αντίστασή σου, είναι παρανομή και τιμωρείται -με πολλές ή και με τις ίδιες διαδικασίες- όπως και από τους κατακτητές. «Ο τράχηλος του Έλληνα» από αιώνες κι αιώνες φέρει πολλούς ζυγούς και υποφέρει από πολλούς κι όχι μόνο από ένα ζυγό. Αυτό το ιστορικό γεγονός έχει επιδράσει στην ψυχροσύνησή του. Σκύβει το κεφάλι, μπροστά στο νόμο, στο κράτος, στην εξουσία, που τους δίνει μεταφυσικές διαστάσεις. Τόν έχει κάνει να προσπαθεί να βρει διεξόδους, τρόπους αντιμετώπισης της κατάστασης, εξωλογικούς. Και σπρωγμένος από τό, έμβόλιμο κι αυτό, αίσθημα της ιδιοκτησίας, του έχει του, συγκρούεται δραματικά με τα φυσικά του ένστικτα για την ελευθερία του, για τόν φυσικό τρόπο ζωής του, για την ανάπτυξη πορεία του που φυσιολογικά συμπίπτει με την πορεία των διπλανών του και που δεν είναι ανταγωνιστική. Ένστικτα κι έμβόλιμα στοιχεία, που έμφυτεύτηκαν στην πορεία της ιστορίας, διχάζουν τόν άνθρωπο σέ φυσικό-ελεύθερο-αυτόνομο-αυτεξούσιο άνθρωπο και σέ «ιστορικό» άνθρωπο, δηλαδή σέ πολίτη-μέλος μιάς κοινότητας που του επιβάλλει τη δική της θέληση και τόν βατεύει με νόμους συμπεριφοράς που του αποτρέπουν τη φυσική, αυθόρμητη, ελεύθερη συμμετοχή κι αντίδραση στα γεγονότα. Όσο κι αν είναι άλλοτριωμένο τό άτομο-πολίτης, δεν παύει όμως να παλεύει. Και η ένταση, η έκταση και τό βάθος της πάλης του είναι ανάλογο με τό βαθμό άλλοτριωσής του. Τό αποτέλεσμα αυτής της πάλης που αποφεύγουμε να της δώσουμε συνειδησιακή υπόσταση, άντανakλά ή θέση μας απέναντι στα γεγονότα. Κι εδώ, η θέση μας απέναντι στο περιβάλλον μας, απέναντι, σέ τελευταία ανάλυση, στην Κατοχή και στην αντιμετώπιση αυτής της συγκεκριμένης, διαφοροποιημένης κατάστασης. Πού επηρεάζει την πορεία μας.

Τό πρώτο, δηλαδή, στοιχείο στη σύνθεση του Χρονικού της Έποχής και της Αντίστασης, αλλά και τό φόντο της δραματικής τους Εικόνας, είναι αυτή η συγκρούση του διχασμένου φυσικού ατόμου-πολίτη. Πρέπει, δηλαδή, να παραμεριστεί ο μύθος ότι όλα τά έκανε η όποια όργάνωση ή ό όποιος ήγέτης. Αύτά ήρθαν ύστερα. Για να μορφοποιηθούν

σιγά-σιγά και δύσκολα τ' αποτελέσματα της ατομικής του καθένα μάχης.

Και στήν Ηλεία η πρώτη αντίδραση στη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε με την Κατοχή, ήταν η αναδίπλωση, τό μεγαλύτερο, δηλαδή, κλείσιμο του καθένα στον εαυτό του. Υπάρχει, βέβαια, ακόμα κάποια φλόγα «πατριωτισμού»· οι τελευταίες αναλαμπές του εθνικισμού εκείνου που τόσο έντονα αναπτύχθηκε με τόν πόλεμο. Αλλά, κι αυτή έμενε βαθιά χωμένη στις στάχτες της πίκρας σάν απογοήτευση. Αλλά, τά προβλήματα γίνονται πιο δύσκολα στη νέα κατάσταση. Ο πυρήνας τους είναι τό πρόβλημα της αυτοσυντήρησης. Αυτό, κάτω από τις επίθετες ιστορικές καταβολές, προσπαθούσε να βρει λύση μέσα από τις ατομικές ενέργειες. Τό ένστικτο της αυτοσυντήρησης λειτουργούσε όχι απλά φυσιολογικά. Δ.ν. προωθούσε πια τη συνεργασία με τούς διπλανούς, με την κοινότητα. Όλα έπαιρναν τη μορφή της αναδίπλωσης που τό χειμώνα του 1941-42, μεταβλήθηκε σέ πανικό. Οι ομαδικοί θάνατοι από πείνα στις πόλεις και, σέ πολύ λιγότερη έκταση στην ύπαιθρο, όπου έντονα παρουσιάστηκε η άβιταμίνωση, πέρα απ' ότι δείχνουν την αναποτελεσματικότητα της αντίδρασης, χειρότερες αν έρηκτικά την πάντα χαμηλή ποιότητα των ανθρώπινων σχέσεων. Παρατηρήθηκαν φαινόμενα απάνθρωπης συμπεριφοράς εκείνων που είχαν πρós εκείνους που δεν είχαν. Τό αίσθημα της ιδιοκτησίας έγινε πιο έντονο. (Ένω, από την άλλη, θυσιαζόταν αυτή για την ίδια περίπτωση). Και η άρπαχτικότητα τό ίδιο. Κι αυτό γίνεται τελικά έξω από τά ταξικά πλαίσια. Η ρευστότητα των κοινωνικών περιγραμμάτων που ήρθε από τις εξονομικευμένες αντιδράσεις και τις δραστηριότητες των ατόμων, έκαμαν ώστε να σπάσουν τά σύνορα σέ σημαντικό βαθμό ανάμεσα σ' εκείνους που είχαν και δεν είχαν. Ν' αναποδογυριστούν σέ πολλές περιπτώσεις οι κοινωνικές κλιμακώσεις. Αυτό, όμως, που έμεινε αμετάβλητη ήταν η αξία της ιδιοκτησίας και του πλούτου σάν οι ανώτερες κοινωνικές αξίες. Μέσα σ' αυτά τά πλαίσια του υποτονικού εθνικισμού, του πανικού, της έντονης ένισχυσης των εμβόλιμων στον ανθρώπινο όργανισμό στοιχείων της ιδιοκτησίας, του κέρδους, της απληστίας, της απάνθρωπης συμπεριφοράς, του «έμου θανάτου...», αρχίζουν να διαμορφώνονται νέες προοπτικές: ύποταγή της πλειοψηφίας του πληθυσμού στην κατάσταση· προώθηση, από μερικούς, λύσης των προβλημάτων ύπαρξης σέ συνεργασία με τόν κατακτητή και τά ντόπια όργανά του· προσπάθειες μετρημένων στα δάχτυλα για μιά κάποια διαφορετική στάση και στην κατάσχεση και στη λύση των προβλημάτων, αντίθετη με τη στάση της πλειοψηφίας· ταξίματα για τη δημιουργία μιάς ιδεολογικό-

πολιτικής κίνησης που θα γέμιζε το κενό που άφησαν ή συντριβή της ολοκληρωτικής ιδεολογίας και πολιτικής πρακτικής της δικτατορίας του Μεταξά και το πέσιμο σε άνυποληψία των παλιών χρεωκοπημένων πολιτικών σχημάτων. Πού τώρα τό γέμιζε ή ιδεολογία και ή πολιτική πρακτική της Κατοχής. Κι αυτά όλα στην πρακτική βάση της επίλυσης πραγματικών προβλημάτων. Άλλά κι αυτό γίνεται έξω από ταξικές τοποθετήσεις των ατόμων κι από ιδεολογίες. Οι ένοπλοι συνεργάτες Έλληνες «καραμπινιέροι» της περιόδου 1941-43 είναι φτωχοί, μεροκαματιάρηδες δίπλα σε λιγότερους κάπως καλοστεκούμενους χωρικούς. Άν μερικοί, ελάχιστα, είχαν φασιστική ιδεολογία και πολιτικά συνεργάζονταν με τη δικτατορία ή είχαν φιλοδοξίες άνικανοποίητες σαν τους Γιαννόπουλους του Πύργου ή τον Καζάζη (δήμαρχο των Γερμανών του Πύργου), ο Λάτσης ήταν ένα φτωχός, άν όχι εξαθλιωμένος. Ένώ ο Ζαπάντης του κάμπου είχε καταδιωχτεί για τις κομμουνιστικές του αντίληψεις και δράσεις, ήταν ένας που ζούσε από τη δουλειά του. Ένώ ακόμα, μπήκαν στην Άντίσταση κι έδωσαν πολλά οι «ευκατάστατοι» (Πετραλιάδες, Αργυράκης, κλπ.) και τη ζωή τους (Δ. Πετρόπουλος-Ζαχαριάς, Καραθανάσης κλπ.)

Μετά από τις αντίφασεις αυτές θα διαμορφωθεί στην Ήλεια ή βάση αυτού που ονομάζουμε Άντίσταση και οι πολιτικές προεκτάσεις. Αυτοί που πρωτοκινήθηκαν δεν είχαν πολλά πράγματα ξεκαθαρίσει στο μυαλό τους. Άκόμα κι εκείνοι που ήταν παλιά μέλη του ΚΚΕ δεν είχαν καμιά ξεκαθαρισμένη αντίληψη για τό σοσιαλισμό ή τον κομμουνισμό. Σε όλους φώλιαζαν στοιχεία που άρχιζαν από τό «όλα είναι άσχημα και πρέπει ν' αλλάξουν», ο «κομμουνισμός μ'ς γλυτώνει», «τίποτα δεν άξίζει κανένας», «έμπρός κι όπου τό βγει κι ή άκρη» κι άλλα τέτοια. Πού σιγά-σιγά, κάτω από τά γεγονότα που προκαλούσαν ή προκαλούνταν, καταλάγιαζαν. Άλλά και «οι γερμανοί ήρθαν και θα φύγουν», «τό Κράτος είναι Κράτος», «ή άρκούδα θα μ'ς φάει», «οι τ'ώνσοι θα μ'ς πάρουν την περιουσία μας», «μόνο άν χτυπήσουμε τούς κομμουνιστές θα συνεχίσουμε νά υπάρχουμε», ήταν άλλες «ιδεολογίες».

Άπ' όλες τις μεριές έγιναν άργά ή γρήγορα, προσπάθειες για τη δημιουργία Άντίστασης. Και τό γεγονός όπι στην Ήλεια δεν προωθήθηκε σοβαρή «έθνικιστική» Άντίσταση ούτε και συγκροήθηκε ποτέ με τούς καταχτητές κάνει πιό δύσκολη την άρνηση του ίσχυρισμού πώς μόνο τό ΕΑΜ έκανε Άντίσταση. Αυτό είναι μια άπολοποίηση των πραγμάτων.

Και οι πρώτοι και οι δεύτεροι-πολλοί λίγοι, ιδιαίτερα μικρομεσαίας άγροτικής καταγωγής, σπουδαγμέ-

νοι και στρατιωτικοί οι περισσότεροι και μερικοί εργάτες -μικροβιοτέχνες που είχαν σχέση με τό ΚΚΕ- όργάνωναν την Άντίστασή τους. Εκείνοι που κινήθηκαν για όργάνωση, προχώρησαν σε πολιτικές προοπτικές, έστω και χωρίς ιδεολογικές πλατφόρμες, έστω και με υπερδεμένες ιδεολογίες ή πολύ απλοϊκές. Είχαν ή δεν είχαν ξεκάθαρη συνείδηση για τό που τράβαγαν. Άρχικά, ή όργάνωση αυτή ήταν μικροομάδες που συγκέντρωναν διαφορετικής πολιτικής και «ιδεολογικής» προέλευσης στοιχεία. Τά όνόματα που είχαν και ή κοινωνική τους σύνθεση είναι χαρακτηριστικά. Η όργανωμένη ομάδα που πρωτόγινε στην περιοχή Πελόπο- Άρχ. Όλυμπία τό Μάη 1941, άμέσως με την κατάρρευση του μετώπου, ήταν τό Έθνικό Άπελευθερωτικό Μέτωπο Κοινής Σωτηρίας (ΕΑΜΚΣ). Την πρωτοβουλία την πήραν έπιστήμονες, φοιτητές, 2-3 μεσαίοι φιλελεύθεροι άγρότες. Κανένας δεν ήταν όργανωμένο μέλος του ΚΚΕ· οι περισσότεροι ήσαν «συμπαθούντες»· μερικοί αυτοσυνεκροήθηκαν μέλη του ΚΚΕ ή της ΟΚΝΕ, ενώ οι φιλελεύθεροι δεν ήσαν, τουλάχιστον, άντικομμουνιστές κι ενώ έμειναν στην Έαμική Άντίσταση μέχρι τέλους, ποτέ δεν έγιναν μέλη του ΚΚΕ. Τό ίδιο έγινε, με μικρές παραλλαγές στην εξέλιξη τους και σε άλλες ομάδες. Υπάρχουν, βέβαια, και μερικές ομάδες (1-2) «δηλωσίων κομμουνιστών».

Τό χαρακτηριστικό τους είναι πώς αυτές όλες ήσαν μικρές αυτόνομες ομάδες από άγροτικής καταγωγής ντόπιους έπιστήμονες και άγρότες. Τέτοιες ομάδες, άνώνυμες κι επώνυμες, άνιχνεύονται σ' όλη την Ήλεια ή σωστότερα στ' άγροτικά κέντρα της (Πύργο, Άμαλιάδα, Σαβάλια, Γαστούνη, Λεχαινά, Άνδραβίδα, Πελόπι, Άρχ. Όλυμπία, Κακόβατο, Ζαχάρω κλπ.). Σιγά-σιγά, οι ομάδες αυτές άποσυνθέτονταν και άνασυνθέτονταν για πολλές αίτιες. Άλλοι από φόβο τις εγκατέλειπαν. Και πολλοί από εκείνους που έμεναν, άδρανοποιούνταν για την ίδια αίτία ή σαν άποτέλεσμα πιό ώριμης σκέψης. Άκόμα, έξ αίτίας μερικών άψυχολόγητων ένεργειών μας, τών κομμουνιστών, στόν τομέα της ιδεολογίας. Άλλά προσθέτονταν νέοι. Προχωρώντας και πριν ακόμα τό ΚΚΕ νά έμφανιστεί κι ενώ σαν άνασυνεκροημένο, και με τις προσπάθειες των παλαιότερων και τών αυτοκαλούμενων νέων μελών του ΚΚΕ και της Νεολαίας, άρχισαν νά διαμορφώνονται συνδέσεις άνάμεσα σε γειτονικές ομάδες που έφτασαν ύστερ' από σκαμπανεβάσματα νά συγκροήσουν ένα είδος Συντονιστικής Έπιτροπής (Φλεβάρης 1942).

Σ' αυτή την περίοδο, τά έξωτερικά γεγονότα έπιδρούσαν όλο και περισσότερο στίς έπιλογές. Αυτά ήσαν οι εξέλιξεις στα μέτωπα: Άνατολικό και Μέ-

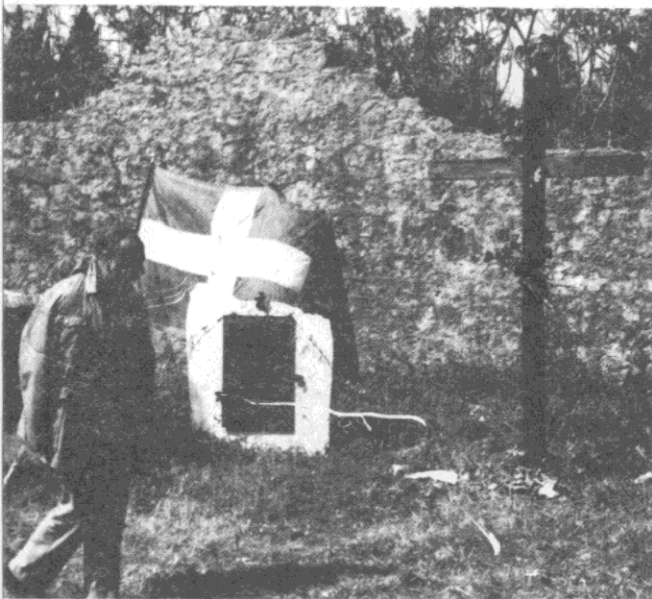
σης Ἀνατολῆς. Εἶναι, ἀκριβῶς, ἡ ἐποχή πού στή Μέση Ἀνατολή τὰ πράγματα εἶναι ρευστά σάν τήν ἄμμο πού τήν κατακλύζει. Οἱ ἄγγλοι προσπαθοῦν νά ὀργανώσουν καί νά ἐνισχύσουν τίς δυνάμεις τους γιά ν' ἀντιμετωπίσουν τήν γερμανοϊταλική συνεργασία πού ἀρχίζει ἡ διαφαίνεται καί σ' αὐτό τό μέτωπο ἐξαιρετικῆς στρατηγικῆς σημασίας, γιατί βρίσκεται στό πιά σύντομο δρόμο γιά τήν αὐτοκρατορία τους. Τότε, ἀρχίζει μιά, κυριολεκτικά, ἐκστρατεία καί στό νομό μας ἀγγλων ἀπεσταλμένων καί ἐλλήνων τῆς κυβέρνησης τοῦ Καίρου πρὸς

δυό κατευθύνσεις: α) Ὁργάνωση δυνάμεων πού θά δροῦσαν κάποια στιγμή εἴτε μέ σαρποτάζ εἴτε ἄλλοιῶς μ' ἐντολές τοῦ «Στρατηγείου Μέσης Ἀνατολῆς» καί β) Στρατολόγηση, κυρίως ἀξιωματικῶν, καί διεκπεραίωση τους στή Μ. Ἀνατολή γιά στελέχωση κι ἐπάνδρωση τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ πού εἶχε ἀρχίσει νά δημιουργεῖται ἐκεῖ. Στήν πρώτη περίπτωση, μέ τήν ὀργάνωση, δηλαδή τῶν ντόπιων δυνάμεων οἱ στόχοι ἦταν καί στήν Ἡλεία, πολιτικοί κυρίως. Δημιουργοῦνταν οἱ πολιτικές βάσεις γιά τήν ἀντιμετώπιση τοῦ κινήματος Ἀντίστασης πού

Μία ἱστορική φωτογραφία ἀνταρτῶν τοῦ 3ου τάγματος τοῦ 12ου Συντάγματος τοῦ ΕΛΑΣ λίγες βδομάδες μετά τήν περιφημὴ μάχη στό Πούσι. Οἱ ἀντάρτες ἔχουν ἀνατινάξει τὴ γέφυρα τοῦ τραίνου τῆς Λεσθενίτσας καί τίς ὁδικές γέφυρες καί ἔχουν δημιουργήσει τήν ἐλευθέρη ζώνη τῆς ὄρεινῆς Ἡλείας - Ὀλυμπίας. Στὴ φωτογραφία, πού βγήκε ἀπὸ αἰ-δηροδρομικὸ σταθμὸ τῆς Ἀρχαίας Ὀλυμπίας (τελὴ Δεκεμβρίου τοῦ 1943 ἢ ἀρχὲς Γενάρη τοῦ 1944), διακρίνονται ὄρθιοι ἀπὸ τ' ἀριστερὰ οἱ: Νιδίνιος Σεφερλῆς, ἀπὸ τὴν Ὀλυμπία, τῆς Πολιτικῆς ὀργάνωσης τῆς ΕΠΟΝ Πελοποῦ. Γιάννης Πο-νηρῆς (Ξάνθος), καπετάνιος τοῦ 3ου τάγμ. 12 Συντ. ΕΛΑΣ, ἀπὸ τὰ Λεχαινά. Γιάννης Γαλανόπουλος ('Ανέστης), πολι-τικός τοῦ παραπάνω τάγματος, ἀπὸ τὸ Πελόπιο. Κώστας Παναγιωτόπουλος ('Ἰκαρος), στρατ. διοικητὴς τῆς ΕΠΟΝ τοῦ 3ου τάγματος. Καθιστοὶ ἀπὸ ἀριστερὰ: Κων/νος Καραγιάννης (Καποδίστριας), ἐπονίτης ἀπὸ τὸν Πύργο. Γιώργης Μιχαλόπου-λος ἢ Ξυδῆς (Καραφωτιάς) πολιτικός τῆς ΕΠΟΝ, ἀπὸ τὸν Πύργο. Τὰ πιστόλια πού φορᾶνε οἱ Ξάνθος-Ἀνέστης εἶναι λά-φυρα γερμανικά ἀπὸ τὴ μάχη στό Πούσι, ἐνῶ τὰ τουφέκια τῶν ἐπονιτῶν εἶναι ἰταλικά. Ἡ φωτογραφία αὐτὴ δημοσιεύεται γιὰ πρώτη φορὰ.

(Φωτογραφία ἀρχείου Διαλόγου)

*Στον τόπο εκτέλεσης κρατουμένων.
Νησάκι Λαζαρέτο - Κέρκυρα. Μάης 1988.*

δέν ἐλέγχονταν ἀπὸ ἀγγλους καὶ ντόπιους ἀστoύς πολιτικούς ἡγέτες ἀλλὰ καί, ταυτόχρονα, προωθοῦσαν τὸ δυνάμωμα τῆς ἀγγλικῆς ἐπιρροῆς πού θά ἐπαιζαν -ὅπως κι ἐπαιζαν- τὸ ρόλο τοῦς «ὅταν θά φτανε ἡ ὥρα». Ἀλλὰ καὶ στὴ δεύτερη περίπτωση οἱ στόχοι ἦσαν, πέρα ἀπὸ τὴν ἐνίσχυση τῶν συμμαχικῶν δυνάμεων, στὸ νευραλγικὸ σημεῖο τῆς Μ. Ἀνατολῆς πού ἀπειλοῦσε οὐσιαστικά ὁ ἄξονας, καὶ πολιτικοί. Μὲ τὴν ἐννοια τῆς ὑποστήριξης ἀπὸ ἰσχυρὸ ἑλληνικὸ φιλοαγγλικὸ στρατὸ τῆς φιλοαγγλικῆς ἐλληνικῆς κυβέρνησης τοῦ Καίρου. Ἀλλὰ καὶ σάν ἀντίρροπη κίνηση στὴν ἐναρξη καὶ στὴν Ἡ-λεῖα, τῆς κίνησης γιὰ τὴ δημιουργία ἀντάρτικου πού δέν ἐλεγχόταν οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀγγλους οὔτε ἀπὸ τὴν κυβέρνηση τοῦ Καίρου καὶ πού, φυσικά πολεμοῦσε τὴν κυβέρνηση τῆς Ἀθῆνας. Μία κυβέρνηση, δηλαδή, πού ὑπηρετοῦσε ἓνα ἄλλο κομμάτι τῆς ἡγετικῆς ἀστικῆς ομάδας μὲ τὶς κυριώτερες προσβάσεις τοῦ στὸν ἄξονικὸ κι ὄχι στὸν ἀγγλοσαξωνικὸ χώρο πού καὶ μ' αὐτόν, βέβαια, διατηροῦσε δεσμούς.

Στὴν ἴδια ἐποχὴ, ἡ σύγκρουση Ἀξονα-ΕΣΣΔ ἔχει πάρει δραματικές διαστάσεις. Σύμμαχος πιά τῶν «δυτικῶν» ἱμπεριαλιστῶν, θύμα ἐπίθεσης, ἐμφανίζει στὰ μάτια τοῦ Ἕλληνα μιά εἰκόνα διαφορετικὴ ἀπὸ ἐκείνη πού εἶχε φροντίσει νὰ τοῦ δώσει ἡ ντόπια δικτατορία καὶ τὸ σύνολο τῶν μέσων ἐπικοινωνίας. Ἡ ἐπίθεση καὶ οἱ καταστροφές, μαζί μὲ τὴν ὑπέροχη ἀντίστασή τοῦ -παρὰ τὶς ἀρχικὲς ἀποτυχίες- λειτούργησαν καταστροφικά γιὰ τὴν εἰκόνα ἐκείνη. Ἡ ΕΣΣΔ ἐγινε κάτι ἄλλο. Συγκίνησε πλατεῖα στρώματα. Ἐμεῖς οἱ κομμουνιστές ξεκαθαρίσαμε γρήγορα τὴ μορφή πού ἔπρεπε νὰ πάρει ἡ δραστηριότητα καὶ ἡ πάλη μας: προπαγάνδισα τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδανικῶν -πού τότε ἐκπροσωποῦσε ἀποκλειστικά ἡ ΕΣΣΔ- καὶ δυναμικὴ ἀντιμετώπιση ὧλων πού ἀντιτίθονταν σ' αὐτὰ τὰ ἰδανικά καὶ στὴν ΕΣΣΔ. Κι αὐτὸ μὲ τὴν ἐπέκταση τῆς ἐνοπλῆς πάλης καὶ ἐδῶ. Ἀλλὰ, ἡ ἐπέκταση αὕτη σκόνταφτε σὲ δογματικὲς ἀντιλήψεις γιὰ τὶς προδιαγραφές τῆς ἐπανάστασης ἀλλὰ καὶ στὸ χαρακτήρα πού ἐπαιρνε πιο ἔντονα ὁ ἀγώνας. Τὸ ΚΚΕ, ἐβλεπε τὴν Ἐπανάσταση σάν μαζικὴ ἐξέγερση τοῦ ἀστικοῦ προλεταριάτου μὲ τὴ βοήθεια κατηγορίας ἀγροτῶν. Ἀλλὰ, ταυτόχρονα, ἤθελε καὶ τὴν ἐνοπλὴ πάλη σάν ἀποτέλεσμα πού θά ἐρχόταν τὴ στιγμή τῆς τελικῆς ἐφόδου τῶν προλεταριακῶν μαζῶν. Ἔτσι, μπαίνει φρένο στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ἀντάρτικου πού ἀναπτυσσόταν στὴν ὑπαιθρο καὶ μπορούσε εὐκόλα νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸν ἰδεολογικὸ τῆς ἐλέγχου καὶ νὰ νοθεύει ἰδεολογικά τὴν Ἐπανάσταση. Πού, ὅμως, καὶ σ' αὕτη καὶ στὸ χαρακτήρα τῆς ἐβαλε ὅρια τὸ ΚΚΕ, σπηρίζοντας τὴν Ἀντίσταση στὴ συμμαχία μὲ τὴν ἀστικὴ τάξη. Ἡ δυσπιστία στὴ μαζικὴ συμμε-

τοχή τῆς ἀγροτιάς στὶς διαδικασίες, οἱ ἰδεολογικὲς καὶ πολιτικὲς θέσεις τοῦ ΚΚΕ γιὰ συμμαχίες, πού ἐρχονταν σὲ ἀντίθεση μὲ τὶς ἀντιλήψεις πού ἐκφράζονταν γιὰ τὸν ταξικὸ πόλεμο, καὶ ἡ ἀντίληψη γιὰ συνεργασία μὲ τοὺς «συμμάχους» τῆς ΕΣΣΔ ἐμπόδισαν, γενικά, τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐνοπλῆς πάλης. Ἐνῶ προκαλοῦσαν σύγχυση στὸν ἰδεολογικὸ καὶ πολιτικὸ τομέα, σύγκρουση καὶ χτυπητὲς ἀντιθέσεις καὶ ἐπηρεασμὸ τῶν ἐπιχειρησιακῶν σχεδίων τόσο στὸν πολιτικὸ ὅσο καὶ στὸ στρατιωτικὸ τομέα. Μέσα σ' αὕτὴ τὴ ρευστὴ κατάσταση τὸ ΚΚΕ πρόσφερε τὴ μεγάλη -γιὰ τὴ στιγμή κι ὄχι γιὰ τ' ἀποτέλεσμα- ὑπηρεσία τῆς συνένωσης τῶν σκόρπιων, αὐτόνομων ομάδων κάτω ἀπὸ τὴ δικὴ του κεντρικὴ καθοδήγηση καὶ τὸν δικὸ του ἰδεολογικοπολιτικὸ ἐλέγχο. Δέν θά συζητήσουμε ἐδῶ ἀν αὐτὸ ὠφέλησε ἢ ἐβλάπη προοπτικά ὄχι μόνο τὴν «Ἀντίσταση» ἀλλὰ καὶ τὶς γενικότερες ἐξελίξεις.

Ἡ κίνηση πού ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ ἀρχές '42 γιὰ τὴ δημιουργία ἀντάρτικου ἐπισφραγίστηκε μὲ τὴ σύσκεψη πού ἐγινε στὸν Πύργο ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν διαφόρων ἀχτῶν (Ὁλυμπία-Πύργος- Ἀμαλινόδα-Γαστούννη-Λεχαινά-Πελόπιο) τὸ καλοκαίρι τοῦ '42. Ἡ ἀνάπτυξή του δυσκολεύτηκε ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς ἐντολῆς τοῦ Κόμματος στὴν Ὁμάδα Κανελλόπουλου - Δριβαλιώρη - Μπαταριά νὰ αὐτοδιαλυθεῖ καὶ νὰ σταματήσει τὴν ἐνοπλὴ δράση καὶ στὸ αὐτὸ χρονο συντρόφου τῆς ὁργάνωσης τοῦ Κακόβατου. Ἡ μεγαλύτερη δυσκολία ἦταν ὁ διαταγμός τῶν ὁργανωμένων νὰ κάνουν πράξη μιά ἐντονὴ ἐπιθυμία. Αὐτὸ δυσκόλευε τὴ στρατολόγηση. Τελικά, δύο μικρὲς ομάδες, πού ἡ μιά, τοῦ «Ἐρμυανθου» εἶχε μόνο ἓνα μέλος τοῦ Κόμματος, «ἐγκαταστάθηκαν μόνιμα» στὸ βουνό κι ἀρχισαν πολιτικὴ δράση. Τότε ἀρχισε ν' ἀπλώνεται σιγά-σιγά, καὶ κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση πολλῶν παραγόντων ἡ «ὁργάνωση». Ἀρχικά σάν «ομάδες στήριξης» τοῦ ἀντάρτικου στὰ χωριά. Πού ἀργότερα, 1943, ἐγίναν οἱ ἴδιες ὁργανώσεις τοῦ ΕΑΜ καὶ μέσα σ' αὐτές πυρήνες τοῦ ΚΚΕ. Ἀλλὰ κι αὐτές οἱ ομάδες ἦσαν μικρές καὶ χωρὶς καμιά ἰδεολογικὴ συνοχή καὶ ἀνάπτυξη. Ἀρχικά, συγκροτήθηκαν ἀπὸ τοὺς «καλοστεκούμενους» τοῦ χωριοῦ (μεγαλοχωριάτες, μπακάληδες, παπάδες, δασκάλους, γιατρούς). Πού ἐβλεπαν στὸ ἀντάρτικο τὴ νέα ἐξουσία. Μιά καὶ ἡ χωροφυλακὴ εἶχε καταφύγει στὶς πόλεις, συνεχίζοντας τὸ ἐθνοσωτήριό ἐργὸ τῆς -περ' ἀπὸ ἐξαίρεσεις- καὶ οἱ Ἴταλοι-Γερμανοὶ μόνο σ' ἐκκαθαριστικὲς ἐμφανίζονταν. Ἡ μόνιμη παρουσία τοῦ ἀντάρτικου, ἡ ἀρχὴ ὁργάνωσης τῆς «λαϊκῆς ἐξουσίας», ἡ αἴγλη τῆς ΕΣΣΔ, ἡ ἀντίληψη πὼς ἡ ἐξουσία εἶναι τοῦ ΕΛΑΣ-ΕΑΜ-ΚΚΕ καὶ ἡ τάση τῶν πολλῶν νὰ πηγαίνουν μὲ τὴν ἐξουσία, μὲ τὸν δυνατό, ἐδωσαν φτερά στὴν

Οι ένοπλες επεμβάσεις των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων σε βάρος των λαών, είναι ένα γεγονός συνηθισμένο και βρίσκει στη λογική του καπιταλιστικού συστήματος. Απ' αυτή την άποψη, η ένοπλη επίθεση της Αγγλίας εναντίον του ελληνικού απελευθερωτικού λαϊκού κινήματος, τον Δεκέμβρη του 1944, δεν έχει τίποτε το συνταρακτικό. Ο Δεκέμβρης όμως, περιέχει συγκλονιστικά για το επαναστατικό κίνημα στοιχεία, για την εποχή που έγινε, για τους δρόμους που οδήγησαν σ' αυτόν, για το νέο περιεχόμενο της επέμβασης, για τις αντιδράσεις που προκάλεσε, για το ότι έριχνε το πρώτο φως σ' εκείνο που θα επακολουθούσε και σ' εκείνο που γινόταν.

Η ένοπλη επέμβαση τον Δεκέμβρη δεν έγινε γιατί το ήθελαν και το είχαν σχεδιάσει οι Άγγλοι και τα συμμαζώματα της ελληνικής αστικής τάξης, μόνο. Την έκαμαν δυνατή μερικά στοιχεία που η σημασία τους ξεπερνά τα όρια της θέλησης και των σχεδίων μιας ιμπεριαλιστικής δύναμης και μιας εξουθενωμένης, μάλιστα, εθνικής αστικής τάξης. Η φωτιά και το σίδερο που εξαπολύθηκε εναντίον του λαϊκού απελευθερωτικού κινήματος άνοιξε ρήγματα μέσα από τα οποία διαφαίνονταν αυτά που υφαίνονταν σε βάρος των λαών στις διάφορες διασκέψεις των τριών μεγάλων (ΗΠΑ-ΕΣΣΔ-Αγγλία) της «δημοκρατικής, αντιφασιστικής» συμμαχίας. Οι διακηρύξεις για το δικαίωμα των λαών στην Ελευθερία, Ανεξαρτησία και Αυτοδιάθεση αποδείχτηκε η μεγαλύτερη απάτη. Με την Συμφωνία της Τεχεράνης (Δεκέμβρης 1943) άρχισε το μοίρασμα του κόσμου σε σφαίρες επιρροής μεταξύ των «Τριών μεγάλων». Η Ελλάδα εκχωρήθηκε στο καπιταλιστικό μπλόκ κρατών, ενώ με την Συμφωνία της Μόσχας (Οκτώβρης 1944) επικυρώθηκε η υπαγωγή της στην σφαίρα επιρροής της Αγγλίας.

Ο Δεκέμβρης δείχνει στο επαναστατικό Κίνημα ότι τα δικαιώματα των λαών θα κατακτηθούν με νέους αγώνες. Ταυτόχρονα, δείχνει ότι οι νικήτριες «αντιφασιστικές, δημοκρατικές» μεγάλες δυνάμεις, ήταν αποφασισμένες να σεβαστούν η μια τα συμφέροντα της άλλης και να υπερασπίσουν τη «νέα τάξη πραγμάτων» που διαμόρφωναν μ' όλα τα μέσα. Από την επαναστατική σκοπιά, η στρατηγική που ελεξεργάστηκε το ΚΚΣΕ -κυρίαρχο της Γ' Διεθνούς- των Λαϊκών Μετώπων, αγγίζει τις ακρότατες συνέπειές της: Μέτωπο των ηγετικών ομάδων των δύο συστημάτων εναντίον των εργαζομένων και καταπιεζομένων κοινωνικών στρωμάτων. Ο Δεκέμβρης δείχνει ακόμα τι εσήμαινε σε εθνικό επίπεδο η στρατηγική των Λαϊκών Μετώπων. Οι Έλληνες εργαζόμενοι έχουν διαμορφώσει την επαναστατική ενότητα δράσης τους στη διάρκεια μιας σκληρής και αιματηρής ένοπλης πάλης εναντίον των κατακτητών και της ελληνικής αστικής τάξης. Το ΚΚΕ, που για ιστορικούς λόγους δρέθηκε να ελέγχει αυτή τη λαϊκή ενότητα, ακολουθώντας πιστά τη «γραμμή», προσπάθησε και πέτυχε να την ενσωματώσει στη στρατηγική του της Εθνικής Ενότητας. Ρίχνοντας το βάρος όλου του μηχανισμού του, προσπάθησε να πείσει - και το κατάφερε σε μεγάλο βαθμό-, το λαϊκό Κίνημα ότι η ενότητα των εργαζομένων και καταπιεζομένων και η «Εθνική Ενότητα» - ενότητα των εργαζομένων και καταπιεζομένων με

τους εκμεταλλευτές και καταπιεστές τους - ήταν η πεμπτουσία της επαναστατικής στρατηγικής. Ότι ήταν ο μοναδικός «ρεαλιστικός» δρόμος για την «προκοπή» και τη Δημοκρατία, την Ανεξαρτησία και την Ελευθερία. Ο Δεκέμβρης είναι η μία από τις διεξόδους αυτής της στρατηγικής. Δεν ήρθε ξαφνικά και απρόσμενα. Είχαν προηγηθεί οι απαραίτητες κινήσεις. Αυτές συνοψίζονται: στην αντιφασιστική στάση της ηγεσίας του ΚΚΕ απέναντι στους Άγγλους συνδέσμους στη διάρκεια του αγώνα, στη συμφωνία του Λιδάνου (1944) που αναγνώριζε την εξουσία της ξεφτισμένης και ηττημένης σ' όλα τα πεδία από τις λαϊκές δυνάμεις, αστικής ελληνικής τάξης (Κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας» πρωθυπουργός Γ. Παπανδρέου), εκχώρηση των ενόπλων δυνάμεων που είχαν δημιουργηθεί στον αγώνα εναντίον των κατακτητών και των συμμοριών της αστικής τάξης στην «Εθνική Κυβέρνηση», την αποδοχή και των συμμοριών της αστικής τάξης στην «Εθνική Κυβέρνηση», την αποδοχή ως αρχιστρατήγου του Άγγλου στρατηγού Σκόμπυ (Συμφωνία της Καζέρτας, 1944 καλοκαίρι), διάλυση, συνεπούμενη, των φορέων της λαϊκής εξουσίας. Συνοπτικά, παράδοση του Κινήματος στο έλεος των Άγγλων ιμπεριαλιστών και της ελληνικής αστικής ηγετικής ομάδας.

Το γεγονός όμως αυτό, ή καλλίτερα η σειρά αυτών των κινήσεων, είχε δημιουργήσει μια αντίθεση μεταξύ της ηγεσίας και της στρατηγικής της, από τη μια, και των επιθυμιών και των επιδιώξεων των εργαζομένων και καταπιεζομένων από την άλλη. Οι τελευταίοι, δέχτηκαν με μισή καρδιά αυτή τη στρατηγική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εξαφανιζόταν έτσι και η αντίθεση. Η πίεση προς την κατεύθυνση της ηγεσίας εξακολουθούσε ν' ασκείται, ήταν όμως μια πίεση που οριζόταν από τα κυρίαρχα στοιχεία της παραδοσιακής ιδεολογίας και συμπεριφοράς: αναγνώριση της μεγαλοφυΐας της ηγεσίας του ΚΚΣΕ, αναγνώριση της εξάρτησης από το ΚΚΣΕ με βάση ένα προλεταριακό διεθνισμό διάτρητο κίβλας, διαφωνία αλλά πειθαρχία και όταν ακόμα επρόκειτο για ζωτικής σημασίας θέματα, αποδοχή του καταπιεστικού μηχανισμού του ΚΚΕ σαν μοναδικού εκφραστή της θέλησης της βάσης. Η ηγεσία του ΚΚΕ κατόρθωνε έτσι να κατευθύνει την πάλη προς τα εκεί που σκόπευε. Όσο όμως κι αν η πίεση που δεχόταν δρισκόταν μπλοκαρισμένη σε όρια μη επικίνδυνα, προκαλούσε και στους κόλπους της ίδιας της ηγεσίας αναταραχές. Από κει προέρχονταν οι αναίμακτες προσπάθειές της για τη «διόρθωση» μερικών λεπτομερειών της συμφωνίας για την «Εθνική Ενότητα», από κει τα εμπρός-πίσω χωρίς καμιά προοπτική -το λιγότερο- με τελική «διέξοδο» την ένοπλη επέμβαση των Άγγλων. Ο τρόπος της αντιμετώπισής της είναι το συγκλονιστικότερο στοιχείο της χρεωκοπίας της γραμμής της Εθνικής Ενότητας. Η ηγεσία του ΚΚΕ έκαμε όλες τις κινήσεις που θα εύχονταν οι Άγγλοι: φοβούμενη ότι θα χάσει τον έλεγχο των ενόπλων λαϊκών δυνάμεων, απομάκρυνε από την ηγεσία του ΕΛΑΣ τους Σαράφη και Άρη Βελουχιώτη στέλνοντάς τους στην Ήπειρο. Την ευθύνη των επιχειρήσεων ανέλαβε ο ίδιος ο Γεν. Γραμμ. του ΚΚΕ Σιάντος' απαγόρευσε στα τμήματα του ΕΛΑΣ της άλλης Ελλάδας να εξουδετερώσουν τα ανίσχυρα αγγλικά προγεφυρώματα' εγκατέλειψε στρατηγικές θέσεις στο πεδίο των επιχειρήσεων (Ακρόπολη κτλ.) που κατέλαβαν αμέσως οι Άγγλοι, έριξε στη μάχη με το σταγονόμετρο, ελάχιστες μη εκπαιδευμένες σε μάχες πόλης και ελαφρά εξοπλισμένες δυνάμεις του ΕΛΑΣ, αφήνοντας έξω εκείνες που με τα μέσα που διέθεταν, θα έδιναν δόθθεια για μια άμεση και αποτελεσματι-

κή συντριβή των επιδρομέων, εξακολουθούσε τις διαπραγματεύσεις για «ειρηνικό διακανονισμό» και «έντιμο» (με τον Τσώρτσιλ κτλ), διέταξε την ξαφνική, αδικαιολόγητη εκκένωση της Αθήνας (από στρατηγική άποψη) και υπέγραψε την συμφωνία της Βάρκιζας (Φλεβάρης 1945)! Μ' αυτήν εξασφαλιζόταν η ατιμωρησία της ηγεσίας και παραδίνονταν στους Άγγλους και την «ελληνική κυβέρνησή» τους, τα όπλα, το Κίνημα και οι αγωνιστές για σφαγή.

Υπήρχε και άλλη διέξοδος το ίδιο καταστροφική: της «ειρηνικής υποταγής». Την ακολούθησαν τα άλλα ΚΚ της Δυτικής Ευρώπης.

Ο Δεκέμβρης είναι ένα συγκλονιστικό γεγονός όχι μόνο για το ελληνικό Κίνημα. Ο νεοϊμπεριαλισμός – η συμμαχία των ηγετικών ομάδων των δύο συστημάτων – κάνει τα πρώτα του βήματα. Ο Δεκέμβρης σφραγίζει τη χρεωκοπία των «Λαϊκών Μετώπων», της «Εθνικής Ενότητας». Αποκαλύπτει τα όρια και τις δυνατότητες των Απελευθερωτικών Κινήματων που στηρίζονται σε ταξικές συμμαχίες. Δείχνει το τι σημαίνει εξάρτηση, το πού οδηγεί η παραδοσιακή ιδεολογία, η μεθοδολογία της και η συμπεριφορά της. Το νέο ανεξάρτητο επαναστατικό δημοκρατικό Κίνημα έχει πολλά να διδαχθεί από τη μελέτη του Δεκέμβρη.

ΕΠΙΘΕΣΗ Νο 8. ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1972

Ο σύντροφος και φίλος του Αντρέας Μπαταριάς

«Η Συμφωνία της Βάρκιζας»

Στις 12 Φλεβάρη 1945, λίγα 24 ωρα πριν από την υπογραφή της Συμφωνίας της Γιάλλτας, υπογράφηκε η Συμφωνία της Βάρκιζας. Μ' αυτήν το ΚΚΕ, που ήγεμόνευε το εθνικοαπελευθερωτικό Κίνημα, το παράδωσε δεμένο χερσπόδαρα, ύστερα από μια άκατανόητη και ανούπακτη στρατιωτική ήττα, στην τρομοκρατημένη ελληνική άστική ήγετική ομάδα και στους Άγγλους.

Η Συμφωνία της Βάρκιζας είναι το αποτέλεσμα πολλών παραγόντων. Ο πρώτος και σπουδαιότερος είναι ότι οι εργαζόμενοι Έλληνες που ξεκίνησαν αθόρυμτα και με μεγάλη αυτονομία τη δράση τους έναντι της άστικής ελληνικής τάξης και των ξένων κατακτητών, έχασαν νωρίς την αυτονομία τους και υποτάχτηκαν στην καθοδήγηση και την ανεξέλεγκτη θέληση του ΚΚΕ και της ήγεσias του. Υποταγμένοι έτσι, δεν ήταν δυνατόν ν' αποτρέψουν τα γεγονότα. Και ένα απ' αυτά αποτελεί τον δεύτερο παράγοντα που οδήγησε στη Βάρκιζα. Είναι η δουλική εξάρτηση της ήγεσias του ΚΚΕ από το «Κόμμα - Πρότυπο», το ΚΚΣΕ. Το γεγονός αυτό επέτρεπε στην ΕΣΣΔ και καθιερώνει την τύχη του ελληνικού Κινήματος και να παζαρεύει την τύχη μας με τους ιμπεριαλιστές. Η εξάρτηση αυτή, είχε οδηγήσει το ΚΚΕ να υιοθετήσει τη γραμμή της εθνικής Έν-

τητας. Αυτή δεν ήταν τίποτ' άλλο από την παράδοση στην καλή θέληση της άστικής τάξης. Κι αυτό εκφράστηκε πέρα από άλλες περιπτώσεις, στην αποδοχή των Άγγλων σαν τοποτηρητών του ιμπεριαλισμού στη διάρκεια της πάλης, στην αποκήρυξη του αντιφασιστικού Κινήματος του Ελληνικού Στρατού της Μέσης Ανατολής, στην υπογραφή της Συμφωνίας του Λιβάνου, που έγινε αποδεκτή ή ήγεσία της άστικής τάξης στη διαμόρφωση της μεταπολεμικής ελληνικής κοινωνίας, στην υπογραφή της Συμφωνίας της Καζέρτας, με την οποία παραχωρήθηκε η ήγεσία του Ε. Λ. Α. Σ. στους Άγγλους και τέλος στην απόρριψη της πρότασης των παρτιζάνων της Γιουγκοσλαβίας για την κοινή αντιμετώπιση των πιέσεων της ΕΣΣΔ και των επιθετικών ενεργειών του δυτικού ιμπεριαλισμού, με τη δημιουργία κοινού Επιτελείου του ΕΛΑΣ των Γιουγκοσλάβων και Άλβανων παρτιζάνων. Αυτό, τελικά, έσήμαινε αποδοχή από τα πριν εκείνων που είχαν αποφασιστεί, κατ' αρχήν, το Δεκέμβρη 1943, στην Τεχεράνη μεταξύ της ΕΣΣΔ, των ΗΠΑ και της Άγγλιας.

Η Συμφωνία της Βάρκιζας είναι και το αποτέλεσμα της συμπεριφοράς της ήγεσias του ΚΚΕ προς το Κίνημα. Αυτό δείχνεται από το ίδιο το περιεχόμενο της Συμφωνίας που δείχνει ότι η ήγεσία του ΚΚΕ παρέδωσε τους αγωνιστές στη σφαγή, στη φυλακή, στην εξορία, στην εξόντωση, αφού πρώτα του πήρε τα όπλα ενώ εξασφάλιζε το άτιμώρητο των ήγετων και τη διατήρηση του ΚΚΕ στη νομιμότητα.

Η Συμφωνία της Βάρκιζας είναι ένα σημάδι για το που οδηγεί η στρατηγική των «πλατειών μετώπων», της συνεργασίας και των μετρήσεων Νέων Δημοκρατιών.

Ο Βάρναλης πέθανε

Ο Κ. Βάρναλης πέθανε. Έζησε τη ζωή του σαν άνθρωπος περισσότερο και λιγότερο σαν ποιητής. Η προσπάθεια να τον επιβάλλουν μακρόχρονη προσπάθεια—σαν ιερό ζώο ήταν και είναι απαράδεκτη. Αν αυτό δείχνει μια αντίληψη ζωής, ήθικης ή συμπεριφοράς, ξεπερνά το μέτρο ή προσπάθεια και των δύο ΚΚΕ να καταγράψουν τον Βάρναλη σαν «δικό» τους.

Ξέρουμε ότι ποτέ το ΚΚΕ δεν διακρίθηκε για μετριοφροσύνη και για ντροπή. Δεν είναι ούτε μια ούτε δύο οι φορές που έδωσε κατά τον πιο αίσχρο τρόπο αγωνιστές και ύστερα τους «ἀποκατέστησε». Από το Σιάντο, το Βαθούδι, τον Μπλουμίντ ως τον Πέτρουλα και τον Έλη. Για να περιοριστούμε μόνο σ' αυτούς. Τους έδωσε τους συκοφάντησε, τους σπίλωνε και τελικά, τους τραγουδά σαν ήρωες.

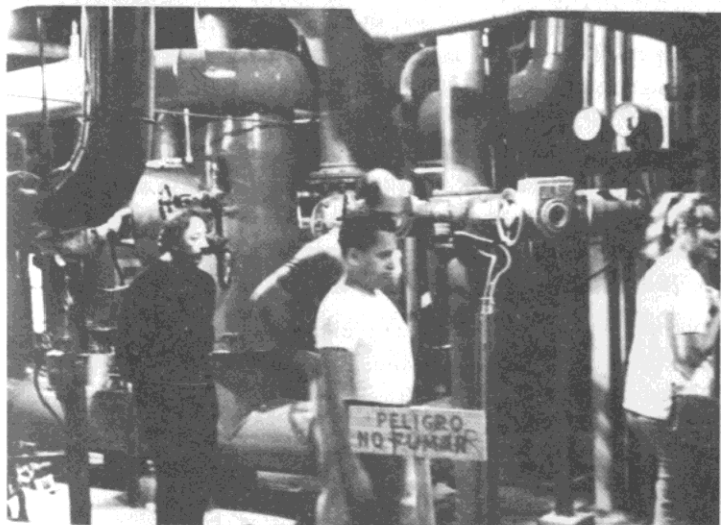
Τώρα τα πράγματα έχουν γίνει πιο περίπλοκα. Τα δύο πλέον ΚΚΕ έχουν το καθένα ανάγκη να παρουσιάσουν «νομοταλούς» για οπαδούς τους ώστε να εξασφαλίσουν αρκετούς πόντους στο παιχνίδι τους. Ο Βάρναλης πέθανε. Είναι κληρός ο Βάρναλης να «ένταχθει». Έτσι, πάνω από τον τάφο του βρεθήκαμε μάρτυρες μερικών σκηνών που φτάνουν το «κλόι». Ένας οπαδός του ΚΚΕ (ΚΚΕ) ορμάει στον ανοικτό τάφο, ανατρέπει συγγενείς και φίλους και κραδαινώντας ένα ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ τον πετάει πάνω στο φέρετρο. «Ο Βάρναλης είναι δικός μας». Δεν είναι ρεβιζιονιστής του ΚΚΕ (ισ.)» ήταν σαν να έλεγε.

Της ντροπής και της κατάντιας!

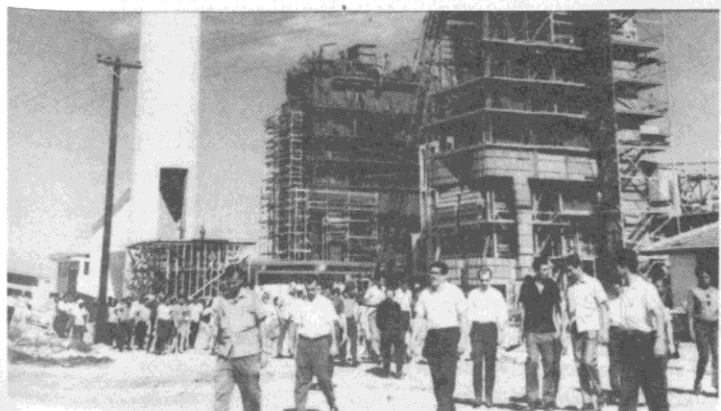
προτάσεις
της
Ανεξάρτητης Αριστεράς
της
Ελλάδας
στο
Ελληνικό Δημοκρατικό
Επαναστατικό Κίνημα

Γενάρης 1972

«Οι περιστάσεις είναι δύσκολες
μονάχα για κείνους που υποχωρούν
μπροστά στον τάφο»

Saint-Just

ΚΟΥΒΑ 1968

«Δεν είμαστε οι κομμουνιστές που εκμηδενίζουμε την προσωπική ελευθερία και θέλουμε να κάνουμε τον κόσμο ένα μεγάλο στρατώνα ή ένα μεγάλο εργαστήριο. Υπάρχουν, βέβαια, κομμουνιστές που αυτό τους βολεύει και αρνούνται την ελευθερία, που χαλάει, κατά τη γνώμη τους την αρμονία, και θέλουν να την καταργήσουν. Όμως εμείς δεν έχουμε καμιά όρεξη να εξαγοράσουμε την ισότητα με την ελευθερία».

Φρ. Ένγκελς: Βάσεις του κομμουνισμού. Έκδοση Βερολίνου 1955, σελ. 55

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ είναι μια οργανωμένη τάση, μια ομάδα κρούσης της Νέας Επαναστατικής Αριστεράς.

Άρχισε να διαμορφώνεται στα 1964, σαν η πρώτη φάση μιας πορείας που είχε αρχίσει από τον καιρό της ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ μέσα στο ελληνικό Κίνημα και σαν μια έκφραση των νέων δυνάμεων που ξεπετάγονταν γενικά μέσα στις μεταπολεμικές κοινωνικές εξελίξεις.

Στην ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ και ιδιαίτερα στο χώρο του ΕΛΑΣ, και ενώ προχωρούσε ο αντιφασιστικός και δημοκρατικός αγώνας, οι κινήσεις της ηγεσίας δημιουργούσαν ενστικτώδικες περισσότερο αντιδράσεις των μαχητών όλων των επιπέδων και διαμορφωνόταν η αντίληψη ότι το Κίνημα οδηγείται σ' ένα αδιέξοδο, και στην ήττα.

Αυτές οι αντιδράσεις εκφράστηκαν στη στάση των μαχητών απέναντι στην ιεραρχία των πολιτικών οργανώσεων, στη με κάθε τρόπο παραβίαση της κομματικής γραμμής, στη στάση απέναντι των επισήμων και ανεισημένων εκπροσώπων του στρατηγείου της Μέσης Ανατολής Άγγλων και Ελλήνων.

Διάχυτη και αδύναμη αντίδραση, που δεν μπορούσε να επιδράσει στις εξελίξεις, πολλές φορές αντιφατική, εκφράστηκε ανάγλυφα στη δυναμική, αντιφατική, τραγική και αξέχαστη φυσιογνωμία του πρωτο-καπετάνιου του ΕΛΑΣ ΑΡΗ ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗ.

Το τραγικό του τέλος —αποτέλεσμα των συνδυασμένων κινήσεων των πανικόβλητων αντιλαϊκών ντόπιων και ξένων δυνάμεων από τη μια και μιας ψυχρής, υπεροπτικής, δογματικής και αδυσώπητης ηγεσίας του μηχανισμού του ΚΚΕ από την άλλη— κλείνει μια περίοδο και αρχίζει μια άλλη.

Στις συνθήκες ηττών, που έρχονταν η μία πάνω στην άλλη, κάτω από την καταπίεση της αστικής εξουσίας και της ηγεσίας του ΚΚΕ, μέσα στις φυλακές, στις εξορίες και στην παρανομία, στις οργανώσεις, στους τόπους δουλειάς και στα Πανεπιστήμια, αυτές οι ενστικτώδικες αντιδράσεις πήραν νέες διαστάσεις, έγιναν πιο συνειδητές, μεταβλήθηκαν σε ερωτηματικά που ήταν ανάγκη να βρουν μιαν απάντηση. Μια πορεία μελέτης, έρευνας και αναζήτησης αρχίζει παρά τις δυσκολίες και μέσα σε συνθήκες που μεταβάλλονταν.

Η πορεία δυσκολευόταν και γινόταν επικίνδυνη εξαιτίας των νέων πραγματικοτήτων που διαμορφώνονταν στην μεταπολεμική κοινωνική εξέλιξη, εξαιτίας της αποκάλυψης, κατά τρόπο βίαιο, της κρίσης που έφερε το Παγκόσμιο και όχι μόνο το Ελληνικό Κίνημα, εξαιτίας της κατάρρευσης αξιών που θεωρούνταν απρόσβλητες από το χρόνο, εξαιτίας των αναγκών που δημιουργούσαν οι διαστάσεις και η φύση των νέων προβλημάτων. Οι παγίδες ήταν καλοστημένες και από τις αντισοσιαλιστικές και από τις «ανανεωτικές δυνάμεις» ενός προδομένου σοσιαλιστικού Κινήματος και ο αποπροσανατολισμός, η διάλυση και το γλύστρημα σε παλιές στάσεις ντυμένες με νέα εμφάνιση, δεν ήταν δύσκολο.

Τα ίδια τα προβλήματα, οι ίδιες οι εξελίξεις, τα νέα γεγονότα, έβαζαν στον ίδιο δρόμο της έρευνας και της δράσης νέες δυνάμεις που δεν είχαν

καμιά εμπειρία από τα παλιά και που το μόνο που τις συνέδεε μ' αυτά ήταν η διαπίστωση ότι δεν πέτυχαν. Οι παλιές και νέες δυνάμεις αντικειμενικά, μέσα από τα ίδια τα προβλήματα, οδηγούνταν σε μια συνεργασία για την αντιμετώπιση των σύγχρονων και καταστάσεων τους σε μια προσπάθεια λύσης της κρίσης. Το σμίξιμο αυτών των δυνάμεων εκφράζει η ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ και όχι μόνο αυτή, στον ελληνικό χώρο. Η Α.Α., δηλαδή, εκφράζει, μαζί με άλλες ομάδες και ρεύματα, την κρίση του κινήματος αλλά και τις συγκεκριμένες κινήσεις που η ανάγκη εξόδου απ' αυτήν επιβάλλεται να γίνουν και όχι μόνο στην Ελλάδα.

Απ' αυτή την άποψη συνδέεται με το νέο, ανεξάρτητο, επαναστατικό και δημοκρατικό Κίνημα που διαμορφώνεται σε Παγκόσμια κλίμακα και οραματίζεται την *συνολική Επανάσταση*. Μια επανάσταση, δηλαδή που δεν αρκείται στην οικονομική και πολιτική ανατροπή — που μόνες τους δεν μπορούν να προωθήσουν καμιά επαναστατική αλλαγή αν δεν είναι ικανές να καταργήσουν την διάκριση μεταξύ εκείνων που αποφασίζουν και εκείνων που εκτελούν.

2. Η στάση αυτή της Ανεξάρτητης Αριστεράς, στην πολιτική πραχτική, πηγάζει βασικά από την ανάγκη και την προσπάθεια απομυθοποίησης της σοσιαλιστικής ιδεολογίας, την αποκάθαρσή της απ' όλα τα φετιχιστικά στολίσια που της φόρτωσαν και την προβολή των πραγματικών αξιών που διαθέτει. Η απομυθοποίηση περνάει, πρώτα και κύρια, από την αποκατάσταση της μαρξιστικής κοσμοθεωρίας στις πραγματικές της διαστάσεις.

Οι Μαρξ και Έγκελς πρότειναν ένα όργανο για την ερμηνεία των κοινωνικών φαινομένων, τη διαλεκτική, και μια μέθοδο συνειδητής επέμβασης του ανθρώπινου παράγοντα στις εξελίξεις που τον αφορούν. Η αναγωγή των όσων είπαν και τ' αποτελέσματα της χρησιμοποίησης της διαλεκτικής από τους ίδιους, σε ιερά κείμενα, σε ταμπού, σε μια ιδεολογία θρησκευτικού, λατρευτικού χαρακτήρα, δεν είναι σύμφωνο με το ίδιο το πνεύμα τους. Αλλά και αν είναι, εμείς δεν το δεχόμαστε. Δεχόμαστε τη διαλεκτική, προσπαθούμε να την δούμε σαν όργανο διαρκώς τελειοποιούμενο και η μόνη μας έγνοια είναι αν την χρησιμοποιούμε σωστά ή όχι. Οι εκτιμήσεις μας είναι δικές μας, αποτέλεσμα των δυνατοτήτων μας, και της ικανότητάς μας να μπορούμε ή να μην μπορούμε να εκτιμήσουμε σωστά την προσφορά των άλλων στη λύση των προβλημάτων που απασχολούν όχι μόνο εμάς. Αυτό σημαίνει ότι δεν δεχόμαστε την ύπαρξη ιερών, αλάνθαστων και θεόπνευστων κειμένων, ούτε κέντρων ορθοδοξίας, ούτε ερμηνευτών των γραφών ούτε προτύπων-οδηγών και πιλότων. Δεχόμαστε την κριτική, όχι σε αντιπαρόκλη με προκατασκευασμένα πρότυπα, αλλά με βάση τη στάση μας απέναντι σε συγκεκριμένες πραγματικότητες. Σημαίνει ακόμα ότι νομίζουμε επιτακτική την ανάγκη της καταστροφής της μαγείας των λέξεων. Στην ιδεολογική και πολιτική πραχτική —έννοιες που δεν ξεχωρίζονται— αυτό επιβάλλει να καθορίζεται με σαφήνεια το περιεχόμενο λέξεων και κατηγοριών, να α-

παλλάσσονται, δηλαδή, από τα στοιχεία εκείνα με τα οποία τα κόσμησαν άλλοι για πολλούς και διαφορετικούς λόγους ο καθένας. Θεωρούμε βασικό —αν πραγματικά θέλουμε να δείξουμε εκείνο που είμαστε— να προσδιορίσουμε με ακρίβεια την σημασία που έχουν για τον καθένα μας μερικές λέξεις ή κατηγορίες (παράδειγμα: επανάσταση, σοσιαλισμός, δημοκρατία κλπ.) που γίνεται κατάχρηση και όχι χρήση τους από πολλούς και για πολλούς λόγους.

3. Η Ανεξάρτητη Αριστερά δεν έχει τις δομές και τις λειτουργίες ενός κόμματος. Ούτε αστικού, ούτε σοσιαλδημοκρατικού ούτε παραδοσιακού τύπου. Θέλουμε και είμαστε μια επαναστατική οργάνωση που έχει βάλει για σκοπό της τη συνολική επαναστατική ανατροπή και το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό της κοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι εξετάζουμε τη συγκεκριμένη κοινωνική κατάσταση προσπαθώντας να δούμε τα συγκεκριμένα προβλήματα που η κοινωνία έχει να λύσει (και όχι εμείς) με όλες τις ιστορικές καταβολές τους και τη γενική κατεύθυνση που παίρνουν κάθε στιγμή εξ αιτίας των ενσυνείδητων ή ασυνείδητων επεμβάσεων των ανθρώπων σαν κοινωνικών παραγόντων. Όντας υπέρ της συνειδητής επέμβασής μας για τη διαμόρφωσή τους και την κατεύθυνσή τους πρέπει να βρίσκουμε τις κατάλληλες κάθε φορά μορφές και μέσα δράσης. Αυτές λοιπόν, επιβάλλονται και η επιβολή τους δεν έχει καμιά σχέση με το αντικειμενικό ή το υποκειμενικό, και δεν επιλέγονται βάσει συνταγών ή υποκειμενικών επιθυμιών. Μπορούμε, λοιπόν, να καθορίσουμε τη δομή και τη λειτουργία μιας επαναστατικής οργάνωσης σαν αντικαθρέφτισμα των αναγκών μιας συγκεκριμένης πραγματικότητας και σαν απεικόνιση βασική των δομών και των λειτουργιών της μελλοντικής κοινωνίας.

Έχοντας καθορίσει με τη μοναδική προκήρυξη που κυκλοφόρησε, σε στενό κύκλο, τον Ιούλιο του 1967 στο όνομα της ΕΔΕΠ (Ελληνική Δημοκρατική Επαναστατική Πρωτοπορεία) το χαρακτήρα του πραξικοπήματος της 21/4/67, προώθησε η Α.Α. τη θέση ότι ο αγώνας είναι αντιιμπεριαλιστικός, αντιδικτατορικός και η ένοπλη πάλη ο βασικός δρόμος για την εγκαθίδρυση της Επαναστατικής Δημοκρατίας του Ένοπλου Λαού. Ο ίδιος αυτός ο χαρακτήρας, τα προβλήματα που έβαζε και τα μέσα που διέθετε οδήγησε την Α.Α. να οργάνώσει τις δυνάμεις με τη μορφή της αποκεντρωμένης οργάνωσης με βάση την αποκεντρωμένη ομάδα δράσης.

4. Η Α.Α. είναι μια οργάνωση που θέλει να προωθήσει την επαναστατική δράση. (Στο βαθμό που θα το πετύχει θα ικανοποιηθεί η επιθυμία μας να είμαστε οργάνωση επαναστατική). Είναι πρώτ' απ' όλα οργάνωση ελληνική. Αυτό σημαίνει ότι δρά στον ελληνικό χώρο. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι θεωρεί την Ελλάδα σαν αποκομμένη από τον υπόλοιπο κόσμο και ότι συνεπώς η Α.Α. δεν ενδιαφέρεται να συνδέσει τη δράση της με το Παγκόσμιο και ιδιαίτερα το Ευρωπαϊκό Κίνημα.

Δεν έχει την αντίληψη ότι η δράση της και μόνο ή σε συνδυασμό με εκείνη άλλων ελληνικών οργανώσεων μπορεί να καθορίσει την τύχη της επαναστατικής αλλαγής στη χώρα. Αυτό θα ήταν, όπως σωστά ειπώθηκε, ένας επαναστατικός επαρχιωτισμός κοντόφθαλμος αν όχι τυφλός. Τα προβλήματα της ελληνικής κοινωνίας και κατά συνέπεια τα προβλήματα του ελληνικού επαναστατικού κινήματος είναι στενά δεμένα μ' εκείνα των άλλων χωρών και ιδιαίτερα των ευρωπαϊκών και Μεσανατολίτικων. Από εδώ, η Ανεξάρτητη Αριστερά ξεκινάει για να δημιουργήσει όχι ευκαιριακές σχέσεις αλλά οργανικές με τις επαναστατικές οργανώσεις του χώρου αυτού. Οι μορφές αυτών των σχέσεων καθορίζονται με βάση το επίπεδο της πάλης σε κάθε χώρα και των δυνατοτήτων που παρουσιάζονται και που διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Αυτό δεν σημαίνει εξάρτηση του Ελληνικού κινήματος από κάποιο άλλο ή το αντίστροφο, αλλά συγκεκριμένη συμβολή του στη διαμόρφωση ευνοϊκών για το όλο Κίνημα συνθηκών διεξαγωγής του. Η ευθύνη για τη διεξαγωγή, σε στρατηγικό και τακτικό επίπεδο, του αγώνα στην Ελλάδα ανήκει στο ελληνικό Κίνημα και δεν δέχεται κηδεμονίες ούτε επιθυμεί να επιβάλλει τη δική του.

5. Η Ανεξάρτητη Αριστερά εκτιμάει ότι το ελληνικό Κίνημα θα μπορέσει να ξεπεράσει την κρίση του μόνο στη δράση. Στη σημερινή φάση, η δράση εναντίον του νεοφασιστικού καθεστώτος και του ιμπεριαλισμού, είναι το μέσο για την ανάπτυξη δεσμών με όλες τις αντιδικτατορικές επαναστατικές και αντιιμπεριαλιστικές οργανώσεις. Έχει επίγνωση των διαφορών σε περισσότερο ή λιγότερο βασικά θέματα που τις χωρίζουν. Αυτές ούτε τις υποτιμά ούτε τις υπερτιμά.

Πιστεύουμε ότι η συνεργασία στη δράση, που μπορεί ν' αρχίσει από συγκεκριμένες μικρές ή μεγαλύτερες ενέργειες στο πολιτικό δυναμικό επίπεδο, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για ζυμώσεις, γνωριμίες, αποκατάστασης της εμπιστοσύνης, καλύτερης κατανόησης των μορφών, των μεθόδων δράσης, των πολιτικών στόχων της κάθε οργάνωσης, δηλαδή προϋποθέσεις της διαμόρφωσης της ελληνικής επαναστατικής πρωτοπορείας η οποία θα είναι σε θέση να δώσει στους εργαζόμενους πιο καθαρή, πιο επεξεργασμένη προοπτική.

6. Η Ανεξάρτητη Αριστερά επιχειρεί εδώ να δείξει τα στοιχεία και το δρόμο που ακολούθησε προκειμένου να διαμορφώσει τις απόψεις της. Μέσα απ' αυτή την έκθεση θα προσπαθήσει να δώσει τις βάσεις και τους κύριους άξονες της στρατηγικής της. Τις απόψεις της αυτές τις διατυπώνει σαν προτάσεις προς το ελληνικό Κίνημα, όχι σαν μια βάση συζήτησης αλλά σαν τη δική της προσφορά μικρή ή μεγάλη, πρωτότυπη περισσότερο ή λιγότερο δεν έχει σημασία, τόσο στις εκτιμήσεις της όσο και στις λύσεις.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Στοιχεία για την ανάλυση και την κατανόηση των γεγονότων της εποχής μας

1. Η εκρηκτική ανάπτυξη της Επιστήμης και της Τεχνολογίας και η ύπαρξη δύο ανταγωνιστικών κοινωνικών συστημάτων που ασκούν συνολικά, πραγματική επίδραση στις εξελίξεις του πλανήτη, είναι βασικά χαρακτηριστικά της εποχής μας. Αποτελέσματα των κοινωνικών συγκρούσεων, είναι στενά δεμένα μεταξύ τους και επιδρούν αποφασιστικά τόσο στη διαμόρφωση του επιπέδου αυτών των συγκρούσεων όσο και των μορφών και των μέσων διεξαγωγής τους.

Η Οκτωβριανή Επανάσταση, με τη δημιουργία του πρώτου ισχυρού πυρήνα ενός νέου ανταγωνιστικού κοινωνικού συστήματος, βάζει νέους όρους στις κοινωνικές συγκρούσεις. Μέσα στην ίδια την ΕΣΣΔ, αυτές αρχίζουν να διεξάγονται σε άλλο επίπεδο και να παίρνουν νέες μορφές βάζοντας, ταυτόχρονα, νέους στόχους. Στο καπιταλιστικό σύστημα οι εργαζόμενες μάζες συνταράζονται ελπιδοφόρα, η μονοκρατία του συστήματος πάνω στον κόσμο καταλύεται και οι επαναστατικές προοπτικές γίνονται πιο συγκεκριμένες ενώ η πραγματοποίησή τους εμφανίζεται σαν δυνατή.

2. Το καπιταλιστικό σύστημα βγήκε από τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο με επιδεινωμένη την κρίση του που θα φθάσει στο ανώτερο σημείο της στα 1929-31. Η ανάγκη για τη συνέχιση της λειτουργίας του του επιβάλλει δύο βασικές κινήσεις:

α) Επιταχύνει τη συγκεντρωποίηση του κεφαλαίου. Επιδιώκει, δηλαδή, την ανάπτυξη ισχυρών παραγωγικών μέσων που θα του επιτρέψουν την απόκτηση της απαραίτητης δύναμης για ν' αντιμετωπίσει τον κίνδυνο που συνιστά η ΕΣΣΔ. Ταυτόχρονα, επιδιώκει την απορρόφηση του ανθρώπινου υλικού που, καταστραμένο, μπορούσε να κερδηθεί από όποια προοπτική αλλαγής. Και ακόμα επιδιώκει να πείσει τους εργαζόμενους, με όλα τα μέσα, ότι είναι ικανό να διορθώνει σφάλματα, να καλύπτει ελλείψεις, ν' ανανεώνεται και ότι δεν πάσχει από αρρώστεια που θα το οδηγήσει στον τάφο.

β) Προωθεί την ορθολογιστική οργάνωση της παραγωγής που παρακολουθείται από την ανάπτυξη της γραφειοκρατίας και τις συγκεντρωτικές μορφές οργάνωσης της πολιτικής εξουσίας, διαφοροποιημένες ανάλογα με τις ξεχωριστές συγκυρίες κάθε χώρας. Ο φασισμός είναι μια από τις πιο κυριαρχούσες μορφές.

Το σύνολο των κινήσεων βάζει σε κίνηση σειρά από διαρθρωτικές αλλα-

γές του συστήματος στο οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό επίπεδο που αποσκοπούν στην πιο ορθολογιστική λειτουργία του. Αυτό, όμως, δεν το βγάζει από την κρίση, αλλ' αντίθετα την επιτείνει, μαζί με τις εσωτερικές αντιθέσεις του. Ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος θα δείξει την επιδείνωση.

3. Η ανάπτυξη της ΕΣΣΔ πραγματοποιείται στις συνθήκες καθυστέρησης της τσαρικής ρωσικής αυτοκρατορίας, της γενικής υποχώρησης του διεθνούς και ιδιαίτερα του γερμανικού Κινήματος, της απομόνωσης που της επέβαλλε ο διεθνής καπιταλισμός και του αδιάκοπου φόβου μιας νέας και πιο οργανωμένης επιθετικής του ενέργειας εναντίον της. Αυτά αποτελούν αντικειμενικά σοβαρά και δύσκολα εμπόδια για το πέρασμα του σοσιαλισμού από τη σφαίρα του αφηρημένου στην πολιτική πρακτική.

Αυτές οι συνθήκες επιδεινώθηκαν από τις αρχές πάνω στις οποίες στηρίχθηκε η δημιουργία του σοβιετικού μοντέλλου. Η λενινιστική αντίληψη για το Κράτος, συνέπεια της άλλης αντίληψης που θεωρεί σαν δυνατή την έστω και μερική, οικοδόμηση του σοσιαλισμού σε μια χώρα, εκφράζει τη συνέχιση της αστικής αντίληψης μέσα στις νέες συνθήκες. Το μοντέλλο του συγκεντρωτικού Κράτους (και του Κόμματος) δεν είναι δημιούργημα των αναγκών της στιγμής, γιατί αν ήταν θα εξαφανιζόταν μαζί με τις ανάγκες. Το μοντέλλο αυτό επιβεβαιώνει την διαίρεση των ανθρώπων σ' εκείνους που αποφασίζουν και σ' εκείνους που εκτελούν. Η συνέπειά της είναι η κατάργηση της ελεύθερης πολιτικής ζωής ή ο περιορισμός της, δηλαδή ο αποκλεισμός των μαζών από τη συμμετοχή τους στην διεύθυνση των πραγμάτων. Η κυβερνητική και κομματική ιεραρχία που εκφράζει την πολλαπλή κοινωνική διαίρεση, εκφράζει και την κατεύθυνση της πίεσης και την κατεύθυνση της εξέλιξης. Παρατείνοντας την κοινωνική διαίρεση, διεγείροντάς της με την συνεπούμενη αντίληψη ότι κρατικοποίηση συν αύξηση της παραγωγικότητας (που είναι η τάση του ανεπτυγμένου καπιταλισμού) σημαίνει σοσιαλισμός, καθορίζει την κυριαρχούσα αντίθεση, και την πορεία της κυβερνητικής και κομματικής ιεραρχίας προς την επιβολή της τρομοκρατικής «σοσιαλιστικής» τάξης, της αυθαιρεσίας και του εκφυλισμού. Η εκλεκτική συγγένεια αυτού του σοσιαλιστικού μοντέλλου και του καπιταλιστικού συστήματος είναι φανερή.

Η ανάγκη για την ανάπτυξη της δύναμής της είναι για την ΕΣΣΔ επιτακτική. Στην περίοδο που το καπιταλιστικό σύστημα παραπατούσε στο κενό που του είχε δημιουργήσει η πιο μεγάλη του κρίση (1929-31) η θέση της ΕΣΣΔ σταθεροποιείται εσωτερικά. Η ανάγκη της επιβεβαίωσης της ύπαρξής της αποτέλεσε το κίνητρο για μια χωρίς προηγούμενο σε ταχύτητα και όγκο ανάπτυξη των παραγωγικών της δυνάμεων που γίνεται στη βάση μιας το ίδιο καταπληκτικής εξέλιξης της Επιστήμης και της Τεχνολογίας. Ταυτόχρονα, διαμορφώνονται πιο αδρά τα χαρακτηριστικά της σαν Κράτος. Οι συνέπειες του συγκεντρωτικού μοντέλλου εξουσίας και διεύθυνσης έφτασαν σε παροξυσμό, ενώ οι προς τα έξω προβολές της πολιτικής της προβάλλουν

πιο έντονα την κυριαρχούσα τάση —που έχει διαφανεί από πολύ πριν με τις θέσεις για την Κοινωνία των Εθνών και τον Αφοπλισμό του Ουίλσον— και που δεν είναι άλλη από την *ειρηνική συνύπαρξη*. Η τάση αυτή εκφράστηκε με τις αποφάσεις της Γ' Διεθνούς (1934). Με τη στρατηγική της ειρηνικής συνύπαρξης (γαρνιρισμένης με άφθονη επαναστατική φρασεολογία) η Γ' Διεθνής προώθησε τη γραμμή των Λαϊκών Μετώπων που αργότερα θα «εξελιχθεί» στη γραμμή των Δημοκρατικών Μετώπων, δηλαδή, τη συνεργασία των Κ.Κ. με τα άλλα κόμματα των χωρών τους εσωτερικά, ενώ εξωτερικά δημιουργούσε τις προϋποθέσεις να γίνει δεχτή στο Παγκόσμιο σύστημα κυριαρχίας μετατοπίζοντας έτσι χρονικά στο αόριστο μέλλον την επανάσταση. Αυτή η επιδίωξη της εκφράστηκε ανάγλυφα στην τακτική εκμετάλλευση που έκανε των δυσκολιών που αντιμετώπιζε ο καπιταλισμός αμέσως μετά την κρίση, με την συμμετοχή των Κ.Κ. στην προσπάθεια ανόρθωσης και εσωτερικής ισορροπίας (Λ. Μέτωπα: Γαλλίας, Βραζιλίας, Ισπανίας, κλπ.) και τη σύναψη συμμαχιών τότε με το ένα μπλοκ (Φασιστική Γερμανία) και τότε με το άλλο («δημοκρατικές» ιμπεριαλιστικές δυνάμεις Μ. Βρετανίας, ΗΠΑ κλπ.) του καπιταλιστικού συστήματος. Το ότι επρόκειτο για στρατηγική κίνηση και όχι για κάποιο ευφυή σταλινικό τακτικό ελιγμό, αποδείχεται από τη συμμετοχή της στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, κραδαίνοντας τη σημαία του Μεγάλου Πατριωτικού Πολέμου, και χαρακτηρίζοντάς τον «Πατριωτικό» και αντιιμπεριαλιστικό, στο πλευρό του Δυτικού μπλοκ και τη συμμετοχή της στο *μοίρασμα του Κόσμου σε σφαίρες επιρροής* μεταξύ των Μεγάλων νικητριών Δυνάμεων και την ανάληψη υποχρεώσεων για τη διατήρηση του status quo (συμφωνίες Τεχεράνης, 1943, — Γιάλτας —1945—, Πότσταμ).

4. Την ίδια, μετά το 1931, περίοδο και το Επαναστατικό Ελληνικό Κίνημα εκφραζόταν μονοπωλιακά από το ΚΚΕ, ακολούθησε τη στρατηγική της Γ' Διεθνούς η οποία φρόντισε να του επιβάλλει με άμεση επέμβαση το 1934 την καθοδήγηση Ζαχαριάδη. Με την απόφαση της «περίφημης» 6ης ολομέλειας, η επερχόμενη Επανάσταση στην Ελλάδα χαρακτηρίστηκε σαν αστικοδημοκρατική. Το «Πατριωτικό Μέτωπο» πραγματοποιούνταν με το Κόμμα των Φιλελευθέρων, αφού πρώτα παζαρεύτηκε με το Λαϊκό του Τσαλδάρη και η βασιλική φασιστική δικτατορία της 4ης Αυγούστου ήταν ο καρπός των μεγάλων και μαχητικών εκδηλώσεων των εργαζομένων.

Κάτω από την ίδια πίεση της ίδιας στρατηγικής ξετυλίχτηκαν τα γεγονότα από το 1940 μέχρι το 1945. Ο ελληνικός λαός αυθόρμητα και ορμητικά ανέτρεφε τα σχέδια για έναν αναίμακτο περίπατο των φασιστικών δυνάμεων του άξονα στη χώρα μας που άρχιζε στις 28.10.40. Η φασιστική επιδρομή συντρίφτηκε στην Αλβανία και χρειάστηκε επέμβαση των Γερμανών για ν' ανατραπεί η κατάσταση και να καταληφθεί η χώρα.

Ενώ το αδύνατο ΚΚΕ ζητούσε τη συμπαράσταση των διαλυμένων από

τη φασιστική δικτατορία πολιτικών κομμάτων της αστικής τάξης σ' ένα Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο, μαχητές αντιφασίστες, δημοκράτες και κομμουνιστές, μόνοι τους, πραγματοποιούσαν στη βάση την ενότητα των εργαζομένων, μέσα σε άπειρες και με χίλια ονόματα οργανώσεις σε τοπική κλίμακα. Προέκταση της αντιδικτατορικής πάλης και του πολέμου της Αλβανίας για την Ανεξαρτησία, οι πρώτες ένοπλες ομάδες αποτέλεσαν το μέσο και τον πυρήνα μαζικοποίησης, ενοποίησης των οργανώσεων και προσανατολισμού της πάλης τους. Έτσι, πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά στην ιστορία των κοινωνικών αγώνων στην Ελλάδα το μαχητικό μέτωπο πάλης των εργαζομένων που θα μείνει στην ιστορία σαν το μεγάλο Κίνημα της Εθνικής Αντίστασης. Πολύ γρήγορα, το ΚΚΕ ελέγχοντας τον ΕΛΑΣ (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) καθοδήγησε αυτό το κίνημα και το οδήγησε στην πολιτική ήττα της Συμφωνίας του Λιβάνου (1944), παρέδωσε το λαϊκό Στρατό στους Εγγλέζους με την Συμφωνία της Καζέρτας (1944), εκχώρησε την εγκαθιδρυμένη σε όλη την Ελλάδα λαϊκή εξουσία (Λ. Δικαιοσύνη, Λ. Τοπική Αυτοδιοίκηση, Λ. Ασφάλεια, Λ. Διοικητικό μηχανισμός) στην κυβέρνηση «Εθνικής Ενότητας», διευκόλυνε έτσι τους Άγγλους ιμπεριαλιστές να το πνίξουν στο αίμα το Δεκέμβριο του 1944, το παρέδωσε για σφαγή στις παρακρατικές συμμορίες και το έκλεισε στις φυλακές με τη Συμφωνία της Βάρκιζας (Φλεβάρης 1945).

Η πορεία αυτή δεν ήταν τακτικό λάθος του καθοδηγητικού πληρώματος του ΚΚΕ της εποχής (Σιάντος, Ιωαννίδης, Παρτσαλίδης, Μπαρτζώτας, κλπ.) αλλά αποτέλεσμα της από το ΚΚΣΕ προωθημένης στρατηγικής της Εθνικής Ενότητας και της ειρηνικής συνύπαρξης. Η Ελλάδα εκχωρήθηκε με τις Συμφωνίες της Τεχεράνης (1943) στη σφαίρα επιρροής των Εγγλέζων. Το Κίνημα όσο μεγάλο και δυνατό κι αν ήταν, έπρεπε να υποχωρήσει στις απαιτήσεις της πολιτικής μεγάλης δύναμης που έκανε η ΕΣΣΔ. Η ύπαρξη του αποτελούσε εμπόδιο που έπρεπε να παραμεριστεί. Ευθύνη της ηγεσίας του ΚΚΕ υπάρχει στο ότι δέχτηκε να γίνει όργανο αυτής της πολιτικής. Και δεν μπορούσε να κάνει αλλιώς μια και είχε από πάντα δεχτεί την κηδεμονία. Λάθος ήταν μόνο η τακτική που εφάρμοσε για την υποχώρηση. Η ίδια η πορεία καθορίστηκε ακόμα και από την αδυναμία των μαχομένων μαζών που επέτρεψαν στην ηγεσία του ΚΚΕ να τις οδηγήσει στο δρόμο της ήττας.

5. Οι μεταπολεμικές εξελίξεις αναπτύσσονται στους όρους του νεοϊμπεριαλισμού. Η επιταχυνόμενη επιστημονικοτεχνολογική εξέλιξη έχει σαν αποτέλεσμα τη συγκέντρωση της δύναμης και των μέσων ελέγχου των δύο συστημάτων στα χέρια των δύο Υπερδυνάμεων: των ΗΠΑ για το ιμπεριαλιστικό καπιταλιστικό και της ΕΣΣΔ για το σοβιετικό στρατόπεδο. Η έκρηξη της αμερικανικής ατομικής βόμβας στη Χιροσίμα (Αύγουστος 1945) είναι ταυτόχρονα, σημάδι της νέας εποχής, της αμερικάνικης υπεροχής απέναντι στους συνεταίρους του συστήματος, προειδοποίηση προς την ΕΣΣΔ

για το σεβασμό των συμφωνηθέντων και προσδιόριζε τον υπεύθυνο εκφραστή των απόψεων του καπιταλιστικού συστήματος. Η αναμέτρηση μεταξύ των δύο συστημάτων και των δύο ηγετικών δυνάμεων πήρε σκληρές μορφές, περιέλαβε όλα τα επίπεδα (οικονομικά, πολιτικά, ιδεολογικά) ενώ μερικά χαρακτηριστικά γεγονότα κατέβαζαν τον πυρετό της.

Στον έντονο ψυχρό πόλεμο έβαλε τέλος η εμφάνιση στο παγκόσμιο προσκήνιο της Νέας Κίνας (Δεκέμβρης 1949). Τέλος για την Ευρώπη, αρχή για την Ασία και με αλλαγές στις θέσεις των αντιπάλων. Η Νέα Κίνα θεωρήθηκε απειλή για την κυριαρχία των δύο Υπερδυνάμεων. Η πίεση που ασκήθηκε επάνω της ήταν διπλή. Η ΕΣΣΔ προσπάθησε να την εξουδετερώσει από τα μέσα με τον έλεγχο διά μέσου της «βοήθειας». Οι ΗΠΑ να την εκφοβίσουν, να την περιορίσουν με περιφερειακούς πολέμους (Κορέα, Ινδοκίνα), με τον αποκλεισμό και με την απειλή απόβας των «εθνικιστών» της Φορμόζας. Ένα νέο κίνητρο για την ανάπτυξη των παραγωγικών μέσων παρουσιάστηκε. Προστέθηκε σε εκείνα που γεννιούνταν από τις εσωτερικές αντανάκλασεις αυτής της εξέλιξης.

6. Η ίδια η επιστημονική και τεχνολογική ανάπτυξη είχε σοβαρές επιπτώσεις τόσο στις οικονομικές όσο και στις κοινωνικές δομές του καπιταλιστικού συστήματος. Σημειώνουμε:

α) Τη μεγαλύτερη διεθνοποίηση του κεφαλαίου, που χωρίς να εξαφανίζει έβαζε σε άλλο επίπεδο τις αντιθέσεις μεταξύ των ιμπεριαλιστικών χωρών. Το ισχυρό αμερικανικό κεφάλαιο έβαζε με τον τρόπο αυτό τον έλεγχό του σε ζωτικούς κλάδους των καπιταλιστικών εθνικών οικονομιών.

β) Την ανάπτυξη συλλογικών οργάνων ελέγχου και ασφαλείας του συστήματος που αντικαθιστούν 1) την απαίτηση συμμετοχής μεγάλων κοινωνικών συνόλων για την ικανοποίηση των αναγκών της παραγωγικής συνέχειας και της ανάπτυξης της πιο πέρα και 2) επιτρέπουν την άσκηση πιο αποτελεσματικού ελέγχου (Νομισματικό Ταμείο, G.A.T., NATO, κλπ.).

γ) την αποσύνθεση μεγάλων στρωμάτων της κοινωνίας, τη διαρκή μετατόπισή τους στη θέση που έχουν στην παραγωγή, τη διόγκωση των νέων ενδιαμέσων στρωμάτων (υπηρεσίες, κλπ.), την αύξηση του εργατικού δυναμικού, την αλλαγή της σύνθεσής τους (αύξηση του ποσοστού επιστημονικού και ειδικευμένου εργατικού προσωπικού απέναντι στο χειρωνακτικό), τον περιορισμό σ' ένα λεπτό στρώμα της αστικής τάξης που κατέχει μέσα παραγωγής και γενικά την αύξηση του αριθμού που ζουν με τη σχέση μισθωτής εργασίας.

δ) την ανάπτυξη μίας πραγματικά παγκόσμιας αγοράς, της οποίας ελέγχεται σε σημαντικό βαθμό η λειτουργία, και τη σταδιακή εξαφάνιση των εθνικών φραγμών στη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και ανθρώπων.

ε) την αλλαγή στις κοινωνικές και πολιτικές δομές έτσι που να εξυπηρετείται η ίδια η ανάπτυξη και

στ) την εμφάνιση του νεοαποικισμού.

Οι βασικές αυτές αλλαγές έχουν επιπτώσεις στην κοινωνική οργάνωση του ιμπεριαλιστικού κόσμου ενώ διαγράφονται νέες τάσεις στο σύνολο των εκδηλώσεων του συστήματος. Η συγκεντρωποίηση και διεθνοποίηση του κεφαλαίου ακολουθείται σταθερά από μια συκέντρωση κοινωνικών δυνάμεων που αμφισβητούν το σύστημα οργάνωσης, διεύθυνσης και ελέγχου των παραγωγικών μέσων.

Η συνέχιση της καπιταλιστικής μορφής παραγωγής, παρά την ισχυρή τάση ορθολογιστικής οργάνωσής της και περιορισμού των αυθόρμητων κινήσεων της, οδηγεί οπωσδήποτε σ' ένα αδιέξοδο μέσα από μικρές ή μεγαλύτερες κρίσεις και αποτελεί απειλή και για την παραγωγική συνέχεια αλλά και για την ύπαρξη της ίδιας της κοινωνίας. Οι κρίσεις αυτές δεν πρέπει να βλέπονται μόνο μέσα στο οικονομικό πλαίσιο. Ο καπιταλισμός απέδειξε ότι μπορεί να ελέγχει τις οικονομικές κρίσεις και να κατευθύνει τόσο την παραγωγή όσο και τη ζήτηση. Αυτό το επιτυχαίνει με την υψηλότερου βαθμού ορθολογιστική οργάνωση της εργασίας, μέσο με το οποίο επιχειρεί και την ένταξη των εργαζομένων στο σύστημα. Αλλά μεγαλύτερη ορθολογιστική οργάνωση σημαίνει υψηλότερου βαθμού γραφειοκρατικοποίηση της διεύθυνσης που έχει σαν τελική συνέπεια το φανέρωμα της βασικής αντίθεσης μεταξύ εκείνων που αποφασίζουν και εκείνων που εκτελούν και την όζυνσή της. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο πρέπει να ιδούμε τον παραλογισμό του συστήματος που εκφράζεται στο επίπεδο των ανθρωπίνων σχέσεων και όχι σ' εκείνο που πολλοί υπογραμμίζουν, στο επίπεδο, δηλαδή, της οικονομικής ανεπάρκειάς του, δηλ. στην ανικανότητά του να λύσει, τάχα, την αντίθεση πλούτος-φτώχεια.

Οι νέες κοινωνικές δυνάμεις που αμφισβητούν συνολικά το σύστημα, προέρχονται από πολλά κοινωνικά στρώματα, από όλες τις εργαζόμενες παραγωγικά μάζες και όχι μόνο από την εργατική τάξη. Τα ίδια τα πλαίσια αυτής της τάξης διευρύνονται. Ιδιαίτερα πρέπει να επισημανθεί η εμφάνιση στο επαναστατικό προσκήνιο δύο νέων κοινωνικών στρωμάτων, των επιστημόνων και των φοιτητών, που αν και δεν ταυτίζονται απόλυτα με την εργατική τάξη, έχουν ένα βασικό κοινό χαρακτηριστικό, το στοιχείο του μισθωτού και του εκμεταλλευομένου που τους κάνει μια προέκταση της εργατικής τάξης, που η ίδια άλλωστε διαφοροποιείται. Αυτές οι δυνάμεις φέρνουν την πείρα τους αλλά και την νοστορπία τους. Είναι οι ίδιες που σαν φοιτητικό και μαθητικό στρώμα αμφισβητούν το σύστημα δια μέσου της αμφισβήτησης της οργάνωσης και των προοπτικών που δίνει η εκπαίδευση. Απ' αυτές κυρίως, ξεπήδησε το Νέο Ανεξάρτητο Επαναστατικό και Δημοκρατικό Κίνημα που συγκλονίζει την εποχή μας.

Το πλάτεμα του κύκλου των στρωμάτων που αμφισβητούν το καπιταλιστικό σύστημα και η ποιότητα των νέων στοιχείων που μπαίνουν σ' αυτόν, το αναγκάζουν να βρει νέους τρόπους αντιμετώπισης του κινδύνου. Το κράτος παίζει ένα καινούργιο ρόλο. Ο κρατικός καπιταλισμός είναι πια ένα γεγονός και η καταναλωτική κοινωνία γίνεται το μέσο για την αντιμετώπιση

των κινδύνων από τις εσωτερικές κρίσεις. Διά μέσου αυτής επιχειρείται η ενσωμάτωση των εργαζομένων στο σύστημα με χίλιους τρόπους (αύξηση εισοδημάτων, δημιουργία τεχνητών αναγκών, εισβολή στο χώρο των ελεύθερων ωρών κλπ.).

Παράλληλα μεγαλώνει το βάρος των ειδικών Σωμάτων (Στρατού, Αστυνομικών, Ειδικών Υπηρεσιών) στην οικονομική και πολιτική ζωή. Και μεγαλώνει ακόμα περισσότερο από την αποστολή της επέκτασης του ελέγχου που απαιτούν οι όροι του νεοαποικισμού και των αποτελεσμάτων τους στις καθυστερημένες παλιές αποικιακές χώρες. Οι συγκεντρωτικές μορφές εξουσίας, ο παραμερισμός των μεθόδων εξουσίας της φιλελεύθερης αστικής εποχής, η απλή και απροσχημάτιστη κατάργηση δικαιωμάτων που είχαν κατακτηθεί με σκληρούς αγώνες (οι ίδιες οι βασικές αξίες του αστικού κόσμου) είναι το πραγματικό γεγονός της εποχής μας. Ο νέος ρόλος του κράτους έκανε ώστε να γίνει πιο έντονη η τάση για ένα νέο μπλοκ εξουσίας με το σμίξιμο του στρατού και της μεγάλης οικονομικής ηγετικής ομάδας στο επίπεδο της πολιτικής. Αυτό σημαίνει —όταν σκεφτούμε το βαθμό διεθνοποίησης του κεφαλαίου— ότι η εξουσία και γενικά η διεύθυνση του συστήματος θα συγκεντρώνεται σε μια διεθνή μικρή ομάδα οικονομικοστρατιωτική όπου τον έλεγχο θα κρατάει η Υπερδύναμη. Τα κέντρα αποφάσεων μετατοπίζονται έτσι έξω από τα εθνικά σύνορα και όργανα, όπως ο Στρατός, χάνουν τον εθνικό τους χαρακτήρα με όλες τις επιπτώσεις στη διαμόρφωση των στελεχών τους και στην αποστολή που αυτά δίνουν στον εαυτό τους.

Η τάση για μεγαλύτερη ορθολογιστική οργάνωση της παραγωγικής διαδικασίας ακολουθείται αλλά και επηρεάζεται από διαρθρωτικές αλλαγές που γίνονται τόσο στην κοινωνική διαστρωματοποίηση όσο και στις μορφές που παίρνει. Η ορθολογιστική οργάνωση απαιτεί την αυστηρότερη ιεράρχηση, την αντίστοιχη με το βαθμό που έχει φτάσει και την πολλαπλή πια μ' αυτό τον τρόπο διάσπαση της εσωτερικής ανθρώπινης συνοχής αλλά και της κοινωνικής. Το χαρακτηριστικό της απάνθρωπης φύσης που παίρνει η εργασία στο σύστημα μεταβάλλοντας την παραγωγή σε σκοπό και όχι μέσο, η αναγωγή των εργαζομένων σε όργανα, είναι γνωρίσματα όλων των χωρών που βρίσκονται στο σύστημα, όπως και οι συνακόλουθες μ' αυτά τάσεις. Στις εξαρτημένες χώρες, αυτές οι διαδικασίες, πάντα σαν τάσεις, μπορεί να επιταχύνονται ή να επιβραδύνονται βασικά από τις δοσμένες κατευθύνσεις σε κάθε στιγμή από τις «δυνάμεις» του συστήματος για την εξυπηρέτηση αυτών ή εκείνων των ξεχωριστών συμφερόντων τους. Οι κυρίαρχες αυτές τάσεις στο σύστημα, δεν εξαλείφουν τις αντιθέσεις μεταξύ των κρατών-μελών του, αλλά τις βάζουν σε ένα άλλο επίπεδο τέτοιο που προσπαθούν να τις κρατήσουν από το να οδηγήσουν σε συγκρούσεις διμπεριαλιστικές που οπωσδήποτε θα είναι μοιραίες γι' αυτές. Οι ίδιες τάσεις δεν αποκλείουν τους αγώνες εναντίον της κάθε φορά Υπερδύναμης ή του κάθε φορά Υπερεθνικού μπλοκ ελέγχου του συστήματος ούτε τις ανακατατάξεις στο εσωτερικό του. Μπορούμε να πούμε χωρίς φόβο διάψευσης, ότι αυτό αποτελεί μια νέα μορφή έκφρασης των διμπεριαλιστικών αντιθέσεων για την κυριαρχία

στον κόσμο τους, αντιθέσεις που εκφράζουν ακόμα τη νέα σχέση Κράτος-Μονοπώλια. Η ανισόμερη ανάπτυξη του καπιταλισμού, όπως και η ανισόμερη ανάπτυξη μεταξύ διαφόρων εθνικών περιφερειών, εκφράζει την αδυναμία του καπιταλισμού για μια ολοκληρωμένη ορθολογιστική οργάνωση της ανάπτυξής του, που αν την πετύχαινε δεν θα υπήρχε καμιά ανάγκη αντικατάστασής του από πραγματική, βέβαια, και όχι από ηθική άποψη.

Μπορούμε, λοιπόν, να επισημάνουμε και μια άλλη γενική τάση του νεοϊμπεριαλισμού. Είναι η τάση για την ενσωμάτωση των διαφόρων χωρών. Αυτό επιχειρείται με την ενσωμάτωση της επιστημονικοτεχνικής έρευνας, με οικονομικά μέσα όπως είναι το παγκόσμιο νόμισμα, με την πολιτιστική πολιτική, με τα διάφορα συλλογικά όργανα του συστήματος.

Είναι τάση αμυντική που θέλει να διαφυλάξει τη συνοχή του συστήματος αλλά και τάση επιθετική των ισχυρών του οικονομιοπολιτικών μπλοκ. Πολιτικά, οι κινήσεις αυτές επιτείνουν τη διαδικασία αποσύνθεσης των παραδοσιακών πολιτικών σχηματισμών τόσο της αστικής όσο και της εργατικής τάξης όπως και των συνδικάτων. Ο ρόλος των πρώτων διαρκώς μειώνεται, ενώ τα παραδοσιακά Κόμματα και Συνδικάτα της Αριστεράς προωθώντας την εσωτερική τους εξέλιξη διαμορφώνονται σε ενισχυτές του συστήματος.

Οι εξελίξεις στο νέο σύστημα

Το status quo που διαμορφώθηκε με τις διάφορες Συμφωνίες των Μεγάλων άλλαξε την εικόνα του Κόσμου με τη δημιουργία του σοσιαλιστικού λεγομένου στρατοπέδου. Ταυτόχρονα, όμως, εμφανίζονται νέοι παράγοντες που θα παίξουν το ρόλο τους τόσο στις εξελίξεις του καπιταλιστικού όσο και του «σοσιαλιστικού κόσμου».

Η ΕΣΣΔ είναι αναμφισβήτητη η υπερδύναμη του συστήματος. Η οργάνωση του νέου μπλοκ βρίσκεται κάτω από τη διακριτική της εξουσία. Βοηθιέται σ' αυτό από ιστορικούς παράγοντες και ξεχωριστά από τις σχέσεις που το ΚΚΣΕ, δια μέσου της Γ' Διεθνούς, έχει αναπτύξει με τα Κ.Κ. όλων των χωρών, από την αποστολή που αυτή τα είχε επιφορτίσει και από το σχηματισμό και τ' αντανακλαστικά των ηγετικών στελεχών τους. Το ΚΚΣΕ είναι το «Κόμμα του μεγάλου Λένιν» που μόνο αυτό πέτυχε να «κάμει την Επανάσταση». Και η ΕΣΣΔ η «σοσιαλιστική πατρίδα» που πρέπει να την υπερασπιστούμε με κάθε θυσία. Η υποταγή στο ΚΚΣΕ και στις αλάθητες ντιρεκτίβες του και η υποταγή των στόχων των Κ.Κ. στα συμφέροντα της ΕΣΣΔ, είναι αυτονόητα για όλα τα Κ.Κ. Το σοβιετικό μοντέλλο οικοδόμησης του σοσιαλισμού είναι, κατ' επέκταση, το μόνο σωστό και η σοβιετική κηδεμονία απόδειξη της εφαρμογής του προλεταριακού διεθνισμού. Η μεταβίβαση αυτών από το κομματικό σε κρατικό επίπεδο δεν ήταν δύσκολη και θεωρήθηκε, μάλιστα, και η φυσιολογική. Η πείρα του ΚΚΣΕ και της ΕΣΣΔ δεν έπρεπε να πάει χαμένη. Έτσι, μια ανάγκη —ας την παραδεχτούμε— εξελίσσεται σε «αρχή».

Το κρατικό μοντέλλο της ΕΣΣΔ μεταφυτεύθηκε στις νέες χώρες και μαζί του οι αντιθέσεις που έκρυβε το ίδιο, αυξημένο από νέες. Οι κυβερνητικοί και κομματικοί μηχανισμοί κάθε μιας απ' αυτές τις χώρες θα έρθουν σε αντίθεση μεταξύ τους και θα παραβρεθούν στο ασύλληπτο για το σοσιαλισμό θέαμα των διασπάσεων, των ενόπλων συγκρούσεων, των απομονώσεων και της ανάπτυξης ενός νέου εθνικισμού. Οι σχέσεις υποταγής που υπήρχαν από πριν μεταξύ του ΚΚΣΕ και των άλλων Κ.Κ. συνεχίζονται πιο έντονες και μεταφέρονται στο κρατικό επίπεδο. Η ανεξαρτησία και η ισοτιμία των «αδελφών» κομμάτων γίνεται πια φανερό στον καθένα ότι δεν υπάρχει. Ο προλεταριακός διεθνισμός εμφανίζεται όταν πρόκειται να παίξει για τα συμφέροντα της ΕΣΣΔ και μεταφράζεται στη διάθεση του πλούτου των «σοσιαλιστικών» χωρών και του δυναμικού τους στην ενίσχυσή της. Κάθε απόπειρα διαμαρτυρίας θα πνιγεί στο αίμα. Δίκες, εκτελέσεις, «ομολογίες», αφορισμοί, αγχόνες που στήνονται εναντίον ολόκληρων λαών (όπως εκείνες που έστηνε ο Μολότωφ για τους Γιουγκοσλάβους) είναι τα μέσα που συγκατατούν την «αδελφική συνεργασία».

Οι εσωτερικές αντιθέσεις σε κάθε χώρα που εκφράζονται με την αντίθεση μεταξύ μιας κυβερνητικής και κομματικής ιεραρχίας αυτοπροικισμένης με το δικαίωμα της απόφασης στην οργάνωση, τη διεύθυνση και τον έλεγχο των ανθρώπων και των πραγμάτων και της μάζας των εργαζομένων που έχει μόνο δικαίωμα στη δουλειά, εκφράστηκε σε ανοιχτές συγκρούσεις με κορυφαία σημεία στην Ουγγαρία, Πολωνία, Α. Γερμανία στα 1956, Τσεχοσλοβακία στα 1968, Πολωνία στα 1970. Η αντίθεση προς την πολιτική μεγάλης δύναμης που ασκεί η ΕΣΣΔ εκφράστηκε στην απόσπαση από την επιρροή της της Γιουγκοσλαβίας και αργότερα της Ρουμανίας και της Αλβανίας. Η εισβολή στην Τσεχοσλοβακία και οι συγκρούσεις στα σύνορα με την Κίνα καθώς και οι κινήσεις της προς την δημιουργία ενός άξονα με την Ιαπωνία και τις Ινδίες για την περικύκλωση της τελευταίας, δείχνουν την πολιτική μεγάλης δύναμης που βρίσκεται στο κέντρο των δραστηριοτήτων της.

Δεν πρέπει να μείνει απαρατήρητο το γεγονός, που είναι και καθοριστικό, της αντιμετώπισης του προβλήματος του λεγομένου Τρίτου Κόσμου. Η κεντρική γραμμή συμπεριφοράς της ΕΣΣΔ είναι η υποστήριξη των εθνικιστικών δήθεν σοσιαλιστικών κινημάτων, που εκφράζουν αποκλειστικά τα συμφέροντα των αστικών και στρατιωτικών στρωμάτων αυτών των χωρών, υποστήριξη που την υποχρεώνει να παίρνει ανοιχτά μέρος στην κατάπιψη των μικρών αλλά δυναμικών επαναστατικών σοσιαλιστικών κινημάτων, όπως συνέβη με την Παλεστινέζικη Αντίσταση και το Κίνημα στην Κεϋλάνη ακόμα πρόσφατα. Παράλληλα, έχει προσανατολίσει την πολιτική των Κ.Κ. που την ακολουθούν στην συνεργασία με τα αστικά ολοκληρωτικά καθεστώτα της Λατινικής Αμερικής εναντίον των επαναστατικών ενόπλων κινημάτων. Ταυτόχρονα, όλα τα Κ.Κ. της Δυτικής Ευρώπης έχουν, κάτω από την επιρροή της στρατηγικής της ειρηνικής συνύπαρξης και του σεβασμού του status quo, μεταβληθεί σε υπερασπιστές της αστικής νομιμότητας, σε

δηλωμένους εχθρούς των εξωκοινοβουλευτικών επαναστατικών οργάνωσης και σε θερμούς οπαδούς της βοήθειας προς τις αστικές κυβερνήσεις των χωρών τους για την όσο δυνατόν πληρέστερη ορθολογιστική οργάνωση της εργασίας και της κοινωνίας.

Μπορούμε να δούμε μερικές νέες τάσεις να διαμορφώνονται στο Ανατολικό μπλοκ, γεμάτες από σημασία. Μια απ' αυτές είναι η τάση της φιλελευθεροποίησης των καθεστώτων, ελεγχόμενες βέβαια μέσα από τα συλλογικά όργανα του συστήματος (Κομκόν, Σύμφωνο Βαρσοβίας), που εκφράζει τη γενικότερη τάση της ενσωμάτωσης των δύο συστημάτων. Αυτή μπορούμε να την δούμε ακόμα με την εισβολή των δυτικών κεφαλαίων στην Ανατολή, την επιστημονική συνεργασία, την κοινή στάση απέναντι στα επαναστατικά Κινήματα και απέναντι σε κάθε κίνηση που θα είχε σαν αποτέλεσμα την ανατροπή του status quo προς όφελος τρίτων.

Η στάση αυτή των εθνικών κυβερνητικών και κομματικών γραφειοκρατιών τις φέρνει σε αντίθεση με τους λαούς των χωρών τους, και τις ίδιες σε αντιθέσεις μεταξύ τους, που διασπούν στη βάση τη συνοχή του στρατοπέδου και το κάνουν εύκολο σε προσβολές. Είναι βέβαιο ότι το δυνάμωμα της Α. Κίνας, που συμβαδίζει με την αύξηση της επιρροής της και την αναγνώριση της σαν ένα νέο «κέντρο» τόσο στα πλαίσια του στρατοπέδου όσο και σε πλαίσια παγκόσμια, θα προκαλέσει και πολύ σύντομα μάλιστα, σοβαρές ανατροπές και όχι μόνο στον ασιατικό χώρο.

Είναι αυτονόητο ότι για την Ανεξάρτητη Αριστερά δεν υπάρχουν ρεβιζιονιστές και νεορεβιζιονιστές. Υπάρχουν εκτιμήσεις και εφαρμογές τους στην πράξη που έχουν λογικές καταλήξεις. Οι εκτιμήσεις για τον ρόλο του Κράτους και το χαρακτήρα του, όπως και εκείνες για το ρόλο του κόμματος, τις δομές και τις λειτουργίες τους, έχουν συνέπειες στην κοινωνική οργάνωση του νέου συστήματος. Ο συγκεντρωτικός χαρακτήρας τους δημιουργεί την ανάγκη αυτού του στρώματος, που ονομάζουμε κυβερνητική και κομματική γραφειοκρατία, προικισμένου με προνόμια που είναι φανερό ότι θα έχει την τάση να τα επεκτείνει και που θα τα υπερασπίσει. Από εκεί ως το σταλινικό φαινόμενο της προσωπικής δικτατορίας ή της συλλογικής των Κρουτσώφ και Μπρέζνιεφ· από εκεί ως τα Λαϊκά Μέτωπα, τα Δημοκρατικά Μέτωπα, τον Πατριωτικό Πόλεμο, τον αντιιμπεριαλιστικό Β' Παγκόσμιο Πόλεμο· από εκεί ως την υποταγή των Κ.Κ. στην γραμμή της υπεράσπισης των κρατικών συμφερόντων της ΕΣΣΔ και το «Δόγμα Μπρέζνιεφ» της μειωμένης εθνικής ανεξαρτησίας (προς όφελος της ΕΣΣΔ και όχι του σοσιαλισμού)· από εκεί ως την εγκατάλειψη της Επανάστασης, το πνίξιμο των επαναστατικών Κινήματων και την υποστήριξη των «εθνικών, προοδευτικών, σοσιαλιστικών» κινήσεων της αστικής τάξης των νέων χωρών· από εκεί ως τις «αγχόνες» για τον Τίτο, την ένοπλη επέμβαση της ΕΣΣΔ στην Ουγγαρία και Τσεχοσλοβακία, τις απειλές εναντίον της Ρουμανίας και τις ένοπλες συγκρούσεις με τη Λαϊκή Κίνα· από εκεί ως το μοίρασμα του Κόσμου σε σφαίρες επιρροής, τη διατήρηση του status quo και την ενίσχυση δικτατορικών καθεστώτων όπως της Ινδονησίας, της Ισπανίας, και της Ελλάδας,

η απόσταση δεν είναι —όσο κι αν φαίνεται— μεγάλη.

Οι επαναστατικές οργανώσεις δεν θα πρέπει να υποτιμήσουν τα γεγονότα, όσο κι αν είναι οδυνηρό αυτό.

Ο Τρίτος Κόσμος

Τον αποτελούν οι παλιές αποικίες που απέκτησαν βασικά την ανεξαρτησία τους ύστερα από τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και μερικές «ανεξάρτητες» χώρες που ποτέ δεν έπαψαν να είναι εξαρτημένες. Το κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η υποανάπτυξη. Λίγες απ' αυτές είχαν πετύχει την ανεξαρτησία τους ύστερα από την ανάπτυξη επαναστατικών κομμάτων —Ινδοκίνα, Κορέα, Αλγερία, Κούβα— ενώ τα απελευθερωτικά Κινήματα των Λατινοαμερικών χωρών εναντίον της Ισπανικής κατοχής που είχαν αναπτυχθεί από τον περασμένο αιώνα είχαν εκφυλιστεί και ολόκληρη η Ν. Αμερική είχε γίνει εξάρτημα των ΗΠΑ.

Ο Τρίτος Κόσμος —όπως συνηθίζεται να λέγεται— δεν αποτελεί ενόθητα οικονομική, πολιτική ή έννοτητα κατεύθυνσης. Αν ξεκινάει από την κοινή βάση της υποανάπτυξης και της αθλιότητας, διαφοροποιείται ουσιαστικά στις κατευθύνσεις που δίνει στην εξέλιξή του που μόλις κάνει τα πρώτα της βήματα. Μπορούμε να διακρίνουμε δύο τάσεις βασικές: εκείνη που επιζητεί την ενσωμάτωση αυτού του κόσμου στο ένα ή στο άλλο σύστημα και εκείνη που επιζητεί τη δημιουργία μιας τρίτης κατάστασης με έντονα τα χαρακτηριστικά του σοσιαλισμού. Την πρώτη τάση την εκπροσωπούν οι χώρες όπου οι ιθαγενείς μικρές, αλλά οργανωμένες, οικονομικοστρατιωτικές ομάδες έχουν πάρει την εξουσία στο όνομα δημοκρατικών και «σοσιαλιστικών» συνθημάτων. Τη δεύτερη, οι χώρες όμως το Βιετνάμ, η Κορέα και σε μικρότερο βαθμό η Κούβα και η Αλγερία. Σ' αυτή την τάση πρέπει να προστέσουμε τα ένοπλα επαναστατικά Κινήματα που αναπτύσσονται στη Λατινική Αμερική, στις πορτογαλικές αποικίες, στη Μαλαισία, Φιλιππίνες, Ινδία, Κεϋλάνη, κλπ.

Στις χώρες του Τρίτου Κόσμου εκφράζεται και η τάση των δύο συστημάτων για την ενσωμάτωση σ' αυτά και αυτού του μέρους του Κόσμου, τάση που έχει πάρει το όνομα του νεοαποικισμού. Ο νεοαποικισμός δεν είναι η συνέχιση του αποικισμού με άλλα μέσα. Είναι ποιοτικά διαφορετικός. Η διαφοροποίησή του προέρχεται από το νέο ρόλο που καλούνται να παίξουν οι πρώην αποικίες ή εξαρτημένες χώρες στην περίοδο του νεοϊμπεριαλισμού.

Οι αποικίες αποτελούσαν τις μεγάλες εφεδρείες για την προμήθεια φτηνών πρώτων υλών που χρειαζόνταν στις βιομηχανικά ανεπτυγμένες μητροπόλεις. Κι αυτές ανέπτυσαν την ιμπεριαλιστική τους πολιτική για την απόκτηση και τον έλεγχο τους. Τα μεγάλα μονοπώλια και στις περιπτώσεις ακόμα που δεν είχαν ανάγκη από τις πρώτες ύλες των αποικιών, υποκινούσαν πολέμους ή έκαναν σημαντικές επενδύσεις (αμερικάνικα μονοπώλια πε-

τρελαίου στη Μ. Ανατολή, π.χ.) για να τις ελέγχουν και να τις στερήσουν από τα αντίπαλα μονοπώλια.

Οι αλλαγές, όμως, που σημειώθηκαν στο εσωτερικό του καπιταλισμού τοποθετούσαν διαφορετικά το θέμα των αποικιών. Δεν επρόκειτο μόνο για την προμήθεια πρώτων υλών. Επρόκειτο για την δημιουργία νέων αγορών, νέων τύπων επενδύσεων, που όσο και αν φαίνονται αδύνατες τούτη τη στιγμή, είναι αρκετά σημαντικές προοπτικά και αποτελούν για μεγάλο χρονικό διάστημα εφευρικές δικλίδες ασφαλείας του συστήματος.

Οι ίδιες οι ανάγκες του αποτέλεσαν κίνητρο για την έναρξη της αποαποικιοποίησης που σε πολλές περιπτώσεις πήρε μορφές καταναγκασμού της μητρόπολης από μέρους των άλλων συνεταίρων του συστήματος. Οι παλιές αποικίες που απελευθερώθηκαν ύστερα από την δημιουργία συνθηκών από τα εσωτερικά, με δυναμικά τους απελευθερωτικά Κινήματα, είναι λίγες. Η μετατροπή των τέως αποικιών σε εξαρτημένες χώρες εθνικά ελεύθερες, περιέχει, βέβαια, μια νέα ποιότητα και αλλάζει τους όρους του ιμπεριαλιστικού παιχνιδιού. Αυτοί αλλάζουν επίσης και από την εμφάνιση στη σκηνή του ανατολικού μπλοκ και της Λ. Κίνας.

Οι μεγάλες ιμπεριαλιστικές δυνάμεις του παλαιού καιρού δεν βρίσκονται στο ίδιο ύψος εξέλιξης και υπάρχουν ανατροπές. Η γενική, όμως, κατεύθυνση απέναντι στον Τρίτο Κόσμο είναι κοινή: οικονομική και τεχνική βοήθεια με σκοπό το πλάτεμα της εσωτερικής αγοράς, άμεσες επενδύσεις κυρίως σε τομείς που έχουν σχέση με τις βασικές πρώτες ύλες και βοήθεια για την οργάνωση του στρατιωτικού και διοικητικού μηχανισμού των νέων χωρών. Μ' αυτό τον τρόπο οι ιμπεριαλιστικές δυνάμεις δημιουργούν νέες πηγές υπεραξίας, διαμορφώνουν νέους όρους στην παγκόσμια αγορά και πραγματοποιείται νέα διαίρεση της εργασίας. Τα φαινόμενα αυτά έχουν σαν αποτελέσματα μια αποδιοργάνωση της κοινωνίας και των δομών της σ' αυτές τις περιοχές, αναδιατάξεις κοινωνικών δυνάμεων και αλλαγές στα κίνητρα των κοινωνικών συγχρούσεων, που γίνονται ταξικές.

Στο πολιτικό πεδίο, οι αλλαγές αυτές εκφράζονται με την ανάπτυξη —αλλού πιο δυνατή και αλλού πιο αδύνατη— πολιτικοστρατιωτικών μπλοκ εξουσίας, με έντονο γραφειοκρατικό χαρακτήρα, που όντας οι εκπρόσωποι υποανάπτυκτων αστικών στρωμάτων, προωθούν την εξάρτηση της χώρας τους και την ενσωμάτωσή τους στα συστήματα. Η ενίσχυση που δίνουν σ' αυτά τα μπλοκ οι Ανατολικές χώρες με την ελπίδα να τα παρασύρουν στην ένταξη στο δικό τους σύστημα, δεν διαφέρει ούτε ποιοτικά ούτε ηθικά από εκείνο που κάνουν οι καπιταλιστικές.

Η ανάπτυξη των χωρών του Τρίτου Κόσμου γίνεται με βραδύτητα και δεν βρίσκεται κοντά στους ρυθμούς και του πιο καθυστερημένου καπιταλιστικού κράτους. Από το γεγονός αυτό οι κοινωνικές αναδιαρθρώσεις είναι σιγανές αλλά και η απόσταση της διαφοράς μεταξύ «φτωχών-πλουσίων» χωρών συνεχώς βαθαίνει. Ίσως αυτό το τελευταίο στοιχείο αποτελέσει τη βάση ισχυρών επαναστατικών Κινήματων, όπως φαίνεται στην Λ. Αμερική και σε πολλές αφρικανικές και ασιατικές χώρες, με χαρακτήρα απελευθερωτικό,

εντιμπεριαλιστικό. Για το παρόν όμως τα επαναστατικά κινήματα των χωρών του Τρίτου Κόσμου δεν έχουν φτάσει στο επίπεδο να απειλούν με περικύκλωση τις μητροπόλεις· έχουν να υπερνικήσουν πολλές δυσκολίες. Τα δύο συστήματα δεν επιτρέπουν την επικίνδυνη ανάπτυξή τους και πολεμούν να τα συγκρατήσουν με όλα τα μέσα. Από την πλευρά του ανατολικού μπλοκ βοηθιούνται ν' αναπτυχθούν στο βαθμό που εξυπηρετούν τα συμφέροντά του στον ανταγωνισμό του με το άλλο σύστημα και βοηθάει στην κατάπιξή τους όταν βρει ή νομίζει ότι βρει μια κοινή γλώσσα μ' αυτό σ' αυτό ή σ' εκείνο το μέρος του Κόσμου. Η τραγική περίπτωση της Παλαιστινέζικης Αντίστασης και η στάση των παραδοσιακών Κ.Κ. απέναντι στον ένοπλο αγώνα της Λ. Αμερικής είναι χαρακτηριστικά της θέσης του ανατολικού μπλοκ.

Βασική σημασία, όμως, για την τελική ανατροπή του παγκόσμιου ιμπεριαλιστικού συστήματος έχει η ανάπτυξη της επαναστατικής διαδικασίας στις ίδιες τις μητροπόλεις, με την επαναστατικοποίηση των εργαζομένων και καταπιεζομένων μαζών των χωρών αυτών. Η επαναστατική αυτή διαδικασία δημιουργείται απ' τις εσωτερικές αντιθέσεις αυτών των χωρών και προωθείται στη συνέχεια απ' την ανάπτυξη του κινήματος στις χώρες του Τρίτου Κόσμου.

Οι σύντομες αυτές παρατηρήσεις βάζουν στο Κίνημά μας επιτακτική την ανάγκη μιας στενής σχέσης και συνεργασίας με τα πιο κοντινά Κινήματα του Τρίτου Κόσμου και των ευρωπαϊκών εξαρτημένων χωρών όπως είναι της Ισπανίας, της Πορτογαλίας, της Τουρκίας και της Εγγύς και Μέσης Ανατολής.

Κλείνοντας τη σύντομη αυτή αναφορά μας —και φυσικά, ελλειπτική από πολλές απόψεις— θα μπορούσαμε να προωθήσουμε μερικές γενικές απόψεις: Στην περίοδο του νεοϊμπεριαλισμού καμιά άλλη διέξοδος δεν υπάρχει για τις καταπιεζόμενες μάζες και τους καταπιεζόμενους λαούς από την ανοιχτή, ανελέητη πάλη εναντίον των καθεστώτων και του συστήματος που τα επιβάλλει. Κάθε άλλη λύση δεν οδηγεί παρά στην υλική και ηθική φθορά του Ανθρώπου σαν μοναδικής αξίας. Αυτή η διέξοδος δεν είναι εύκολο να συνειδητοποιηθεί από τις ενδιαφερόμενες μάζες. Εμποδίζονται από τα ισχυρά μέσα που διαθέτουν οι ηγετικές κοινωνικές ομάδες. Σ' αυτά μεγάλο ρόλο παίζουν πέρα από τα τεχνικά και παιδευτικά μέσα ο ρόλος των παραδοσιακών κομμάτων της Αριστεράς που κατορθώνουν να κατευθύνουν την πάλη προς αντικειμενικούς στόχους καθαρά διεκδικητικούς ή και να την σβύνουν. Εμπόδια ακόμα στέκονται και οι μη παραδοσιακοί επαναστατικοί μηχανισμοί που μη έχοντας αντιληφθεί την απλή αλήθεια που είναι ότι ποτέ τα γεγονότα δεν επαναλαμβάνονται στο ίδιο επίπεδο, περιμένουν την επανάληψη «κλασικών» φαινομένων που έχουν σχέση με τη δημιουργία επαναστατικών κρίσεων. Κατά τον ίδιο τρόπο, στέκονται εμπόδια και άλλοι εξωπαραδοσιακοί επαναστατικοί σχηματισμοί που ξεκινώντας από την αντίληψη ότι φταίνε τα λάθη ή οι κακοί ηγέτες, προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν επαναστατικά όπλα που δεν κατόρθωσαν να κάνουν την Επανάσταση, «βελτιώνον-

τάς» τα. Οι εξελίξεις δείχνουν τις μοντέρνες μορφές οργάνωσης και τα μοντέρνα μέσα που χρησιμοποιούν οι ηγετικές κοινωνικές ομάδες για να υποτάξουν τις μάζες και να διατηρήσουν τα προνόμιά τους. Σ' αυτά τα μέσα οι επαναστατικές δυνάμεις μόνο ισάξια και μοντέρνα μέσα πρέπει να χρησιμοποιήσουν και για την διευκόλυνση της συνειδητοποίησης των καταπιεζομένων και την μετατροπή της συνείδησης αυτής σε δυναμική παρουσία. Στο σύνολο των μέσων και μεθόδων που χρησιμοποιούν οι ηγετικές ομάδες των συστημάτων για την άσκηση της βίας τους πρέπει να αντιπαρατάξουμε ένα σύνολο μέσων και μεθόδων άσκησης της αντιβίας μας πιο αποτελεσματικό, πιο πλούσιο σε μορφές.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Περίγραμμα του κοινωνικού, οικονομικού, πολιτικού και πολιτιστικού ελληνικού χώρου

1. Οι όροι από όπου θα ξεκινήσουν οι μεταπολεμικές εξελίξεις στην Ελλάδα έχουν έναν ξεχωριστό χαρακτήρα. Στον ευρωπαϊκό δυτικό χώρο που εκχωρήθηκε από τις Συμφωνίες της Τεχεράνης και της Γιάλτας κατέχει την τελευταία θέση από άποψη ανάπτυξης. Με καταστραμμένο το μικρό οικονομικό της υπόβαθρο, με μια γενική οικονομική, κοινωνική, πολιτική και πολιτιστική καθυστέρηση, εξαρτημένη πάντα από «προστάτες», μπαίνει στην περίοδο του νεοϊμπεριαλισμού του οποίου θα υποστεί όλο το βάρος και όλες τις συνέπειες.

Η ανατροπή του εσωτερικού συσχετισμού των κοινωνικών της δυνάμεων, όπως έγινε βίαια με την επέμβαση των ξένων, άφησε ένα κενό που δεν μπορούσε να καλύψει η αποδιοργανωμένη, χωρίς ιδεολογία ικανή να πλησιάσει τις πιο ταπεινές λαϊκές εμπνεύσεις, αστική τάξη, που έχει απελπιστικά γαντζωθεί από τους ξένους για να περισωθεί. Το λαϊκό Κίνημα, αν και προδομένο και αποπροσανατολισμένο, παραμένει ακόμα δυνατό και είναι σε θέση, με μια αλλαγή πορείας, να δημιουργήσει νέους όρους διαμόρφωσης μιας εσωτερικής κατάστασης διαφορετικής. Οι προϋποθέσεις για μια επαναστατική κρίση μπορούν να συγκεντρωθούν ταχύτατα, αλλά μια επαναστατική προοπτική λείπει. Το δράμα του Ελληνικού Λαού είναι ακριβώς αυτή η έλλειψη προοπτικής, που ουσιαστικά βαρύνει το ίδιο. Ο δυναμισμός του στηρίζεται περισσότερο σε παρορμήσεις εσωτερικές, αυθόρμητες, που στο βάθος τους είναι σε διάσταση με τις επιδιώξεις της «ηγεσίας» του, χωρίς να έχει τη δύναμη ν' απαλλαγεί απ' αυτήν και να προωθήσει τη δική του πρωτοπορεία. Είναι η πληρωμή της καθυστέρησής του της γενικής, που δεν εξοφλήθηκε ακόμα.

Μια Ελλάδα στα κράσπεδα του «ανατολικού κόσμου», στην εσωτερική περιφέρεια του καπιταλισμού, που κόβει την Ανατολική Μεσόγειο στα δύο, που γειτονεύει με την Αφρική και την Εγγύς και Μέση Ανατολή, με μια κοινωνική ηγετική ομάδα εξαρτημένη από τους ξένους (πρώτα Άγγλους και κατοπινά Αμερικανούς) μ' ένα προδομένο Κίνημα και ένα ΚΚΕ εξαρτημένο και αποπροσανατολισμένο, καθυστερημένη και αποδιοργανωμένη, δεν θα μπει στη νέα φάση της πορείας της χωρίς τρανταγμούς.

2. Ο παραλογισμός της βίας είναι ένα φαινόμενο στενά δεμένο με τον παραλογισμό της αποστολής της δουλειάς που δίνει η ηγετική κοινωνική ομάδα. Η άσκηση της εξουσίας από τους Άγγλους και τα πολιτικά περιτρίμματα της ελληνικής αστικής τάξης, αμέσως μετά την Συμφωνία της Βάρκιζας, έχει τα χαρακτηριστικά του παροξυσμού του παραλογισμού της βίας. Ασκείται σε όλη την ένταση, κτηνώδεια και απροσχημάτιστη και δίνει τη δυνατότητα μιας ακόμα πιο πλατιάς συμπαράταξης των εργαζομένων και καταπιεζομένων πιο ριζοσπαστικής και πιο επαναστατικοποιημένης. Οι συλλήψεις, οι φυλακίσεις, οι σκοτωμοί, οι ταπεινώσεις, οι διωγμοί κάθε είδους, η ασυδοσία των οργάνων, αγγίζουν εκατοντάδες χιλιάδες πολίτες κι αν έφεραν ένα μούδιασμα, μια σύγχυση αρχικά, δεν εμπόδισαν μαζικές εκδηλώσεις πρωτοφανούς όγκου και μαχητικότητας όπως ήταν εκείνες του «Σταδίου» και του «Παναθηναϊκού». Η Αντίσταση δεν είχε λυγίσει. Ένα αποσυνθεμένο οικονομικό, πολιτικό υπέδαφος και ένα διάτρητο ιδεολογικό και πολιτιστικό κάλυμα της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας, που οι ξένοι την τοποθέτησαν και την κρατούσαν στην εξουσία, ο ζωντανός παλμός της Αντίστασης, δημιουργούσαν νέες προϋποθέσεις για να κερδηθεί εκείνο που χάθηκε. Με τον απαραίτητο όρο αυτό να ξεκαθαριστεί και να διατυπωθεί με σαφήνεια. Είχε χαθεί η Ανεξαρτησία και η Ελευθερία. Αυτό ήταν βέβαιο. Η Δημοκρατία, σαν συγκεκριμένο κοινωνικό-πολιτικό περιεχόμενο βρισκόταν στη σφαίρα του αόριστου. Γιατί τέτοια Δημοκρατία δεν είχε γνώρισει ποτέ ο Ελληνικός Λαός. Είναι καιρός να ειπωθεί αυτό. Η επαναστατική οργάνωση —τότε αυτή ήταν το ΚΚΕ— έπρεπε να την καθορίσει με ακρίβεια. Αλλά δεν μπορούσε. Οργάνωση που δεν ήταν η ίδια δημοκρατική· που ο μηχανισμός της καταπίεζε τα ίδια τα μέλη της δεν μπορούσε να δώσει στον ελληνικό λαό το αληθινό πρόσωπο της Δημοκρατίας. Αλλά ούτε και την αληθινή έννοια της Ανεξαρτησίας. Οι εξαρτημένοι δεν μπορούν να εμπνεύσουν αγώνες για την Ανεξαρτησία. Και η ελευθερία τους σταματάει εκεί που τους επιβάλλει η εξάρτησή τους. Το μόνο που μπορούν, στις συνθήκες του ελληνικού Κινήματος τότε, ήταν να υφαρπάσουν την ηγεσία των λαϊκών αγώνων για Ανεξαρτησία, Ελευθερία και για μια Δημοκρατία που το περιεχόμενό της ήταν να βρεθεί. Το ίδιο το Κίνημα έδειξε την ανωριμότητά του με τους δισταγμούς και τις ταλαντεύσεις του Άρη Βελουχιώτη, του όγκου των καπεταναίων του ΕΛΑΣ και μερικών γνήσια λαϊκών μεσαίων και κατώτερων στελεχών του.

Έτσι, για μια ακόμα φορά, η ηγεσία του ΚΚΕ (τόρα Ζαχαριάδης, Ιωαννίδης, Μπαρτζώτας, Παρτσαλίδης, κλπ.) θα βρεθεί επικεφαλής του Κινήματος, θα το στριμώξει και θα το οδηγήσει σε μια νέα ήττα στρατιωτική και πολιτική, πολύ πιο καυτή από την προηγούμενη. Είναι ο εμφύλιος πόλεμος (1946-1949). Δεν είναι η «σοσιαλιστική Επανάσταση». Ούτε ο λαϊκός πόλεμος. Μπορούμε να ξεχωρίσουμε δύο όψεις του που δεν έχουν τίποτα το κοινό με την Επανάσταση. Η πρώτη έχει σχέση με την πολιτική γραμμή της «συμφιλίωσης» που ακολουθεί σταθερά η ηγεσία του ΚΚΕ. Απ' αυτή την άποψη ο εμφύλιος πόλεμος είναι μια εκφοβιστική κίνηση προς την κατεύθυνση των ξένων και της κυβέρνησης για την αποκατάσταση της Δημοκρατίας. Ο Ζαχαριάδης στην ΚΟΑ στις 12.5.47 δηλώνει: «(το ΚΚΕ) οφείλει να ζητήσει μια πολιτική λύση με τη συνεργασία όλων των εργαζομένων, ακόμα και των δηλωμένων εθνικιστών, για να εξασφαλίσει την οικονομική πρόοδο, την ελευθερία, τη δημοκρατία, την ανεξαρτησία και την ακεραιότητα του Έθνους». Τον ίδιο καιρό ο ίδιος στη Θεσσαλονίκη δηλώνει κατηγορηματικά στο Βαφειάδη: «...Αυτό που έγινε στο Λιτόχωρο ήταν μια μπλόφα προορισμένη να αναγκάσει την κυβέρνηση να κάνει παραχωρήσεις». Πολύ πριν, τον Ιούλιο 1946, η Χρύσα Χατζηβασιλείου (μέλος του Π.Γ. του ΚΚΕ), εκφράζοντας την αντίθεσή της στο σχέδιο δράσης που παρουσίασε η Στρατιωτική Επιτροπή του Γραφείου Περιοχής Πελοποννήσου - Δ. Στερεάς - Επτανήσου, είναι κατηγορηματική: «Δεν πάμε για κατάληψη της εξουσίας. Ούτε θα κάνουμε πραξικόπημα. Ζητάμε την εφαρμογή της Συμφωνίας της Βάρκιζας».

Η δεύτερη όψη του είναι εκείνη που έχει στραμμένη προς την ΕΣΣΔ. Η σοβιετική κίνηση για την αντιμετώπιση των αμερικανικών επιθετικών ενεργειών στην Κ. Ευρώπη, βρίσκει στην Ελλάδα ένα έδαφος κατάλληλο για την ανάπτυξη αντεπίθεσης σε καίριο σημείο. Το «χαρτί Ελλάδα» είναι γερό ατού στα χέρια της ΕΣΣΔ για τις διαπραγματεύσεις. Αλλά για την εξαπόλυσή του, τη στρατηγική, την τακτική του και τις προοπτικές του, έχουν παρεμβληθεί πολλά στοιχεία που πρέπει κάποτε ν' αναλυθούν. Θα είναι μια πολύτιμη συνολική πείρα για τα επαναστατικά Κινήματα και ιδιαίτερα στο Κεφάλαιο: «Πώς δεν πρέπει να διεξάγεται μια μάχη».

Οι Αμερικανοί έδειξαν άμεσα το ενδιαφέρον τους για την Ελλάδα από το 1945 κιόλας. Δια μέσου της ΟΥΝΡΡΑ και σε άλλους τρόπους έχουν ξοδέψει για βοήθεια, μέχρι το Μάρτη 1947, 479 εκατ. δολάρια. Στις 20.2.47 οι Βρεττανοί παραχωρούν τη θέση τους στην Ελλάδα στους Αμερικανούς.

Η άμεση είσοδος στο παιχνίδι των Αμερικανών με το Δόγμα Τρούμαν (12 Μάρτη 1947) συνιστά τη δημιουργία μιας νέας κατάστασης και μιας νέας ποιότητας εξάρτησης. Η εξέλιξη στη χώρα σφραγίζεται με τη μάρκα του νεοϊμπεριαλισμού. Αυτή ακολουθεί μερικά ξεχωριστά στάδια. Ανάπτυξη και οργάνωση ενός αυταρχικού και δυνατού καταπιεστικού και διοικητικού μηχανισμού στη βάση του άμεσου ελέγχου από τους Αμερικανούς και έξω από τον έλεγχο της ντόπιας πολιτικής ηγεσίας της αστικής τάξης, («Στρατη-

γέ μου, ιδού ο Στρατός σου» Π. Κανελλόπουλος προς τον Αμερικανό στρατηγό Βαν Φλητ) και υπαγωγή του στρατού στο ΝΑΤΟ. Αποκατάσταση μιας εσωτερικής σταθερότητας με όλα τα μέσα, απαραίτητης για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. (Το ΚΚΕ-ΕΔΑ έκαναν συγκινητικές προσπάθειες με τη «γραμμή» της ενότητας των δημοκρατικών δυνάμεων και της Εθνικής Δημοκρατικής Αλλαγής για την επίτευξη της νεοϊμπεριαλιστικής αυτής σταθερότητας). Εφαρμογή της στρατηγικής της «Λιτότητας» για να βρεθούν κεφάλαια που θα επενδυθούν σε έργα υποδομής απαραίτητης για την πιο πέρα προώθηση και επιτάχυνση της οικονομικής ανάπτυξης που οι ρυθμοί της είναι από τους πιο υψηλούς στον κόσμο. (Το ποσοστό αύξησης του εθνικού εισοδήματος στην περίοδο 1953-61 είναι για την Ελλάδα 6,3%, για το Ισραήλ 7,0%, για την Ιαπωνία 6,1% και για τη Δ. Γερμανία 5,7%). Η κατεύθυνση αυτής της ανάπτυξης ακολουθεί το δρόμο που έχει όλα τα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης στην εποχή του νεοϊμπεριαλισμού. Εμπορευματοποίηση του συνόλου της παραγωγής, σχεδιασμένη διεύρυνση της εσωτερικής αγοράς σε καταναλωτικά αγαθά, παραπληρωματική βιομηχανική ανάπτυξη για επικερδείς τοποθετήσεις των ξένων μονοπωλίων και ικανοποίηση της ανάγκης εισβολής σε άλλες αγορές διά μέσου των καναλιών εξαγωγών της χώρας. Τελικός σκοπός, η εξισορρόπηση των κοινωνικών συγκρούσεων με την ανάπτυξη της καταναλωτικής κοινωνίας και στη χώρα μας, το μπάσιμο της στο κύκλωμα των καπιταλιστικών ανεπτυγμένων χωρών, η συμμετοχή του ελληνικού κεφαλαίου στην ιμπεριαλιστική πολιτική των ΗΠΑ και η δημιουργία του σταθερού κοινωνικού εδάφους πάνω στο οποίο θα στηθεί ο στρατιωτικός μηχανισμός του ΝΑΤΟ που θα ελέγχει τις ανήσυχες αραβικές περιοχές και θα κρατάει γερό το φράγμα που εμποδίζει τη διέσδυση στη Μεσόγειο του ανταγωνιστικού συστήματος, του σοβιετικού. Δεν πρόκειται για ειδική μεταχείριση της Ελλάδας, αλλά για λογική συνέπεια της νέας στρατηγικής του συστήματος.

Η προσπάθεια αυτή ταράζει βαθύτατα τις κοινωνικές και πολιτικές δομές της χώρας. Μια βραδεία αλλά σταθερή αποσύνθεση της μικρής και μεσαίας αγροτικής παραγωγής που επέρχεται με το δειλό μπάσιμο σε δράση της καπιταλιστικής μορφής εκμετάλλευσης και τη χρησιμοποίηση —έστω και αντιορθολογιστική— μηχανικών μέσων καλλιέργειας, φέρνει παράλληλα με την αύξηση της παραγωγικότητας, την αύξηση του αριθμού των χωρίς απασχόληση και των υποαπασχολούμενων, γεννάει νέα προβλήματα. Η βιομηχανία δεν αναπτύσσεται με ρυθμούς που θα επέτρεπαν την απορρόφηση του περίσσιου αγροτικού πληθυσμού, όταν σημειωθεί μάλιστα, ότι η εκβιομηχάνιση γίνεται στη βάση των μοντέρνων τεχνολογικών μεθόδων. Μικρό μόνο μέρος απορροφείται από τη βιομηχανία. Ένα άλλο μεγαλύτερο στρώμα απορροφείται από τις υπηρεσίες που διογκώνονται υπερβολικά και αντικαθιστούν σαν ενδιάμεσο στρώμα με μικρομεσαία στρώματα που καταστρέφονται. Ένα άλλο βρίσκει διέξοδο στην εξωτερική αγορά εργασίας και ιδιαίτερα της Γερμανίας και του Βελγίου, ενώ ένα κομμάτι σχηματίζει τις πρώτες ομάδες ενός μοντέρνου αγροτικού προλεταριάτου. (Τρακερίστες, μηχανι-

κοί και συντηρητές αγροτικών μηχανών, εργάτες εξυπηρέτησης των μηχανών κλπ.).

Οι συνέπειες της οικονομικής ανάπτυξης θίγουν και την αστική τάξη. Αυτή, όσο και αν γίνεται στη βάση της ξένης εξάρτησης, επωφελείται από την «βοήθεια», πραγματοποιεί τη συγκέντρωση των κεφαλαίων της, (κυρίως στον πιστωτικό τομέα) και το δέσιμό της το οργανικό με το ξένο κεφάλαιο και τολμάει επενδύσεις υψηλής τάξης στη βιομηχανία (εξορυκτική, μεταφορές κλπ.) παρά το συντηρητισμό που τη διακρίνει. Η πορεία αυτή, έχει σαν αποτέλεσμα τη συγκέντρωση της οικονομικής δύναμης στα χέρια πολύ ολίγων ομίλων (200 οικογένειες) που η διαχείρισή τους αρχίζει να ξεφεύγει από την πατροπαράδοτη οικονομική κάστα και αρχίζει να περνάει σε νέους πιο ζωτικούς, πιο «επιχειρηματικούς», πιο αδίστακτους και όχι και τόσο «ευγενείς» κύκλους που είναι πιο προσαρμοσμένοι στο σημερινό χαρακτήρα του συστήματος και συνδέονται πιο στενά με το διεθνές και ιδιαίτερα με το αμερικανικό και αμερικανο-ελεγχόμενο κεφάλαιο. Μια πάλη επικράτησης αρχίζει να διαφαίνεται μεταξύ της συντηρητικής «αριστοκρατικής» και με ταπεινό εμπορομεσίτικο χαρακτήρα μερίδας της ελληνικής ηγετικής κοινωνικής ομάδας και των νέων, αδίστακτων και κοσμοπολίτικων φυντανιών της.

Το γεγονός αυτό προστίθεται στην καταστροφή των μεσαίων και μικρών ελεύθερων εμπορευματοπαραγωγών, διαταράσσει την εσωτερική ισορροπία της και την εμποδίζει να έχει ένα κοινό πλάνο αντιμετώπισης των προβλημάτων που γεννάει η ίδια η εξέλιξη, πλάνο κατεύθυνσης της εξέλιξης, και της αντιμετώπισης της απειλής ανατροπής της από τους καταπιεζόμενους που πάντα υπάρχει.

Και στην εργατική τάξη οι επιπτώσεις δεν είναι μικρές. Διογκώνεται από την ανάπτυξη νέων μονάδων αλλά, ταυτόχρονα, αλλάζουν και οι εσωτερικές δομές της. Στις βιομηχανικές μονάδες με τη μοντέρνα τεχνολογία η διαστρωματοποίησή της γίνεται πιο έντονη και ένα αυξημένο ποσοστό εργατών ειδικευμένων ή υψηλότερης ειδίκευσης παρουσιάζεται. Το γεγονός αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη διάσπαση της εσωτερικής της ενότητας και περισσότερες δυσκολίες στη διαδικασία συνειδητοποίησής της.

Οι οικονομικές εξελίξεις και οι αναδιατάξεις στη διαστρωμάτωση της ελληνικής κοινωνίας που εκφράζεται με τη μετακίνηση ολόκληρων στρωμάτων, προκαλεί μια ρευστότητα και μια αστάθεια, που εκφράζεται και στο πολιτικό επίπεδο με μια κρίση των θεσμών και των φορέων της ταξικής εξουσίας, που δεν κατορθώνεται να λυθεί με τους παλιούς τρόπους και οξύνεται. Η αντιμετώπιση του κινδύνου που συνιστά το λαϊκό Κίνημα, παρά τις ήττες και τις αδυναμίες του, γίνεται με τη συγκρότηση βαριού και δυσκίνητου μηχανισμού καταπίεσης και διοίκησης, που δεν μπορεί, όμως, να επιβάλλει την «κοινωνική γαλήνη». Οι ίδιοι οι θεσμοί δυσκολεύουν την κίνηση της ελληνικής κοινωνίας, ακόμα και στα πλαίσια που διαγράφονται από τις ισχυρότερες ομάδες της αστικής τάξης και τους Αμερικάνους προστάτες και εκπροσώπους του συστήματος. Από την πρώτη στιγμή που πήραν την «εντο-

λή», οι Αμερικανοί δούλεψαν για τη δημιουργία προϋποθέσεων «εχμοντερνισμού» της διοίκησης και των φορέων της εξουσίας. Χρησιμοποιώντας τους παλιούς θεσμούς (Παλάτι, Κοινοβούλιο, διοικητικό μηχανισμό κλπ.) ασχούν τον έλεγχό τους είτε με κάποιον «ισχυρό άνδρα» στο πολιτικό προσκήνιο (Παπάγος, Καραμανλής), είτε με την προσπάθεια εναλλαγής στην κυβέρνηση δύο μεγάλων Κομμάτων (ΕΡΕ, ΕΚ). Ταυτόχρονα, προετοιμάζουν τη «διαδοχή», δημιουργώντας τους πυρήνες του νέου, εκσυγχρονισμένου καθεστώτος, χρησιμοποιώντας σαν βάση τις νέες δυνάμεις που είναι ο Στρατός και ο παρακρατικός μηχανισμός που κατευθύνονται από την υποκυβέρνηση. Η επιτάχυνση της διαδικασίας αυτής κρίνεται αναγκαία εξαιτίας του νέου κύματος έκρηξης που προκαλούν οι ίδιες οι εξελίξεις και της αναμφισβήτητης δυναμικότητας που εξακολουθεί να διατηρεί το λαϊκό Κίνημα που έχει γεννηθεί στη φωτιά της Ένοπλης Αντίστασης και τροφοδοτιόταν από τις ίδιες τις εξελίξεις.

Αυτή η δυναμικότητα εκφράζεται με τη μαχητικότητα των συνδικαλιστικών αγώνων, με το ανέβασμα της ΕΔΑ σε δεύτερο Κόμμα, με τις αιματηρές εκδηλώσεις για το Κυπριακό, με την εισβολή στους κοινωνικούς αγώνες νέων δυνάμεων που έδειξαν το δυναμισμό τους στο πρόσωπο και τη δράση του Γ. Λαμπράκη. Η σημασία αυτού του τελευταίου στοιχείου είναι αποφασιστική για το ρυθμό που θα πάρουν τα γεγονότα. Ο Γ. Λαμπράκης είναι η πρώτη έκφραση των νέων δυνάμεων που μπαίνουν με ορμή στη μάχη δίπλα στις παλιές. Ένας νέος τύπος αγωνιστή, με τις αρετές και τις αδυναμίες των στρωμάτων απ' όπου προέρχεται, μπαίνει στη μάχη. Μαχητής σ' όλους τους τομείς, αυτός ο νέος τύπος, αλλά βασικά μαχητής του δρόμου, του πεζοδρομίου, μαζί με τις μάζες των καταπιεζομένων χτυπιέται στήθος με στήθος με την εξουσία και με τους «ιερούς» και «εθνικούς θεσμούς», με τους χωροφύλακες, το κοινοβούλιο, το Παλάτι και τους ξένους, με το κράτος και το παρακράτος, έξω από την ηγεσία του κατεστημένου της Αριστεράς και εναντίον της πολιτικής του κατευνασμού, του συμβιβασμού και της ένταξης που αυτή κανοναρχάει, δένει αυθόρμητα και ίσως ασυνείδητα, τη μαχητική ενότητα όλων των καταπιεζομένων μαζών, όλων των κοινωνικών στρωμάτων των εργαζομένων στο επίπεδο της αμφισβήτησης των θεσμών του καθεστώτος.

Οι Αμερικανοί, το Παλάτι και η Υπερχυβέρνηση εκτιμούν τον κίνδυνο που συνιστούν οι δυνάμεις που εκφράζει ο Λαμπράκης. Αν οι δυνάμεις από τις οποίες έρχεται, ενωθούν στον καθημερινό μαχητικό αγώνα για την συντριβή του καθεστώτος με τους νέους βιομηχανικούς εργάτες, τους παρτιζάνους της Εθνικής Αντίστασης, που κυνηγημένοι από την ύπαιθρο ήρθαν στις πόλεις και έγιναν οικοδόμοι με τους φοιτητές και σπουδαστές που τους σκοτώνουν στις διαδηλώσεις για την Κύπρο και τα ζητήματά τους, με τους αγρότες της Αιτωλοακαρνανίας που συγκρούονται με την χωροφυλακή και δίνουν το Βλάχο, με τους αγρότες που μπαίνουν στη Θεσσαλονίκη, με την ξεριζωμένη φτωχολογιά που παλαμοδέρνει στους δρόμους των πόλεων να

οικονομήσει το ξεροκόμματο, με τους νέους αγρότες που παίρνουν συνείδηση της νέας κοινωνικής τους θέσης στα εργοστάσια και τα ορυχεία της Ευρώπης, τότε θα διαμορφωθεί μια νέα μαχητική συμμαχία των καταπιεζομένων, μια νέα πρωτοπορεία που θα δώσει στην κάθε μορφή του αγώνα για την απελευθέρωσή της τις αληθινές της διαστάσεις, που θα εγκαταστήσει τα στρατηγεία της στο πεζοδρόμιο της πόλης και στο στενοσόκακο του χωριού και όχι στα γραφεία και στα Κοινοβούλια και θα συντρίψει κάθε είδους θεσμούς και όχι μόνο τους κατεστημένους. Αυτές οι δυνάμεις δεν ζητούσαν την «Εθνική Δημοκρατική Αλλαγή» ούτε να γίνει «πρώτο Κόμμα η ΕΔΑ», ούτε να «φανούμε πολιτισμένοι». Ζητούσαν το δικαίωμα να διαμορφώσουν αυτές τις συνθήκες της ζωής που θα ζούσαν και όχι άλλοι ξένοι και ντόπιοι.

Με τη δολοφονία του Λαμπράκη οι Αμερικανοί και το Παλάτι (αυθεντικός εκπρόσωπος όλου του καθεστώτος αναγνωρισμένος και από την «Αριστερά»), τα συλλογικά όργανα ασφαλείας του συστήματος και το διαμορφωμένο στο σκοτάδι του παρακρατισμού και των μυστικών υπηρεσιών νέο στρατιωτικό, οικονομικό και πολιτικό μπλοκ εξουσίας, χτύπησαν στη γέννησή της τη νέα πρωτοπορεία, την έκφραση της νέας συμμαχίας των καταπιεζομένων, που υπερκερνώντας τα καθιερωμένα σχήματα και «ηγεσίες», προωθούσε στο πεζοδρόμιο και στον κάμπο τη νέα φάση της τελικής σύγκρουσης.

Η δυναμικότητα των λαϊκών δυνάμεων και η αποφασιστική μαχητικότητά που δείχνουν στην κηδεία του Λαμπράκη, επιταχύνουν τις εξελίξεις. Το νέο μπλοκ εξουσίας (Αμερικανοί - Στρατός - νέες οικονομικές ομάδες - παρακρατική παράλληλη εξουσία) θα προσπαθήσει να δημιουργήσει τις συνθήκες για μια γρήγορη συγκέντρωση των όρων που θα επιτρέψουν τη διαμόρφωση των νέων, σύγχρονων μορφών εξουσίας. Κίνηση εκτόνωσης της έντασης αποτελεί η αποπομπή του Καραμανλή και η απόφαση ισχυροποίησης της ΕΚ και για αλλαγή πληρώματος κυβερνητικού που θα ήταν ανεκτό από τις μάζες. Μια σειρά συνεπόμενων κινήσεων πραγματοποιείται. Η ηγετική κοινωνική ομάδα έχει πολλούς λόγους να βρίσκεται σε σύγχυση. Η ίδια η εξέλιξη που έχει προκαλέσει στον οικονομικό τομέα την προσβάλλει και οι διαφοροποιήσεις που προκαλεί στην ηγετική κορυφή γίνονται πια πιο καθαρές. Αυτές φαίνονται στην διαφορετική στάση που παίρνουν το θέμα της ενσωμάτωσης στο ιμπεριαλιστικό κύκλωμα που φαίνεται βασικά με την ένταξη στην Κοινή Αγορά, τους άλλους οικονομικοκοινωνικούς οργανισμούς και το επίπεδο διαμόρφωσης των σχέσεων εξάρτησης από τους Αμερικανούς. Αυτό εκφράζεται πιο καθαρά μετά από την εκλογική νίκη της Ένωσης Κέντρου. Τρεις τάσεις μπορούμε να επισημάνουμε.

Η πρώτη βάζει τον τόνο στη διατήρηση των θεσμών σαν φορέων της εξάρτησης και σαν φορέων εξουσίας, βοηθούμενων από τους παράπλευρους μηχανισμούς. Μ' αυτό τον τρόπο αρχούνται στο ρόλο του μεσάζοντα σε όλους τους τομείς και βλέπουν τη συνέχεια της ανάπτυξης και της αναπαραγωγής των κοινωνικών σχέσεων στο πλαίσιο της αναπαραγωγής των κατεστημένων πολιτικοοικονομικών δομών και θεσμών αναπροσαρμοσμένων.

Η δεύτερη τάση, που εκφράζεται στην Αριστερά του Κέντρου κυρίως,

με τον Α. Παπανδρέου, θέλει το μπάσιμο στο κύκλωμα να γίνει με συντριβή θεσμών-εμποδίων (θρόνος), αναδιοργάνωση του διοικητικού μηχανισμού και των οικονομικών μηχανισμών, εξισορρόπηση των ιμπεριαλιστικών επιρροών ώστε η ανάπτυξη της νέας μορφής καπιταλιστικής εξέλιξης να είναι πολυεθνική και να επιτρέψει έτσι τη «φυσιολογική» διεθνοποίηση του ελληνικού κεφαλαίου και τη δυνατότητα να παίξει «ισότιμο» ρόλο στις γενικότερες εξελίξεις. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται ανώτερο βιοτικό επίπεδο, κάποια περιθώρια ανεξαρτησίας («ισοτιμία στα πλαίσια του ΝΑΤΟ», αλλά Νορβηγία) που ικανοποιούν κάπως την «ευαισθησία του Έλληνα» για την Ανεξαρτησία του και γενικά διευκολύνεται η ένταξη των εργαζομένων στο σύστημα.

Η τρίτη τάση είναι εκείνη των «νέων δυνάμεων» που δεν τους ενδιαφέρουν οι θεσμοί, ούτε τα φούμαρα της Ανεξαρτησίας, η τάση των «Διεθνιστών», η κοσμοπολίτικη τάση που εκφράζεται στο νέο στρατιωτικό και οικονομοπολιτικό μπλοκ και που είναι η κυρίαρχη τάση του συστήματος.

Η πρώτη τάση απορρίπτεται από τη «Διεθνή του συστήματος» σαν πολύ συντηρητική και ξεπερασμένη. Η δεύτερη έχει πιθανότητα να πάρει το Ο.Κ. από το αποτέλεσμα της πάλης που γίνεται στη «μητρόπολη» (ΗΠΑ) μεταξύ των στοιχείων της παρόμοιας τάσης (Κέννεντυ κλπ.) και της τρίτης (Πεντάγωνο, πολεμικές βιομηχανίες, μονοπώλια-μεγαθήρια κλπ.). Η δεύτερη απορρίπτεται όχι μόνο γιατί η «αδελφή» τάση έχει πάθει σοβαρή ήττα με τη δολοφονία του Κέννεντυ, αλλά και για καθαρά ελληνικούς λόγους. Και αυτοί έχουν σχέση με μια νέα κίνηση των μαζών των καταπιεζομένων. Απογοητευμένες από την στρατηγική της ηγεσίας της παραδοσιακής Αριστεράς, την εγκαταλείπουν μαζικά και δίνουν την υποστήριξή τους στην ΕΚ. Οι δογματικοί θα κριτικάρουν σαν λαθεμένη αυτή την κίνηση. Θα την αποδώσουν στην υποστήριξη της ΕΔΑ —άλλοι τη θέλουν φανερή άλλοι κρυφή— προς την ΕΚ. Κάνουν το ίδιο λάθος μ' εκείνους που ισχυρίζονται ότι οι αγώνες πάνε πίσω όταν λείπει ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα. Το ότι λείπει το πρόγραμμα —οι στρατηγικοί άξονες του αγώνα για μια φάση του και όχι κάποιο «ολοκληρωμένο» πρόγραμμα— είναι ακριβώς δείκτης της αδυναμίας των ιδίων των μαζών και σημαίνει ότι δεν κατάφεραν να διαμορφώσουν ένα ισχυρό πυρήνα της πρωτοπορείας τους. Ποτέ αυτές δεν τρέχουν πίσω από προγράμματα. Μάχονται και συγκρούονται για συγκεκριμένα πράγματα και κερδίζουν ή χάνουν ανάλογα με το αν κατορθώνουν κάθε φορά να διαμορφώνουν μια αξία πρωτοπορεία. Αλλά και όταν χάνουν ξέρουν ν' αναδιπλώνονται, να υποχωρούν και με το ένστικτό τους να προσδιορίζουν εκείνο που είναι πραγματοποιήσιμο και τους τρόπους που θα το πετύχουν.

Την ιστορική στιγμή που εξετάζουμε οι μάζες στράφηκαν προς την ΕΚ με δική τους ευθύνη. Η πρωτοπορεία τους, το ΚΚΕ-ΕΔΑ, για μια ακόμα φορά ύστερα από το 1944, το 1946 και το 1958, είχε δείξει ότι δεν ήταν η πρωτοπορεία τους αλλά η ουρά των καταπιεστών. Την εγκατέλειψαν και στράφηκαν προς την ΕΚ. Εκείνη τη στιγμή ο άμεσος στόχος ήταν το ξήλωμα

του Καραμανλισμού και η μονοκρατία της Δεξιάς. Η ανάσα, η ανασύνταξη. Ούτε οι Αμερικάνοι ούτε η ηγεσία της ΕΚ λάθεψαν για την αληθινή έννοια του 53%. Είδαν στην κίνηση των μαζών την προσπάθεια μιας νέας ενότητας των καταπιεζομένων χωρίς τη συγκατάθεση των ηγεσιών ούτε της ΕΚ ούτε της ΕΔΑ. Ο «διμέτωπος» του Γ. Παπανδρέου δεν ήταν λάθος της συντηρητικής Δεξιάς που ελέγχει την ΕΚ. Με τον τρόπο αυτό προσπαθούν να μακρύνουν τις λαϊκές δυνάμεις. Το ότι δεν το κατορθώνουν και αναγκάζονται σε βασικές υποχωρήσεις από τη μια και μέτρα αντιλαϊκά από την άλλη —όπως η προσπάθεια απαγόρευσης των απεργιών— καθώς και η προσπάθεια μιας συνεννόησης με το κατεστημένο και εξευμενισμού του (παραχωρήσεις στο Παλάτι, διατήρηση των «στεγανών», περιορισμός στην άσκηση «κυβέρνησης» και όχι εξουσίας, διατήρηση της ιεραρχίας του Στρατεύματος με τους Γεννηματάδες επικεφαλής) είναι απόδειξη ότι οι Αμερικάνοι και το σύνολο της ηγετικής κοινωνικής ομάδας κατάλαβαν πολύ καλύτερα από τους θεωρητικούς της «επανάστασης» την έννοια της κίνησης των μαζών. Δεν ήταν μια παράδοση στο «μικρότερο κακό». Ήταν μια τακτική πλευρική κίνηση που τα αποτελέσματά της δεν προοιωνίζουν τίποτα το καλό για το καθεστώς. Αν στην κίνηση αυτή πήραν μέρος και στοιχεία κουρασμένα, έτοιμα να παραδωθούν από διάφορες αιτίες, δεν σημαίνει ότι έβαλαν τη σφραγίδα τους. Απόδειξη οι κατοπινές εξελίξεις και οι αρνητικές και οι θετικές.

Δεν θα επιμείνουμε εδώ στη μαστοριά των Αμερικανών και όλων εκείνων που πέτυχαν να δώσουν τη δική τους λύση, απ' όλες εκείνες που επεξεργάζονταν η ελληνική κοινωνία και να κάνουν τις άλλες απραγματοποιήτες. Επιτάχυναν τη χρεωκοπία των θεσμών (θρόνο, Κοινοβούλιο, πολιτικό κόσμος κλπ.). Έπαιξαν με αυταπάτες και φιλοδοξίες προσωπικές. Έσπρωξαν σε αλόγιστες ενέργειες υποβάλλοντάς τις με τρόπους που οι ενεργούντες να νομίσουν ότι οι ενέργειες που έκαναν ήταν δικές τους. Ενθάρρυναν το θρόνο και το παλιό κατεστημένο να μοντάρει τη δική του λύση της δικτατορίας των «ευγενών στρατηγών», ενώ, ταυτόχρονα, τη ναρκοθετούσαν από τα μέσα και οργάνωναν τη δική τους. Λανσάραν την πρώτη, ενώ έκρυβαν τη δεύτερη. Όπως πολύ σωστά ειπώθηκε, όλοι μας είχαμε στρέψει τα μάτια στη μαύρη λιμουζίνα των Ανακτόρων και κανείς δεν πρόσεξε τα τζιπ των συνταγματαρχών.

Όλες αυτές οι κινήσεις επιταχύνονται από το 1965 και συγκεκριμενοποιούνται μετά τον Απρίλη, ύστερα, δηλαδή, από την απόφαση της Επιτροπής Εθνικής Ασφαλείας των ΗΠΑ για την αλλαγή του καθεστώτος στην Ελλάδα με ένα άλλο νέου τύπου. Με την απόφασή τους αυτή οι ΗΠΑ επιδίωκαν πολλούς στόχους. Θα τους προσδιορίσουμε πιο κάτω.

Οι κινήσεις που αρχίζουν από τις 15 Ιουλίου με την ωμή επέμβαση των Ανακτόρων και την αποπομπή της κυβέρνησης Παπανδρέου, δείχνουν ότι οι σχεδιαστές θέλουν να τελειώνουν γρήγορα: ο εξευτελισμός των θεσμών πρέπει να φτάσει σε βάθος ώστε η κατάργησή τους να μην έχει κανένα αντίκτυπο. Μα να έρθει στο φως και να γίνει συνείδηση της αστικής τάξης ότι οι πολιτικοί της εκπρόσωποι, τα πολιτικά κόμματα, απέτυχαν οριστικά να

ασχούν το λειτουργημά τους. Ότι χρειάζονται οι θεσμοί και τα πρόσωπα «ανανέωση», ότι αυτό μπορεί να γίνει με μια προσωρινή άδειά τους, με προσωρινό παραμερισμό.

Αυτή τη στιγμή, δηλαδή αμέσως μετά τη 15 Ιουλίου 1965, μπαίνουν σε οξύτατη φάση οι συγκρούσεις μεταξύ των διαφόρων ομάδων της ηγετικής τάξης. Ιδιαίτερη οξύτητα παίρνει η σύγκρουση μεταξύ των ομάδων της συντήρησης (πρώτη τάση) και των ριζοσπαστών της ΕΚ (δεύτερη τάση). Οι «διεθνιστές» σπρώχνουν τη σύγκρουση ως το βάθος για να επωφεληθούν απ' αυτήν και να οργανώσουν καλύτερα την επέμβασή τους.

Την ίδια στιγμή καταρρέει στη συνείδηση όλων και η πολιτική γραμμή της Αριστεράς. Οι μόνοι που δεν το συνειδητοποιούν είναι οι «ηγέτες» και οι «ηγεσίες». Το συναξάρι του ειρηνικού περάσματος, της «Εθνικής Δημοκρατικής Αλλαγής», της «Οικουμενικής» Ένωσης, της αναλογικής, θα κανοναρχιέται πιο επίμονα. Τόσο πιο επίμονα, όσο γίνεται ολοφάνερο ότι η «πραγματικότητα» πάνω στην οποία οικοδομούσαν χρόνια τώρα τη βάση της πολιτικής τους γραμμής, η «αντικειμενική πραγματικότητα της κούρασης των μαζών», ήταν ένας μύθος. Οι μάζες, «οι κουρασμένες», κατέβηκαν πάλι στους δρόμους, δυναμικές, ακούραστες, έτοιμες να δώσουν για μια ακόμα φορά τη μάχη. Κι αυτό παρά τις «προβλέψεις» όλων και τις επιθυμίες πολλών. Οι «κουρασμένες» κοινωνικές ομάδες των καταπιεζομένων βρήκαν πάλι τον τρόπο να εκφράσουν τη μαχητική τους συμπαράταξη στη μαχητική δράση του πεζοδρομίου και σε πολιτικούς στόχους διατυπωμένους με σαφήνεια, στα συνθήματά τους, στόχους που η πραγματοποίησή τους και δυνατή ήταν και αποτελεσματική: «Φρειδερίκη: πάρ' το γιόκα σου και φύγε», «Έξω οι Αμερικάνοι», «Έξω από το ΝΑΤΟ», «Μητσοτάκη μασκαρά», «Ο Λαμπράκης ζει», κλπ. Αυτές οι αυθόρμητες διαδηλώσεις, λοιπόν, είναι έτοιμες να συντρίψουν όλο το καθεστώς της εξάρτησης, από τους θεσμούς ως τα πρόσωπα.

Η δυναμική, αυθόρμητη και κεραυνοβόλα νέα εμφάνιση των «κουρασμένων» στο πεζοδρόμιο, πανικόβγαλε όλους. Οι «κυβερνήσεις» έπεφταν η μια πίσω από την άλλη, ενώ οι «ηγεσίες» κατέβηκαν με όλο το μηχανισμό τους στους δρόμους για να συγκρατήσουν την καταλυτική ορμή τους, που είχε πάρει το δρόμο για την Βουλή, το Παλάτι και τις ξένες εστίες της συνομωσίας. Η κομματιασμένη ΕΚ και η ηγεσία της, κήρυξε «επαναστάσεις» και τις «Δημοκρατίες που θα νικήσουν», «Αναστάσεις» από τα μπαλκόνια, ενώ κανόνιζε στα παρασκήνια συμφωνίες για «εκλογικές αναμετρήσεις» έτσι που να στραφεί αλλού η λαϊκή οργή. Η καταπονημένη ΕΔΑ-ΚΚΕ κατέβαινε και κατέβαζε μαζί της «τα όργανα τάξης της» για να περιμαντρώσει τους εξεγερμένους στα όρια της πολιτικής της για «οικουμενική», για «εκλογές με αναλογική» και για νομιμοποίηση του ΚΚΕ. (Έτσι θα λύνονταν όλα τα προβλήματα). Για άλλη μια φορά νίκησαν. Κατάφεραν να δώσουν άλλο ένα κτύπημα στο Κίνημα. Η αυθόρμητη και ανοργάνωτη δυναμική παρουσία του μετώπου των καταπιεζομένων έχει ορισμένα όρια αντοχής. Δεν μπορεί ν' αντέξει για πολύ στα χτυπήματα των οργανωμένων εχθρικών και «φιλι-

κών» δυνάμεων. Με τη νίκη τους αυτή, οι ηγεσίες της ΕΚ και της ΕΔΑ, επιταχύνουν τη διάλυσή τους και πλαταίνουν το χάσμα που τις χώριζε από τις μάζες. Με τη νέα τους ήττα, οι δυνάμεις των καταπιεζομένων είδαν ότι έπρεπε να κόψουν οριστικά με την ηγεσία της Αριστεράς, ότι οι νέοι στόχοι απαιτούσαν νέους προσανατολισμούς σε όλα τα επίπεδα.

Το πραξικόπημα των Συνταγματαρχών της 21.4.67 έβαλε τέλος σε μια περίοδο αγώνων και ανοίγει μια άλλη.

Το Πραξικόπημα της 21.4.67 Το Κοινωνικό του Υπόβαθρο Η νέα διάταξη των Κοινωνικών Δυνάμεων Οι προοπτικές

1. Το στρατιωτικό πραξικόπημα της 21.4.67 γίνεται στο διεθνές και ελληνικό πλαίσιο που περιγράψαμε. Εκφράζει στην Ελλάδα την πιο δυνατή τάση του συστήματος, που είναι εκείνη της ένωσης των ισχυρότερων οικονομικών συμφερόντων και των υπηρεσιών ελέγχου και Ασφαλείας της χώρας στο επίπεδο της πολιτικής εξουσίας. Ο χαρακτήρας, δηλαδή, του ίδιου του καθεστώτος που θα προέλθει από αυτό, είναι νεοφασιστικός. Διαφοροποιείται από τα φασιστικά πραξικοπήματα και καθεστώτα. Εκείνα ήσαν πολιτικά κινήματα με σημαντική κοινωνική βάση, αφού πέτυχαν να στηρίχουν στα κατεστραμένα και περίτρομα μικροαστικά στρώματα. Τα νεοφασιστικά, ξεκινούν χωρίς την υποστήριξη κάποιων λαϊκών στρωμάτων. Στηριγμένα στη δύναμη των όπλων, αδιαφορούν για την ανυπαρξία τέτοιας υποστήριξης και υπολογίζουν ότι θα τα καταφέρουν να την κερδίσουν. Τα φασιστικά καθεστώτα, εξυπηρετούσαν το ντόπιο χρηματιστικό κεφάλαιο και προετοίμαζαν τη χώρα για την επερχόμενη διμπεριαλιστική αναμέτρηση. Τα νεοφασιστικά, εξυπηρετούν το διεθνοποιημένο κεφάλαιο και πιέζουν για την πλήρη ενσωμάτωση της χώρας στο σύστημα. Στα φασιστικά καθεστώτα, τα κέντρα αποφάσεων παραμένουν στο εθνικό πλαίσιο και οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας ελέγχονται αυστηρά από τα εθνικά κέντρα. Στα νεοφασιστικά, τα κέντρα αποφάσεων βρίσκονται έξω από τα εθνικά πλαίσια, στα χέρια υπερεθνικών οργάνων και οι φορείς της εκτελεστικής εξουσίας ελέγχονται άμεσα από τα εξουσιοδοτημένα ιμπεριαλιστικά όργανα κάποιας μεγάλης «δύναμης» που στην περίπτωση της Ελλάδας είναι οι ΗΠΑ. Στα φασιστικά καθεστώτα και στις χώρες ακόμα που βρίσκονται κάτω από εξάρτηση, τονίζεται το στοιχείο της εθνικής ανεξαρτησίας. Στα νεοφασιστικά, καταλύεται κάθε ίχνος ανεξαρτησίας και αντίθετα, τονίζεται η συμβολή της χώρας στην «υπεράσπιση των κοινών αξιών» του συστήματος και των συμφερόντων του.

Από τα στρατιωτικά πραξικοπήματα που διευκόλυναν την πολιτική εκ-

φραση της ανατροπής του συσχετισμού των δυνάμεων στο εσωτερικό της ηγετικής κοινωνικής ομάδας, διαφοροποιούνται επίσης ριζικά. Σ' αυτού του τύπου τα στρατιωτικά πραξικοπήματα, ο στρατός ζητούσε, εύρισκε τον πολιτικό ηγέτη που εξέφραζε αυτήν την ανάγκη αλλαγής έξω από το σώμα και αποσυρόταν στους στρατώνες. Παράδειγμα το 1909 και το 1922. Στα νεοφασιστικά πραξικοπήματα ο στρατός κρατάει για τον εαυτό του την πολιτική εξουσία βρίσκοντας στο εσωτερικό του τον ηγέτη ή ελέγχοντας άμεσα ο ίδιος την πολιτική εξουσία, όταν είναι υποχρεωμένος να εξισορροπήσει τις ενδοταξικές αντιθέσεις και να διαμορφώσει κάτω από δυσμενείς όρους τη νέα ενότητα της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας. Παραδείγματα τέτοιων λύσεων μας δίνουν η Βραζιλία και η Τουρκία με μια σειρά από άλλες χώρες που ετοιμάζονται να απογειωθούν από την υποανάπτυξη.

2. Το καθεστώς που διαμορφώθηκε και ανέπτυξε τα χαρακτηριστικά του τα ξεχωριστά με το πραξικόπημα της 21.4.67 σκοπεύει καθαρούς στόχους.

α) Ο βασικός είναι η εξασφάλιση της εσωτερικής σταθερότητας που βρίσκεται σε διαρκή κίνδυνο από τους τρανταγμούς που φέρνει στην κοινωνική ελληνική δομή η ανάπτυξη που επιβάλλεται από τις ίδιες τις ανάγκες του συστήματος. Οι τρανταγμοί αυτοί πρέπει να ελέγχονται στενά για να μην προκαλέσουν κατάρρευση του συστήματος. Οι παλιοί θεσμοί, αφού δεν μπορούσαν να το καταφέρουν, έπρεπε να παραμεριστούν, άλλοι να καταργηθούν και άλλοι να λειτουργήσουν κατά τέτοιο τρόπο που να μην γίνονται εμπόδιο στην άσκηση του ελέγχου. Τη θέση τους θα πάρουν νέοι.

Η σύγκρουση με το «κατεστημένο» ήταν αναπόφευκτη. Αλλά και η κατάληξη προδιαγραμμένη. Η σύγκρουση άρχισε από την πρώτη κιόλας ημέρα και αμέσως προέκυψε ένας συμβιβασμός. Το νέο πλήρωμα που κατέλαβε την εξουσία, είχε την ίδια ανάγκη του συμβιβασμού που είχε και το παλιό. Το πρώτο, δεν διέθετε ούτε λαϊκή βάση ούτε ασκούσε τον έλεγχο του πολύπλοκου μηχανισμού του οποίου μόνο μερικά κλειδιά κρατούσε στα χέρια του. Για μια περίοδο, έπρεπε να στηριχτεί στην ανοχή, έστω, του παλιού μηχανισμού μια και δεν είχε ούτε τα στελέχη που χρειάζονταν για να αντικαταστήσει τα παλιά ούτε την πείρα άσκησης της εξουσίας. Με τον συμβιβασμό, υπολόγιζε ότι θα είχε το χρονικό περιθώριο να καλύψει σε μεγάλο μέρος αυτές τις αδυναμίες. Το «κατεστημένο» είχε κι αυτό κάνει τους δικούς του υπολογισμούς. Μη έχοντας αντιληφθεί τον χαρακτήρα του πραξικοπήματος, υπολόγιζε να «βάλει μυαλό στους τρελλούς υπηρέτες του που σήκωσαν κεφάλι», να τους ξαναγυρίζει στους στρατώνες με δόξες και τιμές «γιατί έσωσαν την πατρίδα» από τον «κομμουνιστικό» κίνδυνο και, τελικά, να βρει καιρό για την αναδιοργάνωση των δυνάμεων του ώστε, αν δεν υπακούσουν να μπορέσει να τους ανατρέψει. Η αναμέτρηση έγινε στις 13.12.67 με το πραξικόπημα του Κωνσταντίνου που κατέληξε σε φιάσκο, με την βοήθεια και των Αμερικάνων.

β) Ο άλλος στόχος του είναι η αποδοχή από το σύνολο της ηγετικής τάξης του νέου συσχετισμού των δυνάμεων της στο εσωτερικό της και η πραγματοποίηση της ενότητάς της σε νέο επίπεδο που θα της επιτρέψει να αντιμετωπίσει πιο συλλογικά και πιο αποτελεσματικά τον κοινό εχθρό που είναι το ελληνικό επαναστατικό δημοκρατικό Κίνημα. Αυτή την ενότητα την βλέπει και την προωθεί σαν μια αποδοχή από μέρους των τμημάτων της μεγαλοαστικής τάξης που έχασαν τα προνόμιά τους, των νέων όρων του ενδοταξικού ανταγωνισμού που επέβαλλε το καθεστώς με το Σύνταγμα του 1968, όρων που απορρέουν από τις γενικές τάσεις του συστήματος και το επίπεδο των κοινωνικών αγώνων στην Ελλάδα.

Αυτοί οι όροι διαμορφώθηκαν από το γεγονός ότι το καθεστώς μπόρεσε να εξασφαλίσει μια μικρή σε έκταση αλλά μεγάλη σε δύναμη και επιρροή κοινωνική βάση. Αυτή είναι το διεθνοποιημένο κεφάλαιο (εφοπλιστικό, τραπεζιτικό, κυρίως) που βρήκε πολύ ευνοϊκούς όρους για τοποθετήσεις, εσωτερική σταθερότητα και σίγουρες βάσεις για την υπεράσπιση της ελευθερίας δράσης του. Κοντά σ' αυτό, μια σειρά νέων επιχειρηματιών, κάτω από τη σκιά του, αρχίζουν να μορφωποιούν το νέο στρώμα της ανανεωμένης ηγετικής κοινωνικής ομάδας που ευνοεί το καθεστώς. Αλλά και η ίδια η αναμόρφωση των στελεχών του στρατεύματος, ο σχηματισμός τους στο διεθνιστικό πλαίσιο που προωθεί το σύστημα και το άμεσο της επαγγελματικής τους σταδιοδρομίας με τα συλλογικά όργανα (NATO), δίνει νέες δυνάμεις στο καθεστώς πέρα από το στενό κύκλο των αρχικών «συνομητών». Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, τα χτυπημένα τμήματα της ομάδας δεν έχουν δυνάμεις να αντισταθούν και θα απορροφηθούν από το καθεστώς. Η απορρόφηση μπορεί να γίνει με όρους ή χωρίς όρους. Στην πρώτη περίπτωση αυτοί δεν θα είναι τέτοιοι που να διαταράξουν την νέα τάξη πραγμάτων. Οι εσωτερικές αντιθέσεις της ηγετικής τάξης, δεν σημαίνει ότι σβήνουν μ' αυτό ή αναβάλλονται. Εξακολουθούν σε άλλο, όμως, επίπεδο δυναμικότητας και δυνατοτήτων του κάθε μέρους της.

Αυτή την έννοια έχουν οι κινήσεις της χούντας και οι κινήσεις των εκπροσώπων του καταργημένου καθεστώτος για να δωθεί η περιβόητη «πολιτική λύση». Η πορεία είναι προκαθορισμένη από την πλευρά των παραγόντων του συστήματος και του καθεστώτος. Αν θα πετύχει στο σύνολο ή μερικά ή θ' αποτύχει, εξαρτάται και από άλλους παράγοντες που δεν μπορούν να τους ελέγξουν. Ο πιο βασικός απ' αυτούς είναι, αν οι δυνάμεις που αντιστρατεύονται καθεστώς και σύστημα θα πετύχουν αυτή τη φορά να εξαλείψουν τις αδυναμίες που τις εμπόδισαν άλλοτε να επιβάλλουν τη δική τους λύση.

3. Από την άποψη του αμερικάνικου παράγοντα, το πραξικόπημα: α) εξυπηρετεί τόσο τα συμφέροντα του συστήματος όσο και τα ξεχωριστά τα δικά του. Ο ελληνικός χώρος πρέπει να κατακτηθεί για να γίνει η ισχυρή βάση για την εξυπηρέτηση της αμερικανικής στρατηγικής στη Μέση και Εγγύς Ανατολή και στην Ευρώπη. Την Μεσογειακή λεκάνη που έχουν αρχίσει

να την ταράζουν ιδεολογικά και πολιτικά ρεύματα που δείχνουν έναν «πρωτόγονο» δυναμισμό που απειλεί να ανατρέψει την ισορροπία. Η ανάγκη που ένοιωσαν οι Αμερικάνοι να επέμβουν με τον βο στόλο και τους πεζοναύτες ανοικτά στο Λίβανο, ο προσανατολισμός του Μπάαθ προς πιο ριζοσπαστικές ιδεολογικές κατευθύνσεις, τα γεγονότα του Ιράκ, η νέα Αλγερία και η Τουρκική αστάθεια, είναι μερικοί δείκτες. Η επίθεση για την περιστολή αυτών των κινήσεων οργανώνεται με βάση το Ισραήλ, κυκλωμένο, όμως, από την αραβική ανθρωποθάλασσα. Η Ελλάδα και η Κύπρος είναι οι νέες και πιο ευνοϊκά τοποθετημένες βάσεις στήριξης της ιμπεριαλιστικής στρατηγικής κίνησης.

β) Μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την αντιμετώπιση και των ρευμάτων που διαπερνούν την Ευρώπη. Αν η Ευρωπαϊκή οικονομική και πολιτικο-στρατιωτική ενότητα προωθείται από τους Αμερικανούς, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μια δεύτερη Αμερική, δεύτερες ΗΠΑ έχουν δημιουργηθεί στην Ευρώπη με τον έλεγχο που το αμερικανικό κεφάλαιο ασκεί στην Ευρωπαϊκή οικονομία και με την άμεση αμερικανική στρατιωτική, στρατηγικού επιπέδου, παρουσία τους στην ήπειρο. Κινήματα όπως εκείνα της Ιταλίας που δημιουργούν μια αστάθεια πολιτική (απεργίες, προωθημένες αντιαμερικανικές λαϊκές κινητοποιήσεις κλπ.) όπως και η ανεδαφική αλλά χαρακτηριστική για τις μορφές που μπορούν να πάρουν οι διμπεριαλιστικές αντιθέσεις στην περίοδο του νεοϊμπεριαλισμού, πολιτική του Ντε Γκωλ, επιβάλλουν τη δημιουργία της βάσης στήριξης των ΗΠΑ και σ' ένα άλλο σημείο της Ευρώπης. Από αυτό θα εξαπολυθεί η Αμερικανική αντεπίθεση. Προοπτικά, από την Ελλάδα θα μπορούσε να χτυπηθεί κάθε ευρωπαϊκό Κίνημα. Η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία εξασφαλίζουν πολλές προϋποθέσεις για προγεφυρώματα των Αμερικανών στην Ευρώπη.

γ) Μπορεί ακόμα να αποτελέσει και βάση επίθεσης εναντίον του Σοβιετικού χώρου σε στιγμή σύγκρουσης των δύο υπερδυνάμεων αλλά και σημείο επαφής και βάση στήριξης της συντονισμένης επίθεσης των δύο υπερδυνάμεων για την υποστήριξη των κοινών συμφερόντων τους.

δ) Μπορεί να παίζει βασικό ρόλο σαν κανάλι διοχέτευσης αμερικανικών εμπορευμάτων και υπηρεσιών στην με προοπτικές ανάπτυξης αφρικανική αγορά, αλλά και προς την Ανατολική Ευρώπη.

4. Άλλοι έχουν διατυπώσει διαφορετικές εκτιμήσεις τόσο στο θέμα της επιβολής της δικτατορίας όσο και στο χαρακτήρα του καθεστώτος. Αρκετοί είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι η δικτατορία επιβλήθηκε από εσωτερικούς παράγοντες (συνωμοσία συνταγματάρχων κλπ.) ενώ άλλοι την θέλουν από εξωτερικούς ή κυρίως εξωτερικούς παράγοντες (η δικτατορία είναι Πενταγωνική).

Η πρώτη εκτίμηση διασφαλίζει ή βασικά διασφαλίζει συγχωροχάρτι στο Πεντάγωνο, την αμερικανική ΚΥΠ, αμερικανικό πλέγμα εξουσίας και το ΝΑΤΟ. Η δεύτερη, στη δεξιά, το θρόνο ή γενικά στο καθεστώς που καταρ-

γήθηκε.

Πέρα, όμως, απ' αυτό, έχουμε τη γνώμη ότι οι εκτιμήσεις αυτές, ουσιαστικά, έχουν ασήμαντη αξία. Και τούτο γιατί —είτε η δικτατορία επιβλήθηκε από εσωτερικούς, είτε από εξωτερικούς παράγοντες, είτε από το συνδυασμό τους— οι προαναφερόμενες εκτιμήσεις δεν δίνουν απάντηση στο ουσιαστικό ερώτημα: γιατί οι παράγοντες αυτοί έδρασαν προς την κατεύθυνση της επιβολής στρατιωτικής δικτατορίας; Με άλλα λόγια δεν μας δίνουν τις βαθύτερες και ουσιαστικές αιτίες του κοινωνικού αυτού φαινομένου.

Η αδυναμία για τη διαπίστωση των ουσιαστικών αιτίων ενός κοινωνικού φαινομένου προκαθορίζει και την αδυναμία για τη σωστή και αποτελεσματική αντιμετώπισή του, με οδυνηρές συνέπειες. Από την αδυναμία αυτή απορρέουν οι αυταπάτες για νεκρανάσταση της παλιάς αστικής δημοκρατίας, για «πολιτικές λύσεις», για ομαλά περάσματα από τη δικτατορία στη δημοκρατία κλπ.

Κατά την εκτίμησή μας, είναι αλήθεια, ότι χωρίς το Πεντάγωνο, την ΚΥΠ και το ΝΑΤΟ η δικτατορία δεν θα μπορούσε ούτε να επιβληθεί, ούτε και να διατηρηθεί.

Είναι, όμως, επίσης αλήθεια ότι η δικτατορία δεν θα μπορούσε να υπάρξει ούτε σαν πραγματικό γεγονός, ούτε καν και σαν προοπτική αν και οι συντελούμενες εξελίξεις μέσα στους κόλπους της ελληνικής κοινωνίας δεν την προωθούσαν σαν ενδεχόμενη λύση μαζί φυσικά και με άλλες.

Όπως έχει διαπιστωθεί, η γενική τάση του σύγχρονου καπιταλιστικού συστήματος είναι η συγκέντρωση της οικονομικής, πολιτικής και στρατιωτικής εξουσίας και η μετατόπιση των κέντρων εξουσίας από εθνικά σε υπερεθνικά πλαίσια (το σχέδιο «Προμηθεύς» καταρτίστηκε από το ΝΑΤΟ, η τελική απόφαση για επιβολή δικτατορίας στην Ελλάδα πάρθηκε από το Εθνικό Συμβούλιο Εθνικής Άμυνας των ΗΠΑ).

Η αντιδημοκρατική αυτή τάση της καπιταλιστικής κοινωνίας, συνεπώς και της ελληνικής, δεν είναι και μοναδική. Υπάρχουν και διάφορες άλλες τάσεις και προπαντός η διαμετρικά αντίρροπη τάση που ξεκινάει, προωθείται και υπερασπίζεται από τα κοινωνικά στρώματα του καταπιεζόμενου και εκμεταλλευόμενου λαού. Αν, στο δοσμένο χρόνο και τόπο, θα επικρατήσει αυτή ή εκείνη η τάση αυτό εξαρτάται από διάφορους παράγοντες: από το διεθνές και εσωτερικό συσχετισμό των δυνάμεων, από το σωστό ή όχι προσανατολισμό του επαναστατικού δημοκρατικού Κινήματος, από την οργανωτική και τεχνική προετοιμασία του κλπ. Αναφορικά με την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών από τις ηγεσίες των λεγομένων δημοκρατικών κομμάτων και ιδιαίτερα από τις ηγεσίες των παραδοσιακών πολιτικών σχημάτων της Αριστεράς, η ίδια η ζωή έδειξε, δυστυχώς, ότι απότυχαν οικτρά.

Κατά την εκτίμησή μας, η στρατιωτική δικτατορία είναι το επιστέγασμα σειράς κοινωνικών συγκρούσεων και πολιτικών αναμετρήσεων, που βρήκαν την πιο έντονη έκφρασή τους στα γεγονότα που επακολούθησαν το βασιλικό πραξικόπημα του Ιουλίου 1965, στις οποίες συγκρούσεις έπαιξε αποφασιστικό ρόλο ο παράγοντας αμερικανοκρατία.

Τα κοινά συμφέροντα της μονοπωλιακής ολιγαρχίας με τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό και η αδυναμία της να αντιμετωπίσει το ανερχόμενο και συνεχώς ριζοσπαστικοποιούμενο δημοκρατικό Κίνημα, την οδήγησαν στην πλήρη παράδοσή της στις ΗΠΑ που επεμβαίνουν ωμά και ασύστολα σε νευραλγικά σημεία όπως η Ελλάδα, για την κατοχύρωση στρατηγικών και ιμπεριαλιστικών τους επιδιώξεων.

Το πραξικόπημα της 21.4.67 και το καθεστώς που διαμορφώνεται είναι αποτέλεσμα εσωτερικών κοινωνικών συγκρούσεων μέσα στις συνθήκες της υποτέλειας της Ελλάδας στον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό. Είναι μια έντονη έκφραση της συγκεντρωτικής τάσης της ελληνικής κοινωνίας και γενικά του καπιταλιστικού συστήματος.

Η βασική αυτή τάση του καπιταλιστικού συστήματος το οδηγεί υποχρεωτικά στην άρση και αυτής ακόμα της αστικής δημοκρατίας, στην κατάργηση των Κοινοβουλίων ή τον περιορισμό τους σε διακοσμητικούς ρόλους, στην διόγκωση των αρμοδιοτήτων της εκτελεστικής εξουσίας και πάνω απ' όλα του Στρατού, την κατάργηση κάθε μορφής άμεσου ή έμμεσου ελέγχου της πολιτικής ζωής από το λαό και στην ανάθεσή του στις ένοπλες δυνάμεις που εξαρτώνται άμεσα από τα προαναφερμένα υπερεθνικά κέντρα εξουσίας.

Με άλλα λόγια, το σύγχρονο καπιταλιστικό σύστημα χαρακτηρίζεται από μια έντονη τάση για την δημιουργία ενός νέου θεσμικού καθεστωτικού πλαισίου που θα κάνει δυνατή την επιβίωσή του. Η τάση του αυτή στην Ελλάδα, εκφράστηκε κυρίως με το γνωστό Σύνταγμα της δικτατορίας του 1968.

Καμιά σύγχυση δεν πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στις βαθύτερες αιτίες ενός κοινωνικού φαινομένου, όπως είναι η δικτατορία, και στους παράγοντες και εκτελεστές, γιατί οι δεύτεροι είναι δημιούργημα των πρώτων. Αυτό θα βοηθήσει να δούμε πώς διαμορφώνονται σήμερα οι αντίπαλες κοινωνικές δυνάμεις, οι στόχοι τους, η δύναμη και η αδυναμία τους.

5. Το καθεστώς, όσο και αν φαίνεται δυνατό πάσχει από σοβαρές αδυναμίες. Οι κοινωνικές δυνάμεις που το στηρίζουν είναι μικρές, τη βασική υποστήριξή του την αντλεί από ένα ισχυρό τμήμα της αστικής τάξης και η προοπτική του είναι να απορροφήσει το νικημένο στον ενδοταξικό ανταγωνισμό κομμάτι της. Μια άλλη κοινωνική βάση στήριξής του είναι τα περιθωριακά στοιχεία που συγκρότησαν και πλαισίωσαν το παρακρατικό και παραστρατιωτικό μηχανισμό, ισχυρά στοιχεία του μηχανισμού των σωμάτων ασφαλείας και της διοίκησης, μερικά μικροαστικά στοιχεία που επωφελούνται για να μπουν στο στενό κύκλο της ηγετικής κοινωνικής ομάδας και μερικά τμήματα, ιδιαίτερα της υπαίθρου, που έχουν βρεθεί για πολλές αιτίες αντιμέτωπα με το Λαϊκό Κίνημα στη διάρκεια των ενόπλων συγκρούσεων ή συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με το πλέγμα της εξουσίας.

Η πιο υπολογίσιμη δύναμη που διαθέτει στο εσωτερικό είναι ο στρατός και τα ένοπλα τμήματα. Ασκώντας ένα άμεσο και συγκεντρωτικό έλεγχο,

παρέχοντας τα αγαθά και τη γεύση της εξουσίας στα στελέχη όλων των όπλων και σωμάτων, κατορθώνει να κάνει κινήσεις εκφοβισμού των μαζών, να εντείνει την πίεσή του και να δείχνει δύναμη που δεν διαθέτει.

Εξωτερικά, διαθέτει την πλήρη και απροκάλυπτη υποστήριξη του διεθνούς και όχι μόνο του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού —πλην ασημάτων από άποψη επιρροής εξαιρέσεων— και την ανοχή και υποστήριξη του ανατολικού μπλοκ. Η απομόνωσή του, λοιπόν, είναι ένας μύθος που καλλιεργείται από πολλές μεριές και για διαφορετικές αιτίες που όλες καταλήγουν στο να παραμορφώνουν μια κατάσταση.

Απέναντι σ' αυτές τις δυνάμεις στέκεται μια σημαντική κοινωνική δύναμη, ασύγκριτα πιο ισχυρή σαν όγκο και ποιότητα. Το στοιχείο που συνδέει τα διάφορα τμήματά της και προσανατολίζει προς την ίδια κατεύθυνση τις κινήσεις των ατόμων και των συνολικών τμημάτων είναι η συναισθηση ότι ασχέται πάνω τους ένα *συντονισμένο ολοκληρωμένο και προχωρημένης μορφής κύκλωμα βίας*. Η συνείδηση ότι πρέπει να σπάσει αυτό το κύκλωμα, αποτελεί το βασικό στοιχείο της διαμόρφωσης των όρων για μια αποτελεσματική συμπαράταξη.

Σ' αυτό το κύκλωμα του ψυχολογικού πολέμου, οι κινήσεις εκφοβισμού και ο βιασμός των συνειδήσεων παίρνουν όλο και μεγαλύτερο βάρος. Αυτού του είδους τη βία την δέχονται ολόκληρα κοινωνικά τμήματα και έχει σαν σκοπό της να κατακτήσει την υποστήριξη των ουδετέρων στοιχείων και να παρεμποδίσει την ενότητα των αντιπάλων και την αποτελεσματικότητα των αγώνων τους. Προκαλώντας μια τεχνητή ησυχία και ηρεμία που εξυπηρετούν τους δικούς τους σκοπούς, πάει το καθεστώς να δείξει ότι κάθε ενέργεια που την τάραιζε θα ήταν εναντίον του συνολικού συμφέροντος. Έτσι πάει να κερδίσει με το μέρος του ολόκληρα κοινωνικά τμήματα από όλες τις τάξεις και στρώματα που φοβούνται τις συνέπειες ενός νέου, ολοκληρωμένου και στο επίπεδο της ένοπλης πάλης εμφυλίου πολέμου, κρύβοντας το πραγματικό γεγονός της άσκησης από την πλευρά του της ένοπλης βίας.

Δεύτερο στοιχείο που συνδέει τις δυνάμεις των καταπιεζομένων είναι ότι έχουν συνειδητοποιήσει τα αποτελέσματα της εξάρτησης της χώρας από τους Αμερικάνους και τους κινδύνους που συνεπάγεται η απροκάλυπτη επέμβασή τους σε όλους τους τομείς της εθνικής ζωής.

Τρίτο στοιχείο είναι η ασφυξία που αισθάνονται από την έλλειψη κάθε είδους ελευθερίας και η ανασφάλεια που πηγάζει από αυτή την έλλειψη.

Οι βασικοί αυτοί όροι κάνουν τα τμήματα αυτά να συναντώνται σε δύο κοινά αιτήματα: *Την απαλλαγή της χώρας από την εξάρτηση και την κατάνκτηση της πολιτικής και οικονομικής εξουσίας που αποτελεί βασικό στοιχείο εξασφάλισης της ελευθερίας του ανθρώπου*. Αυτό σημαίνει καθαρά και απλά, αντιαμερικανικό, αντιιμπεριαλιστικό χαρακτήρα των αιτημάτων, που περνάει από την αντιπαράθεση προς τους φορείς της εξάρτησης που είναι η χούντα και οι θεσμοί της σήμερα και το Παλάτι και οι άλλοι θεσμοί κάθε μορφής χθες. Η ικανοποίηση αυτών των αιτημάτων δεν είναι νοητή χωρίς τη σύγκρουση με το σύνολο της ηγετικής κοινωνικής ομάδας

της χώρας που στηρίζει την εξάρτηση και την εκμεταλλεύεται για να ασκεί τη βία της και να αποκομίζει ωφέλη είτε με τη σημερινή είτε με τη χτεσινή μορφή.

Η μη αποδοχή ούτε του χτεσινού ούτε του σημερινού καθεστώτος βάζει στην ημερησία διάταξη το θέμα της αντικατάστασής τους. Αλλά ποιο είναι αυτό που μπορεί να διαμορφωθεί μέσα στα πλαίσια που κινείται σήμερα το σύστημα, είναι κάτι που δεν καθορίζεται από τώρα εύκολα. Το να απαντήσουμε ότι χρειάζεται αλλαγή του συστήματος και ότι το νέο σύστημα θα πρέπει να είναι σοσιαλισμός, είναι μια απάντηση σύμφωνη με υποκειμενικές επιθυμίες και δεν δεσμεύει σε τίποτε τις κοινωνικές δυνάμεις που βρίσκονται στο χαράκωμα εναντίον του ιμπεριαλισμού και της ελληνικής ηγετικής κοινωνικής ομάδας. Δεσμεύει εμάς, βέβαια. Αυτή, όμως, η δεσμευση, πάλι δεν ξεπερνά το υποκειμενικό. Αυτό που έχουμε χειροπιαστό μέχρι τώρα, είναι ότι ένα πολύ μεγάλο μέρος των καταπιεζομένων ελλήνων αντιτίθεται στη νεοφασιστική δικτατορία όπως, άλλοτε, αντιτάχθηκε στο καθεστώς που, με άλλα μέσα, ήταν φορέας της εξάρτησης και της βίας. Και διά μέσου της αντίθεσής του αυτής, εναντίον του ιμπεριαλισμού και ειδικότερα εναντίον των αμερικανών. Το ίδιο χειροπιαστό είναι και η δίφα που κατέχει αυτή την πλειοψηφία για Δημοκρατία και Ελευθερία. Η αντίθεσή της προς το νεοφασιστικό καθεστώς και σε κείνο που βασίλευε πριν από το πραξικόπημα της 21.4.67, καθορίζει το βασικό περιεχόμενο που δίνει στις έννοιες της Δημοκρατίας και της Ελευθερίας. Και αυτές δεν είναι η δημοκρατία των υπερκυβερνήσεων, των παραστρατιωτικών και παρακρατικών οργανώσεων, του χωρισμού των ελλήνων σε πολίτες πρώτης και δεύτερης και τρίτης κατηγορίας, των δολοφονιών, της εκλογικής βίας, της ανεργίας, της ασύδοτης εκμετάλλευσης, των παγωμένων πιστώσεων, της ελευθερίας να πεθαίνεις και να υποκύπτεις, κλπ. Είναι η άμεση και υπεύθυνη συμμετοχή των εργαζομένων στην διαχείριση των κοινών, δηλαδή η άμεση άσκηση της οικονομικής και πολιτικής εξουσίας.

Οι φορείς της Δημοκρατίας αυτού του τύπου δεν βρίσκονται σε πρότυπα ούτε προκατασκευάζονται. Δημιουργούνται στην διάρκεια της πάλης για την κατάκτησή της. Και οι αλλαγές, στην οργάνωση, τη διεύθυνση και τον έλεγχο της παραγωγικοτεχνολογικής βάσης είναι αποτέλεσμα του βαθμού διαμόρφωσης αυτών των φορέων, που αντανακλά έτσι το βαθμό συνειδητοποίησης των διαφόρων κοινωνικών ομάδων που παίρνουν μέρος στην πάλη. Κάθε τεχνητή κατασκευή συστήματος νέων σχέσεων από τα πάνω και τα έξω αποπροσανατολίζει τις επαναστατικές διαδικασίες και δημιουργεί τεραστίες κοινωνικές σχέσεις που τίποτα δεν τις σώζει.

Οι ελληνικές κοινωνικές δυνάμεις που χτυπιούνται από τη βία, την έλλειψη ελευθερίας και την εξάρτηση από τον ιμπεριαλισμό βρίσκονται σε όλα τα στρώματα των εργαζομένων. Τα τμήματά τους που δεν είναι συνδεδεμένα με τα διάφορα ιδρύματα και θεσμούς της κυρίαρχης ελληνικής ηγετικής κοινωνικής ομάδας, έχουν συνειδητά τοποθετηθεί και είναι από εκείνα που ηγάζει η κίνηση για πάλη σήμερα. Τα τμήματά τους, όμως, που μετέχουν

σ' αυτούς τους θεσμούς και τα ιδρύματα, δεν μπορούν και δεν πρέπει να μετρηθούν σ' αυτές τις δυνάμεις. Οι μηχανισμοί των εργατικών συνδικάτων, των ιδρυμάτων των μικρομεσαίων στρωμάτων, του μηχανισμού της αυτοδιοίκησης, των μηχανισμών σωματείων διανοουμένων, επιστημόνων και φοιτητών, βρίσκονται έξω και εμποδίζουν με τον τρόπο τους να σπάσει το κύκλωμα της βίας, της ασύδοτης εκμετάλλευσης, της εξάρτησης από τον ιμπεριαλισμό, της πολιτικής εκμηδένισης.

Αυτά τα τμήματα, αν δεν αποτελούν στο σύνολό τους συμμάχους ενεργητικούς του σημερινού καθεστώτος, αποτελούν τη βάση στήριξης των πολιτικών εκπροσώπων του καθεστώτος που καταργήθηκε, για κινήσεις που παρεμποδίζουν την ανάπτυξη της πάλης, για τη μετάθεσή της από τους στόχους που καθορίζονται από τις ίδιες τις εξελίξεις, για την δημιουργία συνθηκών αποδοχής της διαμορφωμένης κατάστασης ή συνθηκών μιας νέας ήττας.

Μόνο μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να καθορίσουμε τις κοινωνικές δυνάμεις που συγκροτούν τις δύο, βασικές, αντιμαχόμενες παρατάξεις: την παράταξη των υποστηρικτών της νεοφασιστικής δικτατορίας, της βίας και της εξάρτησης και την παράταξη των καταπιεζομένων που συνθησίστηκε να ονομάζεται ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ. Κάθε σχηματική παρουσίαση και λαθεμένη και επικίνδυνη είναι. Κάθε τάξη, κάθε κοινωνικό στρώμα τροφοδοτεί και τις δύο παρατάξεις. Μ' αυτό τον τρόπο μπορούμε να καθορίσουμε με αρκετή ακρίβεια τις δυνάμεις που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή, τις εφεδρείες τους, τις δυνάμεις που μπορούν να υποστηρίξουν την αποφασιστική στιγμή αυτή ή εκείνη την παράταξη και τις συνθήκες και τους όρους κάτω από τους οποίους μπορούν να δώσουν εδώ ή εκεί αυτή την υποστήριξη, συνολικά ή μερικά.

Τα κοινωνικά σύνολα (τάξεις και κοινωνικά στρώματα) είναι άθροισμα ζωντανών στοιχείων πάνω στα οποία επιδρούν πολλοί παράγοντες για τη διαμόρφωση της συνειδήσής τους και για τον καθορισμό του βαθμού αυτής της συνειδήσης. Η θέση στην παραγωγή —παρμένη στην έκταση όλου του κύκλου της— περιέχει θετικά ή αρνητικά στοιχεία για τη συνειδησιακή διαμόρφωση των μελών της. Αλλά και έξω από την παραγωγή επιδρούν τέτοιου είδους στοιχεία. Στο σύνολό τους, επιδρούν πάνω στα άτομα και το αποτέλεσμα δεν μπορεί να το καθορίσει μόνο ένα απ' αυτά.

Αν το καθεστώς υποστηρίζεται από τον διεθνή ιμπεριαλισμό, και οι δυνάμεις που καταγράψαμε έχουν την ισχυρή υποστήριξη εκείνων που μάχονται για τους ίδιους στόχους πάνω σ' όλη τη γη. Δεν είναι μια αφηρημένη υποστήριξη. Είναι συγκεκριμένη, χειροπιαστή και τις περισσότερες φορές αιματοβαμμένη. Για τους ίδιους σκοπούς μάχονται εναντίον του ιμπεριαλισμού, εναντίον της εξουσίας των καταπιεστών τους άνθρωποι, λαοί ολόκληροι σ' όλο τον κόσμο και ο καθένας με τον τρόπο του. Οι λαοί της Ινδοκίνας, οι παρτιζάνοι όλης της Ασίας, της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, οι φοιτητές και οι νέοι εργάτες των ΗΠΑ, της Ευρώπης και της Ιαπωνίας, η Παλαιστινέζικη Αντίσταση, είναι οι σύμμαχοι και οι συμπολεμιστές.

Το νέο Ελληνικό Επαναστατικό και Δημοκρατικό Κίνημα έχει τη δυνα-

τότητα να αναπτύξει μαχητικές σχέσεις ιδιαίτερα με το Κίνημα της Ευρώπης και την Παλαιστινέζικη και την Τούρκικη Αντίσταση. Αν η Ελλάδα είναι μια στρατηγική βάση για τον ιμπεριαλισμό είναι και μπορεί να αξιοποιηθεί σαν στρατηγική επαναστατική βάση. Αυτό θα είναι έργο, βασικά, των ελληνικών δυνάμεων που δρουν στο εσωτερικό. Αλλά είναι και ένα από τα βασικά έργα των ελληνικών δυνάμεων που βρίσκονται στο εξωτερικό, των Ελλήνων εργατών, φοιτητών και επιστημόνων της Ευρώπης. Οι τελευταίες επιρρέάζονται από τα νέα δεδομένα και τα νέα ρεύματα που αναπτύσσονται στο νέο τους περιβάλλον και γίνονται έτσι τα κανάλια εισόδου τους στη χώρα μας.

6. Οι στόχοι που βάζει το Κίνημα στη σημερινή του φάση —αντιιμπεριαλιστικός αγώνας για Ανεξαρτησία, Ελευθερία και την Επαναστατική Δημοκρατία— είναι στόχοι πραγματοποιήσιμοι.

α) Γιατί είναι στόχοι που τους δέχεται η συντριπτική πλειοψηφία των ελληνικών κοινωνικών δυνάμεων. Και εκείνα, ακόμα, τα κοινωνικά τμήματα που δεν τους έχουν συνειδητοποιήσει ή είναι διστακτικά τώρα να μπουν στη μάχη γιατί δεν έχουν εμπιστοσύνη στην έκβασή της ή γιατί φοβούνται ότι θα πληρώσουν ακριβά, δεν τους αποक्रούουν και είναι δυνατόν να κερδηθούν να μπουν με τη δική τους θέληση στον αγώνα για την πραγματοποίησή τους.

β) Γιατί υπάρχει η ηθική βάση για την διαμόρφωση αυτών των νέων σχέσεων. Τη δίνει αρνητικά η χρεωκοπία της ιδεολογικής και ηθικής βάσης της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας αλλά και των ιμπεριαλιστών υποστηρικτών της.

γ) Γιατί αυτοί οι στόχοι βρίσκονται στην ίδια γραμμή με τους στόχους των επαναστατικών δημοκρατικών αγώνων που γίνονται σ' όλο τον κόσμο και στην ίδια την καρδιά των ιμπεριαλιστών, τις ΗΠΑ.

Η Ανεξάρτητη Αριστερά σαν οργανωμένο κομμάτι του Ανεξάρτητου Επαναστατικού Δημοκρατικού Κινήματος

Η ύπαρξη των δυνάμεων και γενικά των όρων που κάνουν σήμερα πραγματοποιήσιμους τους στόχους που βάζουν οι ίδιες οι κοινωνικές εξελίξεις, δεν θα είχαν παρά μόνο σχετική αξία αν οι ίδιες αυτές δυνάμεις δεν έλυναν το θέμα της άμεσης και αποτελεσματικής επέμβασής τους. Η κοινωνική εξέλιξη —αποτέλεσμα της πάλης των διαφόρων κοινωνικών ομάδων— βάζει νέα προβλήματα και επεξεργάζεται πολλές και αντιφατικές λύσεις παράγοντας όλα τα στοιχεία που τις κάνουν πραγματοποιήσιμες. Το ποια λύση

θα δοθεί εξαρτιέται και από την επέμβαση την αποτελεσματική ή όχι των κοινωνικών δυνάμεων που ενδιαφέρονται για τούτη ή εκείνη τη λύση. Αλλά η επέμβαση γίνεται αποτελεσματική μόνο όταν οι δυνάμεις έχουν βρει τους πιο κατάλληλους τρόπους οργάνωσής τους και τις πιο κατάλληλες μορφές πάλης τους.

Μπορεί να υπάρχουν όλοι οι όροι συγκεντρωμένοι για την ανατροπή του καπιταλισμού σε τούτη ή σ' εκείνη τη χώρα κι αυτή να μη γίνεται γιατί οι κοινωνικές δυνάμεις που την επιζητούν δεν μπορούν να βρουν τις μορφές οργάνωσης και δράσης που είναι οι κατάλληλες. Μπορεί ακόμα να μην υπάρχουν τέτοιοι όροι, αλλά μια σωστή μορφή οργάνωσης και δράσης να βοηθάει για τη συγκέντρωσή τους και να πετυχαίνει τους πολιτικούς στόχους.

Σήμερα, στην Ελλάδα υπάρχουν συγκεντρωμένοι όλοι οι βασικοί όροι για την ανατροπή του νεοφασιστικού καθεστώτος, δεν έχει, όμως, διαμορφωθεί ακόμα μια οργάνωση των κοινωνικών δυνάμεων που θα επέτρεπε αυτή την ανατροπή.

Αυτό που μπορούμε να πούμε, είναι ότι η οργάνωση σαν δομή και σαν λειτουργία δεν είναι μόνο το μέσο ανατροπής αλλά και το μέσο προβολής της εικόνας του μελλοντικού πλέγματος των ανθρώπινων σχέσεων. Με τη διπλή της αυτή ιδιότητα, αποτελεί ολοκληρωμένο μέσο επίθεσης και ανατροπής.

Αν η οργάνωση συγκεντρωτικού τύπου είτε «μαζική» είναι αυτή είτε «στενή», έχει οδηγήσει το επαναστατικό Κίνημα σ' ένα αδιέξοδο είναι ακριβώς γιατί δεν μπόρεσε να συνδυάσει τις δύο ιδιότητες που έχει η επαναστατική οργάνωση. Η αδυναμία των πρωτοπορειακών στοιχείων να πετύχουν αυτό το συνδυασμό έχει πολλές αιτίες. Η αδύνατη ανάπτυξη της κοσμοαντίληψης των επαναστατικών δυνάμεων των αρχών του αιώνα μας —που έχει τις δικές της αιτίες— έκαναν πιο δυνατή την πίεση της ιδεολογίας της κυρίαρχης κοινωνικής ομάδας και πάνω στα πρωτοπορειακά στοιχεία. Από και προήλθε μια δυσπιστία για τις δυνατότητες των εργαζομένων ν' αναπτύξουν και την ιδεολογία και τους δικούς τους τρόπους επέμβασης και η αντίληψη ότι η ιδεολογία πρέπει ν' αναπτυχθεί από στοιχεία που βρίσκονται έξω απ' αυτές και να «εισαχθεί». Αυτή η αντίληψη είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας ξεχωριστής επαναστατικής επαγγελματικής οργάνωσης που αναλάμβανε το έργο και της ανατροπής και της οικοδόμησης των νέων κοινωνικών σχέσεων. Εύκολα μπορούμε να ξεχωρίσουμε μερικά στοιχεία του τέτοιου τύπου οργάνωσης που προδικάζουν την αποτυχία της στην αποστολή της. Σαν δομή, είναι βαθύτατα διαποτισμένη από τον милитарισμό της εποχής και τη διάθρωση της ίδιας της καπιταλιστικής κοινωνίας. Αυστηρά ιεραρχημένη, προεκτείνει και κάνει να επιβιώνει η κοινωνική ιεραρχία που θέλει να καταργήσει. Και στην περίπτωση που θα δεχόμαστε ότι γίνεται ανατροπή της κοινωνικής ιεραρχίας και οι κάτω έρχονται πάνω ή αντίστροφα, το αποτέλεσμα είναι το ίδιο. Ο ταξικός διαχωρισμός υπάρχει. Αν η κοινωνική του βάση είναι διαφορετική, παραμένει το γεγονός ότι ο 'Ανθρω-

πος εξακολουθεί να είναι αλλοτριωμένος από βασικά του δικαιώματα. Η κοινωνική διαίρεση που υπάρχει μέσα στην οργάνωση, εκφράζεται σαν διαρκής αντίθεση μεταξύ του επαγγελματικού μηχανισμού και της βάσης και ταυτόχρονα, αναπαράγει το φαινόμενο των αντιθέσεων μεταξύ του ίδιου μηχανισμού. Πιο ανάγλυφα, η επίδραση της αστικής ιδεολογίας και κοινωνικής δομής φαίνεται στη συγκεντρωτική οργάνωση στη διαίρεση που υπάρχει μεταξύ του καθοδηγητικού στρώματος που αποφασίζει και των μελών της που εκτελούν. Σαν δομή, λοιπόν, και σαν λειτουργία η οργάνωση συγκεντρωτικού τύπου αναπαράγει πιο καθαρά, πιο σκληρά θα μπορούσαμε να πούμε, δομές και λειτουργίες που δεν αντιστοιχούν, μα καθόλου, σ' εκείνες που απαιτεί η σοσιαλιστική οργάνωση της κοινωνίας.

Αλλά είναι αμφίβολο αν η οργάνωση συγκεντρωτικού τύπου είναι η πιο κατάλληλη να ανατρέψει το συγκεντρωτικό μηχανισμό εξουσίας της αστικής τάξης. Το πιο πιθανό είναι μια τέτοια οργάνωση να ηττηθεί ιδεολογικά και να εξελιχθεί σε παραπληρωματικό στοιχείο της «κοινωνικής τάξης» που επικρατεί (του συστήματος) ή και σε ουσιαστικό στοιχείο μιας νέας «κοινωνικής τάξης» όπου οι κοινωνικές διαίρεσεις θα εξακολουθούν να υπάρχουν και ν' αναπτύσσονται σε άλλο επίπεδο.

Αν αναφερθούμε στην ιστορία των οργανώσεων συγκεντρωτικού τύπου, που εκφράζονται με τα Κ.Κ. και τα άλλα εργατικά κόμματα και οργανώσεις, θα δούμε την αδυναμία της συγκεντρωτικής οργάνωσης ν' ανταποκριθεί στις απαιτήσεις επίθεσης και άμυνας που προβάλλει ο αγώνας εναντίον του συστήματος. Παρά τις ευνοϊκές συνθήκες που είχαν δημιουργηθεί σε μια σειρά καπιταλιστικές χώρες στις περιόδους κρίσης και αναπροσαρμογών του καπιταλιστικού συστήματος οι συγκεντρωτικές οργανώσεις δεν κατόρθωσαν να κάμουν καμμία εκμετάλλευση. Αντίθετα, βοήθησαν ιδεολογικά και πολιτικά το καπιταλιστικό σύστημα να περνάει την κρίση του. Η περίοδος που αρχίζει το 1930 και τελειώνει το 1945 και εκείνη της δεκαετίας που αρχίζει από το 1965 ιδιαίτερα είναι αρκετά ενδεικτικές αυτής της αδυναμίας και όχι μόνο για τις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες. Αντίθετα, οι ίδιες περίοδοι δείχνουν τη φυσιολογική εξέλιξη των οργανώσεων αυτού του τύπου που δεν είναι άλλη από την τελική απορρόφησή τους από το σύστημα. Κανένας, ακόμα, δεν μπορεί να ισχυριστεί σοβαρά ότι στις περιπτώσεις της Ανατολικής Ευρώπης οι οργανώσεις αυτές κατάφεραν να πραγματώσουν τα σοσιαλιστικά ιδανικά, κατάφεραν, δηλαδή, να καταργήσουν τη διαίρεση των ανθρώπων σ' εκείνους που αποφασίζουν και σε κείνους που εκτελούν, να δώσουν πλατύτερη δημοκρατία, να επιτρέψουν, δηλαδή, την έντονη πολιτική δράση πλατύτατων κοινωνικών στρωμάτων και τη συμμετοχή τους στην διαχείριση των κοινών, να μειώσουν το ρόλο της εκτελεστικής εξουσίας και ν' αναπτύξουν πιο πολύ τη σύγκρουση των αντιθέτων απόψεων στην επαναστατική δράση της οικοδόμησης. Θα μπορούσε κανείς να μην αναφερθεί παρά μόνο στην Κινέζικη Πολιτιστική Προλεταριακή Επανάσταση —το πιο σημαντικό γεγονός της εποχής μας εκεί όπου ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής έχει χάσει την κυριαρχία του— για να δείξει τον κίνδυνο που αποτε-

λούν οι συγκεντρωτικές οργανώσεις τόσο για την πορεία προς το σοσιαλισμό όσο και για τη διαμόρφωση συστημάτων κοινωνικών σχέσεων που συνεχίζουν τον πιο βαθύ κοινωνικό διαχωρισμό.

Αλλά οι συγκεντρωτικού τύπου οργανώσεις δεν είναι οι πιο κατάλληλες για την αντιμετώπιση και του συγκεντρωτικού καταπιεστικού μηχανισμού του καπιταλιστικού συστήματος. Φτιαγμένες στα πρότυπά του πιο αδύνατες σε μέσα, με λιγότερη πείρα, χτυπιούνται πολύ πιο εύκολα από έναν αντίπαλο που γνωρίζει τους άξονες πάνω στους οποίους και αυτές κινούνται. Από την ίδια τους τη φύση, κάνουν πιο εύκολη την διείσδυση πρακτόρων οι οποίοι δουλεύοντας κατάλληλα μπορούν να βρεθούν, ανεβαίνοντας τα κλιμάκια της ιεραρχίας, σε θέση ή να δώσουν αποφασιστικά εξωτερικά κτυπήματα σε μεγάλα κομμάτια της οργάνωσης ή να την χτυπήσουν εσωτερικά επιρρεάζοντάς την σε στρατηγικό ή τακτικό επίπεδο.

Τελικά, οι συγκεντρωτικού τύπου οργανώσεις δεν επιτρέπουν τη δημιουργική ανάπτυξη των μελών τους και του περιβάλλοντός τους. Δεν επιτρέπουν την ανάπτυξη της φαντασίας, της πρωτοβουλίας, της ευθύνης, της συμμετοχής και της απόκτησης πείρας στο πεδίο των αποφάσεων, δεν επιτρέπουν σε τελευταία ανάλυση την εκπαίδευση των μαζών και των μελών τους στην ενεργητική συμμετοχή στη διαχείριση των κοινών. Ο συγκεντρωτισμός είναι αντίθετος στη δημοκρατία όταν αυτή σημαίνει ισότιμη συμμετοχή. Αλλά μια τέτοια συμμετοχή προϋποθέτει την κατάργηση μηχανισμών που έχουν μόνο αυτοί το προνόμιο της πληροφόρησης και της επικοινωνιότητας μέσα και έξω από την οργάνωση. Οι συνεχείς εκκλήσεις των «ηγέσιων» για μια τέτοια συμμετοχή έχουν μόνο αποδεικτική της αδυναμίας τους να προχωρήσουν σε σωστές λύσεις των προβλημάτων και θυμίζουν την προσπάθεια των καπιταλιστών να παρασύρουν σε συμμετοχή στις ευθύνες —και όχι στην διεύθυνση— των εργαζομένων στους όρους της καπιταλιστικής οργάνωσης της τεχνολογικοπαραγωγικής βάσης. Η συμμετοχή των μελών της συγκεντρωτικής οργάνωσης στη διεύθυνσή της, καταργεί και τις «ηγεσίες», όπως τις ξέρουμε, και την ίδια την οργάνωση συγκεντρωτικού τύπου.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ έχει εκτιμήσει ότι ξεκινώντας απ' αυτές τις βασικές αιτίες η πλειοψηφία των Ελλήνων εργαζομένων γύρισε τις πλάτες της στον τύπο της συγκεντρωτικής οργάνωσης. Δεν έχει σημασία αν έχει κάνει «θεωρητικές αναλύσεις» ή όχι. Το υγιές ένστικτο και η ψυχρή πραγματικότητα των ηττών και όχι μόνο σε ελληνικό επίπεδο, οδηγεί τους εργαζόμενους σε τέτοια συμπεριφορά. Από την άλλη διαπιστώνεται μια πυρετική αναζήτηση νέων μορφών οργάνωσης και δράσης. Και σιγά-σιγά βλέπουμε να παρουσιάζονται ομάδες και οργανώσεις που προωθούν νέους τύπους οργάνωσης. Αυτές οι ομάδες και οργανώσεις, δεν είναι «γραφεία αρχιτεκτόνων μελέτης τύπου οργανώσεων». Είναι αυθόρμητες δημιουργίες των εργαζομένων, αποτελέσματα αναζητήσεων. Ανάμεσα σ' αυτές τις μορφές οργάνωσης εκτιμούμε ότι η αποκεντρωμένη επαναστατική δημοκρατική

οργάνωση ανταποκρίνεται στις σημερινές συνθήκες διεξαγωγής της πάλης. Ξεπετάχτηκε από την αναζήτηση. Κι αν σήμερα αποτελεί τον τύπο οργάνωσης που κυριαρχεί αυτό το οφείλει στο ότι συγκεντρώνει πολλά πλεονεκτήματα και δεν έχει τα μεγάλα μειονεκτήματα και τους κινδύνους της συγκεντρωτικής οργάνωσης.

Στηρίζεται στην *αυτόνομη ομάδα δράσης*, που συγκροτείται εθελοντικά από λίγους ή περισσότερους μαχητές που γνωρίζονται καλά είτε στο εργοστάσιο που δουλεύουν, είτε στο σχολείο και το Πανεπιστήμιο είτε στο χωριό και τη συνοικία. Το κάθε μέλος της είναι ένας υπεύθυνος μαχητής. Υπεύθυνος απέναντι στη συνείδησή του, στους συμμαχητές του αλλά κυρίως υπεύθυνος απέναντι στο περιβάλλον μέσα στο οποίο δρα. Η ομάδα διατηρεί την πολιτική της αυτονομία και εκείνη της δράσης της. Επεξεργάζεται η ίδια την πολιτική της γραμμή, αναζητεί τις μορφές της πάλης που βγαίνουν απ' αυτήν και τα μέσα που τις χρειάζονται για τη διεξαγωγή της δράσης της. Στις σημερινές συνθήκες αναπτύσσει τις δυνάμεις της για την προσβολή της νεοφασιστικής δικτατορίας και της νομιμότητας του συστήματος σχέσεων που την εξέθρεψε και τη διατηρεί. Αυτό σημαίνει ότι πολεμάει σε όλα τα επίπεδα: ιδεολογικό, πολιτικό, πολιτιστικό.

Αυτονομία και αποκέντρωση δεν σημαίνει, όμως, απομόνωση και στεγανότητα. Η δράση σημαίνει επαφή με το εξωτερικό περιβάλλον. Απομόνωση και στεγανότητα σημαίνουν αποκοπή από το περιβάλλον, άρα έλλειψη δράσης ή περιορισμός της στο ένα της σκέλος που είναι η παρατήρηση και η μελέτη. Η αυτονομία, όμως, και η αποκέντρωση προϋποθέτουν ανάπτυξη της δράσης, ανάπτυξη, δηλαδή, πυκνών δεσμών με το περιβάλλον. Η αυτονομία εξασφαλίζει την πλήρη συμμετοχή των μελών της ομάδας στην πολιτική δράση (στην πιο πλατειά έννοιά της) και δεν τα κάνει κινούμενα. Η αποκέντρωση είναι, περισσότερο από διοικητική έκφραση, ένας ξεχωριστός τρόπος μιας συνολικής δράσης. Μ' αυτή την έννοια η αυτόνομη, αποκεντρωμένη ομάδα στη δράση της έρχεται σ' επαφή με άλλες αυτόνομες και αποκεντρωμένες ομάδες που έχουν καταλήξει μόνες τους στα ίδια ή κοντινά πολιτικά συμπεράσματα και αναπτύσσουν τη δική τους δράση. Οι πολλαπλές επαφές διαμορφώνουν έτσι την αποκεντρωμένη οργάνωση. Αυτή, δηλαδή, αποτελείται από εθελοντικές, ελεύθερα συγκροτημένες ομάδες υπευθύνων μαχητών που έχουν φτάσει ένα επίπεδο συνείδησης περισσότερο ή λιγότερο όμοιο.

Οι ομάδες της αποκεντρωμένης οργάνωσης διαμορφώνουν το επιτελείο τους. Δεν υπάρχουν ενδιάμεσοι κρίκοι μεταξύ της ομάδας και του επιτελείου. Ούτε επαγγελματικοί, γραφειοκρατικοί, καθοδηγητικοί μηχανισμοί. Το επιτελείο είναι μια ομάδα δράσης που διαμορφώνεται από όλες τις ομάδες της οργάνωσης και επιφορτίζεται με δουλειές τεχνικές που διευκολύνουν τη συνολική δράση και τη συντονίζουν κάνοντάς την πιο αποτελεσματική.

Η κάθε ομάδα φροντίζει να λύσει μόνη της τα προβλήματα που αντιμετωπίζει από την εκλογή των στόχων που μόνη της διάλεξε και αποφάσισε. Προβλήματα πολιτικά και τεχνικά που η λύση τους απαιτεί ορισμένα μέσα. Η ομάδα ενημερώνει το επιτελείο για τα μέσα που διαθέτει και για κείνα

που θα ήθελε ακόμα. Αυτό, της εξασφαλίζει από το σύνολο των μέσων που διαθέτουν όλες οι ομάδες εκείνο που μπορεί και ακόμα την τεχνική βοήθεια. Το ίδιο φροντίζει για τη συγκέντρωση όλων των πληροφοριών (πολιτικών, στρατιωτικών, γενικότερων εξελίξεων κλπ.) και την άμεση αποστολή τους σε όλες τις ομάδες. Η πλήρης πληροφόρηση των ομάδων και του κάθε μαχητή αποτελεί το πρώτο μέλημα, γιατί μόνο έτσι μπορεί ο καθένας να επεξεργαστεί με ευθύνη τόσο την πολιτική γραμμή —μια και έτσι συνηθίζεται να λέγεται— όσο και τη δική του στάση να καθορίζει απέναντι στα γεγονότα. Η πληροφόρηση δεν είναι προνόμιο. Ούτε δίνεται φιλτραρισμένη. Είναι αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα όπως και η πληροφόρηση για τις ιδέες που κυκλοφορούν μέσα στην οργάνωση και έξω απ' αυτή.

Η δομή και η λειτουργία της αποκεντρωμένης επαναστατικής δημοκρατικής οργάνωσης εξασφαλίζουν την άμεση συμμετοχή των μαχητών στις αποφάσεις, το ανεπηρέαστο αυτών των αποφάσεων, την ανάληψη ευθυνών όχι μόνο στον τομέα της εκτέλεσης, τον άμεσο έλεγχο της λειτουργίας και της δράσης του επιτελείου και προπαιδεύουν τον μαχητή για την άμεση, υπεύθυνη συμμετοχή του στη διαχείριση των κοινών. Δίνουν το πραγματικό περιεχόμενο στην έννοια της πρωτοπορείας, της ηγεσίας και της «καθοδήγησης». Επιτρέπουν να σπάσουμε με την παράδοση της ιεραρχίας, της γραφειοκρατημένης επαγγελματικής διοίκησης και την έλλειψη εμπιστοσύνης στις μάζες. Η ίδια η οργάνωση τοποθετεί με τη δομή, τις λειτουργίες και το ρόλο της σε άλλο επίπεδο τη δημιουργία της ενιαίας θέλησης και της ενιαίας δράσης.

Αυτός ή ένας παραπλήσιος τύπος οργάνωσης διαμορφώνεται μέσα από τις αναζητήσεις. Και παρά τα χτυπήματα, βλέπουμε τα διάφορα κοινωνικά καταπιεζόμενα στρώματα να ξεπετούν νέες αυτόνομες ομάδες και οργανώσεις. Εδώ θα πρέπει να σημειώσουμε ότι αυτός ο τύπος οργάνωσης είναι και ο πιο κατάλληλος να υποβοηθηθεί και να μην κλείσει τις πολλές κοινωνικές πηγές που τροφοδοτούν το επαναστατικό δημοκρατικό Κίνημα. Επιτρέπει στο κάθε καταπιεζόμενο κοινωνικό στρώμα να εκφραστεί σαν οργανωμένη μαχητική δύναμη άρνησης, αμφισβήτησης και ανατροπής αυτού που υπάρχει, τουλάχιστον. Δίνει ακόμα τη δυνατότητα της ριζοσπαστικοποίησης όλων των στοιχείων μέσα στην καθημερινή δράση αφού τα υποχρεώνει να λέγαμε, να προβληματιστούν, να ζητήσουν λύσεις, να προχωρήσουν με δική τους ευθύνη και να πάθουν και να μάθουν από τη δική τους πείρα, τα δικά τους λάθη, τις δικές τους σωστές κινήσεις, πλουτίζοντάς τα με όσα άλλες ομάδες που δρουν με τον ίδιο τρόπο έχουν να προσφέρουν.

Αν η Ανεξάρτητη Αριστερά έχει υιοθετήσει αυτό το στυλ οργάνωσης και δουλειάς δεν παύει μαζί με όλες τις αγωνιζόμενες δυνάμεις, την αναζήτηση πιο τέλειων, πιο σωστών, και πιο αποτελεσματικών δομών οργάνωσης.

Οι αναζητήσεις των μορφών της οργάνωσης είναι στενά συνδυσμένες με την αναζήτηση των μορφών πάλης και πιο πέρα, με τους στόχους που επιδιώκονται. Στην ελληνική περίπτωση, έχει αποδειχτεί κατά τον πιο τρα-

γικό τρόπο η αποτυχία των κοινοβουλευτικών αγώνων σαν βασιικού δρόμου προσπέλασης των μαζών προς την εξουσία. Και η πείρα των τελευταίων πέντε χρόνων είναι ακόμα πολύ νωπή για να ξεχαστεί. Δεν υπάρχει κανένα λογικό επιχείρημα που να είναι ικανό να πείσει το λαό ότι βρίσκεται κάπου κάποιος ειρηνικός δρόμος για την ανατροπή του νεοφασιστικού καθεστώτος και την έναρξη διαδικασιών για μια «πραγματική δημοκρατία». Η ίδια πείρα πείθει τους καταπιεζόμενους πως η μόνη προοπτική ανατροπής στηρίζεται στη βίαιη συντριβή του καθεστώτος.

Αναζητώντας τις νέες μορφές της δράσης, περνούν οι αντιστασιακές δυνάμεις μεγάλες δυσκολίες εκλογής. Και πολλές ταλαντεύσεις. Αν εκείνες που από την αρχή της νέας φάσης, δηλαδή αμέσως μετά το πραξικόπημα, είχαν σωστότερα από τις άλλες επισημάνει το χαρακτήρα του και τις προοπτικές του και είχαν συλλάβει πιο ολοκληρωμένα το χαρακτήρα και τις προοπτικές των κοινωνικών αγώνων μέσα στις νέες συνθήκες είχαν προωθήσει σαν βασική μορφή πάλι τον ένοπλο αγώνα, αυτό δεν σημαίνει ότι κι αυτές ή όλες οι άλλες και προπαντός οι τελευταίες είχαν σταματήσει τις δικές τους αναζητήσεις. Η εκλογή της βασικής μορφής περνούσε και περνάει από τη δοκιμασία της αντοχής της στη διάρκεια της σύγκρουσης — που δεν σταματάει ούτε στιγμή — περνάει από τη διάλυση της μιας αυταπάτης ύστερα από τη διάλυση της άλλης. Περνάει από την ενστικτώδη απώθηση που έχουν οι εργαζόμενοι για την καταστροφή εκείνου που έχουν φτιάξει και από την προσπάθειά τους να ικανοποιήσουν την ανάγκη της ανατροπής με λιγότερες καταστροφές σε υλικές και ανθρώπινες αξίες. Στην πορεία αυτής της ανεξάρτητης, της τόσο κοπιαστικής, άλλες δυνάμεις προχωρούν πιο γρήγορα και άλλες πιο αργά σε αποτέλεσμα.

Αυτό που μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα είναι ότι όλο και πιο σημαντικές δυνάμεις έχουν ξεκαθαρίσει ότι:

α) καμιά «πολιτική λύση» δεν υπάρχει που να εξασφαλίζει κάποιο άνοιγμα για την ανατροπή του καθεστώτος και πολύ περισσότερο για την διαμόρφωση ενός άλλου που να εγγυάται οριστική απομάχρυνση των κινδύνων που απειλούν την Ανεξαρτησία, την Ελευθερία και την Δημοκρατία,

β) ότι η πτώση του καθεστώτος δεν είναι δυνατή με υποχωρήσεις και συμβιβασμούς, ούτε μοιραία,

γ) ότι ο καταπιεστικός μηχανισμός που ασκεί τη βία της ηγετικής κοινωνικής ομάδας και των ιμπεριαλιστών δεν μπορεί ν' αντιμετωπιστεί παρά μόνο με τη βία των καταπιεζομένων. Οι μορφές αυτής της βίας είναι πολλές και περιλαμβάνουν όλες τις κοινωνικές κατηγορίες. Καταπιεστικός μηχανισμός δεν είναι μόνο οι ένοπλες δυνάμεις του καθεστώτος. Είναι ο μηχανισμός προπαγάνδας και τα οικονομικά και πολιτιστικά ιδρύματα. Η άσκηση της αντιβίας επεκτείνεται σε όλα αυτά και αποβλέπει στην προσβολή της εγκαθιδρυμένης νομιμότητας.

Ο κεντρικός άξονας, η βασική μορφή της απερίθρητης των καταπιεζομένων που απομένει είναι η ένοπλη δράση. Το βαθμό της αποτελεσματικότητάς της τον βλέπουμε καθαρά στις αντιδράσεις που προκαλεί στις πλατειές

μάζες και στις αντιδράσεις του καθεστώτος και των παραδοσιακών οργανώσεων. Οι καταπιεζόμενοι, που ξέρουν πολύ καλά πόσο ακριβά στοιχίζει αυτή η μορφή της δράσης, που βρίσκονται κάτω από την πίεση εχθρών και «φίλων» που κραυγάζουν εναντίον της, νιώθουν ότι αυτή είναι η μόνη τους ελπίδα, αισθάνονται την ανάγκη της ανάπτυξής της σε ανώτερο επίπεδο. Αν δεν ήταν έτσι, ο καταπιεστικός μηχανισμός που είχε αρχικά επιτυχίες, θα είχε βάλει τέλος στον αγώνα αυτής της μορφής. Οι καταπιεζόμενοι όμως τον τροφοδοτούν ασταμάτητα και του δημιουργούν όλο και πιο ευνοϊκές συνθήκες για την ανάπτυξή του. Κάθε μέρα νέες ομάδες, νέες μικρές αυτόνομες οργανώσεις, οπλισμένες σήμερα με το δυναμική και το πλαστικό, ξεπετάγονται και χτυπούν σύμβολα και υπηρεσίες του καθεστώτος και των ιμπεριαλιστών.

Η ένοπλη δράση των αποκεντρωμένων οργανώσεων και ομάδων δεν είναι η αναρχική, ατομική, τρομοκρατική δράση που μας κατηγορούν, το καθεστώς και τα κέντρα των «ιερών παρακαταθηκών» της Επανάστασης. Είναι το βασικό όργανο με το οποίο οι πρωτοπορίες των διαφόρων τμημάτων των καταπιεζομένων τα κάνουν να πάρουν σαφή αντίληψη της δύναμής τους, τους δείχνουν πιο καθαρά τις αδυναμίες του αντίπαλου, τα βοηθούν ν' αναπτύξουν όλες τις μορφές δράσης, προκαλούν τη συγκέντρωση της δύναμής τους, με λίγα λόγια τα βοηθούν να συνειδητοποιήσουν την κατάσταση και να μετατρέψουν τη συνείδηση σε μαχητική συνειδητή παρουσία.

Η ένοπλη πάλη έχει αποδειχθεί και χτες και αποδείχεται και σήμερα, σαν το καλύτερο και αποτελεσματικότερο μέσο συγκέντρωσης όλων των δυνάμεων που έχουν όποιου βαθμού συνείδηση της ανάγκης της ριζικής αλλαγής. Και η πείρα της Εθνικής Αντίστασης το επιβεβαιώνει. Γύρω από τα αρχικά αδύναμα, σκόρπια και ασυντόνιστα ένοπλα τμήματά της, αναπτύχθηκε αυτή η ενότητα που δημιούργησε τις μαζικές οργανώσεις και υποστήριξε τους μαζικούς αγώνες.

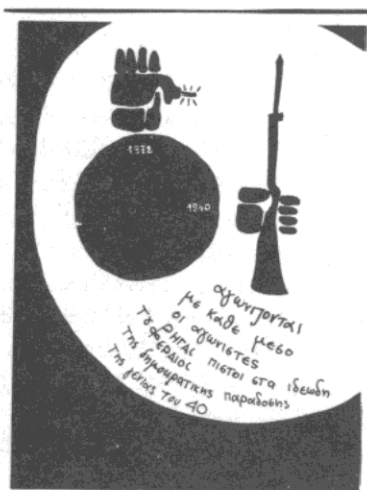
Είναι τεχνητό το δήθεν δίλλημα μπροστά στο οποίο μας βάζουν εκείνοι που μας ρωτούν αν την προτεραιότητα τη δίνουμε στο στρατιωτικό ή στο πολιτικό μέρος. Δεν υπάρχει δίλλημα. Όπως δεν υπάρχει «στρατιωτικός» και «πολιτικός» αγώνας σαν δύο ξεχωριστές κατηγορίες. Ο πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα. Ούτε πρώτοι το είπαμε, ούτε πρώτοι το δεχτήκαμε. Προσθέτουμε μόνο ότι ο πόλεμος γίνεται όταν υπάρχει πολιτική ανάγκη. Στην ελληνική περίπτωση — όπως συμβαίνει αλλού, σήμερα όπως συνέβαινε και χτες — δεν μένει κανένα άλλο πιο αποτελεσματικό μέσο για την πολιτική επιτυχία. Εκείνοι που κατασκευάζουν τέτοια διλλήματα, αν δεν βρίσκουν με τον τρόπο αυτό ένα μέσο να φρενάρουν την πάλη των καταπιεζομένων, αν δεν βρίσκουν ένα τρόπο να αποφύγουν τη συμμετοχή τους στην πάλη, τότε απλά και καθαρά φοβούνται την ένοπλη πάλη και τις νέες διαδικασίες που την προωθούν γιατί ξέρουν ότι δεν έχουν καμιά ελπίδα να γίνουν δεκτοί σαν ουρανοκατέβατοι ηγέτες της. Η συμμετοχή τους, είναι βέβαιο ότι θα έκανε πολύ καλό και στους ίδιους.

Η ένοπλη πάλη δεν είναι μόνο το καλύτερο μέσο συγκέντρωσης των δυ-

νάμεων, αλλά και το καλύτερο σχολείο εκπαίδευσης των μαζών. Εκεί μαθαίνουν να μετέχουν με αίσθημα ευθύνης στην πολιτική δράση και δραπετεύουν από το επίπεδο των άβουλων εκτελεστών και περνούν στον κύκλο των σκεπτόμενων, στον κύκλο εκείνων που αποφασίζουν και εκτελούν. Στη διαρκεία της διαμορφώνονται από τους ίδιους τους καταπιεζόμενους οι φορείς εκείνου που έρχεται, και ο χαρακτήρας των νέων σχέσεων.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ πιστεύει ότι η ένοπλη πάλη είναι το κύριο και βασικό μέσον που κάνει αποτελεσματικούς τους αγώνες των καταπιεζομένων.

Οι ένοπλες ομάδες βρίσκονται μέσα στο εργοστάσιο, στο γιαπί, στο Πανεπιστήμιο, στον τόπο δουλειάς, στο χωράφι, στο σχολείο, εκεί που δουλεύουν και ζουν οι καταπιεζόμενοι. Ενεργώντας στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους και με όλα τα μέσα που διαθέτουν, εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που τους δίνονται βοηθούν αποτελεσματικά για την ανάπτυξη της συνείδησης του περιβάλλοντός τους και πραγματοποιούν εκεί μέσα στην δράση τους την ενότητα με τις άλλες δυνάμεις διαμέσου της συντονισμένης πρακτικής δράσης. Μ' αυτό τον τρόπο γίνεται η σύνθεση της μαζικής πάλης. Η ένοπλη δράση είναι μια μορφή της μαζικής δράσης και όχι το αντίθετό της. Μια μορφή αποτελεσματική και για τη συνολική συνειδητοποίηση των καταστάσεων και τη μετατροπή της σε μαχόμενη δύναμη ικανή να διαρρήξει τη δύναμη του αντίπαλου. Η ένοπλη πάλη αποτελεί μ' αυτήν την έννοια αμφισβήτηση της νομιμότητας της καταπίεσης που ασκούν τα κυρίαρχα κοινωνικά στρώματα. Αυτό δεν σημαίνει τίποτα άλλο από την συνεχή πάλη για τη διαμόρφωση μέσα από τη διαρηγμένη νομιμότητα, των νέων φορέων εξουσίας σε όλα τα επίπεδα. Το χτύπημα, δηλαδή, της καταπιεστικής νομιμότητας δεν περιορίζεται στο χτύπημα μόνο της εκτελεστικής εξουσίας και των οργάνων ελέγχου αλλά απλώνεται και στο πολιτικοϊδεολογικό και στο πολιτιστικό επίπεδο. Αυτός είναι ο βασικός στρατηγικός άξονας των ενεργειών μας.

Από την άποψη της γενικής τακτικής, αναπτύσσουμε την ένοπλη δράση βασικά σε νευραλγικά αστικά κέντρα γιατί σ' αυτά πέρα από το ανθρώπινο δυναμικό που διαθέτουν, δυναμικό απ' όπου αντλούνται συνεχώς νέες δυνάμεις (στην περιοχή Αθηνών-Πειραιώς βρίσκεται το 1/3 του πληθυσμού), εκεί βρίσκονται συγκεντρωμένα και τα κύρια οικονομικά και πολιτιστικά στηρίγματα του αντίπαλου. Με βάση τα αστικά κέντρα επεκτείνουμε την τακτική κίνηση στην ύπαιθρο και όταν επιτευχθεί ορισμένο συνολικό επίπεδο τότε θα αναπτύξουμε μια διαφορετική στρατηγική κίνηση.

Η ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ ΑΡΙΣΤΕΡΑ δεν μιλάει στο όνομα του ελληνικού λαού. Ο χιλιοπροδωμένος και από πολλές πλευρές καταπιεζόμενος λαός πλήρωσε με αίμα, με οδυνηρά εσωτερικά ξεσχίσματα και με θυσίες την πείρα που απόκτησε να μην εξουσιοδοτεί κανένα να μιλάει στ' όνομά του.

Είμαστε οι απλοί μαχητές, οι μικροί, οι αποφασισμένοι να παλαίψουμε με οδηγό τη δική μας αλήθεια για την ανατροπή εκείνου που υπάρχει και τη διαμόρφωση εκείνου που θα έρθει. Είμαστε μια από τις πολλές οργανώσεις που εξαπέλυσαν οι καταπιεζόμενοι. Δουλεύουμε μαζί με τις άλλες οργανώσεις που παλεύουν με τις δικές τους απόψεις και τη δική τους αλήθεια κοντινές με τις δικές μας. Επιδιώκουμε την πολύπλευρη και σε όλα τα επίπεδα και συγκεκριμένη συνεργασία μαζί τους σε μια αδιάκοπη δράση έρευνας και πάλης. Κρατάμε την ανεξαρτησία μας και κρατάνε τη δική τους. Πολεμώντας τον κοινό αγώνα και φάχνοντας, φάχνοντας και πολεμώντας θα διαμορφώσουμε το μέτωπο πάλης των καταπιεζομένων, το επιτελείο του και το Μέλλον.

— Με το όπλο κατακτιέται η Ανεξαρτησία, η Ελευθερία και η Δημοκρατία.

— Με το όπλο εξασφαλίζονται.

— Με τη Δημοκρατία του ένοπλου λαού ανοίγει ο δρόμος για τη συνολική Απελευθέρωση του Ανθρώπου.

Δεκέμβρης 1971

ΑΥΤΟΝΟΜΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΔΡΑΣΗΣ
ή έπιασε
 1 ΓΕΝΝΑΡΙΟΥ 1975 - ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2η
 ΤΙΜΗ 4 ΔΡΑΧ. ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ

ΑΥΤΟΝΟΜΕΣ ΟΜΑΔΕΣ ΔΡΑΣΗΣ

ή έπιασε

15 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1974 - ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2η - ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 117 ΤΙΜΗ 4 ΔΡΑΧ.
 ΔΙΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΚΥΠΡΟΣ

Η σημερινή Κύπρος είναι ή τμήμα. Η προοπτική της μελλοντικής της. Από καταβολή της στην. Από την καταβολή της στην.

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1973
 τεύχος έννατο
 τιμή πέντε δραχμές

-ΟΙΤΙΤΕΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ
 -ΚΥΠΡΟΣ
 -ΕΠΙΤΡΟΠΗ
 -ΔΙΚΕΙ: Ε.Κ.Ε. (ΕΛΛΕΥΣΕ)
 Α.Α.Α.

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ - ΤΟ ΚΥΠΡΙΑΚΟ
 -Η ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ -
 -Η ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ - ΟΙ ΗΠΑ -
 ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ

ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΑΝΤΙΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΛΗΣ

Η μεταβολή στο επίπεδο της κυβέρνησης στην Ελλάδα θα υποκινήσει πολλές συζητήσεις. Ακόμα και σήμερα, την ώρα που το Κυπριακό κυριαρχεί, οι συζητήσεις έχουν αρχίσει και οι βάσεις για την ερμηνεία των γεγονότων στο σύνολό τους έχουν μπει. Υπάρχουν ακόμα πολλά κενά που πρέπει να συμπληρωθούν. Όχι για να καταλάβουμε τη σημασία της αλλά για να επισημάνουμε την πορεία της. Το να πούμε ότι η Χούντα δεν μπορούσε να λύσει τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η ελληνική κοινωνία και γι' αυτό αναδιπλώθηκε είναι σα να παραδεχόμαστε ότι μπορούσε να τα λύσει. Το μόνο που της έμενε στο χέρι ήταν να τα συμπίεσει κατά τέτοιο τρόπο που να αφήσει ελεύθερο το πεδίο για την καπιταλιστική ανάπτυξη, για την μεγαλύτερη συσσώρευση, για την προώθηση της καπιταλιστικής επίθεσης εναντίον του πλούτου και των πηγών της χώρας, και ακόμα να δομηθεί την κατάκτηση του ελέγχου και το μπάσιμο στην παγκόσμια καπιταλιστική αγορά του Μεσογειακού και Αφρικανικού χώρου.

Στη μεταβολή που έγινε πρέπει πρώτα-πρώτα να ξεχωρίσουμε μερικά σταθερά σημεία. Ταυτόχρονα, θα ήταν αναγκαίο να επισημάνουμε μερικά στοιχεία ρευστά που ξεφεύγουν από τη λογική του σχεδίου και παίζουν το δικό τους αρκετά αυτόνομο ρόλο στη διαμόρφωση των γεγονότων και των καταστάσεων.

Αιτίες και χαρακτήρας της μεταβολής

Το σημερινό καθεστώς δεν είναι όμοιο μ' εκείνο που είχε διαμορφώσει στα διάφορα στάδια το κάθε φορά νεοφασιστικό στρατοκρατικό πλήρωμα. Θα ήταν λάθος να πιστεύαμε ότι τίποτα δεν άλλαξε. Αυτό που μπορούμε αμέσως να δούμε είναι ότι άλλαξε ο συσχετισμός των δυνάμεων στο εσωτερικό του πλέγματος εξουσίας. Βέβαια αυτό είναι μια υπόθεση που αφορά τους όρους του παιχνιδιού ανάμεσα στις δυνάμεις που εξασφαλίζουν την επιδίωξη του καπιταλιστικού συστήματος κοινωνικών σχέσεων. Άλλο τόσο είναι βέβαιο ότι όσο κι αν αυτή η αλλαγή έγινε, μαζί με άλλες αιτίες, και κάτω από την λαϊκή πίεση, ούτε νίκη του λαού μπορεί να χαρακτηριστεί ούτε αποτέλεσμα της άμεσης επέμβασης του. Το λαϊκό Κίνημα, μη όντας σε θέση να επιτεθεί, έμεινε έξω από τις εξελίξεις και αυτές διαμορφώνονται χωρίς την κυριαρχική επίδρασή του.

Το πρώτο, λοιπόν, στοιχείο που πρέπει να σημειώσουμε είναι ότι η μεταβολή αποτελεί την κατάληξη συγκρούσεων που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό της ηγετικής κοινωνικής ομάδας, του κυβερνητικού πληρώμα-

ή έπιασε

16
 ερμηνεύουμε τα γεγονότα
 Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΥ κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ
 -Η ΝΕΑ ΜΟΡΦΗ ΤΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ
 -Η ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗ ΗΘΙΚΗ-ΟΙ ΗΠΑ-
 -ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ
 ΟΙ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ ΑΝΤΙΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΤΙΚΗΣ ΠΑΛΗΣ

ή έπιασε

25
 τεύχος έννατο
 τιμή πέντε δραχμές

ή έπιασε

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1973
 τεύχος έννατο
 τιμή πέντε δραχμές

ή έπιασε

15 ΜΑΡΤΙΟΥ 1973
 τεύχος έννατο
 τιμή πέντε δραχμές

-ΟΙΤΙΤΕΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ
 -ΚΥΠΡΟΣ
 -ΕΠΙΤΡΟΠΗ
 -ΔΙΚΕΙ: Ε.Κ.Ε. (ΕΛΛΕΥΣΕ)
 Α.Α.Α.

ή έπιασε

30 Ιουνίου 1973
 τεύχος έννατο
 τιμή πέντε δραχμές

-ΟΙΤΙΤΕΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ
 -ΚΥΠΡΟΣ
 -ΕΠΙΤΡΟΠΗ
 -ΔΙΚΕΙ: Ε.Κ.Ε. (ΕΛΛΕΥΣΕ)
 Α.Α.Α.

τος με τις πηγές και τα κέντρα εξουσίας. Αυτό δεν μας επιτρέπει να αγνοούμε ότι οι συγκρούσεις έγιναν όχι μόνο για την αναδιανομή των ωφελημάτων – κάτι που γίνεται ακατάπαυστα – αλλά και στο θέμα της πιο αποτελεσματικής τακτικής για την αντιμετώπιση του κινδύνου που αποτελούσε ένα λαϊκό Κίνημα που είχε όλες τις προϋποθέσεις και δρι-σκόταν στο δρόμο της προπαρασκευής της επίθεσής του.

Ο Καραμανλής ήρθε απροσδόκητα στην Κυβέρνηση. Οι Αμερικανοί και άλλες ομάδες της Δεξιάς και της Κεντροδεξιάς είχαν προωθήσει – σε συμφωνία με τη Χούντα – μια αλλαγή που όλοι περίμεναν να πραγματοποιηθεί από τη μια στιγμή στην άλλη. Αυτή η αλλαγή θα ήταν η έκφραση ενός συμβιβασμού που τελικά θα ικανοποιούσε όλα τα μέλη της Ατλαντικής Κοινότητας και θα διέθετε έτσι πολλά ατούς απέναντι στο λαϊκό Κίνημα. Μετά τα γεγονότα του Νοέμβρη 1973, όλοι είδαν πως κάτι καινούργιο είχε μπει σε κίνηση. Αυτόνομο, έξω από τον έλεγχο των κατεστημένων, απεδοκίμαζε τη συμπεριφορά που του πρότεινε η παραδοσιακή αριστερά, γύριζε τα νώτα στα καλέσματα της αστικής Αντιπολίτευσης αποδοκιμάζοντάς την στο πρόσωπο του Κανελλόπουλου, Μαύρου και άλλων αντιστασιαζομένων και χάραζε δική του πορεία. Αυτό το καινούργιο και την πορεία του, μπορούσαν να αντιμετωπίσουν μόνο αλλαγές που θα μείωναν τις αντιθέσεις στους κόλπους της ηγετικής ομάδας και θα επέτρεπαν τον συντονισμό των προσπαθειών. Αποτέλεσμα αυτών των εκτιμήσεων ήταν ο συμβιβασμός που είχε επιτευχθεί και εκφραστεί με τη συμφωνία που είχε γίνει στην Ουάσινγκτον την Άνοιξη και που όλοι περίμεναν να μπει σε πράξη. Σ' αυτή τη λύση βλέπουμε να εκφράζεται ο ρόλος που παίζουν σταθερά στην ελληνική ζωή οι ξένες επιρροές. Σ' αυτήν βλέπουμε ακόμα πως δεν υπάρχει κανένα κομμάτι της ελληνικής πολιτικής ηγετικής ομάδας διατεθειμένο ή ικανό να απαγοιστρωθεί από το ρόλο του υπερασπιστή της εξάρτησης της χώρας από τους ξένους. Όλα έχουν προβλεφτεί ώστε να ικανοποιηθούν τα μπεραιοριστικά συμφέροντα και ιδιαίτερα εκείνα των Αμερικανών. Οι διαβεβαιώσεις του κ. Ζίγη στην κατάθεσή του στο Αμερικάνικο Κογκρέσο δεν αφήνουν καμμία αμφιβολία. Αλλά ούτε και εκείνες του Παπασπύρου και άλλων «ηγετών» και ηγετίσκων. Αυτό το σημείο παραμένει σταθερό στην ελληνική πολιτική ζωή.

Όμως στην πορεία, τα πράγματα άλλαξαν. Η λύση που είχε προετοιμαστεί καταποντίστηκε. Και στην Κυβέρνηση ήρθε ο Καραμανλής.

Η πορεία προς την αλλαγή

Είναι πολλοί εκείνοι που πιστεύουν και δεν το κρύβουν, ότι όλα είναι σκηνοθετημένα, υπολογισμένα μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια από κείνους που παίζουν τους βασικούς ρόλους στη διαμόρφωση της κατάστασης σε χώρες όπως η Ελλάδα. Δηλαδή, σε χώρες εξαρτημένες, όπου την εξουσία ασκούν για λογαριασμό των ξένων και ντόπιων ηγετικών κοινωνικών στοιχείων. πληρώματα ολότελα αφοσιωμένα σ' αυτούς.

Έτσι, επιμένουν ότι η λύση Καραμανλή είναι το αποτέλεσμα του συμβιβασμού των Αμερικανών, της Χούντας και των ευρωπαϊκών χωρών του ΝΑΤΟ και οι κινήσεις του νέου κυβερνητικού πληρώματος είναι μελετημένες και προκαθορισμένες μέχρι και την τελευταία τους λεπτομέρεια. Την υπόθεση αυτή στηρίζουν στην πορεία που πήραν τα γεγονότα.

Στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων που έγιναν βασικά στο Σταίτη Ντηπάρτεμεντ, πέρα από τους όρους της συμφωνίας, αποτέλεσε θέμα συζήτησης και η τεχνική της μεταβολής. Το αποτέλεσμα του συμβιβασμού δεν έπρεπε να ερμηνευτεί ούτε σαν υποχώρηση της χούντας, ούτε σαν αποδοχή του στρατοκρατικού καθεστώτος από την πολιτική ηγεσία, ούτε σαν μια βρώμικη συναλλαγή. Είχε μεγάλη σημασία αυτό, για να γίνει δυνατή η πλήρωση του πολιτικού κενού που χαρακτήριζε την περίοδο μετά την 25/11/73 περισσότερο από την προηγούμενη. Δεν έπρεπε να υπάρξουν περιθώρια για τέτοια ερμηνεία από την πλευρά του λαού. Η αλλαγή έπρεπε να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε οι εργαζόμενοι να την δεχτούν. Με ανακούφιση, μάλιστα αν ήταν δυνατόν. Ένα ρόλο για την επιτυχία αυτού του στόχου είχε αναλάβει και η Χούντα. Ανεβάζοντας σε υψηλά επίπεδα τη βία και την τρομοκρατία, η κυβέρνηση των ανεύθυνων, εμπόδιζε την γρήγορη αναδιοργάνωση των επαναστατικών δυνάμεων, καθυστέρουσε την επιθετική δράση τους και ταυτόχρονα δημιουργούσε ένα κλίμα που κάθε αλλαγή οι εργαζόμενοι θα την δέχονταν με ανακούφιση. Επαναλαμβανόταν, δηλαδή, αυτό που έγινε το Νοέμβρη. Την πτώση του Παπαδόπουλου την παρακολούθησε η αυταπάτη ότι οι «αδιάφθοροι» του Ιωαννίδη ήταν προτιμότεροι. Από τον Ιωαννίδη τώρα προτιμότερος θα ήταν ο οποιοσδήποτε. Ακόμα και ο Καραμανλής.

Ένα όραμα χωρίς βάσεις

Εκείνο που περίπλεκε λίγο τα πράγματα ήταν ότι η βία δεν είχε καταφέρει να φέρει σε απελπισία τους εργαζόμενους. Και η βία της εξουσίας είναι κάτι που το συνηθίζει κανένας. Οι νεκροί, οι φυλακισμένοι και οι βασανισμένοι συνηθίζονται, όπως ο πόλεμος και οι καταστροφές του. Τα υποφέρει κανείς όπως τις θεομηνίες. Η τεχνική τότε προσανατολιζόταν κάπου αλλού. Οι σκηνοθέτες χάιδεψαν το όραμα της επανάληψης στην Ελλάδα αυτού που παίχτηκε στην Πορτογαλία. Δεν είναι τυχαίο ότι όλοι εκείνοι που θέλουν να «ηγηθούν» της αλλαγής του λαού από τη νεοφασιστική δικτατορία πολλαπλασίασαν τις εκκλήσεις τους στους «δημοκράτες», στους «πατριώτες», στους «τίμιους» αξιωματικούς ν' ανατρέψουν τη Χούντα και να εγκαθιδρύσουν τη Δημοκρατία. Η σύλληψη δεν είναι για πέταμα. Ένας στρατός που καρατομεί την ηγεσία του, που πιάνει τους διάφορους βασανιστές, τους χαφιέδες, τους ανθρώπους της ΚΥΠ και της ΕΣΑ και τους κλείνει στη Γυάρο ή στη Μακρόνησο που καλεί τους πολιτικούς, τους παραδίνει την εξουσία και αποσύρεται στους στρατώνες· ένας Στρατός που ξαφνικά αντιλαμβάνεται ότι είναι υπηρέτης του λαού και όχι μισθοφόρος των Αμερικανών και των ντόπιων μπεραιοριστών, σάρκα από τη σάρκα του και όχι ξένο, ξέχωρο σώμα· ένας Στρατός που αναλύεται σε δάκρυα για το παρελθόν και γίνεται με συγκίνηση δεκτός από το Λαό, έχει την αξία του όχι μόνο σαν εικόνα αλλά και σαν υποθήκη για το μέλλον (της αστικής εξουσίας).

Πολύ θα ήθελαν οι αρχιτέκτονες της αλλαγής να την πραγματοποιήσουν με μια τέτοια κίνηση του Στρατού. Φαίνεται, όμως, ότι λογάρι-σαν τις διαφορές που χωρίζουν τον πορτογαλικό από τον ελληνικό Στρατό τόσο στον τρόπο διαμόρφωσης των στελεχών τους όσο και στο έδαφος στο οποίο αναπτύσσονται. Αρκεί μόνο να θυμηθούμε ότι ο ένας

άρχισε να διαμορφώνει τη συνείδησή του σ' ένα πόλεμο αποικιακό σκληρό και χαμένον, ενώ ο άλλος τη διαμόρφωνε, κάτω από το NATO και σε συνθήκες ασφυκτικής εξάρτησης δικής του και της χώρας, συνείδηση του χωροφύλακα που έχει σαν κύριο έργο του να ασκεί την δική του ασφυκτική πίεση πάνω στις ζωντανές δυνάμεις του Έθνους που μάχονται εναντίον της εξάρτησης, εναντίον της δίας, εναντίον της καταπίεσης όπου και αν ασκείται, στο χωριό, στο χωράφι, στο σχολείο, στο εργοστάσιο, στις υπηρεσίες, στην Αγορά και στις ελεύθερες ώρες.

Κύπρος: η ηθική των ΗΠΑ Η ηθική της εξάρτησης

Το σενάριο δεν προχωρούσε από τούτο το δρόμο. Χρειαζόταν ν' ανοιχτεί ένας άλλος. Για το άνοιγμά του συνεργάστηκαν αδελφικά η κυνικήτητα των ιμπεριαλιστών και η ανεπτυγμένη συνείδηση υποταγής και εξάρτησης του ελληνικού Στρατού. Η νέα περίοδος που επρόκειτο ν' αρχίσει με τη σχεδιασμένη και συμφωνημένη μεταβολή δεν επέτρεπε να πραγματοποιηθεί με άνεση το σχέδιο Νατοποίησης της Κύπρου. Στη διάρκεια των δυο τελευταίων χρόνων πολλές απόπειρες που είχαν για σκοπό τους την κατάλυση της Ανεξαρτησίας του νησιού και την υποταγή του στο NATO είχαν αποτύχει. Ο Μακάριος είχε κατορθώσει να δγει αχτύπητος από απόπειρες εναντίον της ζωής του, να εξουδετερώσει τη δράση του Γρίβα και να αντέξει στην πίεση της Αθήνας. Από την ίδια του τη θέση, όμως, δεν μπορούσε να στηριχτεί σ' ένα ένοπλο λαό αποφασισμένο να υπερασπίσει την Ανεξαρτησία του και το δικαίωμά του να καθορίσει αυτός τις σχέσεις του και τις θέσεις του με δικούς και ξένους. Ο Μακάριος στηρίχτηκε βασικά στην εύθραυστη βάση των «ειδικών», πιστών σ' αυτόν και αριθμητικά περιορισμένων, ένοπλων τμημάτων. Υπερτιμώντας τη δύναμή του και τα εξωτερικά στηρίγματά του και υποτιμώντας τη δύναμη που διέθετε ακόμα η Χούντα στην Κύπρο, παρά το κενό μέσα στο οποίο κινιόταν στην Αθήνα, μη βλέποντας σωστά τις κινήσεις των Αμερικανών που είχαν δάλει κιόλας το πόδι τους στο νησί με την εγκατάσταση πεζοναυτών στις αγγλικές βάσεις, ζήτησε να απαλλαγεί από τους Έλληνες αξιωματικούς που διοικούσαν την Εθνοφρουρά και βοηθούσαν ανοικτά τη δράση για την ανατροπή του.

Αυτή την ώρα στην Αθήνα οι Αμερικανοί έσπρωχναν τη Χούντα να κάνει τις κινήσεις εκείνες τις αποφασιστικές που θα τους παραχωρούσαν το νησί. Ο συνταγματάρχης της αμερικάνικης ΚΥΠ Πήτερ Κόρομ συνεργάστηκε στενά μαζί της στην κατάτρωση και εκτέλεση του σχεδίου. Αυτό πρόδωσε μια επέμβαση των Ελλήνων αξιωματικών της Εθνοφρουράς και των πιστών σ' αυτούς Ελληνοκυπρίων με σκοπό να σκοτώσουν στο πρόσωπο του Μακαρίου την Ανεξαρτησία και την Ουδετερότητα που ήταν η πολιτική του και να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για την ένωση με την Ελλάδα, για την παραχώρηση του νησιού στο NATO και τους Αμερικανούς. Με την «επιτυχία» αυτή η Χούντα θα αποκτούσε κάποιο κύρος και θα μπορούσε να κρατήσει την πρώτη θέση μεταξύ των συνεταίρων της μεταβολής. Το σχέδιο δεν πέτυχε ολόκληρο. Ο Μακάριος δεν σκοτώθηκε. Και εφ' όσον κατόρθωσε να επιζήσει, η κατάσταση άλλαξε. Και σ' αυτή την περίπτωση οι Αμερικανοί είχαν μια λύση. Η Χούντα είχε πιστέψει στις διαβεβαιώσεις των ΗΠΑ ότι η Τουρκία δεν θα επενέβαινε στρατιωτικά σε όποια περίπτωση στο νησί. Η

επέμβαση, όμως, είχε αποφασιστεί. Η στρατιωτική Χούντα που ελέγχει την κατάσταση στην Τουρκία – φαίνεται ότι κανένας δεν θέλει να το θυμάται – είχε κι αυτή ανάγκη από μια ευκαιρία να ενισχύσει εσωτερικά τη θέση της. Η επέμβαση στην Κύπρο ήταν μια ιδανική περίπτωση. Η Ελλάδα δεν μπορούσε ν' αντιδράσει. Όλα και ο συσχετισμός των οικονομικών, δημογραφικών, πολιτικών και στρατιωτικών δυνάμεων μεταξύ των δύο χωρών ήταν καταθλιπτικά ευνοϊκός για τους Τούρκους. Και η επέμβαση έγινε. Η ελληνική Χούντα έχανε και την τελευταία ευκαιρία. Οι Αμερικανοί έσπρωξαν τα πράγματα. Ο Μακάριος είναι ζωντανός. Οι Τούρκοι κάνουν απόβαση και περνούν από τη φωτιά και το σίδερο το νησί. Η Χούντα δεν μπορεί ν' αντιδράσει. Οι Αμερικανοί έχουν πετύχει ντε φάκτο τη διχοτόμηση και η ευκαιρία για να μπει μπροστά η αλλαγή έχει δημιουργηθεί. Έτσι φτάσαμε στον ερχομό του Καραμανλή, υποστηρίζουν. Από τα σταθερά σημεία της ελληνικής ζωής λειτουργήσαν με πλήρη απόδοση η ξένη εξάρτηση, η τυφλή υποταγή του Στρατού στο NATO και τους Αμερικανούς, η εθελοδοουλία μιας εξαθλιωμένης, ανυπόληπτης πολιτικής ηγεσίας και η αδυναμία του Κινήματος να προχωρήσει σε μια αυτόνομη επιθετική δράση.

Υποστηρίζεται από άλλους ότι η λύση Καραμανλή δεν είναι – τουλάχιστον στην πρώτη της περίοδο – η έκφραση του συμβιβασμού των διαφόρων συμφερόντων είτε ελληνικών είτε αμερικάνικων είτε ευρωπαϊκών. Πρόκειται περισσότερο για μια κίνηση του Στρατού απρόδλεπτη που εκφράζει περισσότερο τον ίλιγγο που τον κατέχει μπροστά στο γκρεμό που οδήγησε τη χώρα, μπροστά στο χείλος ενός πολέμου που θα τον χάσει και μια ενστικτώδικη αντίδραση μίσους κατά των Αμερικανών που τον πρόδωσαν. Οι υποταγμένοι γλύφουν τα πόδια των κυρίων τους αλλά στο βάθος τους μισούν.

Ο Καραμανλής δεν ήταν φανατικός φίλος των Αμερικανών από την εποχή που έπαψαν να τον υποστηρίζουν και τον έδιωξαν από την Κυβέρνηση. Ο Στρατός το ξέρει. Το κενό που παρουσιάζεται τη στιγμή εκείνη είναι τρομακτικό. Ο τρόμος ότι μπορεί να πληρωθεί από ανεξέλεγκτες δυνάμεις όσο κι αν είναι αδικαιολόγητος – η κατάσταση στο χώρο των επαναστατικών δυνάμεων προσωρινά το απαγορεύει – οδηγεί σε κινήσεις που φέρνουν στην πλήρωσή του. Η ενότητα του πολιτικού επίτεδο των βασικών δυνάμεων που νέμονται την εξουσία αν δεν πέτυχε με τις κινήσεις Παπαδόπουλου και στους όρους που το ηγετικό πλήρωμα του καθεστώτος τότε έδωσε, είχε κατά κάποιο τρόπο επιτευχθεί. Αλλά η κατάσταση που διαμορφώθηκε μετά την αποτυχία της Χούντας στην Κύπρο ήταν διαφορετική. Η διχοτόμηση, βέβαια, πέτυχε αλλά κατά τέτοιο τρόπο που ν' αφήσει έκθετη τη Χούντα τόσο για ανικανότητα όσο και για τυχοδιωκτική συμπεριφορά στα μάτια των Ελλήνων και των πιο άσχετων ακόμα. Αυτή τη στιγμή μπορούσε να δικαιολογηθεί η προαποφασισμένη μεταβολή. Αλλά η τάξη των πολιτικών που κλήθηκε στην Κυβέρνηση, έχοντας επίγνωση της ολοκληρωτικής παράλυσης της Χούντας και της αδυναμίας της, σκλήρυνε τη θέση της και ζήτησε αναθεώρηση των όρων. Τότε η Χούντα στράφηκε προς τον Καραμανλή. Απόφαση που ήταν κάτι σαν πρόκληση προς τους Αμερικανούς και σ' ένα σημείο πρόκληση και προς ένα τμήμα του πολιτικού κόσμου. Η στάση των Κανελλόπουλου, Στεφανόπουλου, Ζίγη κλπ. φαίνεται να δικαιολογεί αυτή την ερμηνεία.

Ο Αντιαμερικανισμός της Κυβέρνησης

Η κατάσταση που διαμορφώνεται στην Ελλάδα δεν σημαίνει καθόλου ότι υπάρχει μια διάσταση μεταξύ των διεθνοποιημένων ελληνικών και των αμερικανικών οικονομικών μπλοκ. Η διάσταση περιορίζεται στο πολιτικό επίπεδο και τίποτα δεν αποκλείει να έχει σαν τελική διέξοδο όχι μόνο έναν συμβιβασμό αλλά ένα ουσιαστικό κέρδος για τους Αμερικανούς και τους ελληνικούς οικονομοπολιτικούς κύκλους. Η λύση Καραμανλή και ιδιαίτερα οι χειρισμοί που κάνει η κυβέρνηση στο Κυπριακό, είναι αλήθεια ότι βρίσκονται σε ένα μεγάλο βαθμό αρμονίας με αυτό που θα μπορούσε να ονομαστεί λαϊκή θέληση. Οι απαιτήσεις της τουρκικής Χούντας – που δεν περιορίζονται μόνο στον έλεγχο της Κύπρου αλλά και στον έλεγχο του Β. Αιγαίου όπου υπάρχουν πλούσια κοιτάσματα πετρελαίου – υποχρεώνουν τον κ. Καραμανλή σε μια στάση κάπως σκληρή. Αυτό ικανοποιεί και ένα μεγάλο κομμάτι της αστικής τάξης και το εθνικιστικό αίσθημα που πρέπει να τονίσουμε ότι είναι αρκετά ανεπτυγμένο. Το γεγονός ότι οι ΗΠΑ έχουν πάρει σαφή θέση υπέρ των τουρκικών απόψεων που άμεσα εξυπηρετούν με την ντε φάκτο διχοτόμηση τα αμερικανικά σχέδια, αναγκάζει την Κυβέρνηση να πάρει μερικά μέτρα που δεν θα τα ήθελε αλλά που υποχρεώνεται να τα πάρει. Με αυτά θέλει ν' αντιμετωπίσει την τουρκοαμερικανική επίθεση αλλά κυρίως να θρει ένα πλατύ λαϊκό στήριγμα. Η Κυβέρνηση δεν διαθέτει αυτές τις ώρες κάποια πραγματική δύναμη. Αυτό που έχει είναι η εσωτερική διάλυση της Χούντας και η στάση απέναντί της μερικών νεφελώδικων σοσιαλδημοκρατικών σχηματισμών που προσπαθούν να πιάσουν κάποιες ρίζες στον ελληνικό πολιτικό χώρο. Εξωτερικά εννοείται από τον ανοιχτό ή υπόγειο διμπεριαλιστικό ανταγωνισμό που, έστω κι αν δεν εκφράζεται συλλογικά, δεν παύει ν' αντιπαραβάλλει ισχυρά ευρωπαϊκά συγκροτήματα στ' αμερικανικά ή στα αμερικανοευρωπαϊκά.

Ο αντιαμερικανισμός του Λαού

Ο αντιαμερικανισμός είναι ένα κυρίαρχο λαϊκό αίσθημα. Κι αυτό έχει περισσότερη σημασία από το πώς φτάσαμε στην Κυβέρνηση Καραμανλή. Τα αντιαμερικανικά αισθήματά μας σαν λαού μπορεί να τα εκμεταλλευτεί μια χαρά η Κυβέρνηση με στόχο όχι να δλάψει και τόσο τα αμερικανικά συμφέροντα αλλά να τα κάνει μια ισχυρή πηγή δύναμης γι' αυτήν, τούτη την περίοδο που το νέο μπλοκ εξουσίας δεν έχει ακόμα εμφυτευθεί στα κλειδιά των μηχανισμών. Η απαγγίστρωση των στρατιωτικών δυνάμεων από το NATO είναι μια κίνηση που εξυπηρετεί άμεσα δυο βασικούς στόχους. Ο πρώτος έχει σχέση με την ανάγκη ενός μέσου επαφής με το λαό. Αποχώρηση από το NATO σημαίνει πρώτα και κύρια μια κίνηση εναντίον των Αμερικανών και της πολιτικής τους στην Ελλάδα. Μια κίνηση εναντίον της εξάρτησης της χώρας από τις ΗΠΑ. Μ' αυτό τον τρόπο πετυχαίνει ακόμα – όσο κι αν φαίνεται παράξενο – και την ικανοποίηση των αισθημάτων του Στρατού που θεωρεί τη χρεωκοπία του, ιδιαίτερα στο θέμα της Κύπρου – αποτέλεσμα της «προδοσίας» των Αμερικανών. Όσο κι αν στο βάθος υπάρχει αντίθεση μεταξύ Κυβέρνησης-Στρατού και κάθε στιγμή η πολιτική κίνηση του νέου καθεστώτος τροφοδοτείται από την αναμέτρηση δυνάμεων μεταξύ των δυο αυτών συμμάχων αλλά ανταγωνιστικών στοιχείων, βρίσκουν και τα δυο

μέρη μια βάση συνύπαρξης στον αντιαμερικανισμό. Αυτός ο αντιαμερικανισμός εξυπηρετεί και τους δυο.

Αυτό που έχει σημασία είναι τα όρια του αντιαμερικανισμού που μπορεί να επιτρέψει στον εαυτό της η Κυβέρνηση. Και μαζί ή χωρία απ' αυτήν ο Στρατός. Αυτά είναι πολύ στενά. Και είναι ακόμα πιο στενά αν οι κινήσεις αυτές έχουν σαν σκοπό να εκδιώξουν τους Αμερικανούς ν' αλλάξουν τη θέση τους, να μοιράσουν δηλαδή την υποστήριξή τους μεταξύ Τουρκίας-Ελλάδας, δυο χωρών-μελών της Ατλαντικής συμμαχίας, δυο χωρών που έχουν ξεχωριστά στενούς δεσμούς με τις ΗΠΑ. Απ' όσα μπορούμε να διαβάσουμε κάτω από τις δηλώσεις των διαφόρων υπευθύνων και του ίδιου του Καραμανλή, αυτή η ερμηνεία της στρατιωτικής απαγγίστρωσης από το NATO δεν απορρίπτεται. Τα περιθώρια για ελιγμούς της Κυβέρνησης πάνω στο θέμα είναι, οπωσδήποτε, περιορισμένα. Η ίδια η Κυβέρνηση, περιέχει πολλούς «παλιούς φίλους των ΗΠΑ», όπως είπε ο κ. Κίσιινγκερ. Ύστερα, οι αμερικανικές επενδύσεις στην Ελλάδα ξεπερνούν το 40% των ξένων επενδύσεων, πράγμα που σημαίνει ότι ελέγχεται μόνο δια μέσου αυτών ένα πολύ σημαντικό ποσοστό της ελληνικής οικονομίας. Επιπρόσθετα, είναι γνωστοί οι δεσμοί των διεθνοποιημένων κεφαλαίων ελληνικής καταγωγής με τ' αμερικανικά. Αλλά και το πιο σημαντικό, είναι ότι τα αισθήματά μας σαν λαού εναντίον του ιμπεριαλισμού και ιδιαίτερα του ιμπεριαλισμού των ΗΠΑ, συνιστούν απειλή για το σύνολο της ηγετικής ελληνικής αστικής ομάδας, με όποια μορφή και αν ασκεί την εξουσία της, πράγμα που δεν επιτρέπει στην Κυβέρνηση να τροφοδοτεί τον αντιαμερικανισμό χωρίς να υπολογίζει τις συνέπειες για το αστικό πλέγμα εξουσίας. Από τη στιγμή που θα εκτιμήσει ότι οι αντιαμερικανικές, αντιιμπεριαλιστικές εκδηλώσεις γίνονται επικίνδυνες, θα δείξει το αληθινό της πρόσωπο. Αυτό της επιβάλλει, από τώρα κιόλας, να τα «θρει» με τις ΗΠΑ. Και με τέτοιο τρόπο, μάλιστα, ώστε και αυτές και αυτή να θγούν κερδοσύννομοι. Είναι τολμηρό και επικίνδυνο να δεχτεί κανείς ότι η σημερινή διάσταση μεταξύ των δύο μερών είναι ένα οριστικό γεγονός ή ακόμα ότι μπορεί να ξεπεραστεί με μια πολεμική ενέργεια από μέρους της ελληνικής κυβέρνησης που θα είχε σαν υπέρτατο στόχο όχι μια στρατιωτική νίκη, αλλά την διεθνοποίηση του θέματος της Κύπρου και των πετρελαίων του Αιγαίου.

Η Κυβέρνηση δεν μπορεί παρά να έχει συνείδηση των ορίων μέσα στα οποία μπορεί να κινήσει τον αντιαμερικανισμό της. Αυτά, πέρα από τις καθοριστικές αιτίες που αναφέρθηκαν, έχουν σχέση και με το επίπεδο των σχέσεων μεταξύ των Ευρωπαίων συμμάχων των ΗΠΑ. Οι αντιδράσεις των κρατών-μελών του NATO ήσαν ευνοϊκές για την ανάληψη πρωτοβουλιών ώστε να ξαναγυρίσει η Ελλάδα στη συμμαχία. Και διαθέτουν πολλά ατού ώστε να αναγκάσουν την Κυβέρνηση να υποχωρήσει. Τίποτα δεν αποκλείει και ένα πραξικόπημα ακόμα που θα έχει σαν σκοπό του να αναγκάσει σε μια νέα πρόσδεση με το NATO. Πραξικόπημα που δεν είναι ανάγκη να έχει στην εκτέλεσή του τα χαρακτηριστικά των κλασικών. Βέβαια, υπάρχουν αντιθέσεις ανάμεσα στους ιμπεριαλιστές. Οι αντιθέσεις, όμως, αυτές δεν είναι οι καθοριστικές αυτή την εποχή. Ο ιμπεριαλισμός των ανεπτυγμένων βιομηχανικών καπιταλιστικών χωρών δρισκεται σε μια επιθετική φάση όχι τόσο ο ένας του άλλου όσο όλοι – έστω κι αν ο καθένας ενεργεί για λογαριασμό του – εναντίον των χωρών που βρίσκονται έξω από το κύκλωμα της καπιταλιστικής Αγοράς. Εξ

άλλου, τα τελευταία γεγονόταν, από την υποτίμηση του δολλαρίου ως τον νέο χάρτη του Ατλαντικού Συμφώνου και τη ρύθμιση των θεμάτων της Μέσης Ανατολής, δείχνουν τη δύναμη ελέγχου που έχουν οι ΗΠΑ πάνω στην Ευρώπη. Οι κινήσεις της Γαλλίας προς την κατεύθυνση της υποστήριξης των ελληνικών απόψεων έχει περισσότερο χαρακτήρα υπογράμμισης του ενδιαφέροντος του γαλλικού ιμπεριαλισμού για μια χώρα όπου ισχυρά κεφάλαιά του έχουν επενδυθεί. Όλοι γνωρίζουν ότι η γαλλική κυβέρνηση που μόλις τελευταία έκανε μια ευνοϊκή για το ΝΑΤΟ στροφή, δεν μπορεί ν' αποτελέσει μια ανταλλακτική λύση υποστήριξης των ελληνικών απόψεων έστω και αυτών που είναι. Και στην καλύτερη περίπτωση, δεν θα ήταν μια τέτοια λύση τίποτα λιγότερο, τίποτα περισσότερο από μια αλλαγή αφεντικών. Αντί του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού θα μπαίναμε κάτω από την εξάρτηση του γαλλικού. Μερικοί κυβερνητικοί παράγοντες θέλουν να πείσουν πρώτα τον εαυτό τους και ύστερα τους άλλους ότι η αποχώρηση από το ΝΑΤΟ δεν είναι μια χειρονομία απελπισίας, θυμού ή εκδυσμολογίας για τη στάση των ΗΠΑ στο θέμα της Κύπρου, αλλά ότι είναι μια πολιτική, δηλαδή μια σταθερή κίνηση για την απαλλαγή από την κηδεμονία του ΝΑΤΟ.

Στηρίζουν τη διαβεβαίωσή τους όχι μόνο στη δήλωση για την στρατιωτική αποχώρηση από το ΝΑΤΟ αλλά και στους περιορισμούς που επεβλήθησαν στη χρησιμοποίηση των βάσεων που έχουν παραχωρηθεί στις ΗΠΑ από τις αμερικάνικες δυνάμεις που σταθμεύουν εκεί. Δεν πρέπει να ξεχνάμε τα μέσα πίεσης που διαθέτουν οι ΗΠΑ προκειμένου να «πείσουν» την Κυβέρνηση να επανεξετάσει τη στάση της πάνω στο θέμα.

Το πρόβλημα της εξάρτησης και η λύση του

Είναι άλλο πράγμα να εκτιμάς ότι η στρατιωτική απαγγίστρωση από το ΝΑΤΟ – ακόμα και σαν διακηρυγμένη πρόθεση – είναι μια ενέργεια θετική και άλλο να ισχυρίζεσαι ότι αποτελεί επαναστατική πράξη στην ελληνική πολιτική ζωή. Δεν πρέπει ποτέ να υποτιμάμε τις συνθήκες μέσα στις οποίες έγινε η διακήρυξη, τους σκοπούς που επιδιώκει και την ψυχολογία που διαμορφώθηκε στους ίδιους τους κυβερνητικούς κύκλους από τη δική τους τη θέση. Η απαγγίστρωση από το ΝΑΤΟ και αν ήταν πραγματική τελικά, δεν λύνει το πρόβλημα της εξάρτησης της χώρας από τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό. Αυτό για να λυθεί απαιτείται πολύ πιο τολμηρές πράξεις. Θα μπορούσαμε να σημειώσουμε ανάμεσα σ' αυτές: α) την πλήρη απαγγίστρωση, στρατιωτική και πολιτική από το ΝΑΤΟ, β) την άμεση καταγγελία των διμερών συμφωνιών ΗΠΑ-ΕΛΛΑ-ΔΑΣ και την απαίτηση της διάλυσης των βάσεων που είναι καταπαρμένες σ' όλη τη χώρα, γ) την απομάκρυνση των κάθε είδους Συμβούλων, δ) την διάλυση της ελληνικής ΚΥΠ που είναι αμερικάνικη, ε) τη διάλυση των ειδικών Υπηρεσιών και ιδιαίτερα της παντοδύναμης υπηρεσίας Ασφαλείας του Στρατού – που κανένας δεν μιλάει γι' αυτήν – και στ) την εθνικοποίηση των αμερικανικών επιχειρήσεων.

Η Ανεξαρτησία της χώρας μπορεί να κατοχυρωθεί μόνο με τέτοια μέτρα και όχι με «εκδημοκρατισμούς» του Στρατού και των Σωμάτων Ασφαλείας και με τη χρησιμοποίηση σ' αυτές τις λειτουργίες «αξιωματικών δεδηλωμένων δημοκρατικών φρονημάτων» όπως ζητούν διάφοροι κύκλοι της λεγόμενης Αριστεράς. Από τα 1944 ως τα σήμερα έχει πληρώ-

σει με πολύ αίμα η Ελλάδα ολόκληρη τους «αγώνες» για εκδημοκρατισμούς και εκκαθαρίσεις των μηχανισμών της βίας. Από πολιτική πλευρά, ένα πραγματικό δήμα για την κατοχύρωση της Ανεξαρτησίας θα ήταν η ανάθεση της υπεράσπισης της στον ένοπλο λαό. Αυτό θα ήταν και μια απόδειξη της δημοκρατικότητας των προθέσεων της Κυβέρνησης που τόσο διατυμπανίζεται.

Γνωρίζουμε ότι οι ελάχιστες αυτές προϋποθέσεις που βάζουμε θα προκαλέσουν την οργή των δημοκρατών και πατριωτών όλης της «φρόνιμης και λογικής» Αριστεράς. Και όχι γιατί ζητάμε από την Κυβέρνηση Καραμανλή να επιδείξει αυτή την ελάχιστη δημοκρατικότητα και πρόθεση να εξασφαλίσει την απαλλαγή από την ξένη εξάρτηση. Προκαλεί την οργή τους το ότι με τις «μαξιμαλιστικές» μας απαιτήσεις εμποδίζουμε το δρόμο προς τις «δημοκρατικές διαδικασίες» και κατά τρόπο προκλητικό (προδοκατόρικο) καλούμε, τις μουνδιασμένες για την ώρα αλλά πάντα «ελλοχεύουσες» αντιδραστικές δυνάμεις, να επέμβουν. Επιπρόσθετα, ίσως μας κατηγορήσουν ότι τρομάζουμε τα «μεσαία στρώματα» και τα σπρώχνουμε στην αγκαλιά των αντιδραστικών, ενώ χρειάζονται στην Αριστερά (και στον Καραμανλή) για την επιτυχία του εκδημοκρατισμού.

Και όμως, η επιτυχία της απαλλαγής της χώρας από την ιμπεριαλιστική εξάρτηση είναι πραγματοποιήσιμη και από μια Κυβέρνηση που δεν είναι τόσο δημοκρατική όσο προσπαθεί να εμφανιστεί ότι είναι η Κυβέρνηση του κ. Καραμανλή. Τα αμερικάνικα άρματα μάχης δεν μπορούν να εισβάλλουν στη χώρα όταν ένα νέο Κίνημα δγαλμένο από τη φωτιά της πάλης εναντίον της νεοφασιστικής δικτατορίας είναι έτοιμο να υπερασπίσει την Ανεξαρτησία. Και οι δυνάμεις σε όλο τον κόσμο που θα ενίσχυαν μια τέτοια στάση απέναντι στην εξάρτηση είναι πολύ πιο ισχυρές από όσο κανείς εκτιμάει. Καμμία δικαιολογία δεν μπορεί να φέρει καμμία Κυβέρνηση προκειμένου ν' αρνηθεί την απαλλαγή της χώρας από την ξένη εξάρτηση. Η μόνη δικαιολογία είναι ότι αυτή η Κυβέρνηση φοβάται την Ανεξαρτησία και έχει εναποθέσει την επιδίωξη της εξουσίας της οικονομοπολιτικής και στρατιωτικής ηγετικής ομάδας, του μπλοκ εξουσίας που την στηρίζει σε μια ή και σε πολλές ιμπεριαλιστικές δυνάμεις. Μια Κυβέρνηση που δεν προχωρεί και μάλιστα σήμερα, κάτω, δηλαδή, από τις ευνοϊκές συνθήκες, στο διώξιμο των ξένων από τον τόπο, στην εκμηδένιση της επιρροής τους στη διαμόρφωση των πραγμάτων της χώρας, είναι μια Κυβέρνηση που έχει σαν μόνη της έγνοια να εξυπηρετήσει τα συμφέροντα του συστήματος και όχι του λαού.

Θα ήταν πλάνη μεγάλη να ζητήσουμε από την Κυβέρνηση του κ. Καραμανλή να προχωρήσει στη λήψη έστω και μερικών από τα μέτρα που προτείναμε για να προωθηθεί το θέμα της Ανεξαρτησίας. Θα ήταν σαν να παραδεχόμαστε ότι η αυτονομία που μπορεί να αποκτήσει μια Κυβέρνηση που ήρθε να γεμίσει το κενό που άφησε μια άλλη, είναι πολύ μεγάλη απέναντι σ' εκείνους που την στηρίζουν. Όντας Κυβέρνηση συγκεκριμένων συμφερόντων που δεν είναι τα συμφέροντα των εργαζομένων, κινείται μόνο σε αυστηρά τακτικό επίπεδο που έχει κοντά στους άλλους σκοπούς που αφορούν στα εσωτερικά του ηγετικού μπλοκ της τάξης και σαν βασικό σκοπό να εξασφαλίσει την υποταγή των εργαζομένων στην εξουσία αυτού του μπλοκ.

Πέρα από τις διακυμάνσεις που μπορούν να παρατηρηθούν στις σχέ-

σεις Ελλάδας-ΗΠΑ, είναι βέβαιο ότι η προσπάθεια της ΕΣΣΔ να επωφεληθεί θ' αναπτυχθεί. Όχι, όμως, πέρα από το όριο εκείνο που θα διατάρασε τη χαλάρωση της έντασης στις σχέσεις μεταξύ των δύο Υπερδυνάμεων. Αλλ' αυτή η προσπάθεια θ' αναπτυχθεί και προς τις δυο κατευθύνσεις. Και προς την Ελλάδα και προς την Τουρκία. Κι αυτό στη βάση της Ανεξαρτησίας της Κύπρου που η κατάλυσή της υπήρξε ένα χτύπημα ακόμα στη θέση της ΕΣΣΔ στη Μεσόγειο.

Η κίνηση απαγγίστρωσης από το ΝΑΤΟ που κάνει η Κυβέρνηση του κ. Καραμανλή ούτε το πρόβλημα της απαλλαγής της χώρας από την ξένη εξάρτηση λύνει ούτε το πρόβλημα της απαλλαγής της Κύπρου από την πολλαπλή στρατιωτική κατοχή ούτε και προωθεί το θέμα της Ανεξαρτησίας του νησιού. Μπορεί να χρησιμεύσει σαν μέσο πίεσης αλλά νομίζουμε ότι τα «τετελεσμένα γεγονότα» την έχουν ξεπεράσει. Αυτά είναι στην Ελλάδα, πρώτα και κύρια, οι προσπάθειες που γίνονται μέσα από την ίδια την Κυβέρνηση και από μέρους των εφοπλιστών και των βιομηχάνων να εφαρμοστεί μια πολιτική «συσπείρωσης» της ηγετικής πολιτικοοικονομικοστρατιωτικής ομάδας κάτω από νέα σχήματα πιο αποτελεσματικά για την υπεράσπιση της εξουσίας της. Οι «χειρονομίες» εφοπλιστών και βιομηχάνων είναι τόσο καθαρές ώστε δεν χρειάζονται μεγάλες προσπάθειες για να καταλάβει κανείς σε ποιο στόχο πυροβολούν. Το άλλο γεγονός είναι ότι η Κυβέρνηση άρχισε κιόλας να ηδονίζεται στο άκουσμα του γλυκόπικρου τραγουδιού που τραγουδάει στ' αυτή της ο κ. Κίσιγγκερ και άλλες σειρήνες του ιμπεριαλισμού.

Στην Κύπρο η κατάλυση της Ανεξαρτησίας και η διχοτόμηση ή καλύτερα η τριχοτόμηση, έχουν γίνει πραγματικότητα. Καμμία συμβιβαστική λύση δεν λύνει το πρόβλημα της Ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας του νησιού. Οι προτάσεις διεθνοποίησης της υπόθεσης που προβάλλονται έχουν για τελικό αποτέλεσμα να μετατοπιστεί το θέμα από θέμα μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων της Κύπρου σε θέμα παζαρέματος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων.

Το θέμα της Ανεξαρτησίας της Ελλάδας και της Κύπρου, δεν βρίσκεται στα χέρια και τις διαθέσεις κάποιου Διεθνούς Οργανισμού δηλαδή, σε τελευταία ανάλυση στα χέρια των μεγάλων ιμπεριαλιστικών δυνάμεων, αλλά η λύση του είναι το αποτέλεσμα της αντιιμπεριαλιστικής πάλης των Ελλήνων, των Ελληνοκυπρίων, των Τούρκων και των Τουρκοκυπρίων. Και είναι δυνατόν να βοηθηθεί από τις προσπάθειες μερικών αδεσμεύτων Κρατών, ιδιαίτερα της Μεσογείου και ακόμα πιο συγκεκριμένα στη βάση της πάλης για την απομάκρυνση από τη Μεσόγειο όλων των ναυτικών, αεροπορικών και χερσαίων ξένων δυνάμεων και τη διάλυση όλων των ξένων δάσεων. Η ύπαρξη αυτών των δυνάμεων σημαίνει την υλική απειλή και καταπίεση των μεγάλων πάνω στους μικρούς, απόδειξη της παγκόσμιας ηγεμονίας που οι Μεγάλοι ασκούν και τα μέσα που χρησιμοποιούν.

Σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, που ενώνει τα Κινήματα όλου του Μεσογειακού χώρου και αγγίζει άμεσα τον ευρωπαϊκό μπορούμε να προχωρήσουμε στην Ελλάδα στην ουσιαστική ανάπτυξη ενός αντιιμπεριαλιστικού Κινήματος που δεν θα παραμείνει στο αναποτελεσματικό επίπεδο των συνθημάτων μόνο.

Για να γίνει δυνατή η μετατροπή της αρχικής δειλής κίνησης απαγγίστρωσης της χώρας από την ξένη εξάρτηση και το ΝΑΤΟ, για τη Απελευθέρωση και την κατοχύρωση της Ανεξαρτησίας της Κύπρου, μπορεί

να βοηθηθεί αποτελεσματικά η δημιουργία *Αυτόνομων Επιτροπών Αντιιμπεριαλιστικής Πάλης* (Ε.Α.Π.).

Αυτές είναι αυτόνομες και μακριά από τον έλεγχο της οποιασδήποτε οργάνωσης και του όποιου πολιτικού Κόμματος. Αποτελούν την οργανωμένη έκφραση της αντιιμπεριαλιστικής συνείδησης όπως αυτή εκφράζεται σαν τμήμα της κοινωνικής συνείδησης των εργαζομένων. Γι' αυτό διαμορφώνονται όχι στα γραφεία κομμάτων και οργανώσεων, αλλά στους τόπους που ζουν και δουλεύουν οι εργαζόμενοι. Οι ίδιες διατηρούν την λειτουργική αυτονομία τους ενώ βρίσκουν πολλούς τρόπους να έρουν σ' επαφή με τις επιτροπές ή τις άλλες μορφές οργάνωσης που αναπτύσσονται στο περιβάλλον τους. Έτσι εξασφαλίζουν τον συντονισμό της πολύμορφης δράσης που αρχίζει και τελειώνει με την επιθετική αμφισβήτηση της ιδεολογίας και των υλικών ιδρυμάτων της εξάρτησης.

Οι Ε.Α.Π. χρησιμοποιούν όλα τα μέσα για να υποστηρίξουν κάθε κίνηση και κάθε ενέργεια που έχει σαν σκοπό την απαλλαγή από την εξάρτηση. Αποκαλύπτουν κάθε μανούβρα που έχει σαν σκοπό να παγιδεύσει την αντιιμπεριαλιστική συνείδηση για σκόπους ιδιοτελείς ή να την αποπροσανατολίσει. Απαγορεύουν την τυποποίηση των εκδηλώσεων που τους αφαιρεί όλη τη ζωντάνια και βρίσκουν νέους τρόπους έκφρασης της αντιιμπεριαλιστικής συνείδησης.

Σήμερα ο κύριος στόχος της αντιιμπεριαλιστικής πάλης είναι οι ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ. Η εξάρτηση από τις ΗΠΑ, που εκφράζεται με τον ιδεολογικό, οικονομικό, πολιτικό και στρατιωτικό έλεγχο τους πάνω στη χώρα είναι άμεση. Κάθε τι που εκφράζει αυτή την εξάρτηση είναι ένας στόχος της αντιιμπεριαλιστικής πάλης. Κάθε αμερικάνικο είτε εμπόρευμα είν' αυτό είτε ίδρυμα, στρατιωτικό, πολιτικό και πολιτιστικό πρέπει να εξουδετερώνεται. Κάθε τι που ανήκει στο ΝΑΤΟ και δουλεύει γι' αυτό πρέπει να έχει την ίδια τύχη.

Δεν είμαστε εμείς που θα προτείνουμε τρόπους λειτουργίας των Ε.Α.Π., ούτε τα μέσα και τις μεθόδους δράσης τους.

Είναι θέμα δικό τους. Εμείς δουλεύουμε για ν' αναπτυχθούν.

Ούτε εμείς θα καθορίσουμε την πορεία της αντιιμπεριαλιστικής και απελευθερωτικής πάλης στην Κύπρο. Εκτιμάμε μόνο ότι προϋπόθεση απαραίτητη είναι η απομάκρυνση όλων των ξένων στρατευμάτων τουρκοικών, ελληνικών και εγγλέζικων. Η προϋπόθεση αυτή πραγματοποιείται με την πάλη σε όλα τα επίπεδα: διπλωματικό, συμφωνίας μεταξύ των δυο κοινοτήτων και υποστηρίζεται με τον ένοπλο αγώνα των Ελληνοκυπρίων και Τουρκοκυπρίων.

Τα συνθήματα: ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΟ ΝΑΤΟ, ΚΑΤΩ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ, ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗ, ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ, ΕΞΩ ΟΙ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΙ, ΚΑΤΩ ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΜΠΛΟΚ, εκφράζουν αυτό που θέλουν οι εργαζόμενοι Έλληνες, Κύπριοι, Τούρκοι. Και βρίσκονται ευθυγραμμισμένα με τις θελήσεις των λαών της Μεσογείου.

Τα συνθήματα αυτά παίρνουν την αξία τους όταν μετουσιώνουν σε καθημερινή πράξη μέσα απ' τη δράση όλων των στρωμάτων που τα διαμορφώνουν και τα δέχονται σαν ένα δήγμα αποφασιστικό προς το δρόμο μιας ουσιαστικής αλλαγής.

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ «ΑΛΛΑΓΗΣ»

Στις 18 Οκτώβρη το βράδυ, ο κ. Παπανδρέου, Πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ, είχε πραγματοποιήσει ένα από τα όνειρά του: να γίνει πρωθυπουργός. Την ώρα εκείνη, κρίσιμη ώρα για τα ελληνικά πολιτικά πράγματα –όπως και οι προεκλογικές περιόδους– καμιά ανησυχία δεν τάραζε την ευφορία που του είχε δημιουργήσει, όπως και σε πλατειές λαϊκές ομάδες, η νίκη του. Οι κίνδυνοι μιας όποιας επέμβασης, μ' όποιο τρόπο είχαν πάψει να υπάρχουν από πολύ καιρό. Ο κ. Παπανδρέου είχε φροντίσει, από τον καιρό του αντιστασιακού ΠΑΚ ακόμα, να δίνει κάθε ημέρα, σταγόνα - σταγόνα, με τους χειρισμούς των προβλημάτων που εμφανίζονταν σε κάθε εποχή, τις αληθινές διαστάσεις του σοσιαλισμού που επαγγελλόταν τόσο το ΠΑΚ όσο και η μεταπολιτευτική συνέχειά του, το ΠΑΣΟΚ. Στην «ασάφεια» πολλών προτάσεών του και στις αποχρώσεις που δίνονταν σε αυτές, ανάλογα με την περίπτωση και την περίσταση, καθώς και στη γενική ταχτική, η ηγετική ομάδα της ελληνικής αστικής τάξης είχε δει καθαρά, καθαρότερα από τον καθένα, ότι ο ίδιος ο κ. Παπανδρέου –που μόνο αυτός ξύγιζε απ' όλο τον μηχανισμό του ΠΑΣΟΚ– δεν αποτελούσε κανέναν κίνδυνο γι' αυτήν. Αντίθετα, θα μπορούσε να είναι αληθινός «εθνικός ηγέτης», που θα γινόταν κι αυτός «Εθνάρχης», ένας ηγέτης ικανός να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για μια ανάπτυξη ή καλύτερα πρώτα για μια εξυγίανση και ύστερα για μια ανάπτυξη του συστήματος στην Ελλάδα. Εξ άλλου, δεν μπορούσε να την ανησυχεί η «ιδιομορφία» του σοσιαλιστικού πολιτικού οργανισμού του ΠΑΣΟΚ απέναντι στ' άλλα σοσιαλιστικά κόμματα και κινήματα της Ευρώπης: και δικαιολογημένα, γιατί είχε η αστική αυτή ομάδα όλα τα μέσα να ελέγξει την πορεία των σχέσεων του κ. Παπανδρέου τόσο με τον κ. Μπραντ, τον κ. Πάλμε όσο και με τους Ιταλούς και Γάλλους σοσιαλιστές. Και οι σχέσεις αυτές ή καλύτερα η εξέλιξή τους ήσαν ενθαρρυντικές γι' αυτήν. Η ηγετική αστική ομάδα δεν μπορούσε να μη σημειώσει στο ενεργητικό του ΠΑΣΟΚ και του κ. Παπανδρέου την επιμονή του σε αλλαγές στη λειτουργία της διοίκησης που αποτελεί, με τη συμπεριφορά της, τροχοπέδη στην ανάπτυξη τόσο με το πολυέξοδο της συντήρησής της όσο και με τη μειωμένη στο ελάχιστο λειτουργικότητα και την αποτελεσματικότητά της. Η «ΝΕΑ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ» είχε προσπαθήσει και είχε αποτύχει σ' όλους αυτούς τους τομείς. Χρειάζοταν η αλλαγή. Γιατί μια τέτοια αλλαγή αφήνει περιθώρια μεγαλύτερης κινητικότητας και ευελυγσίας στην εξυπηρέτηση και του τομέα της οικονομίας. Και σ' αυτό τόσο το ΠΑΣΟΚ όσο και ο κ. Παπανδρέου, ήσαν πιο σαφείς στο προσδιορισμό των μέσων που θα επέτρεπαν την

καλή λειτουργία και της οικονομίας που θα οδηγούσε στην ανάκαμψη, όσο πλησιάζαμε στις εκλογές. Οι κρατικοποιήσεις, όπως και οι «εθνικοποιήσεις», είναι βέβαιο πως δεν μπορούν να τρομάξουν κανέναν άλλον εκτός από τους «αστούς» που έχουν δέσει τη γίδα τους στο πίσω μέρος της επιχείρησής τους. Και δεν μπορούν να ενθουσιάσουν κανέναν άλλον εκτός από εκείνους που δεν χωνεύουν τους πλούσιους (ίσως γιατί δεν βρίσκονται κι αυτοί στη μοίρα τους ή που προσδοκούν να διαχειριστούν αυτοί το «συσσωρευμένο κλεμμένο πλούτο που ανήκει σε όλους» –με το αζημίωτο βέβαια). Όμως, οι πιο πολλοί επιχειρηματίες γνωρίζουν πολύ καλά πως μερικές επιχειρήσεις «κοινής ωφελείας», κυρίως, είναι πιο αποδοτικές (γι' αυτούς) σαν κρατικοποιημένες ή εθνικοποιημένες. Το κάρβουνο, η ενέργεια, η «πρόνοια», ο χάλυβας κι άλλες που έχουν σχέση με την υποδομή βρίσκονται μέσα σ' αυτές. Είναι αυτές που λέγονται «ελλειμματικές» που αποστολή τους, δηλαδή, έχουν να συντηρούνται από τον φορολογούμενο για να μπορούν οι ιδιωτικές επιχειρήσεις, αυτές οι ιερές γελάδες της αστικής τάξης, να τρέφονται με φτηνό ρεύμα, νερό κ.λπ. που πληρώνει το σύνολο και κερδίζουν αυτοί.

Ένα άλλο σημείο που πρόσεξε η ίδια ηγετική ομάδα στις διακηρύξεις και στο πρόγραμμα του ΠΑΣΟΚ και του κ. Παπανδρέου, ήταν η πρόθεση πραγματοποίησης της αποκέντρωσης και η «λαϊκή συμμετοχή» στη διαχείριση των υποθέσεων, μέχρι και την αυτοδιαχείριση. Η διοικητική αποκέντρωση αποτελούσε από παλιότερα στόχο της αστικής τάξης. Το ΠΑΣΟΚ, λοιπόν, δεν είπε τίποτα καινούργιο, «επαναστατικό» που να είναι αιτία ανησυχίας. Τα καινούργια στοιχεία, όμως, είναι η αυτοδιαχείριση και η λαϊκή συμμετοχή ή, όπως συνηθίζεται να λέγεται, η συμμετοχή των «λαϊκών φορέων» στη διαχείριση επιχειρήσεων και η ανάληψη τέτοιας ευθύνης. Η «φωτισμένη» αστική τάξη έχει προσπαθήσει από πολύ παλιά να κάνει συνυπεύθυνους τους εργαζόμενους στη λειτουργία κρατικών ή και ιδιωτικών επιχειρήσεων. Προσπάθησε να το κάνει με τον λεγόμενο «λαϊκό καπιταλισμό», με την παραχώρηση μετοχών στους εργαζόμενους –που σαν μέτοχοι μετατρέπονταν σε «καπιταλιστές» ενώ έπαιρναν στα σοβαρά τη νέα τους «κοινωνική θέση» και διαμόρφωναν συνείδηση νέας με τα «εργατικά συμβούλια», με την συμμετοχή στα συμβούλια αποφάσεων κ.λπ. Και είναι γνωστό πόσο προωθήθηκε και πόσο αποκαλύφθηκε τι σήμαινε, η τάση αυτή τόσο στη Σουηδία όσο και στη Δ. Γερμανία, για να μην πάμε πιο πέρα. Και, βέβαια, όλοι ξέρουν και ιδιαίτερα οι ενδιαφερόμενοι

πως αυτοδιαχείριση επιβεβλημένη από τα πάνω, το λιγότερο που σημαίνει είναι έλεγχος της κοινωνικής ομάδας που διαχειρίζεται την εξουσία πάνω στους «αυτοδιαχειριζόμενους» με όλες τις αγαθές γι' αυτήν συνέπειες. Η αυτοδιαχείριση στο μικτό σύστημα που ισχύει –όπως θέλει και το ΠΑΣΟΚ– κρατικής και ιδιωτικής επιχείρησης, καταλήγει όχι σε όφελος των εργαζομένων –που μπορεί, βέβαια, να βελτιώσουν τη θέση τους σχετικά– αλλά, σε όφελος των παλιών ηγετικών αλλά και των νέων ομάδων τεχνοκρατών που δημιουργούνται, κυρίως.

Οι τεχνοκράτες που βρίσκονται στην υπηρεσία της αστικής τάξης σήμερα –και που περνούν στην υπηρεσία άλλων ηγετικών κοινωνικών ομάδων εύκολα και χωρίς κόπο– όντας, μάλιστα, καλοδεχούμενοι – όλα αυτά είναι σε θέση να τα εκτιμήσουν σωστά και να ενημερώσουν τους «αρμοδίους» οικονομικούς και πολιτικούς φορείς.

Περιορίζομαστε σ' αυτά τα συγκεκριμένα για να δείξουμε το πως και το γιατί ο κ. Παπανδρέου και το ΠΑΣΟΚ έγιναν δεκτοί με ίσους όρους στο παιχνίδι για την ανάληψη κυβερνητικών ευθυνών που αύριο μπορεί να διευρυνθούν μέχρι και συμμετοχή στη λήσχη εξουσίας και στην ουσιαστική άσκησή της, μάλιστα. Το ότι αυτή τη στιγμή η συγκατάθεση ήταν γεγονός φαίνεται και από τη στάση του καλύτερα οργανωμένου τμήματος της αστικής τάξης και του συστήματος, δηλαδή των Ενόπλων Δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας. Σιγά-σιγά και όσο προχωρούσε η αποσαφήνιση των θέσεων του ΠΑΣΟΚ και όταν πια ο κ. Παπανδρέου, όπως λένε χαρακτηριστικά, «άφησε το ξιβάγκο και πέρασε στο λαιμό του τη γραβάτα», οι Ένοπλες Δυνάμεις «τιμούσαν τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολιτεύσεως» και οι αρχηγοί τους συνωστίζονταν γύρω του και έκαναν τα πάντα για να τους προσέξει στις διάφορες δεξιώσεις και συγκεντρώσεις. Και αυτή η κίνηση επιτεινόταν όσο ο κ. Παπανδρέου γινόταν φερέφωνο της ελληνικής ηγετικής ομάδας με τα εθνικιστικά του σλόγκαν («Βυθίσατε το Χόρα») και έδινε την προτεραιότητα στην ανάπτυξη της «ελληνικής πολεμικής βιομηχανίας», στις ίδιες τις ένοπλες δυνάμεις, μπροστά από την παιδεία, την υγεία κ.λπ. κι όλα αυτά, βέβαια, για την «αυτοδύναμη» εθνική ασφάλεια, την Εθνική Ανεξαρτησία και την εθνική περηφάνεια!

Η ανάγκη που ένοιωθε η αστική τάξη για αλλαγή δεν ήταν, βέβαια, η ίδια σε όλα τα στρώματά της ή καλύτερα στις ηγετικές ομάδες όλων των στρωμάτων της. Τα απροσάρμοστα στοιχεία της δεν ήθελαν κι εμπόδιζαν μιαν αλλαγή ακόμα κι όταν θα μπορούσε να γίνει κάτω από το συνολικό έλεγχο της τάξης. Όλες, όμως, οι κατηγορίες, στην πλειοψηφία τους, είχαν αποφανθεί για την αλλαγή. Και ιδιαίτερα εκείνες που δεν μπορεί να καταταχθούν στις προνομιούχες. Αυτές, που αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία, έπρεπε να καταχτη-

θούν από τους πολιτικούς φορείς. Οι τελευταίοι, όλοι χωρίς εξαίρεση, είχαν ταχτεί υπέρ της αλλαγής: από τον Μαρκεζίνη ως τους «αριστεριστές». Ο καθένας, βέβαια, έδινε το δικό του περιεχόμενο στην αλλαγή. Το ΠΑΣΟΚ, όμως, σφυροκοπούσε το σύνθημα με άλλον αέρα. Το είχε επιβάλλει πρώτο αυτό σαν σύνθημα. Είχε συλλάβει τη γενική επιθυμία. Και τα παραλληλωματικά συνθήματα: «Αλλαγή εδώ και τώρα» και «ο λαός θέλει (την αλλαγή) το ΠΑΣΟΚ μπορεί» (να την πραγματοποιήσει) λειτούργησαν θετικά. Όσο κι αν από πρώτη ματιά, το σύνθημα φαινόταν νεφελώδες με απροσδιόριστο περιεχόμενο, ήταν ολοφάνερο πως απλά και σαν σύνθημα έκφραζε επιθυμίες. Και το πιο σπουδαίο, έκφραζε επιθυμίες και της πλειοψηφίας της αστικής τάξης και των όχι προνομιούχων στρωμάτων κι εκείνων που δεν έχουν στον ήλιο μοίρα και ψάχνουν να τη βρουν είτε εδώ είτε σε άλλες χώρες. Το «ραντεβού με την ιστορία» που είχε κλείσει το ΠΑΣΟΚ ήταν το ραντεβού της αστικής τάξης και των άλλων στρωμάτων για την πραγματοποίηση ενός βήματος προς την κατεύθυνση της καλύτερης των όρων λειτουργίας τους και ζωής τους. Δεν έχει σημασία η ποιότητα της αλλαγής που θέλει ο καθένας μέχρι την ημέρα των εκλογών. Η ποιότητά της θα παίζει ρόλο μετεκλογικό.

Το ΠΑΣΟΚ συγκέντρωσε τη συγκατάθεση πλατειών στρωμάτων που του επέτρεψαν, εξ αιτίας των όρων του πολιτικού και του εκλογικού παιχνιδιού, να πετύχει την πλειοψηφία των εδρών. Μέσα στις κοινωνικές αυτές κατηγορίες είναι «φωτισμένοι» αστοί, μικροαστοί κάθε είδους (της δουλειάς, της μικρομεσαίας επιχείρησης, της διοίκησης, της διανοήσης, του εργατικού δυναμικού κ.λπ.) εργάτες, ακόμα στοιχεία του «περιθωρίου». Πέρα, όμως από τις κοινωνικές κατηγορίες –που πάντα τις εννοούμε, λαθεμένα, χωρισμένες με σκληρά όρια– ομάδες που τοποθετούνται, συμβατικά, στ' «αριστερά» του πολιτικού φάσματος έδωσαν την εμπιστοσύνη τους στο ΠΑΣΟΚ και πήραν μέρος στη διαμόρφωση της σχετικής πλειοψηφίας του εκλογικού σώματος (στο 48,06%). Ο όγκος των ομάδων αυτών, αποδοκίμασε τα ΚΚΕ και τις «επαναστατικές» Αριστερές και προχώρησε και προσχώρησε στην αλλαγή Made ΠΑΣΟΚ. Ίσως, θεώρησε «την πραγματική αλλαγή» του ΚΚΕ και την «στέρεη αλλαγή» του ΚΚΕ(εσ.) σαν επιβεβαίωση της έλλειψης πολιτικής –τουλάχιστο– σκέψης, πολιτικής φαντασίας και έλλειψη δημιουργικής ικανότητας των φορέων αυτών που σύρθηκαν πίσω από το σύνθημα. Το «17% αλλαγή δεύτερη κατανομή» του ΚΚΕ επιβεβαίωσε αυτές τις ελλείψεις και κάτι πιο πέρα. Η δύναμη των ομάδων αυτών ήταν σημαντική, αν κρίνουμε και τους σταυρούς προτίμησης που πήραν άνθρωποι που προέρχονταν από την «Αριστερά», τόσο στην Αθήνα όσο και στην Επαρχία. Οι ομάδες αυτές συμπλήρωσαν –ανεξάρτητα από την κοινωνική τους τοποθέ-

τηση (διανοούμενοι, μικροεπιχειρηματίες, τεχνοκράτες, εργάτες κ.λπ.)— με την πολιτική τους προέλευση, «το πλατύ πολιτικό μέτωπο συνεργασίας όλων των εθνικών δυνάμεων για την αλλαγή και την εθνική ανάταση με την ηγεσία της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ. Δεν θέλουμε να πούμε μ' αυτό ότι η ένταξή τους είναι οργανική, στρατηγική. Αλλά νομίζουμε ότι είναι πιο ολοκληρωμένη έκφραση της αυταπάτης που διαμορφώθηκε στην ελληνική κοινωνία των εργαζόμενων ότι η λύση, δηλαδή των κοινωνικών προβλημάτων προωθείται μέσ' από άλλους σχηματισμούς, από μονοπάτια κρυμμένα μέσα σ' αυτούς, από «σκαλιά» και τώρα από το ΠΑΣΟΚ. Και η αυταπάτη τούτη έχει καλλιεργηθεί με επιμονή από τις ηγεσίες της «Αριστεράς» —για να μην πάμε πιο μακριά— σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο. Από τη «Συμφωνία της Βάρκιζας» και ύστερα τα συνθήματα «απαλλαγή του κρατικού μηχανισμού από τα φασιστικά δοσίλογα στοιχεία» «εκδημοκρατισμός της διοίκησης» κ.λπ. είχαν αυτή την αποστολή. Ούτε άγνωστη λοιπόν ούτε πρωτότυπη είναι μια τέτοια αντίληψη. Και κατά καιρούς και από πολλούς έχει αναπτυχθεί κι έχει πολιτικά πραγματοποιηθεί με διάφορους τρόπους και σε διάφορες περιπτώσεις. Το ίδιο το ΚΚΕ έχει καλλιεργήσει τις τέτοιες «συνεργασίες» και «μέτωπα». Όμως, η σημερινή συνεργασία με το ΠΑΣΟΚ των δυνάμεων που επισημάνθηκαν πιο πάνω διαφοροποιείται έντονα κι από την «Συμμαχία» που προώθησε το ΚΚΕ(εσ.) στις περασμένες εκλογές και που ο χαρακτήρας της ήταν καθαρά εκλογικής επιβίωσης διαφόρων ομάδων.

Η συλλογιστική αυτών των ομάδων μπορεί, χωρίς φόβο κακής εκτίμησής της ή εκχυδαϊσμού, να εκφραστεί πολύ απλά. Στη βάση της βρίσκεται η αντίληψη ότι πρέπει, επιτέλους, να φύγει η δεξιά από την εξουσία. Ότι η αποπομπή αυτή θα έχει σαν συνέπεια την αλλαγή των όρων διεξαγωγής των κοινωνικών συγκρούσεων. Ότι η αλλαγή αυτή θα αποδεσμεύσει δυνάμεις ικανές να προχωρήσουν σε ριζικές, ριζοσπαστικές τομές είτε πιέζοντας και βοηθώντας χτες τούτους, σήμερα το ΠΑΣΟΚ στο άπλωμα και στο βάθεμα της αλλαγής είτε προωθώντας άλλα σχήματα έτοιμα να δεχτούν όλα εκείνα τα κοινωνικά στρώματα και στοιχεία που θα μπορούσαν να είναι δυσανεκτικά από την κυβερνητική πολιτική (για σήμερα του ΠΑΣΟΚ). Με τα σχήματά αυτά, μακροπρόθεσμα, αποφεύγεται ο κίνδυνος να κυριαρχήσει πολιτικά και σε επίπεδο κυβέρνησης η «Δεξιά» όπως και ο κίνδυνος να μπλοκαριστεί η πρόοδος και λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών —και από την πολιτική του ΚΚΕ, προχωρούν μερικοί. Ή τουλάχιστον, την απογύμνωση του τελευταίου από κάθε υπολογισμένη δύναμη. Είτε προχωρούν ως εδώ είτε προχωρούν πιο πέρα είτε σταματούν στο απλό αίτημα της «εδώ και τώρα» απαλλαγής της «Δεξιάς» από τις κυβερνητικές ευθύνες, το γεγονός είναι ότι βλέπουν τους στόχους πραγματοποιήσιμους χωρίς καμιά οργανική σύνδεση με το ΠΑΣΟΚ, τον πολιτικό φορέα

που έδωσε τη «Δεξιά» από την κυβέρνηση. Βέβαια, οργανική σύνδεση δεν είχαν οι παρόμοιες σχεδόν δυνάμεις που πύκνωσαν τις τάξεις της Ένωσης Κέντρου του Γ. Παπανδρέου στα 1964. Αυτό, όμως δεν εμποδίζει τη σαφή διαφοροποίησή τους από το χαρακτήρα της σημερινής κίνησης. Πρώτο, η κίνηση του 1963-64 έγινε σε συνθήκες που τα διάφορα ηγετικά πολιτικο-στρατιωτικο-οικονομικά μπλοκ της αστικής τάξης που συγκρούονταν μέσα στις διεθνείς διασυνδέσεις τους δεν είχαν κανένα μια σαφή υπεροχή. Η πάλη τους για την επικράτηση των απόψεών τους ως προς την ταχτική ανανέωσης κι εκσυγχρονισμού της τάξης και του καθεστώτος που την υπηρετεί, ανανέωσης που επέβαλε το μπουμ της εποχής, ήταν αμφίροπη. Η ιδεολογία του κινδύνου, που την καλλιεργούσε για να συγκρατεί τις κοινωνικές συγκρούσεις, είχε διαποτίσει σημαντικό δικό της τμήμα, γεγονός που εμπόδιζε τις ανανεωτικές αστικές δυνάμεις να προχωρήσουν. Το γεγονός ότι η Ε.Κ. αποτελούσε ένα αναμφισβήτητο αστικό κόμμα δεν καθιστούσε το συντηρητικό τμήμα. Γιατί η Ε.Κ. —συμμαχία αστικών δυνάμεων— άρπαξε την πλειοψηφία και την κυβέρνηση, ύστερ' από μαχητική κινητοποίηση λαϊκών δυνάμεων εναντίον της «βίας και της νοθείας» σ' έναν «ανένδοτο αγώνα» που άλλαξε το πολιτικό σκηνικό. Γεγονός που τρώμαξε τους πάντες· τόσο τα κέντρα εξουσίας όσο και τους ίδιους φορείς του «ανένδοτου» κι άλλους ακόμα που προσπάθησαν να συγκρατήσουν τη λαϊκή ορμή. Η αστική τάξη, η μεγάλη πλειοψηφία των μπλοκ της, βρήκε τη «λύση» με τα διαδοχικά και παράλληλα πραξικοπήματα που οργάνωσε. Έτσι, έλυνε τις αντιθέσεις της κι έδενε τις λαϊκές ελπίδες. Οι συνθήκες δεν ήταν τόσο ενάντιες σε κάτι τέτοιο. Μερικοί πιστεύουν πως τέτοιες εξελίξεις ήσαν μέσα στην τάση, που τότε ήταν έντονη, της στρατιωτικοποίησης της δημόσιας ζωής. Στις συνθήκες του επιπέδου της πολιτικής και ιδεολογικής και ακόμα και πολιτιστικής ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας, στην απόλυτη κυριαρχία της ιδεολογίας της εξουσίας, τέτοιο εγχείρημα, τέτοια λύση, ήταν μέσα στις δυνατότητες αν δεν ήταν και η μόνη εφικτή. Η στρατιωτικοποίηση της δημόσιας ζωής, η διαμόρφωση του «ισχυρού Κράτους», η συγκεντροποίηση της εξουσίας στις χώρες του αναπτυσσόμενου καπιταλισμού γίνεται, μπορεί να γίνει, μέσα από τις «δημοκρατικές διαδικασίες». Αυτό, δεν γίνεται στις υπανάπτυκτες χώρες, σε εκείνες που περνούν στο στάδιο της ανάπτυξης και σε αυτές όπου η αστική τάξη και οι ηγετικές ομάδες της έχουν στενές διασυνδέσεις συμφερόντων με δυνάμεις με βλέψεις παγκόσμιας κυριαρχίας και μάλιστα από τη θέση της εξάρτησης, της υποτελείας. Το γεγονός ότι η δικτατορία, μέσα σε 7 χρόνια κυριαρχίας της δεν αντιμετώπισε σοβαρή Αντίσταση είναι χαρακτηριστικό. Και, μάλιστα, όταν ήταν δοσμένη η αντιδικτατορική συνείδηση των πλατειών στρωμάτων που, όμως, ποτέ σε κατάφερε να οργανωθεί. Κι ακόμα, όταν η ίδια η δικτατορία δεν βρήκε

μέσα της δυνάμεις να αυτοσυντηρηθεί και κατέρρευσε παίζοντα στα παιχνίδια των συμφερόντων των ξένων.

Η θέση κι εκείνων των στρωμάτων που υποστήριξαν το προχώρημα της προόδου μέσα από την Ε.Κ. κι εκείνων που δεν τολμούσαν να προχωρήσουν σ' αυτή την αντίληψη κι εκείνων μέσα στις δομές της «Αριστεράς», εκφράστηκε ανάγλυφα στη μεταπολίτευση με το σύνθημα που έριξαν «Καραμανλής ή τανκς». Όπως εκφράστηκε και με τις «εθνικές ομοιότητες» και τις εθνικές λιτανείες στη μνήμη των θυμάτων της δικτατορίας. Η σημερινή δύναμη του ΠΑΣΟΚ δεν προέρχεται ύστερα από μαχητικούς κι ανένδοτους. Και σε αυτό ακριβώς το σημείο διαφοροποιείται από το 1964. Προέρχεται από τις κοινωνικές κατηγορίες που κινούνται για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους χωρίς αυτή η κίνησή τους να προκαλεί επικίνδυνες καταστάσεις, που ενεργούν στα πλαίσια της νομιμότητας, χωρίς βίαιες συγκρούσεις. Προέρχεται σε υπολογίσιμο βαθμό από εκείνους που συντηρούν με άλλο τρόπο τη θέση ότι κανένας αυτόνομος πολιτικός σχηματισμός δεν είναι δυνατό να διαμορφωθεί από τους εργαζόμενους που δουλεύοντας με μακρόχρονη προοπτική να διεκδικήσει όχι την εξουσία αλλά τη διαμόρφωση δομών που να εξασφαλίζουν την αυτοδιαχείριση των εργαζομένων. Το ΠΑΣΟΚ στηρίζει τη δύναμή του στο ότι ακριβώς υπάρχει αυτή η αντίληψη που συνδέει, έστω και χωρίς άλλη πολιτική έκφραση, μεγάλες κοινωνικές ομάδες. Αυτό από τη μια. Από την άλλη, στηρίζει τη δύναμή του στις αστικές δυνάμεις που θέλουν την αλλαγή, την ανανέωση των θεσμών, το ξεσκούριασμά τους, το ανέβασμα της λειτουργικότητας και αποτελεσματικότητάς τους. Το ΠΑΣΟΚ στηρίζει τη δύναμή του στο ότι, σε ένα σημείο είδε κι έγινε εκφραστής της βεβαιότητας που καλλιεργήθηκε έντονα και με επιτυχία από παντού: ότι με τη συνεργασία όλων των «παραγωγικών» δυνάμεων μπορεί να προχωρήσουμε στην πρόοδο. Ότι αυτή η πρόοδος γίνεται δια μέσου της ανάπτυξης, της αναπροσαρμογής στη συμπεριφορά, στον εκσυγχρονισμό της αστικής τάξης και τη συνεργασία της με ένα στρώμα τεχνοκρατών που μπορούν να πετύχουν τους στόχους που δεν είναι πια μόνο της αστικής τάξης. Και νομίζουμε, πως στις ελληνικές συνθήκες, αυτό είναι το πιο σπουδαίο, μακροπρόθεσμο, επίτευγμα της συμμαχίας κάτω από την ηγεσία της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ. Δεν θα προχωρήσουμε να ιδούμε αν αυτό θα πετύχει και σε ποιο βαθμό ή όχι. Σημασία έχει ότι η διαδικασία αυτή επιταχύνεται, προχωρεί με σοβαρές προοπτικές και οποιοδήποτε κι αν είναι το αποτέλεσμα θα έχει οδηγήσει σε μικρότερες ή μεγαλύτερες αλλαγές. Μπορεί η δικτατορία να είχε μια ηγεσία τέλεια ανίκανη και να απότυχε. Όμως, βοήθησε η ίδια στην επιτάχυνση της συσώρευσης του κεφαλαίου, στο ανέβασμα ένα σκαλοπάτι της αστικής τάξης. Κι αυτό έμεινε. Δεν εξαφανίστηκε με την αποτυχία της.

Η δύναμη του ΠΑΣΟΚ δεν προέρχεται μόνον από τις εσωτερικές συγκυρίες. Και οι γενικότερες και προπάντος οι σε ευρωπαϊκό επίπεδο εξελίξεις, αποτελούσαν κι αποτελούν πηγές άντλησης δύναμης για το ΠΑΣΟΚ και προεκλογικά και μετεκλογικά. Είναι γνωστό πια πως γίνεται μια πυρετώδης δουλειά μέσα στους συλλογικούς φορείς του διεθνούς καπιταλιστικού συστήματος προς πολλές, βέβαια, κατευθύνσεις από τις οποίες εδώ θα υπογραμμίσουμε μόνο εκείνες που άμεσα έχουν σχέση με το θέμα μας. Η πιο σημαντική είναι μέσα στο ΝΑΤΟ υπάρχει διαφορά απόψεων για τη στρατηγική που πρέπει να ακολουθηθεί ανάμεσα στις ΗΠΑ από τη μια και μερικές ευρωπαϊκές δυνάμεις από την άλλη. Οι τελευταίες προωθούν τη λεγόμενη «ευρωπαϊκή γραμμή» που τη βλέπουμε να φαίνεται στην αντίθεσή της προς τις ΗΠΑ σε θέματα που αφορούν τις σχέσεις και τάσεις μεταξύ Αν. - Δυτ. Ευρώπης, στις θέσεις της Ευρώπης όπου, μάλιστα, μόνο τάση συμφωνίας ή καλύτερα επεξεργασίας γραμμής κοινής φαίνεται και όχι αρθρωμένη σε βασικά σημεία. Οι διαδικασίες αυτές ήσαν ευνοϊκές για μια «αλλαγή». Οι ελληνικές κυβερνήσεις ήσαν κυριολεκτικά υποταγμένες στην αμερικάνικη πολιτική στα μεγάλα, τουλάχιστον θέματα. Αυτό τις εμπόδιζε αποφασιστικά ανοίγματα προς την Ευρώπη. Όπως τις εμπόδιζε και το γεγονός ότι οι διαδικασίες αυτές γίνονται κάτω από κυβερνήσεις «σοσιαλιστικές» ή σοσιαλδημοκρατικές. Αυτή, όμως, η Ευρώπη δεν μπορεί να περιμένει. Αυτό επέβαλε για την Ελλάδα δύο βασικές προσπάθειες α) εκσυγχρονισμός της ντόπιας εθνικής οικονομίας ώστε να βρίσκεται μέσα στα Ευρωπαϊκά πρότυπα, εκσυγχρονισμός που γίνεται με τη στήριξη της μικρομεσαίας επιχείρησης που θα εξαρτιέται από τους προμηθευτές ανώτερης τεχνολογίας και θα ελέγχεται από αυτούς με αρχιελεγκτή στο εσωτερικό το ίδιο το Κράτος και β) εκσυγχρονισμό του ίδιου του Κράτους με στόχο το στρώσιμο στη δουλειά και την απόκτηση της ευλιγισίας εκείνης που θα επέτρεπε τη γρήγορη εκτέλεση όλων εκείνων των εργασιών που θα επέτρεπαν τον έλεγχο της παραγωγικής διαδικασίας. Στην αναμόρφωση των σχέσεων Βορρά - Νότου είναι αναγκαία η αναδιάρθρωση του δεύτερου προπαντός που θα τον κάνει ικανό να αναλάβει τις ευθύνες του, να δεχτεί, δηλαδή, τα αποτελέσματα της νέας παγκόσμιας διαίρεσης της εργασίας και της αναδιανομής των πρώτων υλών. Η «σοσιαλιστική» Ευρώπη του Βορρά που έχει αναλάβει τη διαχείριση των νέων αυτών προοπτικών που πάνε για πραγματοποίηση θεωρεί σαν πιο αξιόπιστο «συνομιλητή» τα «σοσιαλιστικά κινήματα» του Νότου περισσότερο από τα συντηρητικά νεοφιλελεύθερα στοιχεία που έχουν λιγότερες δυνάμεις ανανέωσης μέσα τους. Γερμανοί, Σουηδοί, Ισπανοί, Ιταλοί, Γάλλοι, Πορτογάλοι, Κύπριοι κι άλλοι βοήθησαν ανοιχτά στην προβολή του ΠΑΣΟΚ για να επιβληθεί στον ελληνικό πολιτικό

χώρο σαν η μόνη δύναμη αλλαγής. Και σίγουρα και τώρα, σαν κυβέρνηση θα το βοηθήσουν. Εδώ, θα ήταν σκόπιμο να προσθέσουμε πως όλοι αυτοί –οπαδοί της «ευρωπαϊκής γραμμής» στο ΝΑΤΟ– θεωρούν το ΠΑΣΟΚ σαν κυβέρνηση σαν βελτίωση της θέσης τους στη Συμμαχία. Οι «διαφορές» του ΠΑΣΟΚ με το ΝΑΤΟ και την ΕΟΚ έχουν εξομαλυνθεί. Κι από ταχτική άποψη ακόμα, το ΠΑΣΟΚ –από την ίδια τη σύνθεση της ηγετικής του ομάδας– δεν μπορεί ούτε θέλει να τραβήξει το σκοινί.

Πέρα απ' όλα αυτά, πέρα από το αν ο κ. Παπανδρέου θα διώξει ή θα διαπραγματευθεί τις αμερικανικές και ΝΑΤΟικές βάσεις ή θα κάνει ή δεν θα κάνει δημοιψήφισμα για την ΕΟΚ, αν θα βρει λύση στο Κυπριακό ή θ' ανοίξει ολόκληρο το φάκελο του Κυπριακού ή τμήμα του, η νίκη του ΠΑΣΟΚ άλλαξε τις συνθήκες της πολιτικής ζωής. Η νίκη είναι έκφραση της αντίθεσης εναντίον μιας πολιτικής που είναι γνωστή ως πολιτική της λιτότητας. Και σε αυτό το τελευταίο είναι που πιστεύουμε ότι θα δοκιμαστεί και η ικανότητα της ηγεσίας του ΠΑΣΟΚ α) να λύσει προβλήματα και β) να προχωρήσει σε δομικές αλλαγές. Είναι αλήθεια πως βρίσκεται μια κατάσταση άσχημη ενώ, ταυτόχρονα, κληρονομεί μια κυβερνητική μηχανή και θεσμούς διάτρητους. Διοικητική μηχανή (υπηρεσίες τελωνειακές, φορολογικές, νομαρχίες, συνδικάτα κ.λπ.) εντελώς έξω από τις απαιτήσεις, έξω από τη γραμμή επίλυσης κάθε είδους προβλήματος. Απόδειξη η υποδοχή που έκαμε ή καλύτερα που δεν έκανε στους νέους υπουργούς στην πλειοψηφία της. Είναι, όμως, βέβαιο πως η αστική τάξη είτε με τους πολιτικούς της εκπροσώπους που βρίσκονται στην αντιπολίτευση είτε με τα συνδικαλιστικά όργανά της δεν θα δυσκολέψει τη δουλειά της νέας κυβέρνησης, ενώ με τους εκπροσώπους της που έχουν πλαισιώσει το ΠΑΣΟΚ θα την βοηθήσει να προχωρήσει στην αλλαγή. Αλλά και το ΚΚΕ και τα Συνδικάτα που ελέγχει θα βοηθήσουν προς την ίδια κατεύθυνση για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα έτσι που να μη βρεθούν αντιμέτωπα με τη λαϊκή θέληση. Η αλλαγή αυτή των συνθηκών της πολιτικής ζωής θα έχει τις προεκτάσεις της, λοιπόν, και στο επίπεδο της αναδιάρθρωσης των οργάνων και των θεσμών και στο επίπεδο των συνθηκών των κοινωνικών συγκρούσεων.

Δεν μπορούμε να προδικάσουμε το βάθος των αλλαγών στη διοίκηση και στους θεσμούς. Θα εξαρτηθεί όχι μόνο από τη θέληση της κυβέρνησης αλλά και από την ικανότητά της, όπως και από το βαθμό και την ποιότητα της αντίστασης των διαφόρων κυκλωμάτων που λειτουργούν σε όλες τις διοικητικές υπηρεσίες. Είναι γνωστό ότι τα κυκλώματα αυτά είναι και ισχυρά αλλά και διαθέτουν αφομοιωτικές ικανότητες και εμπειρίες. Μόνο «άδειασμα», τουλάχιστο, των δομών από τους διοικητικούς υπαλλήλους με τέτοια νοοτροπία και πρακτική

θα έκανε δυνατή την αλλαγή σε αυτόν τον τομέα. Αλλά αυτό θα ήταν επικίνδυνη ανατροπή κι αιτία ανησυχιών.

Μπορούμε, όμως, χωρίς κίνδυνο διάψευσης, να προσδιορίσουμε μερικά αποτελέσματα. Και πρώτα - πρώτα η αλλαγή των συνθηκών της πολιτικής ζωής δεν σημαίνει καλύτερευση της ποιότητάς της. Το πολιτικό θα λειτουργήσει έτσι που να συνεχιστεί η αποτελεσματική επέμβασή του στην παροχέτευση της λαϊκής δυσαρέσκειας σε ακίνδυνες ζώνες. Στο βαθμό που θα εξασφαλίζεται η όποια αλλαγή, θα εξασφαλίζεται και η συγκατάθεση πλατειών μαζών και προς το σύστημα και προς την κυβέρνηση. Ιδιαίτερα, θα επηρεάσει τις δυνάμεις που ξεκίνησαν από τα αριστερά. Θα δυναμώσει και τούτη την ανταπάτη. Και θα δώσει τη βάση για να δικαιολογήσουν πεισματικά τη δική τους αδυναμία να βρουν τις πολιτικές δομές και να επαξεργαστούν μια βάση ξεκινήματος για μια ανατροπή των συνθηκών, για μια ρήξη με το σύστημα σε όλες του τις εκφράσεις, ρήξη ικανή να δώσει λύσεις, και στις «κρίσεις εξουσίας» –όταν υπάρχουν– και στις οικονομικές κρίσεις αλλά και στις κρίσεις της ποιότητας της ζωής.

Νομίζουμε πως φτάσαμε στο πιο κρίσιμο θέμα. Γιατί ποιότητα ζωής σημαίνει ένα πλήθος σημαντικά πράγματα, γιατί η ποιότητα ζωής αποτελεί το στόχο όλων των ανθρώπων. Δεν θα προχωρήσουμε σε ανάλυση του θέματος. Μόνο σημειώνουμε πως η ποιότητα ζωής ξεκινάει από το πώς διαμορφώνεται μιας κάποιας ποιότητας ιδεολογία, μια συμπεριφορά, μια άλλη οπτική γωνιά που βλέπονται τα πράγματα της πολιτικής ηθικής, οικονομικής κ.λπ. ζωής, μια άλλη λειτουργία του πολιτιστικού στοιχείου από εκεί που υπάρχει ως εκεί που πρέπει και μπορεί να ανεβεί. Η ποιότητα, δηλαδή, της ζωής δεν προσδιορίζεται από το «νέφος», τα μηχανάκια, την βρώμα της πόλης, το πόσα σκουπίδια ρίχνονται στα καλαθάκια, τη ρύπανση της θάλασσας και της ατμόσφαιρας ή την ηχητική ρύπανση, την κυκλοφορία και την εικόνα της νυχτερινής ζωής σε μερικά σημαντικά μέρη όλων των πόλεων. Η ποιότητα της ζωής είναι ποιότητα ανθρώπινων σχέσεων, κυρίως, που χαρακτηρίζει όλες τις δραστηριότητες.

Το πλήρωμα του ΠΑΣΟΚ που έχει μπει στο καράβι της κυβέρνησης κι εκείνο που εκτελεί τις διοικητικές δουλειές στον οργανισμό του Κόμματος, πιστεύουμε –ας βγούμε, μακάρι, ψεύτες– ότι δεν έχουν τα στοιχεία, δεν διαθέτουν την «παιδεία», δεν έχουν μέσα τους ξεκινήσει και προχωρήσει διαδικασίες που να τους επιτρέπουν να έχουν διαμορφώσει αντιλήψεις ικανές να τους ρίξουν σε έναν αγώνα για την καλύτερευση της ποιότητας της ζωής.

Η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ είναι διαποτισμένη από εκείνο που μπορεί να ονομαστεί ιδεολογία της εξουσίας. Κι εδώ, όπως και στο θέμα της αλλαγής, δεν παίζουν ρόλο τα επίθετα. Η αστική, μικροαστική, σοσιαλιστική, λαϊκή εξουσία είναι η

εξουσία των λίγων πάνω στους πολλούς κι όταν ακόμα οι λίγοι έχουν πάρει τη συγκατάθεση των πολλών. Από αυτή την άποψη τόσο η ηγετική ομάδα όσο και τα στελέχη και τα μέλη του ΠΑΣΟΚ είναι διαποτισμένοι όλοι με την ιδεολογία της εξουσίας. Κι όταν ακόμα απειλούν να επιβάλλουν την αυτοδιαχείριση. Όντας κοινή η ιδεολογία αυτή σε όλο το πολιτικό φάσμα, που υλοποιείται πολιτικά από όλους, δεν πρέπει να περιμένουμε καμιά αλλαγή στην ποιότητα. Και το ΠΑΣΟΚ σαν κυβέρνηση θα συνεχίσει, πιο έντονα, μάλιστα, να σφυροκοπάει με όλα τα μέσα τα μυαλά μας με αυτή την ιδεολογία ώστε να μην διαταραχθεί η κυριαρχία της.

Από δω και πέρα οι προσπάθειες που έστω μπορεί να γίνονται δεν είναι δυνατό να έχουν ουσιαστικά αποτελεσματα στην αλλαγή της συμπεριφοράς. Σαν παράδειγμα: η αποστολή που έβαλε στον εαυτό του το ΠΑΣΟΚ να φέρει πιο κοντά τα Σώματα Ασφαλείας με το λαό, να τους συμφιλώσι δεν σημαίνει πως αλλάζει την ποιότητα των Σ.Α. Δεν σημαίνει πως τα Σ.Α. άλλαξαν ξαφνικά ή προχωρούν στην αλλαγή της αντίληψης πως «ο λαός είναι η εξουσία» —όπως το ήθελε προεκλογικά το ΠΑΣΟΚ— κι αυτά υπηρετές του. Η συγκράτηση των επεμβάσεών τους σε τούτα ή σε εκείνα τα όρια δεν σημαίνει αλλαγή της ποιότητας των σχέσεών τους με τους πολίτες. Σημαίνει διαφορετική τακτική χρησιμοποίησής τους. Σημαίνει άσκηση της εξουσίας με διαφορετικό τρόπο. Ούτε η αφαίρεση μερικών υπευθυνοτήτων και η μεταβίβασή τους σε κάποιο άλλο σώμα, που, ίσως, δημιουργηθεί, σημαίνει αλλαγή ποιότητας. Σίγουρα, σημαίνει αλλαγή τρόπου άσκησης της εξουσίας.

Σταθήκαμε σε αυτό το χαρακτηριστικό παράδειγμα των σχέσεων και της συμπεριφοράς δύο ομάδων ανθρώπων που είναι τα Σ.Α. και οι πολίτες και των πιθανών επιπτώσεων που μπορεί να έχει η αλλαγή. Αυτή μπορεί να είναι εξωτερική. Η βάση, η ουσία μένει: εξουσία - πολίτης παραμένουν ανάλλαχτα δυο ξεχωριστές κι ανταγωνιστικές πραγματικότητες. Βέβαια, η ποιότητα της ζωής δεν είναι μόνο αυτή η σχέση. Θα μπορούσαμε, όμως, να δούμε τη σχέση που είναι δυνατό να διαμορφωθεί και σε άλλους τομείς. Θα μπορούσε ο καθένας μας να επισημάνει τις ιδεολογικές βάσεις της «πολιτιστικής», π.χ. πολιτικής της αλλαγής και τις επιδιώξεις της. Όπως και τις ίδιες βάσεις των σχέσεων μεταξύ των εργαζόμενων και των επιχειρήσεων που είναι κι αυτές σημαντικές στον προσδιορισμό της ποιότητας της ζωής.

Συμπερασματικά, θα μπορούσε κανείς να πει ότι η ηγετική ομάδα του ΠΑΣΟΚ μπορεί να πραγματοποιήσει σημαντικές αλλαγές που θα κάμουν το σύστημα να λειτουργήσει καλύτερα. Εκείνους που πιστεύουν πως η καλύτερη λειτουργία του συστήματος είναι το μόνο που μπορεί να γίνει σήμερα κι ότι είναι κι αυτό ένα κέρδος, το ΠΑΣΟΚ θα τους ικανο-

ποιήσει, πιστεύουμε σε ένα μικρό ή μεγάλο βαθμό. Το ίδιο κι εκείνους που πιστεύουν ότι είναι υποχρεωτικός ο δρόμος αυτός για να δημιουργηθούν προϋποθέσεις που θα επιτρέψουν την εξαπόλυση διαδικασιών για βαθύτερες αλλαγές. Κι αυτοί είτε είναι οργανωτικά ή οργανικά δεμένοι με το ΠΑΣΟΚ είτε στέκονται στα πολιτικά κράσπεδά του ούτε την ιδεολογία του θα αμφισβητήσουν ούτε στην κριτική τους για τούτο ή για κείνο θα ξεπεράσουν τα όρια. Κι αναρωτιέται κανείς μήπως στο βάθος υπάρχει ο φόβος της συνολικής αλλαγής, της καθαρής ρήξης με τους παλιούς τρόπους σκέψης, συμπεριφοράς και πρακτικής, που βρίσκεται πίσω από τους «εφικτούς σήμερα δρόμους», από «τα αναγκαστικά περάσματα» από τούτο ή εκείνο τον πολιτικό σχηματισμό, που βρίσκεται πίσω από τη σταδιακή προώθηση και τελικά πίσω από την ψήφο στο ΠΑΣΟΚ. Μήπως, δηλαδή, δεν πρόκειται για αυταπάτη, αλλά για αντανάκλαση του ιδεολογικού επιπέδου όπου έχει φτάσει εκείνο που έχουμε συνηθίσει και ονομάζουμε «κίνημα»; Η ίδια ιδεολογία, η ίδια δομή σκέψης και η ίδια πρακτική —αυτή με αποχωρώσεις χωρίς αποφασιστική σημασία— είναι που κυριαρχεί όχι μόνο στο συνολικό ΠΑΣΟΚ, στους από τα έξω υποστηρικτές του, σε όσους απ' όπου κι αν ξεκίνησαν, και το υποστήριξαν, αλλά και στο πολιτικό φάσμα που προσδιορίζεται από τις ομάδες των αναρχικών που το υποστήριξαν, τους εξτρεμιστικούς πολιτικούς μηχανισμούς, τα παραδοσιακά ΚΚΕ, το ΠΑΣΟΚ το ίδιο και πιο «δεξιά» ακόμα.

Οι εκλογές απόδειξαν, τελικά, ότι το σύστημα κατορθώνει, πολύ εύκολα μάλιστα, να επιβάλλει την ιδεολογία του, να καθορίζει τους όρους του πολιτικού παιχνιδιού, να παρασέρνει σε αυτό τον πολίτη σε σημείο, που οι διάφορες απόπειρες για αυτή τη διαμόρφωση νέων δομών με βάση τα αυτόνομα κινήματα, για νέους όρους του πολιτικού παιχνιδιού, να είναι καταδικασμένες και να φαίνονται περισσότερο στολίδια του συνολικού παιχνιδιού —και μερικές φορές, μάλιστα, φολκλορικού χαρακτήρα— παρά πραγματική πολιτική πραχτική.

Το ΠΑΣΟΚ και προσωπικά ο αρχηγός του κ. Α. Παπανδρέου που είχε αρχίσει την πολιτική του σταδιοδρομία με συνθήματα εναντίον του κατεστημένου, έχουν τώρα αναρχηθεί στο επίπεδο των ευθυνών που αυτό το κατεστημένο τους έχει επιτρέψει. Η επόμενη κίνηση φαίνεται ότι θα είναι η αλλαγή αυτού του κατεστημένου που θα προσδιοριστεί και με τη δική του συμμετοχή. Αν αντέξει στον αδιάκοπο πόλεμο, που χαρακτηρίζει την ύπαρξή του, ανάμεσα στις διάφορες ομάδες που το συγκροτούν.

«Δεν είμ' εγώ, η γενιά η δική μου, που θα έπρεπε να μιλήσει σήμερα για τον Χρήστο Τσουτσουβή, για τη γενιά τη δική σας.

Η γενιά μου, λέει πως προσπαθεί, μα στην ουσία δεν θέλει να καταλάβει τη δική σας. Κι όταν προσπαθεί, έχει στο νου της πως θα σας επηρεάσει στις επιλογές σας. Να σας καθοδηγήσει.

Έχετε δίκιο που δεν μας δεχόσαστε. Που δεν θέλετε ν' ακούσετε ούτε και τα λίγα σωστά που κατορθώνουμε μερικές φορές ν' αρθρώσουμε.

Μην περιμένετε σήμερα, λοιπόν, δικαίωσή σας από μέρους μας. Εξ άλλου, είμαι βέβαιος, πως ούτε την περιμένετε ούτε τη ζητάτε.

Η περίπτωση, του Χρήστου Τσουτσουβή, δεν είναι για παροδοσιακά μνημόσυνα, όπου ηχούν παιάνες και σάλπιγγες, όπου οι ρήτορες ξετυλίζουν πινδαρικούς διθύραμβους. Όλοι ξέρουμε πως όλ' αυτά είναι για αριστοκράτες της πολιτικής. Ο Χρήστος ήταν ένας απλός μαχητής, όπως ήταν κι ένας απλός, σκεπτόμενος και όχι μόνο άνθρωπος.

Αυτό σημαίνει πως σήμερα — περισσότερο από άλλοτε — χρειάζεται να σκύψουμε με σοβαρότητα κι ευθύνη στον άνθρωπο, στο μαχητή και στις επιλογές του.

Η πρώτη παρατήρηση, ως προς αυτό το τελευταίο, είναι ότι ο Τσουτσουβής έκαμε την ίδια επιλογή που έκανε η γενιά μου στον καιρό της. Βέβαια, μέσα σε άλλες συνθήκες, με άλλους άμεσους, αλλά με τους ίδιους στρατηγικούς, μακρόχρονα, στόχους. Και με βάση την ίδια — σε μεγάλο βαθμό — ιδεολογία.

Αυτό το γεγονός πρέπει να το συγκρατήσουμε όλες οι ηλικίες. Πρέπει ν' αποτελέσει αντικείμενο σκέψης για εκείνα που συνέβησαν τότε. Για όσα συμβαίνουν και θα συμβούν σήμερα. Είναι σημαντικό για τους νέους να ξέρουν τι έγινε παλιότερα, πως και γιατί έγινε ανεξάρτητα, όμως, για το πως το βλέπουν αυτό οι παλιοί. Οι επιλογές, αν έχουν τούτο ή εκείνο το αποτέλεσμα, δεν ευθύνονται οι ίδιες, όποιες κι αν είναι.

Το αποτέλεσμα — πέρα από τ' άλλα στοιχεία — είναι συνάρτηση της συνέπειας και της δράσης που διαθέτουν αυτές οι κοινωνικές ομάδες και τα άτομα που τις προωθούν.

Μπορεί κανείς να συμφωνεί ή να μην συμφωνεί με τις ιδεολογικο-πολιτικές επιλογές και τη δράση για την πραγμάτωσή τους που έκαμε ο Χρ. Τσουτσουβής. Δικαίωμά του.

Όμως, κανείς δεν θα του αμφισβητήσει τη **σταθερότητα** και τη **συνέπεια** που έδειξε με όλες τις επιπτώσεις που είχαν αυτές στη συνολική ζωή του. Αυτό είναι ένα από τα ουσιαστικά στοιχεία που πρέπει να εκτιμηθεί στην αξία του.

Κι αξίζει περισσότερο, όταν οι επιλογές αυτές είχαν φέρει σε αντίθεση με φίλους, συντρόφους, συναγωνιστές του στο αντιδικτατορικό αγώνα. Όταν τον οδήγησαν να δρα σχεδόν στη μοναξιά. Σ' ένα κλίμα γενικής αδιαφορίας, ασυνέπειας, προσαρμογής. Ακόμα κι εχθρικό.

Όταν το μεγάλο μέρος της «επαναστατικής Αριστεράς» έτρεχε για να γίνει σύμβουλος υπουργείων και Υπηρεσιών. Όταν αγωνιζόταν να ενταχθεί στο πολιτικό παιχνίδι με τους όρους που ήθελε η κυρίαρχη ιδεολογία των ηγετικών ομάδων όχι μόνο της αστικής τάξης.

Δεν θα υμνήσουμε τον Τσουτσουβή — Άνθρωπο. Δεν χρειάζεται. Δεν θα ειπούμε ότι ήταν ωραίος σαν «**Άγγελος με δύο φτερούγες ανοιχτές**» τού ποιητή. Ότι έκρυβε μέσα του θησαυρούς από αισθήματα και συναισθήματα. Αυτά είναι κοινά εγκώμια που λέγονται, κυρίως, κατά σύμβαση. Είναι έννοιες, απλές λέξεις που λένε πολλά.

Η συνολική μνήμη, η συνολική εικόνα του που μπορούμε να έχουμε δεν πρέπει να προβάλεται σαν θέαμα, όποιου τύπου, τέχνης και τεχνικής. Δεν μας επιτρέπει να τον κάνουμε ήρωα. Ήρωες δεν υπάρχουν. Κατασκευάζονται. Όχι, όμως, κι από μας.

Η τιμή στον Τσουτσουβή δεν είναι θέμα αφίσσας, επιγραφής στους τοίχους. Δεν είναι σύνθημα.

Αν τον τιμάς υποχρεώνεσαι να σκύψεις στα προβλήματα του κινήματος σ' αυτή τη συγκεκριμένη περίοδο που ζεις και να δωθείς ανωτερόβουλα, σταθερά, με συνέπεια και μυαλό στην υλοποίηση, στον αγώνα υλοποίησης των επιλογών σου.

Μόνο έτσι τιμάμε τη μνήμη του.

Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΙΚΗ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Το θέμα αυτό αποτέλεσε τον άξονα τριών συζητήσεων στο Αγρίνιο, την Θεσσαλονίκη και το Πολυτεχνείο στα πλαίσια της καμπάνιας συμπαραστάσεως στον Κυριάκο Μαζοκόπο.

Το κείμενο αυτό είναι η βάση της εισήγησής μου σε μια συζήτηση στο Πολυτεχνείο (11/6/1991) με αυτό το θέμα. Προτιμήθηκε αυτό το κείμενο-βάση από την ίδια την εισήγηση γιατί και πιο σύντομο είναι αλλά και γιατί αποφεύγει μια σειρά αδυναμίες που είναι επόμενες σε μια επέμβαση χωρίς κείμενο. Η ουσία, η δομή και τα θετικά της ομιλίας παραμένουν.

Η συνθηματολογία, οι εξορκισμοί και οι φιλιππικοί εναντίον του Κράτους δεν έχουν νόημα όταν δεν βασίζονται σε μια ψύχραιμη έρευνα των δομών, του χαρακτήρα του και των λειτουργιών του.

Πρέπει να πούμε από την αρχή ότι το Κράτος δημιουργήθηκε μέσα στην κοινωνία. Είτε όπως ισχυρίζονται μερικοί, πρωτοεμφανίστηκε στην οικογένεια, πέρασε στην Κοινότητα και κατέληξε στην Πόλη-Κράτος· είτε δημιουργήθηκε με όποιον άλλο τρόπο, είναι ένας οργανισμός που εμφανίστηκε σ' έναν άλλον οργανισμό, στην Κοινωνία.

Ο Σαβέριο Λεβίνι, Ιταλός ποιητής, μας λέει μάλιστα, ότι είναι ένας κακοήθης όγκος που όσο πάει και μεγαλώνει με το μέγεθμα της ίδιας της Κοινωνίας και, τελικά, αφορμίζει δημιουργώντας μια πολύ άσχημη κατάσταση στον Κοινωνικό Οργανισμό.

Είτε λοιπόν, έτσι έγινε το Κράτος είτε αλλιώς, πήρε μια εξέλιξη. Δεν είναι, δηλαδή, αυτή τη στιγμή, το Κράτος που εκτελούσε μόνο τις εντολές των Δυνατών. Δεν είναι ο Δίας που το κατευθύνει για να μαγαλαρώσουν, μαζί με τη Βία, τον Προμηθέα και να τον καρφώσουν στον Καύκασο.

Σήμερα το Κράτος είναι ένας πολύπλοκος Οργανισμός που για να φτάσει εδώ πέρασε από διάφορα στάδια· που θα πρέπει να τα γνωρίσουμε για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε το σημερινό χαρακτήρα του. Και, φυσικά, να μπορέσουμε έτσι να δούμε τι θα κάνουμε απέναντι σ' αυτόν τον Οργανισμό.

Δεν θα σταθούμε στις μορφές που πήρε το Κράτος στην περίοδο της Δουλοπαροικίας, της Φεουδαρχίας, των Θεοκρατικών Αυτοκρατοριών, των Απόλυτων, των Ελέω Θεού Βασιλείων ή των Δικτατορικών και συγκεντρωτικών καθεστώτων. Θα σταθούμε και θα προσπαθήσουμε ν' αναπτύξουμε αυτό που είναι σήμερα το Κράτος.

Αυτό που συνηθίζουμε να λέμε, ότι δηλαδή το Κράτος δεν είναι τίποτ' άλλο από εκτελεστή των αποφάσεων των Δυνατών, δεν είναι σωστό. Ή καλύτερα, είναι μερικά σωστό. Στη συνείδησή μας έχει μείνει η εικόνα του Κράτους που έχουμε για τις λειτουργίες του στην εποχή του Προμηθέα. Από τότε ως τα σήμερα, υπάρχουν τόσο στη δομή του όσο και στις λειτουργίες του σημαντικές αλλα-

γές. Το Κράτος σήμερα δεν είναι εκτελεστικό όργανο μόνο. Και, μάλιστα, μιας Τάξης, όπως το φανταζόμαστε. Την εικόνα που έχουμε γι' αυτό, πρέπει να την βγάλουμε. Αυτή μας λέει ότι Κράτος είναι ο Αστυφύλακας, τα ΜΑΤ, τα ΜΕΑ, οι Ασφαλίτες, τα Βασανιστήρια στις αμέτρητες Μπουμπουλίνες ή όποιο όργανο καταπίεσης που εκτελεί εντολές άλλου. Αυτή, βέβαια, είναι η μια πλευρά του Κράτους. Είναι μια από τις πρωταρχικές μορφές και λειτουργίες του. Όμως, σήμερα δεν είναι πια το Κράτος του Δία. Δεν είναι η προσωπική φρουρά του πρίγκιπα, που επέβαλε στην περιοχή του τη θέλησή του. Ούτε η βασιλική φρουρά ή οι ένοπλοι όποιοι τάδε.

Το Κράτος έχει αναπτύξει, βέβαια, αυτή του την πλευρά. Όμως, ο χαρακτήρας του έχει αλλάξει ριζικά. Έχει αποκτήσει μια κάποια αυτονομία. Και έχει μπει κι αυτό στις κοινωνικές ομάδες που αποφασίζουν και ελέγχουν. Και δεν μπορούσε να γίνει αλλιώς. Ο οργανισμός που απορροφάει γύρω στα 2/5 του Εθνικού Προϊόντος για τη συντήρησή του και τις υπηρεσίες που προσφέρει, δεν είναι δυνατόν να μην παίρνει μέρος στη διανομή του Εθνικού Εισοδήματος.

Ύστερα, το Κράτος έχει γίνει παραγωγός. Έχει μπει μέσα στην Οικονομία. Δεν πρόκειται μόνο για τα συστήματα της Κρατικοποιημένης, κεντρικά σχεδιασμένης οικονομίας όπως, π.χ., ήταν η ΕΣΣΔ κτλ. Και τα πιο «φιλελεύθερα» συστήματα, που στηρίζονται στην ιδιωτική πρωτοβουλία, διαθέτουν δικές τους κρατικές μονάδες παραγωγής (βλ. Πεντάγωνο στις ΗΠΑ κτλ.) Αλλά, κυρίως, μέσα από τους οικονομικούς μηχανισμούς που ελέγχουν με τις Τράπεζες, το Χρηματιστήριο κλπ. Το Κράτος έχει αποφασιστικό ρόλο στην κατεύθυνση της οικονομικής, της πολιτιστικής και της γενικής κοινωνικής εξέλιξης.

Δεν είναι, δηλαδή, το Κράτος ένας ξένος οργανισμός έξω από την Κοινωνία, που λειτουργεί με τις εντολές κάποιου που βρίσκεται μέσα στην Κοινωνία. Το ίδιο παίρνει μέρος στις αποφάσεις για τη γενική κατεύθυνση της Οικονομίας. Μετέχει στην επιλογή των κλάδων που πρέπει ν' αναπτυχθούν.

Δηλαδή, το Κράτος, όπως κάθε βάρονος της οικονομίας, παίρνει μέρος στην παραγωγή αποφάσεων. Αποφάσεων που δεν έχουν μόνο σχέση με τον έλεγχο της οικονομίας στη φάση της μελέτης, της παραγωγικής διαδικασίας και της διανομής.

Με τη συμμετοχή του Κράτους παράγονται και οι αποφάσεις ελέγχου της κοινωνικής συμπεριφοράς. Ενώ ένα τμήμα του (Ένοπλες Δυνάμεις — Αστυνομία — Δικαιοσύνη — διάφοροι κρατικο-θρησκευτικοί, παιδευτικοί μηχανισμοί) αναλαβαίνουν την εφαρμογή τους.

Το Κράτος Τρομοκράτης

Το Κράτος, όπως αποδείχτηκε, δεν είναι μόνο η Ασφάλεια, τα ΜΕΑ, τα ΜΑΤ και οι «Ομάδες Αγανακτισμένων Πολιτών». Είναι ένας πάρα πολύ πολύπλοκος οργανισμός στην έκταση της επικρά-

τειας που εφαρμόζει την πολιτική εκείνη που έχει αποφασιστεί ώστε η ηγετική ομάδα της Κοινωνίας —σ' εθνική διάσταση— να επιτύχει την όσο γίνεται ευρύτερη λαϊκή συναίνεση στις αποφάσεις της.

Είναι βέβαιο πως οι αποφάσεις που παίρνονται από τις ηγετικές ομάδες δεν μπορεί να εξυπηρετούν τα συμφέροντα των πλατιών λαϊκών στρωμάτων. Εξυπηρετούν τα συμφέροντα —πρώτα και κύρια— αυτών που αποφασίζουν. Από τη διαδικασία για να παρθούν αυτές οι αποφάσεις έχουν φροντίσει, πολύ έξυπνα, ν' αποκλείσουν τις άλλες κοινωνικές κατηγορίες. Προωθώντας το σύστημα της Εξουσίας με Αντιπροσώπους θέλουν να μας πείσουν πως, ψηφίζοντας κάθε τόσα χρόνια, παίρνουμε μέρος στη λήψη των αποφάσεων «δι' αντιπροσώπων». Με το σύστημα αυτό «νομοθετούν» τις αποφάσεις τους και εφαρμόζοντας τους «νόμους» που οι ηγετικές ομάδες έχουν αποφασίσει, μας επιβάλλουν την άποψη ότι δρουν στηριγμένες στη νομιμότητα, που εμείς «δια των αντιπροσώπων και της πλειοψηφίας» επικυρώσαμε! Κάθε αντίδρασή μας είναι παράνομη! Με αυτό τον τρόπο μας παγιδεύουν και χαρακτηρίζουν παράνομες και τρομοκρατικές ακόμα και τις πιο «ειρηνικές» αντιδράσεις στην εφαρμογή νόμων που κατάφωρα βιάζουν τα πλαύτερα λαϊκά συμφέροντα. Έτσι, τρομοκράτες χαρακτηρίζονται όλοι όσοι δεν δέχονται τον, με την κρατική βία και τρομοκρατία (ηθική και υλική) βιασμό των δικαιωμάτων τους τόσο στο πολιτικό όσο και στο οικονομικό και γενικότερα πολιτιστικό επίπεδο.

Στηριγμένες σ' αυτή την πλαστή σκοπιμότητα αναπτύχθηκαν οι θεωρίες εκείνες που —πρακτικά— δεχόμαστε όλοι και που, φυσικά, μας έχουν επιβληθεί με χίλιους τρόπους σαν κάτι το αυτονόητα σωστό και αποδεκτό. Μια απ' αυτές είναι η σοσιαλδημοκρατική άποψη που αποφαινεται πως:

Ό,τι μπορεί το Κράτος να κάνει, δεν επιτρέπεται κανένας άλλος ν' απαντήσει μ' αυτόν τον τρόπο.

Μια δεύτερη άποψη, η μαρξιστικο-λενινιστική, αποφαινεται πως:

Το Κράτος και το Κόμμα είναι εκείνα που έχουν το δικαίωμα ν' ασκούν βία: οι άλλοι δεν νομιμοποιούνται ν' απαντούν με τον ίδιο τρόπο.

Βλέπουμε, λοιπόν, ότι η συμπεριφορά των ηγετικών ομάδων όλων των σύγχρονων συστημάτων —αστικών, σοσιαλιστικών, κτλ.— ιδιοκτησίας δεν διαφέρουν.

Πριν προχωρήσουμε, πρέπει να το ξαναπούμε: η κρατική βία και τρομοκρατία είναι πολύτροπη:

— η κατατρομοκράτηση του ατόμου· ο εξαναγκασμός του σε σιωπή ή η έκφραση της αντίθεσής του σ' αυτά που γίνονται σε βάρος του σ' επίπεδο μωρμούρας ή «πορείας-λιτανείας», πραγματοποιείται με την επιβολή και την «επίδειξη» των Νόμων·

— η άσκηση τρομοκρατικής ψυχολογικής βίας μπορεί να ασκηθεί οποιαδήποτε ώρα της ημέρας ή της νύχτας και οπουδήποτε, χωρίς καμιά αιτία. Δεν χρειάζεται καμιά αιτία για να επιπέσουν με πάταγο οι Ζητάδες με τις μηχανές τους σε όποια πλατεία, σε όποιο δρόμο —όχι, βέβαια, και στους τόπους που συχνάζει η Χάι Σόσιετι— και να πανικοβάλουν τον κοσμάκη: «Εδώ είμαστε εμείς!»·

— τρομοκρατική ενέργεια ασκείται όταν σε σταματούν στον δρόμο ή σε σηκώνουν από το τραπέζακι της καφετέριας, σου ζητούν την ταυτότητά σου και, ενώ την δείχνεις, σε παίρνουν στο Τμήμα για «εξακρίβωση ταυτότητας!»·

— με το Νόμο μπαίνουν οι διάφοροι Κρατικοί Μηχανισμοί στο σπίτι σου όποια ώρα, είσαι δεν είσαι εκεί και, μάλιστα με εισαγγελέα ή και χωρίς εισαγγελέα (εκπρόσωπο άλλου κλάδου άσκησης βίας εναντίον του πολίτη) για να κάνουν έρευνα ή γιατί έτσι τους γουστάρει·

— με τις «Επιχειρήσεις Αρετής» σαρώνουν ολόκληρες συνοικίες, τρομοκρατώντας τον κόσμο που δεν ξέρει τι συμβαίνει: έρευνες με τα πιστόλια στα χέρια, στήσιμο των πολιτών στον τοίχο· πέταμα στην κλούβα κάποιων ταλαιπωρων. Δεν πηγαίνουν βέβαια να πιάσουν τους εμπόρους ναρκωτικών. Πολλά περιστατικά που έχουν δει το φως της δημοσιότητας μαρτυρούν ότι το Κράτος με τις διάφορες υπηρεσίες του γίνεται έμπορος ναρκωτικών ή προμηθευτής των εμπόρων ή και φύλακας-άγγελός τους (δια μέσου της «Δικαιοσύνης» που φροντίζει να τους φυγαδεύει)·

— η επίδειξη δύναμης, οι έρευνες, οι συλλήψεις, οι παραβιάσεις του οικογενειακού ασύλου, οι βασανισμοί, η παραμονή στα κρατητήρια και στις φυλακές —που ούτε οι ίδιοι οι Νόμοι τους δεν κατορθώνουν να δικαιολογήσουν— η διαπόμπευση, είναι μερικά από τα μέσα για τη διαμόρφωση της «σιωπηλής πλειοψηφίας». Μας αναγκάζουν έτσι να μην αντιδρούμε σαν υπεύθυνοι πολίτες. Να μην διαμαρτυρόμαστε στο επίπεδο που έχουμε τη δύναμη και το δικαίωμα να το κάνουμε. Έτσι, διαμορφώνεται η πλειοψηφία του «κάθισε στ' αυγά σου», του «μακριά από μένα». Σε κάνουν να σκέφτεσαι: τι θα γίνεις όταν σε πιάσουν, οι εφημερίδες, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο, στα βρόμικα καλοπληρωμένα πρωτοσέλιδα, στις έκτακτες εκπομπές κτλ. Τι θα γίνει με τη δουλειά σου, το σπίτι σου, τους δικούς σου...

Η συντονισμένη κρατική καταστολή, δημιουργεί έτσι ένα πολιτικό κλίμα. Αυτό το κλίμα είναι επιθυμητό στην ελίτ που έχει το προνόμιο των αποφάσεων και του ελέγχου. Οι δομές, οι «φορείς», είναι οργανωμένα με τέτοιο τρόπο που ελαχιστοποιούν τις δυνατότητες κοινωνικών εκρήξεων. Πολιτικά κόμματα, συνδικάτα, διάφορα ιδρύματα και οργανισμοί λειτουργούν κατασταλτικά, «συναινετικά». Προωθούν διαδικασίες συναίνεσης, εθνικής ομοψυχίας,

πανεθνικής αντιμετώπισης κινδύνων και απειλών, ενώ καταγγέλλουν «μετά βδελυγμίας» κάθε ενέργεια που θα ξεπερνάει τα «συμφωνημένα», όπως αυτά εκφράζονται από τους Νόμους.

Αυτό το κλίμα υποστηρίζεται από μια σειρά παράγοντες που γι' αυτούς θα μιλήσουμε πιο κάτω.

Αν αυτό το κλίμα δεν ξεπεραστεί, η ηγεμονία εκείνων που καθορίζουν τις τύχες όλων μας θα εξακολουθεί αδιατάρακτη. Ένα πρώτο αποφασιστικό βήμα για την αλλαγή είναι η συνειδητοποίηση του ρόλου που παίζουν οι οικονομικές, πολιτικές, συνδικαλιστικές, πολιτιστικές δομές (κόμματα, συνδικάτα «των παραγωγικών» τάξεων, ινστιτούτα και ιδρύματα). Αυτό επιτρέπει να καθορίζουμε μόνοι μας τη στάση μας για όσα συμβαίνουν γύρω μας. Ο αυτοκαθορισμός μας σημαίνει την δική μας επιλογή για την θέση μας στο κοινωνικό σύνολο, για τις σχέσεις μας με το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον· τελικά για τη σχέση μας με το Κράτος, τα Ιδρύματά του, τις Δομές και τις λειτουργίες του. Αν το πετύχουμε, θα έχουμε καταφέρει να κάνουμε ένα αποφασιστικό βήμα για τη χειραφέτησή μας.

Οι ηγετικές κοινωνικές μειοψηφίες που αποφασίζουν ελέγχουν και διευθύνουν, λειτουργούν έτσι ώστε να περνούν μέσα από τους κρατικούς αλλά και άλλους οργανισμούς την ιδεολογία που κάθε φορά παράγουν.

Το σχολείο είναι ένας από τους οργανισμούς αυτούς. Η ηγετική ομάδα διαμορφώνει τα πλαίσια αλλά και τις πρώτες αδρές γραμμές της ιδεολογίας που θέλει να κυριαρχήσει στο κοινωνικό σώμα. Η επεξεργασία αυτής της ιδεολογίας και τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη διαμόρφωση της κοινωνικής συνείδησης σύμφωνα μ' αυτή, γίνεται από ποικιλώνυμους οργανισμούς και ιδρύματα. Επιστημονικά Ινστιτούτα, Επιστημονικές Εταιρείες, Ιδρύματα με ονόματα μεγάλων εθνικών ευεργετών, πολιτιστικά ιδρύματα, ειδικά εκπαιδευτήρια για την ελίτ πέρα από το Σχολείο, Εκκλησίες και άλλα Σωματεία, παίζουν το καθένα χωριστά και με τον τρόπο τους τον ρόλο της επεξεργασίας και ιδεολογίας στις λεπτομέρειές της και στην προσαρμογή της σε κάθε κλάδο ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η παραγωγή ιδεολογίας σε εθνικές ή διεθνικές διαστάσεις σκοπεύει πάντα τον ίδιο στόχο: τον πειθαναγκασμό, μέσα από την εικόνα που επεξεργάζεται, των πολιτών. Θύματα αυτής της ιδεολογίας είναι και εκείνοι ακόμα που δουλεύουν σε διάφορους τομείς της εκτελεστικής κρατικής εξουσίας. Διαποτισμένοι από την «επίσημη» ιδεολογία, οι αξιωματικοί, τα στελέχη των ενόπλων δυνάμεων και των Σωμάτων Ασφαλείας, οι Δικαστές και άλλοι παρακρατικοί οργανισμοί εξωτερικεύουν την δική τους καταπίεση με πράξεις και αποφάσεις τρομοκράτησης των πολιτών. Πειθαναγκασμού τους να συμμορφωθούν με του «Νόμους» (που και οι ίδιοι οι φύλακές τους

ερμηνεύουν πάντα για το συμφέρον της εξουσίας). Γιατί το θέμα της ιδεολογίας δεν είναι τίποτα άλλο από μια ακόμα προσπάθεια των ηγετικών ομάδων να διατηρήσουν το δικαίωμα της λήψης αποφάσεων και του ελέγχου της κοινωνίας, με τα προνόμια που τους δίνει αυτή η δυνατότητα.

Η ιδεολογική καταπίεση είναι έντονη στην κοινωνική δραστηριότητα που ονομάζουμε Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (Μ.Μ.Ε.). Τα έντυπα, οι Τηλεοράσεις, οι Ραδιοφωνικοί Σταθμοί βομβαρδίζουν τον πολίτη σε 24ωρη βάση με το κάθε είδους υλικό που τον κάνει να γίνεται παιχνίδι της εξουσίας, να του αλλοτριώνει τη συνείδηση, να του διαστρεβλώνει τα αισθήματα, να τον αποπροσανατολίζει, να τον κατευθύνει να σκέπτεται όπως η ιδεολογία θέλει. Σ' αυτήν την περιοχή συναντάμε τις πιο τραγικές φιγούρες της ανθρώπινης κατάπτωσης που οδηγεί ο καταναγκασμός και η κατατρομοκράτηση. Η επιλογή των ειδήσεων, η αξιολόγησή τους, η παρουσίασή τους με την εικόνα και το σχολιασμό τους είναι μελετημένα έτσι που να περνάει το «μήνυμα» που θέλει η εξουσία. Και οι δημοσιογράφοι θέλοντας και μη θέλοντας, συμφωνώντας ή όχι, παρουσιάζουν τα γεγονότα όπως επιθυμεί η εξουσία. Δεν χρειάζεται παρά να παρακολουθήσει κανείς την εξέλιξη μερικών δημοσιογράφων μ' ένα εξαίρετο παρελθόν: η αυτολογοκρισία είναι το λιγότερο που χαρακτηρίζει αυτή την εξέλιξη· ενώ είναι φανερή και η αλλαγή οπτικής γωνίας απ' όπου βλέπουν και σχολιάζουν τα γεγονότα. Δεν είναι οι πουλημένοι αυτοί. Είναι εκείνοι που έχουν υποχωρήσει μπροστά στην ιδεολογική πίεση· τα ιδανικά παραχώρησαν τη θέση τους στις ιδεολογίες· ταυτίστηκαν ή συμπλέουν μ' αυτές οι φορείς αυτοί της 4ης εξουσίας.

Θα μπορούσε κανείς να σημειώσει εδώ ότι η παραγωγή της ιδεολογίας έχει ανατεθεί σε πανίσχυρους πνευματικούς και επιστημονικούς οργανισμούς και ιδρύματα διεθνούς εμβέλειας: Κορποράισον Ραντ, Ίδρυμα Φουλμπράιτ, Κέντρα Μελετών σαν του Πανεπιστημίου του Τζόρτζ Τάουν, του Πανεπιστημίου Στάνφορντ, του Πανεπιστημίου της Ν. Υόρκης. Το ίδιο συμβαίνει και με τα Ινστιτούτα Στρατηγικών Μελετών του Λονδίνου, της Στοκχόλμης κ.λπ. (και τελευταία της Ελλάδας). Η παραγωγή ιδεολογίας δεν περιορίζεται στους αστικούς κύκλους. Απέναντι από τα Ιδρύματα και τα Κέντρα Ερευνών που έχουν αναπτύξει οι αστικές ηγετικές ομάδες σε διεθνή και εθνικό επίπεδο, βρίσκονται τα διάφορα Κέντρα παραγωγής ιδεολογίας των ηγετικών ομάδων που ευαγγελίζονται περισσότερο ή λιγότερο τον αυταρχικό σοσιαλισμό ή κομμουνισμό. Το Κέντρο Μαρξιστικών Μελετών και Ερευνών μαζί με άλλα ιδρύματα πανεπιστημιακού επιπέδου και ειδικών Σχολών είναι παραγωγοί ιδεολογίας.

Και στις δύο περιπτώσεις ο σκοπός είναι ο ίδιος: η κατάκτηση της διανόησης, των επιστημόνων που θα επανδρώσουν τις διάφορες εξουσίες. Οι δάσκαλοι γενικά, τα στελέχη της Πολιτικής Εξουσίας, εκείνα της Εκτελεστικής, της Δικαστικής και της 4ης Ε-

ξουσίας (των Μ.Μ.Ενημέρωσης) είναι οι στόχοι. Αυτά τα στρώματα μέσα από τους θεσμούς θα περάσουν την ιδεολογία. Στη βάση τους αυτές οι ιδεολογίες είναι μία: **η ιδεολογία της εξουσίας. Η ιδεολογία της απόφασης και του ελέγχου.** Αυτή η ιδεολογία καλλιεργείται και σε τούτη την αστική και σ' εκείνη την «κομμουνιστική — σοσιαλιστική». Και δεν μπορούσε να είναι αλλιώς όταν το σημείο εκκίνησης τους είναι η ιδιοκτησία. Όταν τα ιδεολογικά στηρίγματα των συστημάτων — είτε αστικού, είτε σοσιαλιστικού, είτε κρατικοσοσιαλιστικού λέγονται — είναι η ιδιοκτησία. Όλες αυτές οι ιδεολογίες απορρίπτουν την αναρχική, αναρχοκομμουνιστική ουτοπία της συλλογικής διεύθυνσης της παραγωγής, όπου το άτομο παίρνει άμεσα μέρος στα συλλογικά όργανα απόφασης και ελέγχου μεταθέτοντας έτσι τα κέντρα που ασκούν την πραγματική εξουσία διαλύοντάς τα μέσα στους θεσμούς της άμεσης συμμετοχής των ατόμων σ' αυτούς. Καταργώντας έτσι τις ηγετικές κοινωνικές ομάδες, απομακρύνοντας τους θεσμούς της «εκπροσώπησης» από τη διαμόρφωση των αποφάσεων και του ελέγχου, καταργώντας την μονιμότητα στις εκτελεστικές, διοικητικές περιοχές, αναπτύσσοντας τη συλλογική συμμετοχή σ' αυτές, ο πολίτης αποκτά οντότητα, αναπτύσσεται πολύπλευρα, ολοκληρώνοντας την ύπαρξή του και δημιουργεί έτσι μια νέα πολιτιστική βάση, μια νέα σχέση που δεν είναι ανταγωνιστική ούτε με τον συνάνθρωπο του, ούτε με τη φύση. Απελευθερωμένος από την ανταγωνιστικότητα («ο θάνατός σου η ζωή μου») από την «κατάκτηση της φύσης», από την πίεση που ασκούν πάνω του τα διάφορα κέντρα, μπορεί ν' αναπτυχθεί σε μια ολοκληρωμένη ύπαρξη και να χαρεί χωρίς άγχος τις ομορφιές της ζωής.

Η ιδεολογία των εξουσιών απορρίπτοντας αυτό το όραμα αναπτύσσει την ανταγωνιστικότητα ανάμεσα στους ανθρώπους και τη φύση, ανάμεσα στα πράγματα, ανάμεσα στις κοινωνικές ομάδες, στα έθνη και στους λαούς μέσα από τους μηχανισμούς καταστολής, πίεσης, επιβολής απόψεων με αποτέλεσμα να ζούμε στη ζούγκλα της καθημερινής ζωής, στο άγχος και στην καταστροφή της ανθρωπίνης φύσης.

Ο κοινωνικός οργανισμός — όπως και εκείνος της φύσης — αντιδρά ενστικτώδικα, αυθόρμητα. Δεν είναι κάποια οργάνωση που υποκινεί την αντίδραση αυτή. Αντίθετα, όπως έχουν δείξει τα πράγματα, οι πολιτικές και συνδικαλιστικές οργανώσεις είτε είναι κόκκινες είτε ροζ είτε γαλάζιες, φροντίζουν να παροχετεύουν σε ακίνδυνα κανάλια την αυθόρμητη αντίδραση και να την πνίγουν. Και όταν η αυθόρμητη αντίσταση γίνεται απειλητική για την «τάξη», για το κατεστημένο όποιου χρώματος και όποιος κοινωνικής σύνθεσης, τότε όλοι μαζί, σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο, «θωρακίζουν», όχι την ανύπαρκτη Δημοκρατία τους αλλά την εξουσία τους, την βία και καταπίεση, που τη θέλουν «δημοκρατική», με νέους νόμους, νέες συμφωνίες, νέου επιπέδου συνεργασίες και συντονισμούς.

Σε εθνικό επίπεδο, όλο το πολιτικό φάσμα αποφαίνεται ότι μόνο το Κράτος μπορεί να ασκεί νόμιμα τη βία, την καταπίεση και την τρομοκρατία. Γι' αυτό αποφασίζει την συνεργασία όλων των μερών του για την καταπολέμηση των «τρομοκρατικών» ομάδων και οργανώσεων· εκείνων, δηλαδή, που απαντούν με τα ίδια μέσα στην κρατική τρομοκρατία. Δεν είναι εδώ ο κατάλληλος χώρος και θα ήταν έξω από το θέμα μας, για να σχολιάσουμε τους πολιτικούς στόχους και τα μέσα που χρησιμοποιούν αυτές οι οργανώσεις και ομάδες. Το θέμα μας είναι η κρατική τρομοκρατία και σ' αυτή θα σταθούμε. Υπάρχει ένα πλήθος από «νόμους» που έχουν σαν σκοπό την κατατρομοκράτηση του πολίτη. Αλλά δεν «φτάνουν». Από το μακρινό «Ιδιώνυμο» του Βενιζέλου — του μεγάλου δημοκράτη που οργάνωσε σειρά πραξικοπήματα για να αναρριχηθεί και να κρατηθεί στην εξουσία — ως τον σημερινό τρομονόμο μπορούμε να μετρήσουμε πολλούς νόμους που λειτούργησαν κατά περίπτωση να πνίξουν κοινωνικά κινήματα, ανταγωνιστικές ιδεολογίες που απειλούν το κατεστημένο είτε στον εργατικό τομέα με τους αντεργατικούς νόμους, είτε σε άλλες εκδηλώσεις της κοινωνικής δραστηριότητας. Αλλά, στη σημερινή συγκυρία, η εξουσία παραβιάζει τους ίδιους της τους νόμους· τους υπερβαίνει για να «πιάσουν» αποτελεσματικά.

Η συνεργασία των θεσμικών παραγόντων για την άσκηση της θεσμικής τρομοκρατίας δεν περιορίζεται στις εθνικές της διαστάσεις. Προχωρεί σε διεθνές επίπεδο με έντονη την τάση να συμπεριλάβει όλες τις χώρες. Αν παρακολουθήσει κανείς όσα και μόνο αποκαλύπτονται για την Ομάδα Τρέβι θα διαπιστώσει πόση εργασία γίνεται για το συντονισμό των κρατικών εθνικών μηχανισμών Ασφαλείας (των ηγετικών εθνικών ομάδων). Συστήματα εκπαίδευσης στελεχών, πληροφόρησης, έρευνας, απαγωγών, δολοφονιών, εξαφανίσεων, κατατρομοκράτησης αναπτύσσονται. Ενώ οι συσκέψεις ειδικών εναντίον της τρομοκρατίας μεταδίδουν και κάνουν κοινό αίτημα τις εμπειρίες από τις δικές τους περιπτώσεις.

Όσο τα εθνικά σύνορα χάνουν τη σημασία τους· όσο οι τελωνειακές, πολιτικές, οικονομικές ενώσεις μορφοποιούνται σε καινούριους υπερεθνικούς θεσμούς· όσο την ηγεσία της υπεράσπισης των συμφερόντων των συστημάτων της ιδιοκτησίας αναλαμβάνουν διεθνείς οργανισμοί που αποτελούν τους πυρήνες των Περιφερειακών Κυβερνήσεων αρχικά, με τάση για Παγκόσμια Κυβέρνηση (Ομάδα Μπίλντεμπεργκ, ενέργειες των «7» ισχυρών Κρατών, λειτουργίες ΟΗΕ και Συμβουλίου Ασφαλείας κτλ.) τόσο, η επεξεργασία προγραμμάτων εξασφάλισης της κυριαρχίας του συστήματος δια μέσου των κατασταλτικών μηχανισμών (Ένοπλες Δυνάμεις, Σώματα Ασφαλείας, άλλες «παρακρατικές οργανώσεις» κτλ.) και των μηχανισμών «πληροφόρησης», πνευματικής καταπίεσης, παραπλάνησης, πλύσης εγκεφάλων (Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ειδικευμένες πνευματικές κτλ. ενέργειες, Εκπαίδευση κτλ.) θα διεθνοποιούνται. Και φυσικά θα ελέγχονται από τις Μεγάλες Δυνάμεις.

Η Κρατική τρομοκρατία —βγαίνει το συμπέρασμα— πως έχει την τάση της ενσωμάτωσής της σ' ένα παγκόσμιο σύστημα τρομοκρατίας. Ακριβώς όπως γίνεται και με τους άλλους τομείς δραστηριότητας εθνικού επιπέδου.

Αυτή η γενική τάση επιβάλλει επιτακτικά τη μελέτη των νέων κοινωνικών ανακατατάξεων, των νέων όρων όπου κινούνται οι δραστηριότητες του ατόμου, του πολίτη και των νέων κοινωνικών κατηγοριών που διαμορφώνονται.

Οι ηγετικές εθνικές κοινωνικές ομάδες, είναι βέβαιο πως απ' όσα λίγα δώσαμε παραπάνω, έχουν δουλέψει με προοπτική. Από τώρα έχουν βάλλει τις βάσεις για την αντιμετώπιση των κοινωνικών συγκρούσεων μέσα στους νέους όρους.

Οι βασικοί αυτοί όροι είναι:

- Η ανακατανομή δυνάμεων και επιρροών. Η αποτυχία του μαρξιστικού-λενινιστικού προτύπου σε όλους τους τομείς —οικονομικό, πολιτιστικό, πολιτικό, θέμα σχέσεων εθνοτήτων, οργάνωσης των ανθρωπίνων δραστηριοτήτων στη βάση της εργασίας των πολιτών, αποτυχίας της δημιουργίας νέου τύπου πολιτών και σχέσεων κτλ.— αφήνοντας μεγάλα κενά σε γεωπολιτικό επίπεδο προκάλεσε ισχυρά ρεύματα που έρχονται από διάφορες και κατευθύνονται σε διάφορες κατευθύνσεις.
- Η αποτυχία του καπιταλιστικού συστήματος να λύσει βασικά προβλήματα [φτώχεια — ανασφάλεια — ένταση των κοινωνικών αντιθέσεων και κατανομή τους και σε επίπεδο ζωνών (Βορράς, Νότος, αναπτυγμένες και υπανάπτυκτες περιοχές όχι μόνο σε πλανητικό αλλά και σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο κτλ.).]
- Η κατεύθυνση της καπιταλιστικής αναμφισβήτητης ανάπτυξης —όπως κι εκείνη του υπαρκτού σοσιαλισμού— ήταν η ένταση της αντιπαλότητας όχι μόνο μεταξύ των κοινωνικών ομάδων που διαμορφώνονταν στα διάφορα στάδια εξέλιξης αλλά και, κυρίως της αντιπαλότητας μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών και της Φύσης.
- Η διπλή αυτή αντιπαλότητα είναι ο δημιουργός των υπαρκτών προβλημάτων —διπλής κι αυτών φύσης: κοινωνικών σχέσεων και σχέσεων με τη Φύση.
- Η ανάπτυξη πολύπλοκων μηχανισμών καταπίεσης, αφομοίωσης του ατόμου και ένταξης του στο σύστημα: που αρχίζουν από τα σχολεία όλων των βαθμών, προχωρούν στους εξειδικευμένους μηχανισμούς ωμής βίας, καταπίεσης και κατατρομοκράτησης και καταλήγουν μέσα από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης κτλ. Όλοι αυτοί οι μηχανισμοί ασκούν και διδάσκουν ταυτόχρονα τη βία και επιδρούν αποφασιστικά στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των πολιτών. Ανάμεσα σ' αυτούς τους μηχανισμούς είναι Αστυνομικές Σχολές όπου γίνεται εκπαίδευση αστυνομικών απ'

όλα τα κράτη πάνω στα τελευταία επιτεύγματα της τεχνολογίας και της επιστήμης που βοηθούν στην καλύτερη και αποτελεσματικότερη καταπολέμηση των αντιδράσεων των πολιτών.

Απέναντι σ' αυτή την κατάσταση που θα μπορούσε κανείς να την εμπλουτίσει και με άλλα σημεία ώστε η εικόνα να γίνει πιο ολοκληρωμένη, έχει αποδειχτεί ότι τα μέσα που μεταχειρίζονται οι πολίτες για να αντιδράσουν δεν είναι καθόλου αποτελεσματικά.

Αρχίζοντας από τα επαναστατικά λεγόμενα Πολιτικά Κόμματα είτε του Κοινοβουλευτικού φάσματος είτε του τύπου των εξωκοινοβουλευτικών πολιτικών επαναστατικών οργανώσεων και προχωρώντας στις επαναστατικές οργανώσεις που ασκούν την πολιτική της Ένοπλης Προπαγάνδας, διαπιστώνουμε ότι η επίδρασή τους στη διαμόρφωση της πολιτικής των ηγετικών ομάδων που βρίσκονται μέσα στην πυραμίδα της εξουσίας, είναι μηδενική. Αυτό σημαίνει μια νέα σφαιρική, λεπτομερειακή και χωρίς προσχήματα και παρωπίδες ανάλυση όχι μόνο της κατάστασης που έχουν διαμορφώσει οι εθνικές και διεθνικές ηγετικές ομάδες και των μέσων που μεταχειρίζονται: σημαίνει πως πρέπει να επαναπροσδιοριστεί η κατάσταση του πολίτη των διαφόρων κοινωνικών κατηγοριών καθώς και, κυρίως, οι μορφές οργάνωσης και πάλης όπως και τα μέσα που μπορούν να υπάρχουν και να χρησιμοποιηθούν από τους πολίτες και τα διάφορα καταπιεζόμενα και περιθωριοποιημένα από τα κέντρα λήψης αποφάσεων και ελέγχου κοινωνικά στρώματα. Ποιοι θα τολμήσουν να τραβήξουν αυτό το δρόμο, δεν είναι ερώτημα. Η κοινωνική συνείδηση για τη ριζική αλλαγή πορείας, κατεύθυνσης της κοινωνίας διαμορφώνεται πιο αδρά λίγο λίγο ώσπου να γίνει και θα γίνει οπωσδήποτε, δύναμη συντριβής του κατεστημένου και ανάδειξης του νέου πολίτη.

Α Λ Λ Η Λ Ε Γ Γ Υ Η ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΙΣΤΗ Κ. ΜΑΖΟΚΟΠΟ

Ο ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΝΑ ΜΗΝ ΑΦΗΣΟΥΜΕ ΚΑΝΕΝΑ
ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ
ΟΜΗΡΟ ΣΤΑ ΧΕΡΙΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ, ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ
ΑΓΩΝΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΒΟΛΗ ΤΗΣ
ΠΑΓΚΟΣΜΙΑΣ "ΝΕΑΣ ΤΑΞΗΣ" ΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΑΣΤΩΝ

ΕΚΔΗΛΩΣΗ - ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ

διοργανώνει η "Πρωτοβουλία Αλληλων Θετώντας" στις 19/4/91 στο αμφ. ΦΑΣ

Ομιλητές:

Γ. Γαλανόπουλος: Τα διεθνή σχέδια της
κρατικής καταστολής ενάντια στους
κοινωνικούς αγώνες

Γ. Σερφός: Η κρατική καταστολή από την
μεταπλάτυνση μέχρι την "υπόθεση Μαζοκόπου"

Ας δούμε αυτά που γίνονται γύρω μας

ΟΙ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΕΣΟΓΕΙΟ ΚΑΙ ΟΛΟΓΥΡΑ

Αυτό το κομμάτι γράφτηκε πριν τις εκλογές. Ο πρώτος στόχος του ήταν και είναι να δώσει μερικές πληροφορίες που κυκλοφορούν. Επειδή δεν είναι δυνατή η διασταύρωση, προσπαθήσαμε εδώ να τις επαληθεύσουμε, όσο είναι δυνατόν, συνδέοντάς τις με τα γεγονότα ή και με άλλες πληροφορίες που δημοσιεύτηκαν είτε λειψές είτε και σχολιασμένες άστοχα. Τώρα που «απεγκλωβιστήκαμε» από την εκλογική μολυσμένη ατμόσφαιρα, που η εκλογική ρύπανση έχει χάσει βαθμούς και επιτρέπει στα μυαλά μας να λειτουργήσουν με όρους πιο κοντά στους φυσιολογικούς ας προσέξουμε όσα δίνονται κι όσα θίγονται εδώ: ας τα συμπληρώσουμε μ' εκείνα που πέφτουν στην αντίληψή μας, ας κάνουμε τους δικούς μας ο καθένας συσχετισμούς στα γεγονότα... Μόνο έτσι θα μπορέσουμε να δούμε καθαρά — όσο γίνεται — αυτά που συμβαίνουν, την ορθότητα ή όχι της στάσης που κρατήσαμε, και να διαμορφώσουμε τις νέες μας στάσεις.

Για όσα γίνονται μετά τις εκλογές και πριν απ' αυτές θα μιλήσουμε σε άλλο κομμάτι.

Υποεπιτροπή της Επιτροπής Ασφαλείας των ΗΠΑ, υπέβαλλε έκθεση που συνιστά την απομάκρυνση του κ. Α. Γ. Παπανδρέου από την πρωθυπουργία.

«Το Κογκρέσο δεν μας γουστάρει: Μυστική ενημέρωση θα κάνει την άλλη εβδομάδα στο Κογκρέσο το Στέιτ Ντηπάρτμεντ. Η ενημέρωση θα αφορά την κατάσταση στην Ελλάδα, όπως διαμορφώθηκε τώρα, μετά το σκάνδαλο Κοσκωτά... Στο μεταξύ, η Κυβέρνηση Μπους πάει πάλι να παραβιάσει την αναλογία 7:10 στη χορήγηση βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία...» (ΠΟΝΤΙΚΙ 9/3/89).

Η κρίση της ελληνικής κοινωνίας είναι αναμφισβήτητη. Όμως, δεν είναι μια κρίση που παρουσιάστηκε έτσι ξαφνικά. Είναι ενδημική και αποτέλεσμα της κρίσης του συστήματος που ζούμε, χρωματισμένη με τις ιδιομορφίες της ελληνικής κοινωνίας. Αν θέλουμε να ιδούμε τα πράγματα όπως είναι, θ' αναγνωρίσουμε ότι από αιώνες όλες οι ιστορικές κοινωνίες βρισκόταν σε διαρκή κρίση. Είναι, φαίνεται, το χαρακτηριστικό όλων των ιστορικών συστημάτων κοινωνικής οργάνωσης των βασισμένων στις ιεραρχημένες κοινωνικές δομές. Η κρίση στη χώρα μας υπήρχε από πάντα. [Αυτό το δείχνουν όλα τα γραφτά ντοκουμέντα (εφημερίδες, έντυπα, ιστορικά και μη βιβλία) από το 1821 και μέχρι σήμερα]. Δεν είναι κρίση που πρέπει να χρεώνουμε — όπως κάνουν οι δεξιοί, κεντροδεξιοί, κεντροαριστέροι, αριστεροί, ακροαριστεροί, δογματικοί, μεταρρυθμιστές, επαναστάτες κι «επαναστάτες» αναλυτές, σχολιαστές και στοχαστές — στον αυταρχισμό του κ. Α. Γ. Παπανδρέου ή στη δαιμονιακή ικανότητά του Γ. Κοσκωτά ή των ξένων και ντόπιων «Κέντρων Αποσταθεροποίησης». Αν θέλουμε να την κατανοήσουμε, με στόχο να προχωρήσουμε σε αποφάσεις και δράση για οριστική έξοδο από τις κρίσεις, πρέπει να την τοποθετήσουμε στην εποχή μας. Πρέπει ν' ακτινογραφήσουμε την εποχή μας, να βρούμε τα κύρια χαρακτηριστικά της και τις κυρίαρχες τάσεις της.

Η Εποχή του Νεοϊμπεριαλισμού

Πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι βρισκόμαστε στην εποχή του **Νεοϊμπεριαλισμού**. Που διαφέρει από τον καπιταλιστικό ιμπεριαλισμό. Ο τελευταίος είχε αναπτυχθεί την εποχή που το καπιταλιστικό σύστημα ήταν το κυρίαρχο στον Κόσμο. Πριν ακόμα εμφανιστεί σ' ένα κομμάτι του πλανήτη, στην ΕΣΣΔ, το σοβιετικό-σοσιαλιστικό σύστημα, και μετά: μέχρι το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, όταν το σοσιαλιστικό λεγόμενο σύστημα επεκτάθηκε σ' Ευρώπη και Ασία και εξελίχθηκε σ' ένα **δεύτερο ιμπεριαλιστικό σύστημα**. Αυτό εσήμαινε ανατροπή στις ισορροπίες και εμφάνιση νέων όρων στην ανάπτυξη, στη διεξαγωγή των κοινωνικών αγώνων, στη διαμόρφωση νέων κοινωνικών στρωμάτων και στην προσθήκη νέων χαρακτηριστικών στα «παραδοσιακά». Με άλλα λόγια, οι συγκρούσεις για την κυριαρχία του Κόσμου, οι κοινωνικές συγκρούσεις και οι κατευθύνσεις ανάπτυξης, πήραν άλλες διαστάσεις. Εκεί που είχαμε συγκρούσεις Μεγάλων Δυνάμεων του καπιταλιστικού Συστήματος για την αναδιανομή, κάθε φορά, του Κόσμου, τώρα έχουμε συσπείρωση αυτών των Δυνάμεων για την αντιμετώπιση της απειλής που συνιστούν οι Δυνάμεις του σοσιαλιστικού Συστήματος, αλλά και αλλαγή του χαρακτήρα των συγκρούσεων μεταξύ των Δυνάμεων του ίδιου Συστήματος. Η εξέλιξη και στα δυο συστήματα επέβαλλε την **ανάπτυξη Υπερδυνάμεων** σαν υπέρτατων εκπροσώπων τους. Οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ είναι η μια του ενός και η άλλη του άλλου συστήματος εκπρόσωπος: οι ηγέτες τους. Το γεγονός ότι και τα δυο συστήματα έχουν την ίδια δομή, ότι στηρίζονται στην ιεραρχημένη κοινωνική λειτουργία, τα κάνει να συγγενεύουν: και ενώ είναι ανταγωνιστικά, καλλιεργούν έντονες τάσεις πλησίασμάς τους. Η ανταγωνιστικότητά τους για κυριαρχία έ-

σπρωξε την ανάπτυξη σε μια καταστροφική στάση στις ανθρώπινες σχέσεις με τη φύση. Η κατεύθυνση της ανάπτυξης της Τεχνολογίας και της Επιστήμης πήραν καταστροφικούς προσανατολισμούς με συνέπεια τη δημιουργία κυριολεκτικά **υπαρξιακών προβλημάτων**. Που αντιμετωπίζουμε, αλλά πως!

Πού βρισκόμαστε σήμερα

Η ύπαρξη των Υπερδυνάμεων σημαίνει διαφοροποίηση των Κέντρων Αποφάσεων και ως προς τη σύνθεσή τους και ως προς τις λειτουργίες τους. Πριν, δηλαδή, την εποχή του Νεοϊμπεριαλισμού, τα Κέντρα Αποφάσεων ήσαν αυστηρά εθνικά και μονοταξικά. Οι ηγετικές ομάδες των εθνικών κρατών δρούσαν στα εθνικά πλαίσια, ανταγωνιστικά προς τις αντίπαλες εθνικές ομάδες και προς τις μη προνομιούχες εθνικές κοινωνικές τάξεις και κοινωνικά στρώματα. Ανάλογα με τις συγκυρίες, μπορούσαν να συνεργαστούν για λίγο, για συγκεκριμένους στόχους με άλλες «συμμαχικές» ομάδες. Ο καπιταλιστικός ιμπεριαλισμός ποτέ δεν ξεπέρασε αυτά τα όρια. Για την απομονωμένη ΕΣΣΔ δεν υπήρχε μέχρι το Β' Π. Πόλεμο τέτοιο πρόβλημα. Μοναδικό Κέντρο Απόφασης δούλεψε, στο εσωτερικό με το ΚΚΣΕ και προς τα έξω, με τη Γ' Διεθνή σαν φορέα των αποφάσεων της δικής της ηγετικής ομάδας — όσο της χρειαζόταν.

Με τη νεοϊμπεριαλιστική εποχή μπαίνουμε σε μια νέα περίοδο. Ο ανταγωνισμός για την ηγεσία στον κόσμο — που την επιδιώκουν τώρα δυο κοινωνικά συστήματα και όχι μόνο μερικές ισοδύναμες πάνω-κάτω ιμπεριαλιστικές Δυνάμεις — περνάει σ' ένα άλλο επίπεδο: Περνάει από τον ξέφρενο ανταγωνισμό για την πρωτιά στην **ανάπτυξη της Τεχνολογίας** που θα οδηγήσει σε ανάπτυξη νέου τύπου κυριαρχίας και ελέγχου τόσο εθνικά όσο και διεθνικά, στο πλαίσιο του κάθε συστήματος, όσο και σε νέους τύπους σύγκρουσης των δύο συστημάτων.

Η Τεχνολογική και Επιστημονική ανάπτυξη δημιουργεί νέα κοινωνικά στρώματα. Εμφανίζονται οι Οργανωτές, οι Προγραμματιστές, οι Τεχνοκράτες, που όσο προχωρούμε γίνονται όλο και πιο δυνατοί, γιατί αυτοί κρατούν στα χέρια τους την εκτέλεση των σχεδίων που παρουσιάζουν οι ηγετικές ομάδες της κάθε κοινωνίας: αλλά που παίρνουν κιόλας μέρος στον ίδιο το σχεδιασμό. Τη δύναμή τους αυτή θέλουν και την εκφράζουν με **συμμετοχή τους στα κέντρα αποφάσεων**. Αυτά σήμερα δεν αποτελούνται πια μόνο από τους «αστούς» επι-

χειρηματίες αλλά και από τεχνοκράτες — «επιχειρηματίες» ενώ οι τεχνοκρατικοί γραφειοκρατικοί μηχανισμοί παίζουν το ρόλο τους που είναι αρκετά ουσιαστικός. Στην ίδια περίοδο βρισκόμαστε μπροστά στο φαινόμενο της ανάπτυξης **υπερεθνικών κέντρων αποφάσεων** στον καπιταλιστικό κόσμο που αντιμετωπίζουν θέματα που ενδιαφέρουν το **σύνολο του συστήματος** — με τελικό στόχο την αντιμετώπιση των εσωτερικών προβλημάτων του από τη μια και το σχεδιασμό αντιμετώπισης του ανταγωνιστικού συστήματος από την άλλη. Σημειώνουμε την **Ομάδα Μπίντελμπεργκ**, την **Τριλατεράλ** κλπ. Πολλοί ισχυρίζονται ότι πρόκειται για άτυπη Υπερεκκέντρηση που καλύπτει όλο το καπιταλιστικό σύστημα.

Η ίδια η Τεχνολογία, εφαρμοσμένη στη βιομηχανία, στις επιχειρήσεις και στις άλλες παραγωγικές δραστηριότητες, επιδρά καταλυτικά στον εργαζόμενο· όχι μόνο στη θέση του στην παραγωγή, αλλά και στην διαμόρφωση ψυχοσύνθεσης, συνείδησης. Με όλες, βέβαια, τις συνέπειες στην ταξική πάλη. Σημασία έχει πως η ανάπτυξη της Τεχνολογίας, τ' αποτελέσματα στις εξελίξεις, στη διαμόρφωση νέων κανόνων ζωής και πάλης, αναφέρονται και στα δυο συστήματα. Η ανάπτυξη νέων δυνάμεων στο σοσιαλιστικό σύστημα — ιδιαίτερα της Κίνας — δίνουν νέα μορφή στην εικόνα· όπως και η ανάπτυξη νέων δυνάμεων στο καπιταλιστικό — ιδιαίτερα της Ιαπωνίας και της ΕΟΚ — αναπτύξεις που απειλούν την ηγεμονία των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ στο «χώρο της ευθύνης» της κάθε μιας. Αυτά έχουν σαν αποτέλεσμα νέες προσεγγίσεις και των υπαρκτών προβλημάτων αλλά και εκείνου της αντιπαλότητας των δυο συστημάτων. Τα υπαρκτά προβλήματα σφραγίζουν όλο και περισσότερο τους κοινωνικούς αγώνες στο εσωτερικό και των δυο ό-που παρουσιάζονται και άλλες μορφές τους εξαιτίας των συγκεντρωτικών μορφών εξουσίας που έχουν επιβληθεί. Ενώ τα προβλήματα της αντιπαλότητας αντιμετωπίζονται όλο και πιο πολύ σαν προβλήματα ύπαρξης των δυο συστημάτων και σαν προβλήματα αναδιάρθρωσης των ισορροπιών που θα τα εξασφαλίζουν από α) τον κίνδυνο μοιραίας σύγκρουσης β) από την βίαιη ανατροπή εξαιτίας εσωτερικών συγκρούσεων και γ) από την απώλεια της ηγεμονικής θέσης των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ.

Η Τεχνολογικό-Επιστημονική ανάπτυξη και οι κατευθύνσεις που τους έδωσαν τα συστήματα, τ' αποτελέσματα στον βιομηχανικό, παραγωγικό τομέα με τις επιπτώσεις τους στη διαμόρφωση νέας ψυχολογίας στους εργαζόμενους, μαζί με τις νέες τους σχέσεις με την ίδια παραγωγή· η αναδιάρθρωση που επιβλήθηκε σε κοινωνικές ομάδες και στις ομάδες απόφασης και ελέγχου· οι ταχύτερες αναπροσαρμογές σε όλους τους τομείς κοινωνικής δραστηριότητας· η βεβαιότητα πως το επίπεδο της καταστροφικής δύναμης που έχουν τα όλο και αναπτυσσόμενα οπλικά συστήματα, η επιτακτι-

κή ανάγκη για επαναστατικά μέτρα που θα είναι ικανά να προστατέψουν τον πλανήτη από την απειλή εξαφάνισής του εξαιτίας της μορφής που έδωσαν τα συστήματα στη σχέση Άνθρωπος-Φύση που διατάραξε τις φυσικές ισορροπίες, επέβαλλαν και στα δυο συστήματα και στις ηγετικές τους ομάδες ν' αναθεωρήσουν την «πολιτική» τους σε πολλούς τομείς. Με τον έλεγχο, βέβαια, τον δικό τους, προνόμιο που το θέλουν ανέπαφο.

Οι Υπερδυνάμεις αναγκάστηκαν να έρθουν πιο κοντά και να συντονίσουν τις προσπάθειές τους για να συντηρήσουν τα συστήματά τους, για ν' αποφύγουν την απειλή της απώλειας της κυριαρχίας τους και να προσπαθήσουν να βρουν κάποιες συμπερούσες λύσεις που θα επιτρέψουν να μην φτάσει η ώρα της καταστροφής του Πλανήτη.

Οι αναπροσαρμογές που επέβαλλαν οι εξελίξεις

Με κανένα τρόπο δεν ισχυριζόμαστε ότι η εικόνα της εποχής που δώσαμε πιο πάνω είναι ολοκληρωμένη. Ούτε όλες τις αλλαγές έχει επισημάνει, ούτε τα προβλήματά της όλα· ούτε το πλέγμα των διαδρομών, των υπόγειων συγκρούσεων και των αντιπαραθέσεων έχει αγγίξει· και πολύ περισσότερο τις άπειρες προσεγγίσεις που πραγματοποιούν σ' αυτά τα προβλήματα οι διάφορες κοινωνικές κατηγορίες. Είναι αδύνατο να γινόταν αλλιώς στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας. Μόνο επισημάνσεις μερικών γενικών χαρακτηριστικών έγιναν. Αυτό που τώρα πρέπει να τονιστεί είναι πως οι ίδιες οι εξελίξεις οδήγησαν στην ανάγκη ανακατατάξεων. Οι «στρατηγικές», σαν παράδειγμα, προσαρμόζονται κάθε τόσο. Ο φόβος που προκαλούν σε όλες τις ηγετικές ομάδες τ' αποτελέσματα μιας ενδεχόμενης γενικής πολεμικής σύγκρουσης ανάγκασε ν' αποφεύγονται οι μεγάλης έκτασης συγκρούσεις, να υιοθετηθούν οι «συγκρούσεις μικρής έντασης» — που κι αυτές φαίνεται ότι εγκαταλείπονται γιατί κι αυτών ακόμα ο έλεγχος είναι δύσκολος.

Οι κυρίαρχες τάσεις στις Υπερδυνάμεις και στις δυνάμεις των δυο συστημάτων είναι η προσέγγιση και η συνεργασία. Αυτές οι τάσεις ενισχύονται και από τη φύση των δυο συστημάτων, από τις κοινωνικές δομές τους. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν γίνει μερικά σημαντικά αλλά και χαρακτηριστικά βήματα: συνεργασία στον Τεχνολογικό τομέα· στην προσπάθεια μείωσης των συμβατικών όπλων· στο διάστημα· στη διάθεση για συμφωνίες για γεωπολιτικούς διακανονισμούς· στη μη επέμβαση σε περιοχές που ανήκουν σε σφαίρες επιρροής των άλλων· και τελευταία, αλλά και πολύ χαρακτηριστική, συμφωνία για την από κοινού καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Η γενική, μακρόχρονη τάση και στα δυο συστήματα, είναι η «συγχώνευση» τους, ύστερ' από ένα επίμονο πλησίασμα των λειτουργιών των δομών τους που εκφράζεται με τις «φιλελευθεροποιήσεις», την έξαρση της «ανησυχίας» για τ' ανθρώπινα δικαιώματα και την επέκταση και ανάπτυξη της Παγκόσμιας Αγοράς κλπ.

Η Γαλλία αναζωπύρωσε το **διεθνές ενδιαφέρον** για τον Λίβανο

Σε πολλά μέρη του Κόσμου η ΕΣΣΔ του Γκορμπατσώφ αποδεσμεύεται στρατιωτικά.

Ελληνοκύπριοι και Τουρκοκύπριοι στρατιώτες αποχώρησαν από ορισμένα φυλάκια. «Σημαντικό πρακτικό μέτρο για τη μείωση της έντασης» λένε οι ΗΠΑ

(ΕΠΙ 20/Β/89)

Οι επιδράσεις των εξελίξεων στο χώρο της Αν. Μεσογείου

Ύστερα απ' αυτές τις γενικόλογες, αλλά απαραίτητες επισημάνσεις μπορούμε να προχωρήσουμε σε πιο συγκεκριμένες, που παρουσιάζονται στην περιοχή μας:

— διαδικασίες ανατροπής των ισορροπιών στο Μεσανατολίτικο και Ανατολικό χώρο της Μεσογείου.

Απ' αυτές σημειώνουμε:

α) τις νέες θέσεις του Αραφάτ για το «ξεπέραςμα» των παλιών θεσεων της ΟΑΠ για τη στάση απέναντι στο Ισραήλ:

β) τη δήλωση της ΕΣΣΔ ότι μπορεί να γίνει μια διάσκεψη των άμεσα ενδιαφερομένων για το Παλαιστινιακό τώρα με τη συμμετοχή ΗΠΑ-ΕΣΣΔ-ΟΑΠ-Ισραήλ, στέλνοντας έτσι τη Διεθνή Διάσκεψη για αργότερα (12/5/89):

γ) την αλλαγή στάσης των ΗΠΑ απέναντι στον ΟΑΠ και τις κινήσεις των φιλοϊσραηλινών λόμπι:

δ) την πορεία των κυπρο-τουρκικών συνομιλιών. Ξεχωριστή σημασία πρέπει να δοθεί στην παρουσία όλων των Κυπριακών και Τουρκικών πολιτικών κομμάτων στην Πράγα (12/5/89). Εκεί συγκεντρώθηκαν με πρόσκληση της Τσεχοσλοβακικής κυβέρνησης για να «μελετήσουν» το Σύνταγμα που ισχύει για την ίδρυση κοινού ομοσπονδιακού κράτους, της Τσεχίας και Σλοβενίας.

Στις διαδικασίες ανατροπής των ισορροπιών καταγράφονται ακόμα:

α) το Νταβός και η αλλαγή των όρων για την ασφάλεια στον αέρα και τη θάλασσα β) η μείωση της «αιγιαλίτιδος ζώνης» από

την πλευρά μας, τη στιγμή που όλοι την επεκτείνουν·
γ) το φούντωμα των διεκδικήσεων της τουρκικής μειονότητας της Δυτικής Θράκης μαζί με το πρόβλημα των Πομάκων·
δ) η ισραηλινή εισβολή στην Κρήτη με την αγορά-μεγάλων εκτάσεων γης και η ταυτόχρονη, διακριτική αλλά επικίνδυνη, ανάπτυξη κάποιου κινήματος αυτονομίας του νησιού.

Μέσα σ' αυτές τις διαδικασίες για την πραγματοποίηση των σχεδίων των Υπερδυνάμεων και των διεθνών κέντρων αποφάσεων βρίσκονται οι βαθύτερες αιτίες της σημερινής, κρίσης **και στη χώρα μας**, με όλες τις ιδιομορφίες που την επηρεάζουν εδώ.

Κάπου 100 Τούρκοι, μέλη της τουρκικής μειονότητας της Βουλγαρίας (900.000) έχουν αρχίσει από τις 6 Μαρτίου απεργία σε διάφορες πόλεις για να επιτύχουν την απελευθέρωση 4 μαχητών της Δημοκρατικής Λίγκας για την υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων της τουρκικής μειονότητας. Οι 4 μαχητές είχαν εξοριστεί στην περιοχή Μιχαήλοβγκραντ γιατί είχαν διαμαρτυρηθεί εναντίον της αναγκαστικής βουλγαροποίησης των Τούρκων της Βουλγαρίας.

(Lib. 19/5/89)

— Οι επενδύσεις του ελλ. κεφαλαίου στο εξωτερικό ξεπερνούν τα 10 δις δολάρια (17ην Επ. 21/8/89)

ΒΕΛΙΓΡΑΔΙ, 30* Άλλοι 120 Βούλγαροι της μουσουλμανικής μειονότητας απελάθηκαν χτες προς την Τουρκία μέσω Γιουγκοσλαβίας. Υπενθυμίζεται ότι την περασμένη Παρασκευή 130 ομοεθνείς τους υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τη Βουλγαρία, αφήνοντας πίσω όλα τους τα υπάρχοντα, και να φτάσουν στην Κωνσταντινούπολη, όπου κατάγγελλαν τις προσπάθειες εκτουρκισμού τους εκ μέρους των βουλγαρικών αρχών.

Ποιες εξελίξεις δρομολογούνται για το Αιγαίο

Οι πληροφορίες δεν είναι διασταυρωμένες. Όμως, κυκλοφορούν σε πολλούς κύκλους. Αυτό, όμως, δεν είναι απόδειξη ότι δεν προέρχονται από την ίδια πηγή. Όμως, πολλά σημάδια, όπως εκείνα που αναφέραμε ενδεικτικά πιο πάνω, δείχνουν πως οι πληροφορίες δεν είναι έξω από την πραγματικότητα.

Εκείνο που τις κάνει, κατά κάποιο, τρόπο έγκυρες, είναι ότι μοιάζουν πάρα πολύ μ' ένα παλιότερο **σχέδιο Κίσσινγκερ**. Το καινούργιο στοιχείο είναι πως το **νέο σχέδιο** έχει γίνει για πραγματοποίηση μαζί με την ΕΣΣΔ. Η συμφωνία, λένε, μελετήθηκε παλιά στο Βλαδιβοστόκ και έχει για στόχο την εξασφάλιση του ηγετικού ρόλου των δυο Υπερδυνάμεων και την απόκρουση **από κοινού** των κινδύνων που απειλούν την ηγεμονία τους από την ισχυρή επιθεση της Ιαπωνίας, από τις διεκδικήσεις της ΕΟΚ και μελλοντικά από την απειλή της Κίνας από τη μια και ανεξέλεγκτων εξελίξεων στο εσωτερικό των συστημάτων από την άλλη. Με τη συμφωνία αυτή γίνεται μια νέα διανομή του Κόσμου, μια νέα Γιάλτα, που έχει σκοπό να λύσει, στο βαθμό που είναι δυνατό, και τις αντιθέσεις των δυο Υπερδυνάμεων και να βοηθήσει στη λύση εσωτερικών προβλημάτων που εμφανίζονται οξύτερα στους δυο Κόσμους, στο πλαίσιο, βέβαια, των νέων όρων του παιχνιδιού

που επιβάλλουν οι τεχνολογικές-επιστημονικές εξελίξεις, οι νέες περιβαλλοντολογικές συνθήκες που απορρέουν από τις μεθόδους και τις κατευθύνσεις της ανάπτυξης που έχουν δοθεί από το σύνολο των ηγετικών ομάδων στα δυο συστήματα και τις συνολικές συνέπειες αυτών των εξελίξεων στο κοινωνικό σώμα.

Το Σχέδιο Κίσσινγκερ,

συνοπτικά έβλεπε τη λύση των προβλημάτων της Μ. Ανατολής και της Ανατ. Μεσογείου στη δημιουργία των **Ηνωμένων Πολιτειών της Ανατολικής Μεσογείου**. Πρόκειται, θα πουν πολλοί, για εγκεφαλικά σχέδια. Που, όμως, προωθούνται σήμερα, βελτιωμένα και πιο συγκεκριμένα, όχι μόνο από τον Κίσσινγκερ αλλά και από παράγοντες και των δυο **Υπερδυνάμεων**. Η διατήρηση της ηγεμονικής θέσης της κάθε μιας στα μεταβαλλόμενα όρια των δυο Κόσμων, απαιτεί τη συνεργασία τους· κι αυτή μπορεί να γίνει μόνο με την απαραίτητη «διόρθωση» των ισορροπιών εδώ για τη μια κι εκεί για την άλλη κι αλλού και για τις δυο μαζί, για το κοινό τους όφελος.

ΗΠΑ και ΕΣΣΔ ενδιαφέρονται, η κάθε μια για ξεχωριστούς λόγους, για τον έλεγχο αυτής της περιοχής. Και δεν πρόκειται μελλοντικά για τον καθαρά στρατιωτικό έλεγχό της. Δεν είναι οι βάσεις ή οι μη βάσεις αυτές που ενδιαφέρουν, **από τώρα και πέρα ιδίως**, τις ΗΠΑ στο Αιγαίο, Τουρκία, Κύπρο και την ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν και στα σύνορα με την Κίνα. Ούτε οι βάσεις εξασφαλίζουν τον έλεγχο μιας περιοχής. Η αμερικανική βάση στην Κούβα δεν ήταν ούτε είναι ικανή να επιτρέψει στις ΗΠΑ να ελέγξουν τις εξελίξεις στη χώρα. Βέβαια, οι βάσεις παίζουν κάποιο ρόλο. Βοηθάνε ώστε να σταθεροποιείται ο έλεγχος ώστε να μη διαταραχθεί η ενσωμάτωση της οποίας μικρής χώρας στο σύστημα. «Οι Η.Π. της Αν. Μεσογείου», έχουν η είχαν σαν σκοπό τον καλύτερο έλεγχο της περιδχής μέσα από «αυτόνομες Πολιτείες» που θα είχαν εκχωρήσει τα δικαιώματά τους σε ζωτικούς τομείς — οικονομία, ασφάλεια, εξωτερική πολιτική — σε «κεντρικά όργανα» που μέσ' απ' αυτά θα εξασφαλιζόταν ο έλεγχος και η ενσωμάτωση.

Σήμερα, στην εποχή του **νεοϊμπεριαλισμού**, το «σχέδιο Κίσσινγκερ» έχει πιο πλατείς σκοπούς. Ξεκίνησε σαν μέσο εξασφάλισης των συμφερόντων των ΗΠΑ. Οι εξελίξεις, όμως, σε τούτο το μέρος και σε άλλα του Κόσμου οι εξελίξεις μέσα στα δυο συστήματα και στο εσωτερικό των δυο Υπερδυνάμεων, του δίνουν άλλη διάσταση: οι **ΗΠΑ Μεσογείου** έχουν τώρα σαν κύριο σκοπό την αποδυνάμωση των κοινωνικών κινήματων και σε τούτη την περιοχή, που εκφράζονται τώρα είτε με θρησκευτικό χαρακτήρα (Ιράν) είτε μ' εθνικιστικό (Κούρδοι-Αρμένιοι-Καυκάσιοι-Αλβανοί-διάφορες μειονότητες (Πομάκοι)-Σλοβαίνοι κλπ) είτε

με άλλους τρόπους. Είναι κινήματα που μπορούν ν' ανατρέψουν όχι μόνο τις «ισορροπίες» αλλά να συγκλονίσουν τα δυο συστήματα και να προκαλέσουν επαναστατικό, μακροπρόθεσμα, χαρακτήρα κρίσεις.

Οι πληροφορίες λένε ότι το βελτιωμένο σχέδιο απαιτεί την αυτονομία πλατειών περιοχών που θα προσθέτονται στον αρχικό πυρήνα των αυτονομημένων κομματιών της. Κανένα δεν είναι σίγουρος, ούτε οι αρχιτέκτονες που το «δουλεύουν», για το πως τελικά θ' αρχίσει και θα ολοκληρωθεί. Προσωρινά μιλούν για διακανονισμό άμεσο του προβλήματος Παλαιστίνη-Ισραήλ-Λίβανος κλπ. Για πρόωθηση της Ομοσπονδιοποίησης της Κύπρου που θα μπορούσε να «προικιστεί» σαν «πρώτο κέντρο» με αυτονομημένες περιοχές που θα περιλάμβαναν την Κρήτη, τη Ρόδο, τα κοντά στην Τουρκία ελληνικά νησιά και μεγάλο κομμάτι της Μ. Ασίας.

Την προέκταση αυτού του σχεδίου θα την δούμε — μας λένε — στην αυτονομία της περιοχής που περιλαμβάνει την Ανατ. και Δυτική Θράκη και μέρος της Ν. Βουλγαρίας, όπου ζουν γύρω στο 1 εκατ. Πομάκοι — που μ' αυτούς που ζουν στην ελληνική Θράκη αποτελούν και με τους Τούρκους, συνολικά, μια ισχυρή μουσουλμανική μειονότητα.

Για ν' αποφύγουν τους ιδιαίτερους κινδύνους που τους απειλούν από τα εθνικιστικά κινήματα στις περιοχές της Αρμενίας, του Αζερμπαϊτζάν και από το ισχυρό και με επαναστατικές-ανατρεπτικές τάσεις Κίνημα των Κούρδων, έχει σχεδιαστεί η αυτονομία περιοχών που περιλαμβάνονται στο Ιράκ, Ιράν, Τουρκία, ΕΣΣΔ. Έτσι, πιστεύουν σε εκτόνωση σωτήρια, σε συνδυασμό με τις άλλες παρόμοιες κινήσεις στο Αιγαίο, στη Μ. Ανατολή κλπ.

Πώς μεθοδεύεται η λύση της κρίσης στην Αν Μεσόγειο

Είναι πια φανερό πως απ' όλες τις πλευρές έχουν αρχίσει να πέφτουν τα «συνθήματα ζύμωσης» που θα επιτρέψουν να προετοιμάσουν τους λαούς να χάσουν και να χωνέψουν πιο εύκολα το «γλύκισμα» που τους προσφέρουν. Όλο και θ' ανεβαίνουν οι «απαιτήσεις» για αυτοδιάθεση, θα προβάλλονται τα κέρδη από αυτονομίες, τ' αγαθά της δημιουργίας χίλιων δυο «αυτόνομων περιοχών»: οι «Ομοσπονδίες ελεύθερων αυτόνομων περιοχών που συνεργάζονται μεταξύ τους με τη θέλησή τους» — ένα από τα πιο ωραία όνειρα και επιδίωξη σταθερή και αμετακίνητη της Αναρχίας — θα προβληθεί κι αυτό προκειμένου να επιτύχουν οι διάφορες «Ηνωμένες Πολιτείες» και Αυτόνομες Περιοχές και Ομοσπονδίες τους που μαγερεύουν. Έτσι, ο «πελάτης», οι λαοί, δηλαδή, που πρέπει να ντοπαριστούν, έχουν πολλά «γλυκά» να φάνε για να μείνουν ήρεμοι χωνεύοντάς τα.

Για το παρόν κυκλοφορούν στις διάφορες πολιτικές και άλλες πιάσεις, μερικά πολύ συμπληρωτικά και σύμφωνα με τις φιλειρηνικές διαθέσεις του κόσμου:

- αποστρατιωτικοποίηση των Αιγαίοπελαγίτικων νησιών
- αποστρατιωτικοποίηση των τουρκικών νησιών 'Ιμβρος-Τένεδος
- αποστρατιωτικοποίηση των τουρκικών ακτών της Μικράς Ασίας μέχρι εκεί που, όπως λένε, δεν φτάνει πιο πέρα.

Επίσης προβλέπονται, στο ίδιο «φιλειρηνικό» πλαίσιο στενή συνεργασία:

- ίδρυση κοινών ελληνοτουρκικών επιχειρήσεων (τουριστικών, πετρέλαια κλπ) εκμετάλλευσης της αιγαίοπελαγίτικης περιοχής.

Σ' αυτό περιλαμβάνεται και η ίδρυση της Τράπεζας του Αιγαίου, που μπλέκεται με τις «δραστηριότητες» του Κοσκωτά για την ανάπτυξη της περιοχής.

— Αλλά και το Νταβός βρίσκεται μέσα σ' αυτή την προσπάθεια αποδοχής πραγματοποίησης αυτού του Σχεδίου.

Κάτω από αυτό το φως, η κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις και τα σκαμπανεβάσματά τους, οι αποφάσεις — μονόπλευρες ή σιωπηλά αποδεκτές — για τα FIR, τους τομείς ασφαλείας και ελέγχου στον αέρα και στη θάλασσα, οι «επιστημονικές» έρευνες των Τούρκων στο Αιγαίο και οι αποφάσεις των Ελλήνων για τους «Πρίνους», κλπ, είναι αποτέλεσμα της σύγκρουσης των ηγετικών οικομικοπολιτικών ομάδων των ενδιαφερομένων, στο εσωτερικό των σχεδιασμένων εξελίξεων του για «αυτονόμηση» χώρου (που συνδέονται, σίγουρα, και με διεθνή συμφέροντα). Στην προσπάθεια ζύμωσης ανήκει και η έξαρση της δραστηριότητας για την αυτονόμηση της Κρήτης. Παράγοντες του νησιού δηλώνουν ότι το συμφέρον της Κρήτης ήταν και είναι να παραμείνει ανεξάρτητη κι ότι δεν κέρδισε τίποτα από την Ένωση με την Ελλάδα.

Η αποδοχή της «αυτονόμησης» της Κρήτης σε συνδυασμό με την αγορά μεγάλων εκτάσεων σ' αυτήν και σ' άλλα νησιά από τους Εβραίους που σημειώσαμε και η δραστηριότητά τους για να γίνει η Ρόδος μεγάλο, παγκόσμιο σιωνιστικό κέντρο, θα διευκόλυνε την πραγματοποίηση της προσπάθειας για αυτονόμηση της ευρύτερης περιοχής.

Μόνο έτσι μπορούμε να ιδούμε την αναγκαιότητα των νέων ισορροπιών. Ούτε οι ΗΠΑ, ούτε η ΕΣΣΔ ούτε η ΕΟΚ ούτε η Ιαπωνία ούτε η Κίνα μπορούν και θέλουν να εξαπολύσουν πολέμους που θα καταστρέφουν και τις ίδιες. Αν απόφευγαν την καταστροφή του πλανήτη με «ορθολογιστική» χρησιμοποίηση των μέσων καταστροφής που διαθέτουν (ο ορθολογισμός είναι το μεδούλι της σκέψης και της πρακτικής τους) δεν θα απέφευγαν νέες καταλυτικές, αυτή τη φορά, ανατροπές σε θεσμούς, συστήματα εξουσίας και ηθικές. Και γι' αυτό εί-

χαν διαλέξει τους πολέμους μικρής έντασης. Γι' αυτό είναι ισορροπίες (χωρίς να χάνουν τον χαρακτήρα της υπεράσπισης της επιρροής μιας Υπερδύναμης σ' ένα γεωγραφικό χώρο, της δυνατότητας καλύτερης εκμετάλλευσης των οικονομικών κι άλλων δυνατοτήτων αυτού του χώρου, του ευκολότερου επηρεασμού των εξελίξεων και τέλος, της δυνατότητας επέμβασης) που λύνουν πιεστικά προβλήματα σταθερότητας των περιοχών προς όφελος των Υπερδυνάμεων — της μιας σ' αυτή, της άλλης στην άλλη και των ντόπιων συμφερόντων και τελικά προς όφελος και των δυο συστημάτων. Τις Υπερδυνάμεις, τις Μεγάλες Δυνάμεις, τα δυο Συστήματα, δεν συμφέρει η δημιουργία «αυτοκρατοριών», αλλά ο κατατεμαχισμός των περιοχών γιατί έτσι μπορούν να επιβληθούν ευκολότερα.

Οι κυρίαρχες τάσεις που επικρατούν στις σχέσεις των δυο συστημάτων είναι η εξομάλυνση των αντιθέσεων, με ειρηνικά μέσα και, μακροπρόθεσμα, η αρμονική, όσο είναι δυνατό, συνεργασία τους σε βασικής σημασίας τομείς — ακόμα και σε επίπεδο θεσμών — που θα οδηγούσαν στην αλληλοένταξη τους — πρόδρομο μιας νέας κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής αναδιάρθρωσης. Όλο αυτό βέβαια, σε ανταγωνιστική βάση — που, όμως, δεν αποκλείει τη συναγωνιστική στάση σε κάποιες θέματα. (Ξανατονίζεται αυτό το σημείο γιατί είναι πολύ σημαντικό). Οι τάσεις αυτές εκφράζονται πρακτικά σε συνεργασία των δυο συστημάτων στο τεχνολογικό επίπεδο, στην ανταλλαγή πληροφοριών, στη συνεργασία για την από κοινού αντιμετώπιση της «τρομοκρατίας», στη συνεργασία στο διάστημα, στην οικονομική βοήθεια στις αδύνατες χώρες του «αντίπαλου» (Πολωνία), στο «φιλελευθερισμό» που «καλπάζει» στο «σοσιαλιστικό σύστημα» κλπ.

Αυτές οι διαδικασίες γίνονται μέσα από βίαιες αντιθέσεις στο εσωτερικό των δυο συστημάτων, των δυο Υπερδυνάμεων και των ανταγωνισμών στο ένα και στο άλλο σύστημα χωρών. Από εδώ και οι πρώτες δυσκολίες που μπορούν να οδηγήσουν τροποποιήσεις ή και σε αποτυχία τ' αρχικά σχέδια. Οι άλλες οφείλονται στη στάση των λαών.

Αν αυτή η άποψη πλησιάζει την αληθινή ερμηνεία αυτών που διαδραματίζονται, τότε βρισκόμαστε μπροστά σε μια σημαντική αλλαγή στην επιδίωξη για κυριαρχία και έλεγχο από την πλευρά των στο Υπερδυνάμεων πρώτ' απ' όλα. Χωρίς η κυριαρχία και ο έλεγχος να πάψει ν' αφορά την αμυντική ή επιθετική «διάταξη» για την κατοχύρωση ή και την επέκταση της επιρροής των ανταγωνιστικών συστημάτων και δυνάμεων, βλέπουμε ν' αναπτύσσεται ένας άλλος χαρακτήρας: η υπεράσπιση από τον κίνδυνο νέων ανατρεπτικών κινήσεων που απειλούν και τα δυο συστήματα να γίνεται όλο και περισσότερο με κοινές προσπάθειες.

Οι πολιτικές επιπτώσεις των σχεδίων στην Ελλάδα

Τα σχέδια αυτά είναι, σε διάφορες εκδόσεις, γνωστά στους ηγετικούς πολιτικούς, οικονομικούς και στρατιωτικούς κύκλους. Και οι περισσότεροι, έχουν συνειδητοποιήσει το χαρακτήρα που επιδιώκουν να πάρουν οι νέες ισορροπίες. Που αυτό σημαίνει ότι γνωρίζουν ή μπορούν να ερμηνεύσουν σωστά, τη σημασία που έχουν τα Νταβός, οι αναδιάρθρωσεις των περιοχών ασφαλείας και ελέγχου του Αιγαίου, ο νέος χώρος ανάπτυξης των τουρκικών δυνάμεων (Μερσίνα), η πορεία των Ελληνοτουρκοκυπριακών συνομιλιών, η νέα αξιολόγηση των βάσεων των ΗΠΑ σ' Ελλάδα, Τουρκία και Κύπρο και οι συνομιλίες-συμφωνίες, μεταξύ των Υπερδυνάμεων και των Δυνάμεων και καθώς και τα πολιτικοκοινωνικά γεγονότα στην ευρύτερη περιοχή της Ευρώπης, της Μεσογείου και της Μ. Ανατολής.

Οι πολιτικές εξελίξεις τον τελευταίο χρόνο, ιδίως, στην Ελλάδα για να γίνουν κατανοητές πρέπει να προβάλονται σ' αυτό το σκηνικό που «δουλεύεται» για την περιοχή μας. Αυτό επιβάλλει να σταθούμε σε μερικές από τις αδιασταύρωτες πληροφορίες που κυκλοφορούν.

— Οι αμερικάνικες βάσεις στην Ελλάδα και στην Τουρκία — Κύπρο διαφοροποιούνται αρκετά ως προς το χαρακτήρα τους. Το κυρίαρχο στοιχείο τους είναι πια ο έλεγχος της περιοχής και λιγότερο ο επιθετικός χαρακτήρας τους εναντίον της ΕΣΣΔ και των χωρών που ελέγχει αυτή. Αυτό είναι εκείνο που αξιολογεί τη θέση τους στην «αμυντική» διάταξη των δυνάμεων των ΗΠΑ. Όπως και το βάρος τους στη δρομολόγηση εξελίξεων στον έλεγχο μέσα στις χώρες που υπάρχουν. Ο νέος προσανατολισμός στους στόχους τους μεγαλώνει την πίεση στις χώρες που έχουν φυτευτεί. Λειτουργούν περισσότερο σαν κέντρα συλλογής πληροφοριών εξοπλισμένες με τα τελειότερα ηλεκτρονικά μέσα «σύλληψης πληροφοριών» στον αέρα: σαν βάσεις-κέντρα «ειδικών δυνάμεων» κυρίως για την καταπολέμηση της «τρομοκρατίας» για την επέμβαση, συμφωνημένη με τους ντόπιους ή και όχι, για τη «διελεύκανση» υποθέσεων «τρομοκρατίας», διασυνδέσεων ή κατασκοπείας και άλλες τέτοιου είδους δραστηριότητες. Μέσ' από αυτές τις δραστηριότητες, ασκούν πιέσεις στις Κυβερνήσεις ώστε να τις εξαναγκάζουν να συντονίζονται απόλυτα με τα σχέδια των Υπερεθνικών Κέντρων Αποφάσεων. Για τη χώρα μας σημειώνουμε τις υποθέσεις «κατασκοπείας» με τον Σοβιετικό διπλό πράκτορα, την εισβολή «ειδικών» αμερικανικών Υπηρεσιών σε σπίτια όπου «ανακαλύφθηκαν» στοιχεία διεθνούς τρομοκρατίας, για να σταθούμε μόνο στα γνωστά.

Οι διαπραγματεύσεις για τις βάσεις των Η-

ΠΑ στην Ελλάδα έχουν διαφοροποιημένο, λοιπόν, χαρακτήρα απ' ό,τι σε προηγούμενες περιόδους. Και είναι πολύ πιθανό η εξέλιξη των συζητήσεων και οι θέσεις της ελληνικής κυβέρνησης («η σκληρή» αντίσταση στις απαιτήσεις των ΗΠΑ) να επηρεάζονται σοβαρά από τις αλλαγές στην προτεραιότητα που δίνει ο σημερινός χαρακτήρας της αποστολής των βάσεων. Οπωσδήποτε, είναι βέβαιο ότι η Κυβέρνηση και ο κ. Α. Παπανδρέου είναι σε γνώση των νέων προσανατολισμών στον ελλαδικό χώρο και της αλλαγής του κεντρικού άξονα της αποστολής των βάσεων. Η ανατροπή των ισορροπιών έχει εκτιμηθεί από την Κυβέρνηση και μερικούς οικονομικούς στρατιωτικούς κύκλους, σαν επιβλαβής για τα γενικά ελληνικά συμφέροντα. Είναι επίσης γνωστό, ότι ο κ. Α. Παπανδρέου δεν είναι εναντίον των επιρροών, αλλά αντίθετα είναι υπέρ της εξισορρόπησης των επιρροών στην χώρα. Οι ισορροπίες που επικρατούν στο χώρο του έδιναν την δυνατότητα να εφαρμόζει αυτή την πολιτική του αντίληψη, να ικανοποιεί στο βαθμό που μπορεί τις απαιτήσεις των Υπερδυνάμεων και των Μ. Δυνάμεων που εκφράζονται είτε με τα λόμπι είτε απευθείας με τις κυβερνήσεις τους. Αυτό επέτρεπε στις κυβερνήσεις του κ. Α. Γ. Παπανδρέου να θεωρούνται και ολίγον αντιαμερικάνικες και ολίγον φιλοευρωπαϊκές και ολίγον φιλοσοβιετικές και ακόμα φιλοαράβικες και φιλοισραηλινές.

Ψηφίζει σε πολλά θέματα στον ΟΗΕ αντιαμερικάνικα αλλά και φιλοσοβιετικά και προωθεί θέσεις σαν την απύραυλη Βαλκανική και την ειρήνη με την πρωτοβουλία των Έξι. Οι νέες ισορροπίες δεν έχουν πια περιθώρια για τέτοιες «πρωτοβουλίες». Οι απύραυλες ζώνες είναι αντικείμενο διαπραγματεύσεων άμεσων των ΗΠΑ — Ευρώπης — ΕΣΣΔ, με πρωτοβουλία της τελευταίας, με αντιθέσεις μέσα στο ΝΑΤΟ, και με τάσεις που περιλαμβάνουν και τα συμβατικά όπλα. Η Κυβέρνηση Α.Γ. Παπανδρέου με τις νέες εξελίξεις θα έχανε ένα από τα ατού της για προβολή του ηγέτη της και για δημιουργία εντυπώσεων στο εξωτερικό. Αυτό την αναγκάζει να μπαίνει εμπόδιο στα νέα σχέδια και θα της στοιχίσουν: Οι ΗΠΑ θα ψάψουν πια να την δέχονται και θα προχωρήσουν στην ανατροπή τους.

Ο κ. Α.Γ. Παπανδρέου έχει το πάθος της εξουσίας. Που τον κατακυριεύει όταν εκτιμάει — και όχι άδικα — πως είναι καλύτερος από παλιούς και νεώτερους διαχειριστές του συστήματος. Η αστική του κουλτούρα τον προώθησε μέχρι την άκρη του αστικού ριζοσπαστισμού. Και δυναμικός όπως είναι, θα ήθελε να μπει στα ρεύματα που κυριαρχούσαν στη τελευταία δεκαετία στην πολιτική ιδεολογία, στα σοσιαλιστικά. Δεν θεωρεί άδικα τον Πάλεμ σαν πρότυπο. Ειρηνιστής, επιδέξιος έμπορος όπλων, εκπρόσωπος της ανανέωσης του καπιταλιστικού συστήματος μέσα από «δημοκρατικές διαδικασίες», που ακουμπώντας σε ιδιότυπες

σοσιαλιστικές σχέσεις, κατορθώνει ν' απαλύει τις κοινωνικές αντιθέσεις, να διοχετεύει την κοινωνική σύγκρουση σε ακίνδυνες για το σύστημα κατευθύνσεις, να την εκτροχιάζει σε διεκδικητικούς αγώνες και να πείθει ότι οι εργαζόμενοι συμμετέχουν με τους επιχειρηματίες στις αποφάσεις· ενώ το Κράτος υψώνεται σε άγγελο — φύλακα της κοινωνικής ειρήνης και των δικαιωμάτων των εργαζομένων, ο Πάλεμ είναι σίγουρα μια ξεχωριστή προσωπικότητα.

Ο κ. Α.Γ. Παπανδρέου, όμως, δεν μπορεί να φτάσει το πρότυπο του. Η ελληνική κουλτούρα που είναι διαφορετική από του Πάλεμ. Όσο κι αν είναι Αμερικανοαναθρεμμένος παραμένει «Βαλκάνιος». Μοιάζει περισσότερο με τον Τίτο και γι' αυτό ταλαντεύεται ανάμεσα σε Πάλεμ-Τίτο στις ιδεολογικές του θέσεις. Ο Τίτο ήταν διαποτισμένος από την «κομμουνιστική» του αντίληψη, της άσκησης της εξουσίας. Ακόμα και την αυτοδιαχείριση ήθελε να την πραγματοποιήσει από τα πάνω, με διατάγματα μέσα σ' ένα πλέγμα ολοκληρωτικής πολιτικής διαχείρισης. Ο Α.Γ. Παπανδρέου είναι διαποτισμένος από την αντίληψη του ηγέτη ελληνικού τύπου. Είναι ο εξελιγμένος πολιτικός ηγέτης ολοκληρωτικής νοοτροπίας, που παίζει τα πάντα προκειμένου να σταθεί εκεί. Είναι γατζωμένος στην εξουσία που τη διαχειρίζεται μονοπωλιακά. Ο τύπος, όμως, αυτής της πολιτικής έχει στις σημερινές συνθήκες, μερικά όρια που ή τα ξεπερνάει ανατρέποντας έτσι τη δική του ιδιοσυστάσια και αλλάζοντας έτσι τη φυσιογνωμία και το πλαίσιο των κοινωνικών συγκρούσεων ή παραδίδεται και προσαρμόζεται στις απαιτήσεις των ισχυρότερων ύστερα από μάχες ή συμπλοκές οπισθοφυλάκων και τελικά μπαίνει στο περιθώριο.

Ο κ. Α.Γ. Παπανδρέου έχει κρίνει πως οι διαδικασίες και οι διαμορφωόμενες νέες ισορροπίες στην περιοχή δεν του επιτρέπουν να παίξει το ρόλο που θα ήθελε και κατά τη γνώμη του του άξιζε. Και είναι σίγουρο πως — πρώτος, ίσως, αυτός — έχει πληροφορηθεί ότι έχει επιλεγεί για την ανάληψη ηγετικού ρόλου, στις νέες συνθήκες, από τις Υπερδυνάμεις, ο κ. Βασιλείου, πρόεδρος της Κύπρου. (Και μόνο η ερώτηση που η Αλική Βουγιουκλάκη υπέβαλλε στη συνέντευξη που του πήρε για τον ΑΝΤΕΝΑ πριν λίγο καιρό, δείχνει ότι ο κ. Βασιλείου θα παίξει το ρόλο του στην πραγματοποίηση του Σχεδίου που θα είναι ταυτόχρονα και λύση της κυπριακής κρίσης και της πολιτικής κρίσης της Ελλάδας. Ο χρόνος θα δείξει).

Αλλά, ο κ. Α. Παπανδρέου, λένε οι αδιασταύρωτες πληροφορίες, έχει πιο χειροπιαστές αποδείξεις ότι έχει κοπεί αμετάκλητα από τις ΗΠΑ και τα Κέντρα Αποφάσεων. Την Άνοιξη του 1988 ειδοποιήθηκε από τον φίλο και Πρόεδρο των ΗΠΑ σήμερα Μπους, ότι το Συμβούλιο Ασφαλείας των ΗΠΑ αποφάσισε ότι πρέπει να εγκαταλείψει την πρωθυπουργία είτε βγει Πρόεδρος ο Μπους είτε ο Δουκάκης. Φυσικά,

ο Α.Γ. Παπανδρέου αντέδρασε. Οι πληροφορίες λένε ότι κατέφυγε στη Θάσσερ (ο κ. Καραμανλής είχε καταφύγει στον Ντε Γκωλ). Λένε, ότι της πρότεινε ν' αγοράσει το αγγλικό οπλικό σύστημα με αντάλλαγμα τη διάσπαση από τις βρετανικές υπηρεσίες της Ν.Δ. (Πόση σχέση έχει αυτό με το ανφέρ του κ. Κ. Μητσοτάκη στο Λονδίνο δεν ξέρουμε. Ούτε έχει επιβεβαιωθεί η πληροφορία ότι ο κ. Κ. Μητσοτάκης ειδοποιήθηκε έγκαιρα από «άνθρωπο εμπιστοσύνης» του κ. Α.Γ. Παπανδρέου για μεγαλύτερα και καλύτερα «ανφέρ» που του προετοίμαζαν, ειδοποίηση και υπηρεσία που πληρώθηκε βέβαια).

Αν προσέξουμε, από την ίδια εποχή, την Άνοιξη του 1988, έχει παρατηρηθεί μια στροφή των κυριότερων φιλοκυβερνητικών εφημερίδων (ΒΗΜΑ-ΕΘΝΟΣ-ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ κλη) εναντίον του ΠΑΣΟΚ και του Α.Γ. Παπανδρέου προσωπικά. Και ταυτόχρονα σχέδον, μια καμπάνια εναντίον του Γ. Κοσκωτά που ενώ άρχισε σαν επίθεση του δημοσιογραφικού κατεστημένου εναντίον της επιχειρηματικής του δραστηριότητας στην περιοχή του εντύπου, εξελισσόταν, βήμα-βήμα, σε επίθεση εναντίον των συνολικών δραστηριοτήτων του Γ. Κοσκωτά και της Τράπεζας Κρήτης. Επίθεση που συνδεόταν και με την αντικυβερνητική εκστρατεία. Στις τελευταίες, περίοπτη θέση πήρε η επίθεση εναντίον της προσωπικής ζωής του κ. Α.Γ. Παπανδρέου και των σχέσεών του με την κ. Δημ. Λιάνη. (Και μόνο η παράθεση των τίτλων, των γελοιογραφιών, των κειμένων και των σχολίων γύρω και πάνω σ' αυτή την υπόθεση, διάφορων εντύπων — «σοβαρού» και μη — θα έδειχνε ανάγλυφα το χαμηλότατο επίπεδο όχι μόνο των εντύπων αλλά ολόκληρου του μηχανισμού της 4ης εξουσίας και της χυδαρότητας που περιέχει ο δημοσιογραφικός λόγος).

Οι «συμπτώσεις» της επίθεσης των ΗΠΑ εναντίον του κ. Α.Γ. Παπανδρέου και της επίθεσης του «φιλοκυβερνητικού» Πασοκικού τύπου (για τον αντιπολιτευόμενο δεν μιλάμε) πάλι εναντίον του ως πολιτικού και ανθρώπου, ενισχύουν τις υποψίες ότι κατευθύνονταν άμεσα ή έμμεσα από τα ίδια κέντρα απόφασης που προωθούν την απομάκρυνσή του από τη διαχείριση της εξουσίας ή από πολλά κέντρα αποφάσεων που είτε συμφωνούσαν είτε συνέπιπταν οι στόχοι τους και εξυπηρετούσαν δικά τους συμφέροντα. Η επιφυλακτική, αν όχι εχθρική, στάση του κ. Μιτεράν και Κολ, αν αναγκάζει να υποθέσουμε πως το «Σύστημα» και όχι μόνο οι Αμερικάνοι ήθελαν την απομάκρυνσή του. Ίσως, ήταν η στάση της Ευρωπαϊκής Ηγεσίας, αποτέλεσμα εσωτερικών παζαρεμάτων των εθνικών ή και υπερεθνικών (Ομάδα Μπίλντεμπεργκ, «Trilateral κλη) κέντρων αποφάσεων του συστήματος.

Η αντίσταση του κ. Α.Γ. Παπανδρέου υπήρξε και είναι ακόμα δυνατή. Αυτό ανάγκασε τους Αμερικάνους — που διαχειρίζονται την υπόθεση «Ελλάδα» σαν εκπρόσω-

ποι του συστήματος — να ρίξουν στην «πάλη» και άλλα ατού:

α) την υπόθεση Κοσκωτά. Η μεθοδικότητα που δούλεψε ο Κοσκωτάς αρκετά χρόνια πριν αναλάβει τη διαχείριση της εξουσίας το ΠΑΣΟΚ στον τραπεζικό τομέα δεν δικαιολογεί τις ενέργειές του το τελευταίο διάστημα πριν την «κατάρρευσή» του. Πέρα από την κατάκτηση της Τράπεζας Κρήτης, η διείσδυσή του σε ζωτικούς μαζικούς τομείς, όπως το **έντυπο**, τα **Μ.Μ. Ενημέρωσης**, το **Ποδόσφαιρο** και τ' Αθλητικά σωματεία γενικά, ο **πολιτικός χώρος**, με απόκτηση ισχυρών προσβάσεων — με ανταλλάγματα, αναμφισβήτητα σε κυβερνητικούς, αντιπολιτευόμενους, «προσδευτικούς» και όχι κύκλους, δείχνει ότι ο Κοσκωτάς ενεργούσε με βάση καλοδουλεμένο σχέδιο για την απόκτηση δύναμης που θα του επέτρεπαν να παίξει αποφασιστικό ρόλο στις συνολικές εξελίξεις μακρόχρονα. Για ποιού λογαριασμό ενεργούσε δεν έχει σημασία. Όλοι οι επιχειρηματίες δουλεύουν: 1) για λογαριασμό τους 2) για κάποιους και με κάποιους δυνατότερους (είτε οικονομικά είτε πολιτικά είτε όργανα κάποιας Δύναμης (Κυβέρνησης-Παρακυβέρνησης είν' αυτοί) 3) γενικά για το σύστημα. Δεν είναι ανάγκη ο Κοσκωτάς να ήταν εξαρχής (που ήταν) ο συνειδητός πράκτορας της CIA ή κάποιου τέτοιου Κέντρου Επιχειρήσεων που ήρθε να παίξει εδώ αυτό το ρόλο. Αν ήταν έτσι, τότε ποτέ δεν θα αφηνόταν να φερθεί έτσι επιπόλαια θα λέγαμε και θα τραβούσε τον σκοινί της αποκάλυψης του βίου και της πολιτικής του ιδιαίτερα. Θα τον συγκρατούσαν. Το πιθανότερο είναι ή ο Κοσκωτάς να πούλησε τις υπηρεσίες του στις δυνάμεις εκείνες που ήθελαν να επέμβουν πειστικά στις εξελίξεις σε τούτο το χώρο ή τα διάφορα κέντρα που συνεργαζόταν και τον υποστήριξαν νικήθηκαν στον ανταγωνισμό τους και δεν μπορούσαν πια να τον «καθοδηγήσουν». Είτ' έτσι είτ' αλλιώς είτε από άλλες αιτίες, ο Κοσκωτάς διέλυσε την δύναμή του και πέρασε στην υπηρεσία εκείνων που του χρησιμοποιούν τη συγκεκριμένη στιγμή.

αποκλειστικά και μόνο στο πολιτικό παιχνίδι που επικεντρώνεται τώρα στην απομάκρυνση του κ. Α.Γ. Παπανδρέου από τη διαχείριση της εξουσίας για τους λόγους που είπαμε πιο πάνω.

Αυτές είναι οι διαστάσεις του «σκανδάλου» Κοσκωτά που έχουν σημασία. Αν τα «έπιασαν» ο Κουτσόγιωργας, ο Μπακογιάννης, και όλοι κατηγορούνται εί-

ναι φυσιολογική λειτουργία του συστήματος και του καθεστώτος.

β) τον έντυπο λόγο που ελέγχουν ή κατόρθωσαν να ελέγξουν, που «άνοιξε» την επίθεση εναντίον του κ. Α.Γ. Παπανδρέου (και δεν μιλάμε μόνο για τις αντιπολιτευόμενες) ταυτόχρονα, σχεδόν, με την επίθεση κατά Κοσκωτά. Οι περίτεχνες ενέργειες των ιδιοκτητών Εφημερίδων-Συγκροτημάτων (Λαμπράκη-Έθνος (ιδιαίτερα) — Ελευθεροτυπία — Ελεύθερος Τύπος και... Αυριανή κλπ) που όπως φαινόταν, ξεκινούσαν από τις ανησυχίες που τους προκαλούσε η διείσδυση Κοσκωτά στα χωράφια τους, εξελίχθηκαν σε επίθεση εναντίον της Κυβέρνησης και ειδικότερα εναντίον του κ. Α.Γ. Παπανδρέου που έφτασε τα όρια του **βρώμικου πολέμου** εναντίον της καθημερινής του προσωπικής ζωής. Που την ανακάλυψαν... ξαφνικά, και μόνο τη... δική του. (Ας μην ξεχνάμε ότι τη δική τους συνολική ζωή (επιχειρηματικές και άλλες «δραστηριότητες του κοινωνικού τους βίου») είχαν αποκαλύψει οι ίδιοι σε «σκληρούς» αγώνες, μεταξύ τους για τη διανομή των πελατών.

γ) την προσπάθεια διάσπασης της Κυβέρνησης και του ΠΑΣΟΚ. Είναι αναμφισβήτητο ότι αυτή είχε προχωρήσει σημαντικά. Διάφοροι του ΠΑΣΟΚ, κεντρογενείς κυρίως, κινήθηκαν προς αυτή την κατεύθυνση. Και όλοι βοήθησαν. Από τη Ν.Δ., τις Πασογενείς ομάδες και ομαδούλες ως την «Αριστερά» και το ΚΚΕ. Υποκινήθηκαν φιλοδοξίες, προσωπικές στάσεις, προελεύσεις. Προβλήθηκαν μελλοντικές καταστάσεις και πλэхήτηκε η **ιδεολογική-πολιτική στάση** που θα εμφάνιζε σαν «νόμιμη» την προσπάθεια διάσπασης: προδοσία του «σοσιαλιστικού» (!) α) Προγράμματος της «3ης Σεπτέμβρη» του ΠΑΣΟΚ από τον Α.Γ. Παπανδρέου· β) αυταρχική διεύθυνση και βιασμός των «δημοκρατικών διαδικασιών» από τον ίδιο· γ) που είχε αντανάκλαση στο ύψος της διαχείρισης της εξουσίας. Οι ερμηνείες των σκανδάλων, η εφεύρεση άλλων, η μεγένθυσή τους, η χρέωσή τους σε επώνυμους ήσαν έτσι γινόμενα ώστε να στερεωθεί η πολιτική βάση αλλά και η ηθική, για τον ξεχωρισμό των «ηγετικών» στελεχών του ΠΑΣΟΚ σε έντιμους και άτιμους. Οπότε ήταν πια εύκολο να ξεχωρίσουν τη θέση τους οι «έντιμοι» από τους «άτιμους» και να προχωρήσουν στην έξοδό τους από το ΠΑΣΟΚ, οι «έντιμοι» — που το είχαν υπηρετήσει, με το ύφος και ήθος που είχε επιβάλλει σ' αυτό «χαρισματικός»

ηγέτης του(ς) κοντά 7 χρόνια! Να ξεχωρίσουν τη θέση τους και να προχωρήσουν στην ένταξή τους σε άλλα σχήματα ή και όχι. Περιμένοντας...

δ) τα διεθνή μέσα επιβολής των απόψεων εκείνων που κάθε φορά ελέγχουν τα Κέντρα Αποφάσεων. Στην περίπτωση μας των ΗΠΑ — κατά πρώτο λόγο — με το **TIME** και τα Τηλεοπτικά μέσα «ενημέρωσης» (CNR κλ.), και ακόμα με τους **FINANCIAL TIME** κλπ.

Το κλίμα που γίνονται οι εκλογές

Αν παρακολουθήσουμε τις διακηρύξεις όλων των πολιτικών κομμάτων, «προγράμματα», φυλλάδια, συνθήματα, δεκάδικους, δηλώσεις, τότε θα ιδούμε πως το κλίμα των εκλογών δεν έχει καμιά σχέση με όσα συμβαίνουν γύρω μας. Ούτε με τις νέες ισορροπίες που αρχίζουν να διαμορφώνονται στην περιοχή μας ούτε με τις επιπτώσεις που αυτές προβλέπουν στη ζωή μας ούτε με τους νέους κανόνες των πολιτικών παιχνιδιών. Αυτό δεν συμβαίνει μόνο στο παραδοσιακό πολιτικό κοινοβουλευτικό φάσμα. Συμβαίνει και στον εξωκοινοβουλευτικό, σε όλο τον «αυτόνομο», τον «ρίζοσπαστικό», τον «επαναστατικό» χώρο.

Η αποφασιστική μάχη γίνεται στα οχυρά της εντιμότητας, του ύψους και του ήθους της εξουσίας, της ιδιωτικής ζωής των ηγετών, στις μετεκλογικές πολιτικές κομίνες. Καμιά **αλλαγή** στο σκηνικό όλων των εκλογών ως προς τους οικονομικούς, δομικούς στόχους, ως προς την ανάλυση του χαρακτήρα της κρίσης, τα βαθύτερα αίτια της ύπαρξης φαινομένων σαν τον Σ. Κοσκωτά, των «Κουτσονόμων», αλλά και των διεθνών σκανδάλων (πρωθυπουργός της Ιαπωνίας, προέδρου Γερμανίας των ΗΠΑ, Υπουργών και γαμπρών και γραμματέων στην ΕΣΣΔ, κλπ). Ενώ στο **κυριαρχικό θέμα της εξουσίας, της δομής της και της λειτουργίας της όλοι συμφωνούν** πως το μόνο που χρειάζεται είναι ένα «λίφτινγκ». Μια και το ΠΑΣΟΚ και ο κ. Α.Γ. Παπανδρέου δεν το πέτυχε, δεν πέτυχε τον εκσυγχρονισμό του συστήματος... στο πυρ το εξώτερο και όλα «θα πάνε» καλά: Η **«Αριστερά»** από το **ΠΑΣΟΚ** μέχρι και τη **17 Νοέμβρη** και τον Ε.Λ.Α., περνώντας από το «Συνασπισμό» των ΚΚΕ-ΕΑΡ και του «όσοι ξεκρέμαστοι προσέλθετε», τα άπειρα σοσιαλιστικο-ρίζοσπαστικο-οικολογικο-αυτονομο-αναρχικά σωματίδια, επιμένει στο ίδιο μοτίβο που επέβαλλαν τα ξένα και ντόπια κέντρα αποφάσεων.

Και δεν μπορούσε να γίνει αλλιώς. Το ΠΑΣΟΚ, το ΕΣΚ, η «Άμεση Δημοκρατία(!)», ο «Συνασπισμός» κλπ. Ξεκινούν από την ίδια θεωρητική βάση για τις αναλύσεις τους που, βέβαια, καταλήγουν στα ίδια πολιτικά συμπεράσματα και διαμορφώνουν την ίδια στρατηγική. Και αναπαράγουν τα ίδια «λάθη».

Το ΚΚΕ-ΕΑΡ επιμένει στη «στρατηγική» της

συγκέντρωσης των «Δυνάμεων της Προόδου και της Δημοκρατίας» που ανέδειξε «μαχητές» σαν τον Κατσώτα, τον Τσουκαλά (για να περιοριστούμε σ' αυτούς ενδεικτικά και να μην προχωρήσουμε σε πιο σύγχρονα «λουλουδία»). Και δεν μπορεί να κάνει αλλοιώς. Ο ίδιος ο ιδεολογικός-θεωρητικός του εξοπλισμός δεν μπορεί να του διαμορφώσει μια άλλη στρατηγική ή, αν θέλετε, μια άλλη «γενική τακτική». Ακολουθεί τη γενική, κυριαρχική τάση της Γ' Διεθνούς που εκφράστηκε αρχικά με την ειρηνική συνύπαρξη του Λένιν, κατόπιν με την απόφαση του 7ου Συνεδρίου της για τα «Λαϊκά Μέτωπα», με την ειρηνική συνύπαρξη του Χρουστσόφ και συνεχίζεται με τον Γκορμπατσόφ. Όλ' αυτά, μέσα από αντιθέσεις, «παρεξηγήσεις», αναφορές σε «ταχτικές» (πονηριές) και άλλα «επαναστατικά» μεγαλόστομα, είχαν τα υπέροχα, ηρωικά αποτελέσματα της Ισπανίας του 1936, του Λαϊκού Μετώπου της Γαλλίας, του δικού μας Συμφώνου Σοφούλη-Σκλάβαινα, με αποκορύφωμα το Γερμανο-Σοβιετικό Σύμφωνο, τη Συμμαχία της Δημοκρατίας της ΕΣΣΔ-Αγγλίας-ΗΠΑ, της Γιάλτας. Τα σημερινά αναφέρθηκαν πιο πάνω).

Άξιος ο «επαναστατικός» μισθός των «επαγγελματιών επαναστατών». Που πάσχισαν να γίνουν αποδεκτοί σαν «νόμιμοι» αντίπαλοι στο μοίρασμα της εξουσίας με όλα τα προνόμια που η κατάκτησή της παρέχει.

Αλλά και η «Ε.Ο. 17 ΝΟΕΜΒΡΗ» και ο Ε.Λ.Α. από την ίδια ιδεολογική-θεωρητική βάση ξεκινάνε. Δεν μπόρεσαν να ιδούν έτσι, τις μεγάλες διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στον καπιταλιστικό ιμπεριαλισμό και στον σημερινό νεοϊμπεριαλισμό, τις αλλαγές που πραγματοποιούνται, με την κατεύθυνση ανάπτυξης και τις εφαρμογές της Τεχνολογίας στην παραγωγή, στο κοινωνικό σώμα, τα νέα μέσα ελέγχου των ατομικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων του ατόμου, τις αναδιρθώσεις που επέφεραν αυτά στις διάφορες κοινωνικές κατηγορίες, στη σύνθεση των κέντρων απόφασης και γενικότερα στα κέντρα ελέγχου και εξουσίας. Ο χαρακτηρισμός, π.χ., της ελληνικής αστικής τάξης ως Λούμπεν είναι ένα δείγμα της θεωρητικής της καθυστέρησης. Οι Λούμπεν δεν μπορούν να έχουν επενδύσει 7 δισ. δολάρια στο εξωτερικό (εκτός των επενδύσεων των εφοπλιστών). Και δεν φτάνει ο χαρακτήρας που τους δίνουν για την κατάσταση εδώ, όπως, βέβαια, ο κυριλέ ρόλος της γερμανικής π.χ., αστικής τάξης για την «ευημερία» εκείνης της χώρας κλπ.

Έτσι ούτε η Επαναστατική Αριστερά μπορούσε να ιδεί τις αλλαγές στις κοινωνικές συγκρούσεις, τους στρατηγικούς τους στόχους. Σήμερα, όπως ποτέ άλλοτε, φαίνεται πιο καθαρά πως η κύρια κοινωνική αντίθεση βρίσκεται μεταξύ εκείνων των μικρών κοινωνικών ομάδων που έχουν τη δύναμη ν' αποφασίζουν — και δεν είναι μόνο η οικονομική δύναμη που διαθέτουν — να ελέγχουν, και της απέραντης

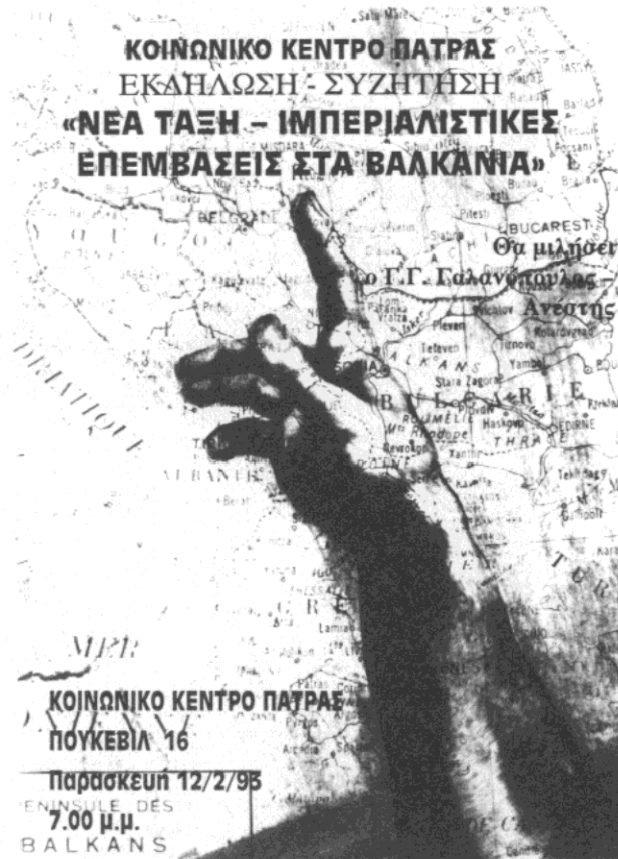
πλειοψηφίας που εκτελούν τις αποφάσεις των άλλων. Η λύση της αντίθεσης, όπως δείχνει — παλιότερη και πρόσφατη — δεν βρίσκεται στην κατάληψη της εξουσίας από μια άλλη κοινωνική κατηγορία, τάξη ή στρώμα, που οι εκπρόσωποί της θα συγκροτήσουν νέα κέντρα απόφασης και θα πραγματοποιήσουν αναδιανομή των προνομίων που δίνει ο έλεγχος της εξουσίας. Η λύση είναι η **συντριβή της εξουσίας**. Η συντριβή του θεσμού των εκπροσώπων. Η διαμόρφωση νέου κοινωνικού συστήματος χωρίς την ύπαρξη αρχής. Οι κοινωνικοί αγώνες αυτό το στρατηγικό στόχο πρέπει να έχουν σήμερα.

Μέχρι τώρα τίποτα δεν έχει γίνει προς αυτή την κατεύθυνση. Τα λευκά, τα άκυρα, οι σφραγίδες και τα συνθήματα στα ψηφοδέλτια έδειξαν την προσήλωση στο θεσμό των εκλογών και τις γενικές κατευθύνσεις που είναι όλων, επαναστατικών, «επαναστατών», «δεξιών» και «αριστερών».

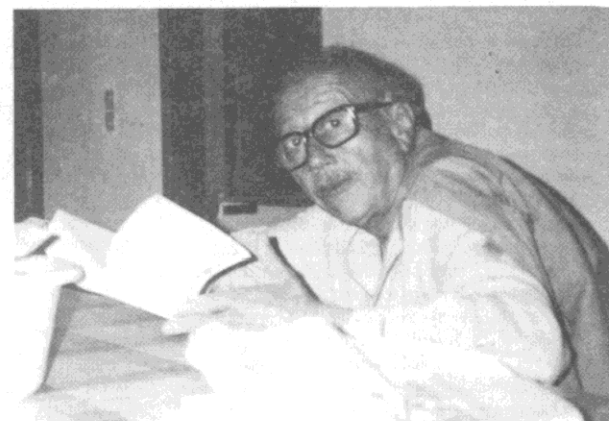
Δεν μας ενδιαφέρει το αποτέλεσμα των εκλογών. Ούτε οι πολιτικές κομπίνες οι μετακλογικές που έχουν αρχίσει. Ούτε το ΠΑΣΟΚ χωρίς τον κ. Α.Γ. Παπανδρέου ή μ' αυτόν ούτε η θρυλούμενη ηγεσία του κ. Γερ. Αρσένη στο ΠΑΣΟΚ ή σε μια «ευρύτερη Αριστερά», ούτε οι μεταβατικές κυβερνήσεις με Αλευρά ή Λάζαρη ή «προσωπικότητες» ούτε όλ' αυτά που γίνονται στα παρασκήνια μέσα κι έξω από την Ελλάδα και θα συνεχίζονται και μετά τις εκλογές ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα. Εδώ θελήσαμε να δώσουμε λίγες μόνο από τις πληροφορίες που κυκλοφορούν σε πολλούς χώρους και που πολλοί τις ξέρουν όλες ή κάποιες. Από εδώ και πέρα ας τις πάρει κανείς, ας τις πλουτίσει με δικές του κι ας βγάλει τα δικά του **πολιτικά συμπεράσματα**.

Γ.Γ. ΓΑΛΑΝΟΠΟΥΛΟΣ-ΑΝΕΣΤΗΣ

CONVOY No 12, 1989

Το τελευταίο, ανολοκλήρωτο, κείμενό του.

Αμερικάνοι αναλυτές υποστηρίζουν ότι σε πολλές περιπτώσεις υπάρχει μια κατάσταση ακυβερνησίας του Κόσμου, που δεν διστάζουν να την χαρακτηρίσουν σαν αναρχία. Δεν υπάρχει διεθνής κυβέρνηση, λένε. Ούτε υπάρχει αρκετή διεθνής αλληλεξάρτηση ή διαίρεση εργασίας μεταξύ Κρατών ικανές να μεταμορφώσουν τις διεθνείς σχέσεις σ' ένα κοινωνικό σύστημα όπου οι εσωτερικές εξελίξεις να έχουν συγγενικές μορφές.

Έτσι, ισχυρίζονται, πως, κάτω από τις περιστάσεις που επικρατούν, υπάρχουν τρεις μέθοδοι μόνο για να ρεγουλαριστεί αυτό το αναρχικό σύστημα ή να προλάβουμε το γλίστρημα στο χάος:

- η παραδοσιακή ισορροπία δυνάμεων
- η πυρηνική φοβία (ισορροπία του τρόμου) και
- η άσκηση εξουσίας από μια κεντρική συμμαχία.

Τα τελευταία διακόσια χρόνια και τα τρία αυτά συστήματα χρησιμοποιήθηκαν σε διαφορετικούς καιρούς.

Η παραδοσιακή ισορροπία δυνάμεων εκφράστηκε υποτυπώδους την εποχή του Ναπολέοντα και ιδιαίτερα με την Ιερή Συμμαχία με εμψυχωτή τον Μέτερνιχ. Το σύστημα ισορροπίας δυνάμεων κυριάρχησε ως το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου αφού αποδείχτηκε ανίκανο να λύσει τα προβλήματα, ν' αποφύγει δυο Παγκόσμιους Πολέμους και ν' αποτρέψει ανεξέλεγκτες εξελίξεις (ρώσικη επανάσταση, κρίσεις πολυεπίπεδες κτλ.)

Προς το τέλος της, αρχές του Β' Παγκόσμιου Πολέμου, επιχειρήθηκε μια νέα ισορροπία με το Σοβιετικο-γερμανικό Σύμφωνο. Η μυστική Συμφωνία Μολότοφ — Ρίμπεντροπ του 1939 πρόβλεπε μοίρασμα της Κεντροανατολικής Ευρώπης μεταξύ Γερμανίας-ΕΣΣΔ με διαμελισμό της Πολωνίας, απορρόφηση των Βαλτικών χωρών, της Φινλανδίας και της Βεσσαραβίας από την ΕΣΣΔ. Η συμμαχία ΕΣΣΔ — Χίτλερ αν πραγματοποιείτο θα είχε σαν συνέπεια τη μετατόπιση του Κέντρου Αποφάσεων για τις τύχες του Κόσμου από τη

Δυτική Ευρώπη (Γαλλία — Αγγλία) στην Κεντροανατολική (Γερμανία — ΕΣΣΔ) με όλα τα επακόλουθα στην πάλη για την διανομή του κόσμου αλλά και τους κοινωνικούς αγώνες.

Η *ισορροπία του τρόμου* είναι δεμένη στενά με τη διπολική πυρηνική εποχή. Η παρουσία δυο Υπερδυνάμεων είναι το νέο στοιχείο που συνδυάζεται με την ύπαρξη και την τελειοποίηση των όπλων μαζικής καταστροφής, όπως είναι τα πυρηνικά αλλά και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης που έχουν καταστροφικά αποτελέσματα στο ανθρώπινο πνευματικό πεδίο.

Η νέα αυτή ανακατάταξη δυνάμεων είχε ένα σημαντικό αποτέλεσμα: την εμφύτευση σε στρατηγικής σημασίας σημεία του κόσμου στρατιωτικών δυνάμεων των δυο Υπερδυνάμεων. Αυτές ήταν εφοδιασμένες με το απαραίτητο για την διατήρηση της ισορροπίας του τρόμου υλικό που επέτρεπε τον έλεγχο των εξελίξεων στο χώρο που είχαν εμφυτευτεί πέρα από τις αμυντικές ή επιθετικές τους ικανότητες. Πέρα από την Ευρώπη, οι ΗΠΑ και η ΕΣΣΔ τοποθέτησαν δυνάμεις τους και σε άλλες ηπείρους. Οι ΗΠΑ, βέβαια, έχουν τον απόλυτο έλεγχο όλης της Αμερικάνικης ηπείρου και των γειτονικών νησιώτικων συμπλεγμάτων, ενώ η εγκατάσταση σοβιετικών πυραύλων και ειδικών στην Κούβα δεν ήταν μια απειλή που θα μπορούσε ν' αγνοήσει κανείς τη σημασία της. Βέβαια, η Αφρική ήταν κυριαρχημένη —και μετά την αποαποικιοποίηση— από τις ελεγχόμενες από τις ΗΠΑ ευρωπαϊκές δυνάμεις· αλλά η αποστολή των Κουβανέζικων δυνάμεων στην Αγκόλα και η στήριξη της Μοζαμβίκης και της Αιθιοπίας ήταν μια κίνηση για αποκατάσταση της «ισορροπίας».

Στην Ιαπωνία οι ΗΠΑ επέβαλαν ακόμα και το Σύνταγμά τους. Όλες αυτές οι κινήσεις δεν έχουν σαν αποτέλεσμα την αποφυγή του πολέμου. Ο Γ' Παγκόσμιος Πόλεμος «κομματιάστηκε» σε πολέμους μικρής ή μεγάλης έντασης, σε πολλές χώρες του κόσμου. Οι πολεμικές συγκρούσεις «βαλκανοποιήθηκαν». Οι συνέπειες του συστήματος της ισορροπίας του τρόμου σαν μέθοδο αποφυγής του ολοκληρωτικού πολέμου ήταν ολέθριες γενικά και για τα δυο μέρη που αντιμετωπίζονταν σε όλα τα επίπεδα: οικονομικό, πολιτικό, πολιτιστικό. Η μετατόπιση του Παγκοσμίου Κέντρου Αποφάσεων και η διχοτόμήσή του, θα λέγαμε, σε δυο ηπείρους —Ανατολική Ευρώπη και Αμερική— η απόλυτη εξάρτηση της Δυτικής Ευρώπης από τις ΗΠΑ και της Ανατολικής από την ΕΣΣΔ, αποτελούν την εδαφική πολιτικοκοινωνική βάση των συγκρούσεων νέας μορφής που χαρακτηρίζουν την περίοδο της ισορροπίας του τρόμου.

Η κατάρρευση της μίας από τις δύο Υπερδυνάμεις που επέβαλλαν το σύστημα ισορροπίας του τρόμου —που ονομάστηκε και Ψυχρός Πόλεμος— δηλαδή της ΕΣΣΔ, δεν ήταν η κατάρρευση του κοινωνικού συστήματος που απορρέει από την ανάπτυξη σοσιαλιστικών σχέσεων στην κοινωνία. Αυτό συνέβη, επειδή, ακριβώς,

στην οργάνωση αυτής της κοινωνίας ούτε καν παρεισέφρησε κάποιο βασικό στοιχείο σοσιαλιστικού χαρακτήρα. Αντίθετα, έγινε κακότεχνη —εξαιτίας έλλειψης εμπειριών— αντιγραφή των δομών και των λειτουργιών του συγκεντρωτικού καπιταλιστικού συστήματος που είχε σαν αποτέλεσμα να νίξει τις δυναμικές των κοινωνικών συγκρούσεων που αποτέλεσαν πάντα ουσιαστικό στοιχείο της ανάπτυξης των κοινωνικών συστημάτων. Τα θεωρήματα και τα ιδεολογήματα των μαρξιστών και των μαρξιστών-λενινιστών ιδιαίτερα, για τις μορφές των κοινωνικών συγκρούσεων στο νέο σύστημα ήταν και αποδείχτηκαν στην πράξη μακριά από την σοσιαλιστική ουτοπία και χρησίμεψαν στην στερέωση μιας νέας κοινωνικής κατηγορίας στην εξουσία σε βάρος όλων των κατηγοριών των εργαζομένων.

Η ανατροπή του συστήματος της ισορροπίας του τρόμου έγινε με τις ταχύτητες που επιβάλλει η εποχή μας. Ούτε οι πιο «έγκυροι αναλυτές» αυτών που συνέβαιναν στο σοβιετικό σύστημα δεν την είχαν προβλέψει. Έτσι, όλοι στον καπιταλιστικό κόσμο βρέθηκαν ανέτοιμοι ν' αντιμετωπίσουν τα γεγονότα. Από εδώ και οι σπασμωδικές κινήσεις για την αντιμετώπισή τους.

Αυτό που πρέπει να επιστημόνουμε είναι ότι στην προσπάθεια για την «κάλυψη του κενού» συνεργάστηκαν αρμονικά οι «Δύο Κόσμοι». Ο Δυτικός Κόσμος δεν όρμησε να κατασπαράξει την αυτοκρατορία της ΕΣΣΔ. Τη βοήθησε να κατασπαραχθεί μόνη της. Παρέσυρε τις νέες ηγετικές ομάδες στο δικό του παιχνίδι μέσα από διαδικασίες βοήθειας που τους έδωσε για να στερεώσουν τη δική τους εξουσία εναντίον των επιθέσεων των «συντηρητικών», αυτών, δηλαδή, που έχουν γαντζωθεί απελπισμένα στην «παλιά εσωτερική τάξη» που τους είχε παραχωρήσει και εξασφαλίσει τα προνόμιά τους. Που τώρα κινδύνευαν από του νεωτεριστές σωτήρες με τους οποίους χτες τα μοιράζονταν. Αν σκεφτεί κανείς ότι όλοι αυτοί που συγκρούονται στην «κορυφή» είναι προϊόντα που διαμορφώθηκαν μέσα στην κυριαρχία του σοβιετικού συστήματος, ότι είναι παιδιά του συστήματος που αποτελούσαν την elite του, έχει τη ζωντανή απόδειξη της «σοσιαλιστικής συνείδησης», της «σοσιαλιστικής ηθικής» που διαμόρφωνε το σοσιαλιστικο-σοβιετικό σύστημα μαρξιστικο-λενινιστικού τύπου.

Το κενό που επικρατεί στην Ανατολική Ευρώπη είναι κομμάτι του κενού που επικρατεί στις παγκόσμιες σχέσεις (πολλοί το χαρακτηρίζουν χάος). Αυτό το κενό προσπαθούν να το καλύψουν οι Δυνάμεις που επιδιώκουν να παίξουν μεγαλύτερο ρόλο ή ακόμα και Παγκόσμιο.

Η μεθοδολογία που ακολουθούν οι διάφορες Δυνάμεις για την κάλυψη του κενού είναι, αν όχι η ίδια σε όλα τα σημεία, πολύ

κοντά η μία με την άλλη. Στο εσωτερικό αυτών των μεθοδολογιών πραγματοποιούνται οι συγκρούσεις και οι συγκλήσεις αυτών των Δυνάμεων.

Στη διάρκεια της περιόδου της ισορροπίας του τρόμου συνέβησαν στο εσωτερικό και των δύο συστημάτων μικρές επαναστάσεις.

Στο Σοβιετικό μπλοκ, άρχισε να καλλιεργείται και μέσα στη Νομενκλατούρα, η πεποίθηση ότι ο Κρατικός σοσιαλισμός απέτυχε τόσο σαν λειτουργικότητα της δομής, της απόλυτα συγκεντρωτικής τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικό επίπεδο. Και ότι η συσσωρευμένη λαϊκή δυσaréσκεια θα ήταν δυνατόν να μετατραπεί σε έκρηξη. Σαν ασφαλιστική βαλβίδα θεωρήθηκε, από το μεγαλύτερο μέρος της ηγετικής κομματικής και γραφειοκρατικής ομάδας, η πολιτική φιλελευθεροποίηση του συστήματος και η οικονομία της αγοράς. Πράγμα που έγινε με τα γνωστά αποτελέσματα: διάλυση της ΕΣΣΔ· ενίσχυση του βιομηχανικο-στρατιωτικού μπλοκ με επικεφαλής των Βολκόφ και ανάπτυξη επιχειρηματιών μεγάλου ανοίγματος.

Αλλά, στην ίδια περίοδο οι μικρές αυτές επαναστάσεις ήταν πιο εντυπωσιακές στη Δύση.

Οι ηγετικές ομάδες σε όλα τα αναπτυσσόμενα κράτη εμπλουτίστηκαν με τους ειδικούς για κάθε τομέα τεχνοκράτες που κυριαρχούν στους σχεδιασμούς για τη λειτουργία του Κράτους, για τη διαχείριση, για την εξωτερική πολιτική και τη χρησιμοποίηση των νέων επιτευγμάτων της επιστήμης και της τεχνολογίας, για τον έλεγχο των λαών. Ταυτόχρονα, αναπτύχθηκαν Ινστιτούτα Έρευνας, Μελετών, Σχεδιασμών για όλους τους τομείς δραστηριότητας. Παράλληλα έγιναν και συνεχίζονται προσπάθειες για δημιουργία Παγκόσμιων Οργανισμών που επεξεργάζονται τις κατευθύνσεις που πρέπει ν' ακολουθεί το Σύστημα. Με σκοπό, να ελέγχει τις εξελίξεις αποτελεσματικά. Οι ομάδες του Μπίλντεμπεργκ και των 7 αυτό το ρόλο θέλουν να παίζουν. Πρόκειται για σκιώδεις Παγκόσμιες Κυβερνήσεις. Σ' αυτές ξεχωρίζει και ο ρόλος των τεχνοκρατών.

Η ΝΕΑ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΤΑΞΗ

Δεν έχει ακόμα δημιουργηθεί. Οι τάσεις, όμως, που επικρατούν μπορούν να επισημανθούν με ακρίβεια σχεδόν.

Οι ΗΠΑ, μοναδική ηγεμονική δύναμη εξαιτίας κυρίως της πολεμικής υπεροπλίας, προσπαθεί —και, μέχρι στιγμής, το πετυχαίνει— να επιβάλλει την τάξη που αυτή θέλει, σε σκληρό ανταγωνισμό με τις άλλες δυνάμεις. Αυτό, είναι ένα κεφάλαιο που θέλει προσεκτική μελέτη.

Για το παρόν, το Σύστημα έχει επιλέξει σαν βάση κοινή της ΝΕΑΣ ΤΑΞΗΣ, την αποσταθεροποίηση στις ευαίσθητες περιοχές. Μ'

αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζει καλύτερα τον έλεγχο. Βέβαια, αυτή η «στρατηγική» δεν είναι νέα. Έχει αρχίσει μεθοδικά από πολύ καιρό. Το νέο στοιχείο βρίσκεται στο γεγονός ότι στις περιοχές αυτές έχει αρχίσει να εμφυτεύεται στρατιωτική δύναμη των ΗΠΑ έστω κι αν αυτή ανήκει στον ΟΗΕ. Για την καλύτερη κάλυψη άλλαξε την αποστολή του ΝΑΤΟ που επιφορτίζεται τώρα με αποστολές στρατιωτικής επέμβασης για την αποκατάσταση της τάξης στο εσωτερικό άλλων χωρών. Την ίδια αποστολή έχουν και άλλοι οργανισμοί τέτοιου είδους της Ευρώπης.

Η αποσταθεροποίηση, λοιπόν, παίρνει χαρακτήρα βίαιης (Κύπρος κτλ.) στρατιωτικής επέμβασης, που προσπαθούν να την καλύψουν: α) με την αποκατάσταση της σταθερότητας και της εσωτερικής ειρήνης (Κύπρος, Σομαλία κτλ.) β) με αποστολές τροφίμων, φαρμακευτικού υλικού κτλ. γ) με την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και δ) με την τιμωρία παραβίασης της εδαφικής κυριαρχίας και ακεραιότητας (Ιράκ κτλ.)

Με αυτά τα μέτρα δικαιολογούν τις στρατιωτικές επεμβάσεις ή όποιου άλλου είδους τέτοιες για την επιβολή του ελέγχου τους στις περιοχές που έχουν επιλέξει.

Η αποσταθεροποίηση αποτελεί τον κύριο παράγοντα που θα επιτρέψει την αναδιάρθρωση του συστήματος στις δομές του της οικονομίας, της άσκησης της εξουσίας και στο πολιτιστικό επίπεδο. Επιλέχτηκε ως το καλύτερο μέσο για την αποφυγή εκρηκτικών καταστάσεων που θα εμπόδιζαν την αναδιάρθρωση και για τη δρομολόγηση εξελίξεων που θα την έβαζαν σε κίνδυνο μαζί με ολόκληρο το σύστημα.

Ένα από τα κύρια όπλα για την αποσταθεροποίηση είναι και η έξαρση του εθνικισμού.

Έχει εκτιμηθεί —και πριν αυτή τη φάση των εξελίξεων— ότι η ανάπτυξη για να προχωρήσει ακόμα πιο πέρα στο καπιταλιστικό σύστημα πρέπει να ξεπεράσει το φραγμό των εθνικών συνόρων. Τα σύνορα-τείχη πρέπει να πέσουν. Η κίνηση κεφαλαίων, εργαζόμενων και γενικά προσώπων πρέπει να γίνεται ελεύθερα, με όσο γίνεται μεγαλύτερη ευκολία και ταχύτητα για να μπορεί να πραγματοποιείται αποδοτικά η διαίρεση της εργασίας και, προπαντός, η εξασφάλιση των κεφαλαίων και των κερδών.

Με αυτόν τον τρόπο γίνεται ευκολότερη η υποταγή των λεγόμενων εθνικών αστικών τάξεων, η απορρόφησή τους και η διεθνοποίησή τους από τα ισχυρά υπερεθνικά, οικονομικά και πολιτικά μπλοκ.

Κείμενο του Γ. Γ. Γ.

ΕΝΑΣ ΑΡΧΑΙΟΣ ΑΘΗΝΑΙΟΣ ΑΦΗΓΕΙΤΑΙ

ΟΙ ΔΡΑΜΑΤΙΚΟΙ αγώνες με αναστατώνουν. Οι τραγωδίες με τις συγκρούσεις και τα μεγάλα πάθη των ηρώων μου σφίγγουν την καρδιά. Δεν λείπω ποτέ. Όμολογώ ότι δεν στενοχωριέμαι γιατί δεν κάθομαι στις πρώτες σειρές των ξύλινων πάγκων. Δεν είμαι κανένας επίσημος, ούτε έχω κάμει κανένα μεγάλο καλό στην πατρίδα. Θά ήταν υπερβολική ή αξίωσή μου. Οι πρώτες σειρές είναι γι' αυτούς, για τους ιερείς — πρώτοι και καλύτεροι θρονιάζονται οι ιερείς του Διονύσου — για τους στρατηγούς, για τα ορφανά πολέμων, για τους πρέσβεις κι ένα σωρό άλλους. Είναι τόσο πολλοί αυτοί, που έμας τους άπλους Αθηναίους μάς στριμώχνουν δλο και πιο πίσω. Έχω όμως την ικανοποίηση ότι πολλοί Αθηναίοι κάθονται πολλές σειρές πίσω από μένα. Δέ λογαριάζω τις γυναίκες και τους δούλους.

Όταν αρχίσει ή διδασκαλία όλες αυτές οι ταπεινές σκέψεις χάνονται. Όλο μου τó είναι συγκεντρώνεται στην ορχήστρα. Πάσχω, πονώ με τους ήρωες· γελώ και πάσχω μαζί στις κωμωδίες· ζω σ' ένα κόσμο διαφορετικό, που δεν μ' αφήνει να σκέπτομαι τίποτ' άλλο.

Όταν τελειώσουμε βγαίνω μαζί με τον άλλο κόσμο. Οι πολλοί μπουκάρουν στα στενά δρομάκια της πολιτείας και' συζητούν ζωηρά για ήθοποιούς, συγγραφείς, ήρωες και πάθη.

Εγώ, μόνος, παίρνω τον πλατό (έξη μέτρα) δρόμο που κατεβαίνει στον Ίλισό. Δεξιά και αριστερά ναοί, βωμοί, ιερὰ λουσμένα στο φώς του φεγγαριού. Το αεράκι ψιθυρίζει τα βαρειά, τ' άσήκωτα λόγια. Ανατριχιάζω και νοιώθω υπερέφρανος :

- Γιατί είμαι Άνθρωπος.
- Γιατί είμαι Έλληνας.
- Γιατί είμαι Αθηναίος.

Πλανιέμαι δίπλα στο ποτάμι· κάτω από τα δέντρα· ανάμεσα στα ιερὰ, συντροφιά με τις νεράιδες.

Σιγά - σιγά καταλαγιάζει μέσα μου ή τρικνμία. Τό βάρος αλαφρώνει. Κυβερνώ τὰ πόδια μου και τραβάω κατά τό σπίτι. Γυρίζω στον ταπεινό κόσμο μου. Με τις έγνοιες, τις σκοτούδες, τὰ δικά του μεγάλα και μικρά πάθη, που μοιάζουν πετραδάκια μπροστά στον Καύκασο. Είναι, όμως, κι αυτά ανθρώπινα.

Ποτέ δεν είδα στις τραγωδίες να αναφέρεται τίποτα γι' αυτά τὰ πάθη. Ακόμα και οι δοῦλοι, και οι χωριάτες και ο χορός, έχουν μεγάλες διαστάσεις. Και στις κωμωδίες τó ίδιο. Βέβαια, τὰ μεγάλα μυαλά δεν θά καθίσουν να ξεδεγνούν για τους άσήμαντους και τὰ άσήμαντα. Αυτή ή δουλειά—άστραψε ή ιδέα στο μυαλό μου—είναι για μās. Όσο τó σκέφτομαι τόσο μου άρέσει. Έχω πάρει τήν απόφαση. Ποιός ξαίρει! Αλλά άς μη

φανερώνουμε τις πιό βαθιές σκέψεις μας. Ἀνήκουν στοῦ Δία, τὸ βοηθὸ τῶν ἀνθρώπων, καὶ δι,τι βγεῖ εἶναι ἀφιερωμένο ἀπὸ τώρα σ' αὐτόν.

ΕΝΑ λυχναρί με δυὸ φυτίλια φωτίζει τὸ δωμάτιό μου. Τὰ δοκάρια τῆς στέγης εἶναι στοῦ σκοταδι. Στους τοίχους ἀνεβοκατεβαίνουν σκιές καὶ πλουτίζονται οἱ ζωγραφιές. Δὲν μπορῶ νὰ βρῶ λύση στοῦ πρόβλημα πού με βασανίζει. Σβήνω τὸ λυχναρί καὶ πέφτω στοῦ χαμηλοῦ, στενοῦ κρεββάτι μου.

Τὸ πρωτὶ με βρῆκε ξάγρυπνο. Τὸ ἄκουγα πὺν ἐρχόταν με τὰ λαλήματα πὺν ξαπολοῦν τὰ κοκκόρια, με τὰ γκαρίσματα καὶ τὰ χλιμιντορίσματα, με τὰ γανγίσματα καὶ τὴ φασαρία. Σηκώθηκα καὶ βγῆκα στοῦ προαύλιο. Οἱ δοῦλες πᾶνε κι' ἐρχονται στὰ δωμάτια πὺν εἶναι ἀραδιασμένα γύρω—γύρω στὴν αὐλή. Καὶ οἱ δοῦλοι περὶποιούνται τὰ ζῶα καὶ ἐτοιμάζονται γιὰ τὰ κτήματα. Ἐμένα με βασανίζει τὸ πὺν θὰ βρῶ περᾶγμηνές καὶ παπύζον;. Δὲν ἔχω τόσα λεπτὰ γιὰ ν' ἀγοράσω.

Ἡ μικρὴ σκλάβα στέκεται μπροστά μου με τὸ σταμνὶ στοῦ χέρι καὶ με κυττάζει. Ἀπλώνω τὴ χούφτα μου, ρίχνει νερό καὶ νίβονται. Θέλω νὰ τὴν καταδιώσω γιὰτὶ δὲν ἔφερε λίγη γλίνα νὰ τρίψω τὰ χέρια μου. Ἀλλὰ καταπίνω τὴ γλώσσα δπως τὴν πιάνω νὰ με χαϊδεύη με τὰ δημοφρὰ μάτια της, τόσο γλυκά. Γιὰ δὲς πὺς ξεπετάχτηκε, τὸ βυζανιάρικο! Εἶναι δὲν εἶναι 13 χρονῶν καὶ ἔγινε δλόκληρη γυναῖκα. Τὸ σῶμα της δὲν βρῖσκει ἡσυχία. Κατεβάζει τσαχλίνικα τὰ ματόκλαδα καὶ ἀναγλείφει τὰ κόκκινα χεῖλη της λὲς κι' ἔχουν μέλι. Μέλι, εἶπα; Γελῶ τρανταχτὰ. Πὺς δὲν τὸ εἶχα σκεφθεῖ πρωτῆτερα! Θὰ μαζέψω δλο τὸ κερί ἀπὸ τὰ μελίσσια πὺν ἔχουμε στοῦ κτήμα κοντὰ στὶς Ἀχαρνές καὶ θὰ φτιάσω πλάκες σὰν ἐκεῖνες πὺν ἔχουν τὰ μαθητοῦδια, γιὰ νὰ γράψω. Τὸ βρῆκα! Δίνω ἕνα τρυφερό μπατσάκι στὴ μικρὴ κι' ἐκείνη εὐχαριστημένη τὸ βάζει στὰ πόδια. Θὰ ἰδοῦμε τί θὰ γίνει καὶ μ' αὐτὴ.

Ὅλοι ἔχουμε σηκωθεῖ ἀπὸ τὰ βαθειὰ χαράματα, δπως κάθε μέρα. Ὁ γέρος ἔρχεται ξεροβήχοντας. Σημάδι δι,τι δλοι πρέπει νὰ μαζενοῦμε μπροστὰ στὴν Ἑστία πὺν βρῖσκεται στοῦ πῖσω μέρος τοῦ μεγάρου. Ἐγὼ ἀκουμπῶ εὐχαριστημένος σὲ μιὰ ἀπὸ τίς κολῶνες πὺν τὴν προστατεύουν. Ἐνας δοῦλος παραμερίζει τὴ στάχτη. Ὁ γέρος βεβαιώθηκε δι,τι τὰ κάρβουνα δὲν ἔχουν σβῆσει. Ποτέ, δσο ὑπάρχει ἡ οἰκογένεια, δὲν πρέπει νὰ σβῆσει ἡ Ἑστία. Οὔτε λεπτό. Γιὰτὶ ἐὰν σβῆσει, ἀλλοίμονό μας. Φωτίστηκε τὸ ἀπλυτο μοῦτρο τοῦ γέρου—σπάνια τὸ τρίβει—καὶ ἀρχισε:

«Κατάστησον ἡμᾶς πάντοτε ἀκμαίους, πάντοτε εὐτυχεῖς, ὦ Ἑστία, σὺ ἡ αἰωνία...».

Σιγὰ—σιγὰ ἔφευγε ὁ τόνος καὶ πνιγόταν σὲ μουρμουρητά. Εἴμαστε εὐσεβεῖς. Κάνουμε τίς θυσίες πὺν ἀρμόζουν στὴν κοινωική μας θέση. Οἱ θεοὶ δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν παράπονο. Θὰ τοὺς ἔκαιγαν οἱ κερανοί. Μέρα μπαίνει, μέρα βγαίνει, κάνουμε ἐδῶ στὴν Ἑστία τὸ πρεπούμενο. Ἀλλὰ τὸ πολὺ κυριελέησον τὸ βαριοῦνται καὶ οἱ θεοί.

Οἱ ΑΝΤΡΕΣ ἔχουμε μαζενοῦτε στοῦ μέγαρο. Στὰ μικρὰ στρογγυ-

λά, χαμηλὰ τραπέζια οἱ δοῦλοι ἔχουν σεβρίρει τὴ μεγάλη κούπα τὸ κρασί, τοὺς δίσκους με τὰ σῦκα, τὰ ἀχλάδια καὶ τὰ φωμάκια. Ὁ πατέρας με τὴ μάνα—τὸ μόνο θηλυκὸ πὺν βρῖσκεται στοῦ τραπέζι σήμερα πὺν δὲν ἔχουμε ξένους—κάθονται στὰ ψηλά τοὺς καθίσματα με τὰ ἀκουμπιστήρια. Ἐμεῖς στὰ χαμηλὰ σκαμνάκια.

Ὁ πατέρας εἶναι μυστήριος. Προσέχει ὁ ἴδιος τὸ νερό πὺν ρίχνεται μέσα στοῦ κρασί. Ὁ ἴδιος στὴ δικὴ του κούπα ρίχνει λίγο. Πολὺ θὰ ἤθελε νὰ μὴν ἔρριχνε σταλιά. Ἀλλὰ θέλει νὰ δείξει δι,τι εἶναι Ἀθηναῖος γκάγκαρρος.

Πολὺ με πειράζει δχι γιὰτὶ ρίχνουν πολὺ νερό στοῦ κρασί μου, ἀλλὰ γιὰτὶ αὐτὸ τὸ κανονίζει ἄλλος, κι ἄς εἶναι ὁ πατέρας. Θὰ ἔκανα φασαρία, ἀλλὰ ἡ μάνα, τὸ βλέπω, δὲν θὰ τὸ ἤθελε. Καὶ τὴν ἀγαπῶ τὴ μάνα μου. Δὲν με ἔδωσε σὲ ἄλλη νὰ με βυζάξει δταν ἤμουν μικρός. Ἡ ἀδελφὴ της εἶχε παραμὰνα Σπαρτιάτισσα. Ἐλεγε δι,τι ὁ γυιὸς της θὰ γινόταν γέρους καὶ γενοαῖος. Ἰ'ερὸς δὲν ἔγινε. Τὶς ἔτρωγε ἀπὸ μένα δταν εἴμαστε μικροί. Καὶ δλο ἀρρωσταίνει.

Ὁ μεγαλύτερος ἀδερφός μου ἔχει πάρει ὕφος σοβαρό. Τὸ βλέπω πὺς κάθεται σὲ ἀναμμένα κάρβουνα. Τὸν κυττάζω με τὴν ἄκρη τοῦ ματιοῦ. Νὰ πῶ τὴν ἀλήθεια, τὸν ζηλεύω. Ὅλοι γι' αὐτὸν δουλεύουμε. Ξέρω δι,τι ὁ γέρος θὰ κάνει χίλιες κατεργαριές γιὰ νὰ μείνει στὸν μεγάλο ἢ περιουσία. Ἐγὼ πρέπει νὰ δουλέψω, νὰ δημιουργηθῶ. Καὶ ὁ γέρος θὰ ἀναποδογυρίσει δλη τὴ γῆ γιὰ νὰ μοῦ βρεῖ γυναῖκα κληρονόμο με κτήματα καὶ μετρητά. Ἐχει ἀρχίσει κιόλας. Νοιώθω λύπη νὰ φύγω ἀπὸ τοῦτο τὸ σπίτι. Κάθε γωνιά του κάτι ἔχει νὰ μοῦ θυμίσει.

Ἐχω φάει. Περισσότερο ἔχω πιεῖ καὶ λιγώτερο φάει. Μ' ἔχει πιᾶσει νοσταλγία. Σὰν νὰ εἶχα φύγει κιόλας ἀπὸ τὸ σπίτι. Ἀκούω τὴν ἀδερφοῦλα μου πὺν χασκαρίζει ἔξω στὴν αὐλή. Κάποια δοῦλα θὰ τὴν κυνηγάει. Ὅλο στὴν πόρτα τῆς γίνεται. Κι δταν τὴ μαλώνουν, σκαρφαλώνει στὴ μικρὴ σοφίτα πὺν ἔχουμε κτίσει πάνω στὴ στέγη. Αὐτὴ ἡ σοφίτα εἶναι ἡ βίγλα τῶν γυναικῶν. Εἶναι τὸ μόνο μέρος τοῦ σπιτιοῦ πὺν ἔχει παράθυρα στοῦ δρόμο. Σκαρφαλώνουν ἐκεῖ καὶ παρακολουθοῦν τὴν κίνηση. Ὅταν περνοῦμε ἀπὸ τοὺς δρόμους ξεμπουκάρουν ἀπὸ τὰ στενὰ παράθυρα σκαστὰ γελάκια καὶ κατρακυλοῦν γαργαριστὰ στὴ σκόνη, στὶς πέτρες καὶ σὲ μᾶς.

Οἱ νέες γυναῖκες δλο πρὸς τὰ ἔξω θέλουν νὰ κυττάζουν. Ξέρουν δι,τι στοῦ σπῆτι αὐτὸ κάθονται προσωρινά. Ἄλλο εἶναι τὸ δικό τους. Ἀπὸ τὴ σοφίτα βιγλίζουν τὰ σπῆτια τῆς γειτονιάς ὡς πέρα πὺν φτάνει τὸ μάτι τους. Προσπαθοῦν νὰ μαντέψουν τὸ σπῆτι πὺν ἡ τύχη ἔχει γράψει ἀνερῶτηγα στὶς μερίδες τους. Ἀν τίς ρωτοῦσε ἡ ἑξερὰν ἡ κάθε μιὰ νὰ τῆς πεί ποῖδ θὰ ἦταν τὸ καλό. Δὲν ρωτοῦν τοὺς ἀνθρώπους καὶ μάλιστα τίς γυναῖκες οἱ θεοί. Κι αὐτὲς παίρνουν τὰ τελάρα γιὰ τὸ κέντημα, τὰ κουβάρια τὸ μαλλί, τίς ρόκες καὶ τὰ ἄλλα τοὺς σύνεργα, τραβᾶνε τὰ σκαμνιά κοντὰ στὰ παράθυρα καὶ ἀρχίζουν νὰ δουλεύουν. Με τὰ χέρια, τὰ μάτια, τίς γλωσσίσσες, τ' αὐτιά καὶ τίς καρδιές τους.

Ἐμεῖς, οἱ ἄντρες...

Ὁ γέρος φώναζε. Ὅταν φωνάζει ὁ γέρος δλα πρέπει νὰ σωπαίνουν. Καὶ οἱ σκέψεις ἀκόμα. Ὁ γέρος φώναζε ἔμένα.

Η ΕΞΩΠΟΡΤΑ είχε ανοίξει. Οί δουλοὶ εἶχαν φύγει γιὰ τὰ πτήματα. Ἡ μάνα ἔδινε ἐντελὲς στίς δουλὲς νὰ ἀνεβάσουν τοῦτο κι ἐκεῖνο ἀπὸ τὸ κατώι. Θὰ πῆγαινε καὶ στὴν ἀγορὰ γιὰ νὰ φωνίσει.

Δρασκελίσαι με τὸ δεξιὸ πόδι ὁ πατέρας κι ἐγὼ τὴν ἐξώπορτα καὶ τραβήξαμε στὸ στενὸ δρόμο. Ὁ ἥλιος εἶχε ἀνέβει ἕνα καλῆμι. Ὁ πατέρας ἦταν σοβαρός. Δὲν εἶχε πεῖ τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴν ὥρα πὺν με φώναξε στὸ τραπέζι. «Θὰ βγοῦμε μαζὶ», εἶπε. Ἀνασκήώθηκε στὸ κάθισμά του καὶ ὅλα καὶ ὅλοι ἐξαφανιστήκαμε στὴ στιγμή. Μόνο ἡ μάνα ἔμεινε. Ὁ γέρος ποτὲ μπροστὰ στοὺς ἄλλους δὲν εἶχε ἀφήσει νὰ φανεῖ ἂν λογάριζε ἢ ὄχι τὴ μάνα. Ἐκεῖνη ἦταν πάντα συγκρατημένη καὶ σοβαρή. Πολλὲς φορὲς, ὅταν ἤμουν πολὺ μικρός, τοὺς εἶχα πιάσει νὰ κουβεντιάζουν σοβαρά· νὰ καναδιζοῦν· νὰ γελοῦν· νὰ κάθονται συλλογισμένοι. Ὅταν εἴμαστε, ὅμως, ἐμεῖς ἐκεῖ, ὁ πατέρας κρατοῦσε μιὰ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ μάνα, τόσο ὅσο χρειάζονταν νὰ πιστέψουμε ὅλοι ὅτι σὲ κανέναν ἄλλον δὲν ἐπεφτε λόγος γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ σπιτιοῦ. Μὰ ἐγὼ σκέφτομαι ὅτι στὸ σπῖτι ἡ μάνα κάνει κουμάντο.

Ἐχουμε σταθεῖ σ' ἕνα κουρεῖο. Οἱ ἄντρες τῆς γειτονιάς εἶχαν μαζευτεῖ, ὅπως κάθε μέρα. Ἀπὸ τίς κουβέντες πὺν ἄκουσα κατάλαβα ὅτι σύντομα στὴν ἐκκλησία θὰ συζητιόταν ἕνα σοβαρὸ θέμα: τὸ σιτάρι. Ὅλοι ἔλεγαν ὅτι τὸ σιτάρι ἀκοίβηνε καὶ ἀποθέματα δὲν ὑπάρχουν. Μερικοὶ ἰσχυρίζονταν ὅτι κάποιοι ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες—ἀπὸ τοὺς ἐννιά ἢ ἀπὸ τὸ ἄρχοντολόι, δὲν κατάλαβα καλά—εἶχε τὴν οὐρὰ του στὴν ὑπόθεση. Τώρα ἐξηγῶ ὅσα ἄκουσα στὸ σπῖτι καὶ τὴν ἀνακατοσοῦρα πὺν γινόταν στὸ κατώι. Μετροῦσαν καὶ σιγοῦρεναν τὸ σιτάρι μας. Κάποιοι εἶπε γιὰ μιὰ ἑταῖρα τῆς μόδας καὶ ἄρχισε ἕνα κουτσομπολιὸ χωρὶς συγκρατημὸ. Αἰσθάνομαι νὰ ἔχω κοκκινίσει ὡς τ' αὐτιά. Τὸ αἷμα μου φουσκώνει. Ἐνα γειτονόπουλο με πλησιάζει. Λέμε τὰ δικά μας. Ὁ κουρέας κάποιο φώναξε. Καὶ ὁ πατέρας μοῦ ἔκανε νόημα νὰ τὸν ἀκολουθήσω.

Ἐχουμε βγεῖ ἀπὸ τὰ σπῖτια καὶ ὁ πατέρας σταμάτησε. Μὲ κύταξε καλὰ στὰ μάτια. Ἀπλώσε τὸ χέρι του σὰ νὰ ἤθελε νὰ με χαϊδεύει. Δὲν ξέρω γιατί ἔχω σαστίσει. Ἀπ' ὅσα μοῦ εἶπε κατάλαβα ὅτι πρὶν πάω στὴν ἐκκλησία ἔπρεπε νὰ κατέβω κάτω, κοντὰ στὸ Δίπνλο, γιὰ μιὰ σοβαρὴ δουλειὰ πὺν εἶχε σχέση με τὸ σιτάρι. Τὰ μιλίγγια μου βουτίζουν ἀπὸ χαρὰ. Ὁ πατέρας μ' ἐμπιστεύεται. Εἶμαι πιά ἕνας Ἀθηναῖος πὺν μπορεῖ νὰ πεῖ τὸ λόγο του στὴν ἐκκλησία τοῦ Δήμου. Σὲ λίγα χρόνια, ὅταν θὰ μῶω στὰ 30, θὰ μπορῶ νὰ ἐκλεγῶ στὴ Βουλὴ, τὴν Ἡλιαία, καί, ὅταν πετύχω στὴ ζωὴ μου, στὸν Ἀρειο Πάγο.

ΤΩΡΑ κατάλαβα γιατί στὸ σπῖτι μοῦ εἶπαν νὰ ντυθῶ καλά. Ἐβαλα τὸν κάτασπρο χιτῶνα μου. Ἀπὸ πάνω εἶχα ρίξει τὸ ἱμάτιο, λίγο στενὸ, ὅπως ὀριζε γιὰ φέτος ἡ μόδα. Τὸ εἶχα πετάξει με χάρη πάνω ἀπὸ τὸν ἀριστερό μου ὤμο. Οἱ δουλὲς τὰ εἶχαν πλύνει καθαρὰ με κιμωλία καὶ τὰ εἶχαν ρατίσει με τὸ ἄρωμα πὺν μ' ἀρέσει. Σὲ ὅλα μου τὰ ρούχα βάζω ἀρώματα γιὰ νὰ μὴν πλησιάζουν οἱ μύγες καὶ νὰ φεύγουν ὅλα νὰ ἐνοχλητικὰ ζωῶφια. Ὡραῖο θὰ ἦταν νὰ φοροῦσα τὴ μάλλινη κόκκινη χλαί-

νη μου πὺν τόσο μοῦ πάει. Ἀλλὰ δὲν ἔκανε, δυστυχῶς, κρῖο. Στὰ πόδια μου ἔχω βάλει τίς ἐνδρομίδες ἀπὸ καλὸ πετσὶ, ξώ-νυχες καὶ δετὲς ὡς κάτω ἀπὸ τὸ γόνατο. Πολλοὶ συνομήλικοι τίς ζήλευαν, ὅταν περπατώντας ἀνασκήκωνα λίγο τὸν χιτῶνα καὶ φαινόntonουσαν τὰ ὠραῖα σχέδια. Εἶχα μεγάλη ἐπιτυχία.

Πότε ἔφτασα δὲν τὸ κατάλαβα. Βρῆκα τὸν ἄνθρωπο· τοῦ μεταβίβασα ὅτι εἶχε πεῖ ὁ πατέρας. Ἐκεῖνος με κύταξε ἀπὸ πάνω ὡς κάτω στραβομουτσούνισε (φαίνεται ὅτι δὲν τοῦ γέμισα τὸ μάτι)· ἐγὼ κορδῶθηκα καὶ τὸν κύτταξα αὐστηρά. Δὲν θὰ δώσουμε τώρα καὶ στοὺς τοιφούτηδες, τοὺς πάροικους καὶ τοὺς σαράφηδες δικαίωμα νὰ ἀμφισβητοῦν τὴν ἀξιοπιστία μας. Καλοὶ καὶ ἅγιοι εἶναι. Καὶ ἡ πόλη τοὺς τιμᾷ. Τοὺς ἐπιτρέπει νὰ κάθονται καὶ νὰ δουλεύουν ἐδῶ, πληρώνοντας μόνο 12 δραχμὲς οἱ ἄντρες καὶ 6 οἱ γυναῖκες. Μὴ ζητοῦν, κι ὅλας, νὰ γίνουμε ἴσια καὶ ὅμοια. Πάει πολὺ!

Ὁ πατέρας εἶναι προστάτης, σύμφωνα με τὸ νόμο, αὐτοῦ τοῦ τοιφούτη καὶ πόσες φορὲς δὲν τὸν ὑποστήριξε μπροστὰ στοὺς ἄρχοντες καὶ τὰ δικαστήρια. Ἐχει ἀπλώσει στὸ τραπέζακι του χίλιων εἰδῶν νομίσματα—δμορφα πὺν εἶναι!—καὶ γδέρνει τὸν κόσμο. Ἐνεύριασα.

Περὶσσότερο νεύριασα μ' αὐτὸν τὸν κόσμο πὺν γυρίζει σὰ σβούρα· φωνάζει· χτυπιέται· ἀφρίζει· κοννάει πλεξίδες κρεμμύδια με κίθυνο νὰ σοῦ ἔρθουν στὰ μούτρα. Νεύριασα καὶ μ' αὐτοὺς τοὺς παράδες. Ἐχουν βρέξει με ὅλη τὴ θάλασσα τοῦ Φαλήρου τὰ βρώμικα ψάρια τὸν· βρωμολογάει ὁ τόπος· πιάνεται ἡ ἀνάσσα σου· καὶ κείνοι ἐπιμένουν ὅτι εἶναι φρέσκα, ὅτι σπαράζουν. Ἀμ' αὐτοὶ οἱ ἀγορανόμοι, πῶς νὰ μὴ σὲ νευριάσουν! Γυρίζουν, κἀνουν τὸν αὐστηρό, μυρίζουν τὰ ψάρια καί... φεύγει ἡ βουρλιά γιὰ τὸ σπῖτι. Μὰ τὸ Δία! Τσάμπα τοὺς πληρώνουμε!

Ὅσο προχωρῶ πρὸς τὰ πάνω τόσο νευριάζω. Ὁ κόσμος χάλασε. Ξυπόλητοι. Πέδιλα πὺν τὰ συγκρατοῦν σπάγγοι. Καταρημαγμένοι χιτῶνες. Βρώμικα κεφάλια. Μυρονδιὲς καβαλλίνας καὶ κάτουρου. Ἀνθρωποὶ, πράγματα καὶ ζῶα, ὅλα εἶναι ἀνακατεμένα σὲ σύννεφα σκόνης καὶ μύγας καὶ σὲ βρώμικη μυρονδιὰ σάπιου, ξυνοῦ, καὶ χαλασμένου.

Μοῦ χάλασε τὴ διάθεσι ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία. Εὐτυχῶς πὺν οἱ ἄρχοντες φρόντισαν καὶ ἔφτιασαν ὑπονόμους καὶ φεύγουν τὰ ἀκάθαρτα νερά. Εἶδεμὴ θὰ κλαίγαμε ὅλοι μαζί τὰ χάλια τῶν δμορφῶν παποντοῦν μου. Εὐτυχῶς.

ΠΕΡΙΠΛΑΤΩ καὶ σκέφτομαι ὅτι ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι εἴμαστε πονηροί. Τίποτα δὲν κάνουμε στὴν τύχη. Ὅλα τὰ ἔχουμε ἀνακατέψει σωστά καὶ με ὑπολογισμό. Δικαιοσύνη, διοίκηση, μπακάλικα, παποντισάδικα, λεμονάδικα, ναοί, σαράφικα, βρωμοί, βῆμα, βρίζονται σ' αὐτὸ τὸ χῶρο πὺν λέμε Ἀγορά. Τοὺς μπακάλικους λογαριασμούς μας τοὺς κάνουμε κάτω ἀπὸ τὴν προστασία τοῦ Κερδῶν Ἐρμῆ καὶ ὅλοι θέλουμε νὰ μεταθέτουμε τίς εὐθύνες μας σὲ κείνους πὺν ποτὲ καὶ κανένας δὲν θὰ τολμοῦσε νὰ τοὺς ζητήσῃ τὸ λόγο.

Αὐτὰ σκέφτομαι ὅπως ἀνεβαίνω τὴν ὁδὸ Παναθηναίων. Ἐκεῖ, κοντὰ στὸ Δίπνλο, πρώτα—πρώτα ἔχουμε τὸ Πομπεῖο.

Πάντα, όταν μού ξέρχεται στο μυαλό ο δρόμος ή περιπατώ σ' αυτόν, θυμάμαι τη μεγάλη μας γιορτή. "Όλη ή 'Αθήνα βελσκειται στο πόδι. "Όλοι οι σύμμαχοι έχουν στείλει πρεσβείες. Μουσικοί, αθλητές, ραψωδοί, σπηρός. "Όταν έγιναν 17 χρονών και πήγα να κάνω τα όνθ χρονάκια της θητείας μου στο πεζικό, έτιχε να γιορτάζουμε τα Μεγάλα Παναθήναια που κάνουμε κάθε 4 χρόνια. Μας είχαν τρελλάνει στα γυμνάσια και στις προπαρασκευαστικές παρελάσεις γιατί θα πέραμε κι εμείς μέρος στη γιορτή. "Όραϊα πράγματα! Εύκαιρία να γνωρίσεις όλο τον καλό κόσμο: άρχοντες, πρυτάνεις, ταμίες, στρατηγούς, τις πλουσιώτερες γυναίκες της 'Αθήνας και άλλους. 'Ανάμεσα σ' αυτούς τους άλλους βρισκόντουσαν το όμορφότερα κορίτσια της 'Αθήνας. 'Εμείς, που καθόμαστε από τη μιά και την άλλη μεριά του δρόμου, δέν ξεκολλάγαμε τα μάτια μας απ' αυτά. 'Εγώ από καιρό, έχω βάλει στο μάτι ένα κορίτσι να το πεις στο ποτήρι. Πολλά βράδια του έχω κάνει καντάδα και σήμερα μπορώ να πώ ότι... 'Αλλά ούτε να το γράψω δέν τολμώ. Θέλεις κανένα δαιμόνιο—έχει γεμίσει ο τόπος από δαύτα—να φανερώσει στον πατέρα τα γραφτά μου! Και τότε άντε να βρής άκρη. Γιατί ο πατέρας έχει άλλα σχέδια.

Αυτές οι μικρές με τις κανίστρες στο κεφάλι τις γεμάτες δώρα είναι χαριτωμένες. Και οι άλλες μικρές που κρατούν τα σκιαδία των μεγαλοκυράδων δέν πάνε πίσω. Ποιός κάθεται τώρα να κυττάξει τους γέρονς με τα στεφάνια έλιās στο κεφάλι! Καλοί, ώραϊοι, σεβαστοί, με τα γένια τους και τις ζαρωματιές τους. Τίποτ' άλλο όμως!

"Ο πρωϊνός ήλιος λάμπει στους ιερούς δίφρους που ήταν για τους καλεσμένους στη γιορτή θεούς. Και τα μικρά παιδιά στεφανωμένα κι' αυτά με κλωιά έλιās ψέλνον ώραϊους ύμνους στη θεά. Και τελευταίοι οι πεζοί, οι ίππεις με τα βαρβάρτα άλογα και οι άρματηλάτες, παρελαίνουν περήφανοι, τραγουδώντας το «'Η 'Αθήνα ποτέ δέν πεθαίνει».

'Από εκεί και πίσω βαδίζουν οι πρέσβεις των συμμάχων πόλεων σέροντας τα βώδια που θα προσφέρουν στην 'Αθηνά και θα τα φάμε το βράδυ στο γλέντι, και άλλος πολς κόσμος.

Να μην τέλειωνε ποτέ για μās τους νέους αυτή ή γιορτή. Θα θέλαμε σε κάθε βήμα να ύπηρχε κι ένας βουμός. Για να στέκεται δλόκληρη ή πομπή να αναπέμπει δείξεις στους θεούς και μεις να χαϊρόμαστε τα κοριτσόπουλα τα όμορφα και τον όμορφο κεντημένο, βέβαιο, πέπλο της θεάς, που οι άρχοντοπούλες ύφαιναν με τα τρυφερά τους χέρια για δώρο στην 'Αθηνά.

Τίποτε δέν κρατάει για πάντα. "Όλα μιά στιγμή, άργά ή γρήγορα, τελειώνουν. "Όσο κι αν χασομεράμε στα Προπύλαια, ο δρόμος από κει ως τον Παρθενώνα είναι λίγος. 'Από το ώραϊό θέαμα θα μείνει ή ανάμνηση. Γλυκειά και άθωα σαν την Παλλάδα.

Το βράδυ θα χαρούμε άγώνες: μουσικούς, άπαγγελίας, τραγουδιού, πάλης και ίππικούς με ξακουσμένους άγωνιστές.

ΟΙ ΘΕΟΙ διγοϋν. Για νέκταρ, για τσίκνα, για ύμνους και για άλλα πολλά. 'Εμείς οι άνθρωποι, φαίνεται, διψάμε για προστα-

σία. Γι' αυτό και μεταχειριζόμαστε όλα τα μέσα ώστε σε κάθε βήμα μας να έχουμε και κάποιον από τους θεούς ή όσους περυσότερους μπορούμε για συμπαραστάτες. "Ως και για να μετρήσουμε τα στάδια που χρειάζονται για να φτάσουμε στην 'Ελευσίνα, στις 'Αχαρνές και στις άλλες περιοχές, φτιάξαμε βωμό. 'Απ' αυτόν άρχίζει το μέτρημα. Τον άφιερώσαμε και στους δώδεκα θεούς μαζί. Δέν ύπηρχε λόγος να δυσανεστηθ ή κανείς τους και ούτε εμείς χάσαμε και τίποτα. Κλείσαμε το βωμό σε ώραϊο περίβολο. 'Εδώ κοντά είναι ο δωρικός ναός του 'Αρεως και άραδιασμένοι στο δρόμο πολλοί 'Ερμαί. Αυτός ο 'Ερμής, ο έξ άπορρήτων του Δία, είναι στα μέσα και στα έξω. Γι' αυτό τον έχουμε βάλει μπροστά στις πόρτες των σπιτιών και στις γωνίες των δρόμων. "Όταν ο 'Αλκιβιάδης με την τρελλοπαρέα του έκοψε τα κεφάλια κάμποσων από αυτές τις στήλες μās βρήκε μεγάλο κακό.

"Εχω μπλεχτεί σε δρόμους και δρομάκια. Μπαίνω στη στοά του Διός. Είναι το πρώτο κτίριο από τουτο το δρόμο που σιγαντά έκείνος που θα μπει στην κυρίως 'Αγορά. Είκοσιπέντε δωρικές κολώνες δίνουν μιά μεγαλοπρέπεια. "Ενας βωμός και ή σκάλα θα με φέρει στο ναό του 'Ηφαιστου. 'Εδώ γύρω ή φασαρία είναι άνυπόφορη. Οι σιδεράδες χτυποϋν με τα βαριά σφυριά το σίδερο στ' άμόνι και γίνεται της τρελλής. Καπνός έχει ντυομανιάσει την περιοχή.

Τι ήθελα και μπήκα εδώ μέσα. Μου φαίνεται ότι με κινηγάνε οι σφυριές και ο καπνός θέλει να με πνίξει.

Δέν θα προχωρήσω δεξιά προς την Ποικίλη Στοά, στο μεγάλο παζάρι. 'Ο πατέρας με περιμένει.

ΠΡΟΧΩΡΩ άριστερά. Περνώ δίπλα στον ναό του 'Απόλλωνος Πατρών. 'Απ' αυτόν τον θεό κρατάμε οι 'Ιωνες. Αυτός ήταν πατέρας του γενόρχη μας 'Ιωνα. Στο άγαλμα του θεού άρχίζονταν οι 'Αρχοντες πριν ανάλαβουν τα καθήκοντά τους. Κι εγώ έλπίζω να άρχιστώ.

Δέν στέκομαι ούτε μπροστά στο βωμό των 12 επώνυμων ήρώων, αν και ένας απ' αυτούς είναι ήρωας της φυλής μου, της μιάς από τις 10 φυλές που δημιούργησαν, έπι Κλεισθένη, αυτή την ώραϊά πόλη. Μόνο στο Μητρώο, δεξιά, θα επιβραδίνω το βήμα μου για να τιμήσω τη θεά μητέρα και να σκεφθώ ότι εδώ κάποτε ήταν το Βουλευτήριο. Τώρα είναι λίγο πιο πάνω. 'Εκει ή Βουλή των Πεντακοσίων μελετάει με προσοχή τους νόμους που θα ύποβάλει στην κρίση της 'Εκκλησίας του Δήμου.

'Ανεβαίνω το δρόμο. 'Η Θόλος στέκεται δεξιά μου. 'Εδώ βρίσκεται ή καρδιά της διοίκησης μας. Οι Πρυτάνεις που είναι ύπεύθυνοι για τη διοίκηση δουλεύουν εδώ, τρώνε εδώ με έξοδα της πολιτείας και έχουν πάντα τα μάτια τους τέσσερα.

Περνώ τα τελευταία καταστήματα της 'Αγοράς, όπου είναι και το κατάστημα του Σίμωνα, όπου συχνά—πυκνά περνούσε την ώρα του ο Σωκράτης. Τσαγκάρικα και άγγειοπλαστεία είναι τα τελευταία. Περνώ δίπλα στο περιγραντήριο, όπου καθιζόταν ο καθένας που έμπαινε στην 'Αγορά, και στο όρόσημο που έδειχνε ως πού έφθανε ή άγορά απ' αυτή την πλευρά.

Δέν είναι μικρό πράγμα να κάνεις όλο αυτό το δρόμο.

"Οχι γιατί είναι μακρύς. Οί βοιμοί, οί άφηνιασμένοι άνθρωποι, οί ναοί, τὰ ζῶα, οί πρᾶμᾶτιες, τὰ δημόσια κτίρια, τὰ σαρὰφι-
κα, οί γυναῖκες καί οί ὄντρες μὲ τοὺς δούλους καί τὶς δούλες
ποὺ πωνίζουσιν, ἡ φτωχολογιά καί οί παιδονόμοι, τὸ παιδομάνι
καί οί ἀγορανόμοι, οί Σκύθες ἀστυφύλακες καί οί πόρνες τῆς
δεκάρας σὲ ζαλίζουν. Ἐδῶ, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἀγορά, ὅλ' αὐτὰ ἐρ-
χονται ξεθυμασμένα. Ἀναπνέω ἐλεύθερα τὸ ἁγιασμένο ἀεράκι
ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη καί στ' αὐτιά μου χτυπάει
ρυθμικὰ τὸ νερὸ τῆς Κλεψύδρας. Σὲ κάθε σταγόνα ποὺ πέφτει
ἀκούω τὸ χτύπο τῆς καρδιάς τῶν ρητόρων. Δὲν μπαῖνω μέσα
στὴν Ἡλιαία. Εἶναι τὸ πρῶτο πολιτικὸ δικαστήριον καί τὸ πιὸ
μεγάλον ἀπὸ τὰ ὀρκωτά. Ὁ Ἀρειος Πάγος καί ἡ Βουλὴ εἶναι τὰ
μεγαλύτερα ὄργανα τοῦ δήμου στὴν ἀπονομὴ τῆς δικαιοσύνης.
Τὸ σέβομαι πολὺ αὐτὸ τὸ δικαστήριον γιατί ἐκφράζει τὴν ἀντί-
ληψή μας γιὰ τὴ δημοκρατία. Πέντε χιλιάδες τακτικοὶ δικαστὲς
καί χίλιοι ἀναπληρωματικοὶ (πεντακόσιοι ἀπὸ κάθε φυλῇ) ἐκ-
λέγονται μὲ κλῆρον ἀπὸ τοὺς ἑννέα ἄρχοντες, ὀρκίζονται νὰ ἀ-
σκοῦν τὸ λειτουργημὰ τους σύμφωνα μὲ τὸ νόμον καί παίρνουν
τὴ θέσιν τους κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιον. Γι' αὐτὸ τὸ δικαστήριον τὸ λέ-
γανε Ἡλιαία. Ἀς λέγε ἄλλοι ὅτι τὸ εἶπανε ἔτσι γιατί οἱ δικα-
στὲς ἀλίζουνται=συναθροίζονται. Καί βέβαια συναθροίζονται, ἁλ-
λὰ ἔξω στὸ ὑπαιθρον καί τοὺς κατακαίει ὁ ἥλιος. Γιατί δὲν πρέ-
πει δικαστὲς καί κατηγοροῦμενοι νὰ συστεγάζονται. Αὐτὸ ἔ-
λειπε!

Πίνω νερὸ στὴν κρήνη καί περῶ ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὰ δημό-
σια γραφεῖα. Πέρνει εἶχα ἐκλεγεί κι ἐγὼ γραφεῖς. Μπαῖλντισα
ἓνα χρόνον ἐκεῖ μέσα. Ἀχαρὴ δουλειά. Νὰ γράφεις σὲ περγαμη-
νὲς καί παπύρους. Νὰ δένεις περγαμηνὲς καί παπύρους. Νὰ δι-
πλώνονται τὰ πόδια σου σὲ περγαμηνὲς καί παπύρους. Νὰ βλέ-
πεις στὸν ὕπνον σου περγαμηνὲς καί παπύρους. Ἄστα νὰ πᾶνε
στὴν ὄργη! Δὲ λέω, εἶναι κι αὐτὸ μιὰ ὕπηρεσία ποὺ προσφέ-
ρουμε οἱ Ἀθηναῖοι στὴν πόλιν καί στὴ Δημοκρατία. Ἀλλὰ ἓνας
νέος σὰν κι ἐμένα, βέρος Ἀθηναῖος, ὀνειρεύεται νὰ προσφέρει πιὸ
μεγάλες, πιὸ σπουδαῖες ὕπηρεσίες. Καί ἔχω ὅλα τὰ προσόντα.
Ἀλλὰ βλέπω τὸν πατέρα νὰ ἐρχεται. Φαίνεται ὅτι ἄρρησας. Μὲ
πλησιάζει. Δὲν δείχνει νὰ εἶναι θυμωμένος. Μποροῦσε καί νὰ
θυμώσει γιατί κάθισα τόσο πολὺ στὴν Ἀγορά. Ἐμεῖς οἱ νέοι
μόνον περαστικοὶ μπορούμε νὰ βρεθοῦμε ἐκεῖ. Δὲν εἴμαστε ἀκό-
μα ὄριμοι γιὰ τὰ κοινά. Ἄν κι ἐγὼ πιά εἶμαι ἄρκετὰ μεγάλος
καί σὲ λίγο θὰ εἶμαι πολίτης μὲ πλήρη δικαιώματα. Ὁ πατέ-
ρας μὲ ρωτᾷ μὲ τὰ μάτια. Τοῦ ἀπαντῶ. Φαίνεται εὐχαριστη-
μένος. Κι ἐγὼ εἶμαι περήφανος γιατί ἔβγαλα πέρα μιὰ τόσο
σπουδαία δουλειά.

Κοντεύει μεσημέρι. Τραβᾶμε γιὰ τὸ σπίτι νὰ δειπνήσουμε.

ΟΤΑΝ φθάσαμε, ὅλα ἦταν ἔτοιμα. Ὁ πατέρας ἔδωσε ἐντολὴ
καί ἔγιναν ὅλα τὰ ἀπαραίτητα γιὰ νὰ πλυθοῦμε, νὰ καθαριστοῦ-
με, νὰ ἀλλάξουμε. Ὑστερα διέταξε καί ἔφεραν στὸ μέγαρον ἓνα δο-
χεῖον μὲ θαλασσινὸ νερὸ καί κλωνάρια δάφνης. Σημάδι ὅτι πρὶν
ἀπὸ τὸ δεῖπνον θὰ γινόνταν προσευχὴ γιὰ κάτι σοβαρὸ καί σὲ ἰ-
σχυρὸ θεό.

Ὅλη ἡ οἰκογένεια εἶναι παρούσα καί ἔτοιμη στὸ μέγαρον.

Ὡς καί ὁ γέρον - δούλος, ὁ ἐπιστάτης τῶν χτημάτων μας, στέ-
κεται στὴν ἄκρῃ τῆς πόρτας. Δὲν εἶναι βάρβαρος. Εἶναι Ἑλ-
ληνας καί ὁ πατέρας τὸν προσέχει ἰδιαίτερα. Ὅλοι περιμένουμε
μὲ συγκρατημένη τὴν ἀνάσα. Σὲ λίγο θὰ μάθουμε γιὰ ποῖο πρά-
γμα πρόκειται. Ὁ ἴδιος ὁ πατέρας γυρίζει στὸ μέγαρον μ' ἓνα
κλωνάρι δάφνης στὸ χέρι, τὸ βουτᾷ στὸ δοχεῖον μὲ τὸ θαλασ-
σινὸ νερὸ καί ραντίζει τοὺς πάντας καί τὰ πάντα. Ἀγιαζοντας
μ' αὐτὸ τὸν ἁγιασμό, θέλει νὰ καθαρῇ σκεύη, ἀνθρώπους καί
ὅ,τι ἄλλο βρίσκεται ἐδῶ. Μόνον ἔτσι θὰ γίνῃ δεκτὴ ἡ προσευχὴ.
Μ' ἔχει πιάσει τρέμουλον γιατί φοβᾶμαι ὅτι ἐγὼ τουλάχιστον δὲν
εἶμαι καθαρός. Ἐχω κάνει τόσο πονηρὲς σκέψεις. Καλύτερα εἶ-
ναι νὰ τὸ εἶχα σκάσει. Ἀλλὰ σκέφτομαι ὅτι δὲν εἶναι καί τόσο
σπουδαῖον τὸ πρᾶγμα. Μήπως καί οἱ θεοὶ δὲν κάνουν πονηρὲς
σκέψεις, ἀλλὰ καί πονηρότερες πράξεις; Κι ὕστερα, σὰν πολλὰ
δὲν τὰ ζητᾶνε;

Ὁ πατέρας τέλειωσε· σταμάτησε μπροστὰ στὸ βωμὸ κρα-
τώντας τὸ κλωνάρι τῆς δάφνης στὸ χέρι καί ὕψωσε τὰ χέρια.
Ἀφοῦ δὲν ἔβαλε τὸ κλωνάρι στὸ κεφάλι σὰν στεφάνι, ἀφοῦ οὔτε
σὲ μᾶς οἱ δούλοι δὲν ἔφεραν κλωνάρια ἐλιάς ἢ δάφνης, ἀφοῦ δὲν
ραντίστηκε ὁ βωμὸς μὲ αἶμα, ἀφοῦ ὁ πατέρας δὲν ἀγκάλιασε γο-
νατιστὸς τὸ βωμὸ, σκέπτομαι ὅτι δὲν εἶναι καί τόσο σοβαρὰ τὰ
πράγματα. Ἐσκυψε τὸ κεφάλι καί ἄρχισε τὶς παρακλήσεις. Φῶς
φανάρι ἢ στάση του ὅτι προσευχόμεστε στὴ Δήμητρα νὰ εὐλο-
γήσει γιὰ νὰ καρπίσουν τὰ λιγιστὰ μας σταροχώραφα. Ἄν προ-
σευχόμεστε σὲ κανένα θεὸ τοῦ Ὀλύμπου, ὁ γέρονς—κι ἐμεῖς βέ-
βαια—θὰ κύτταζε κατ' εὐθείαν μπροστὰ του, δὲν θὰ ἔσκυβε. Ἄν
ἡ προσευχὴ ἀπευθυνόταν σὲ ἥρωα τῆς πόλης ἢ τῆς φυλῆς, θὰ
γύριζε κατὰ τὴ δύση.

Μοῦ κάνει ἐντύπωση ὅτι ὁ γέρονς λέει, λέει καί τελειωμὸ
δὲν ἔχει. Ἐπειδὴ, φαίνεται, δὲν ἔχει καί μεγάλη ἐμπιστοσύνη
στὴν καθαρότητά του, πάει νὰ τυλίξῃ τὴ Δήμητρα μὲ τὰ λιμὰ.
Τί νὰ σοῦ κάμει, ὅμως, καί ἡ θεά; Τέτοια παλιοχώραφα ποὺ ἔ-
χουμε, τί καρπὸ νὰ κάνουν; Ὅσο νὰ βλογῇ ἡ Δήμητρα, οὔτε
τὰ σπουργίτια δὲν θὰ μπορέσουν νὰ χορτάσουν. Μόνον ἡ Αἰγυ-
πτος θὰ μᾶς σώσει. Κάτι ξέρει κι ὁ πατέρας γι' αὐτό· κάτι ξέ-
ρει κι ὁ ἄνθρωπος ποὺ μ' ἔστειλε καί κουβέντισα πρῶτῃ - πρῶτῃ.

ΕΜΕΙΣ στὸ σπίτι μας δὲν εἴμαστε πολυφαγάδες. Δὲν εἴμαστε
Βοιωτοὶ νὰ ξετκίζουμε τὰ κρέατα σὰ λιμασμένοι καί νὰ τρώμε
τὸ καταπέτασμα. Πολλοὶ βεβαιώνουν μὲ ὀρκον ὅτι μπροστὰ στὸ
σπίτι του ὁ καθ' ἑθναῖος εἶχε ἰδιαίτερον κοπρῶνον. Ἐδῶ ποὺ
τὰ λέμε κάποτε εἶχα ξετρελλαθῇ μὲ τὴ Σικελικὴ κουζίνα. Ὁ
πατέρας ἐνὸς φίλου μου εἶχε φέρει ἀπὸ τὶς Συρακοῦσες ἓναν
πάπυρον μὲ συνταγὲς μαγειρικῆς. Τὸν πῆραμε καί τὸν διαβάσα-
με κορυφά. Ἀφοῦ καί τώρα ἀκόμα τρέχουν τὰ σάλια μου. Χί-
λιων εἰδῶν ψητὰ καί καρνεύματα ἦταν γραμμένα ἐκεῖ, σὲ στί-
χους μάλιστα. Καί ὅπως τοὺς στίχους τοὺς εἶχαν γράφει μὲ
κέφι καί εἶχαν ἓνα σωρὸ καλαμποῦρια σοῦ ἀνοίγαν περισσότερον
τὴν δρεξην.

Δὲν εἴμαστε πολυφαγάδες ἐμεῖς, ἀλλὰ σίγουρα εἴμαστε κα-
λοφαγάδες. Τὸ ψωμί μας εἶναι φτιαγμένο ἀπὸ ἀλεύρια τοῦ τό-
που ἀλείατα, δηλαδὴ ἀπὸ καθαρὸ σιτάρι. Δὲν μᾶς ἄρᾷ τὸ ψω-

μὴ ἀπὸ ἀλεύρια τύπου ἄλφιντα, δηλαδή ἀπὸ κριθάρι. "Αν εἶμαστε Σπαρτιάτες, θὰ τρώγαμε κριθάρι.

Οἱ δοῦλοι μᾶς σέρβιραν τὰ ὀρεκτικά. Λάχανο ὠμό, στρεΐδια, μύδια καὶ καλόγνωμες. Ξεχάστηκα καὶ τὰ ἔγραφα δλ' αὐτά. Σήμερα μόνο λάχανο καὶ στρεΐδια εἶχαμε. Γιὰ φαγητὸ σερβιρίστηκε λαγός. Τὸν εἶχαν πιάσει μὲ τὸ δόκανο στὶς Ἀχαρνές οἱ δοῦλοι καὶ τὸν μαγέρεψε ἡ μάνα μουρλια. Τὸν εἶχε φτιάσει μὲ μπόλικο λάδι, μὲ κρεμμύδια καὶ θυμάρι. Εἶχαμε καὶ τυρὶ τῆς Ἀχαΐας καὶ κρασάκι ὄχι πολὺ νερωμένο. Ὁ πατέρας ἔκανε στραβὰ μάτια σήμερα. Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιατί. Κάτι μαγερεύει. Φαίνεται ὅτι πρόσεξε τὸ πόσο μοῦ ἄρεσε τὸ κρασί, γιατί γύρισε καὶ εἶπε στὴ μάνα ὅτι εἶναι σίγουρος πὺς τὸ σπίτι μας θὰ δοξαστεῖ στὴ γιορτῇ τῶν Χοῶν. «Ὁ γυιὸς μας τὸ τσουζεὶ στὰ γερά», εἶπε, «καὶ σίγουρα θὰ ἔρθει πρῶτος στὸ διαγωνισμό».

Κοκκίνισα. Καὶ πάλι προσπαθῶ νὰ καταλάβω τι θέλει ἀπὸ μένα σήμερα ὁ πατέρας. Γιατί μὲ μεταχειρίζεται ἔτσι μαλακά. Γιατί δὲν μὲ ἄφησε τὸ πρωὶ νὰ πάω στὸ Γυμνάσιο νὰ ἀσκηθῶ ὅπως ἔκανα κάθε μέρα. Γιατί δὲν μὲ ἔχει ἀφήσει οὔτε λεπτὸ ἀπὸ κοντά του. Γιατί μοῦ καλομιλάει καὶ δείχνει τόσο ἐνδιαφέρον. Εἶμαι βέβαιος ὅτι κάποιο λάκκο ἔχει ἡ φάβα. Αὐτὴ μου ἡ βεβαιότητα ἐνισχύθηκε διὰ τὸν πατέρα, κῦτταξε μὲ σοβαρότητα τὴ σπάλα τοῦ λαγοῦ, γύρισε πρῶτα πρὸς τὸ μέρος μου, καὶ εἶπε ἀόριστα πρὸς τοὺς ἄλλους ὅτι τὸ σπίτι μας τὸ τριγυρίζει κάποιο καλὸ πὺν γρήγορα θὰ ξεδιαλύνει.

Τελειώσαμε. Πλύνουμε τὰ χέρια μας καὶ ξαπλώσαμε ἐμεῖς οἱ ἄντρες λίγο. Δὲν ἰσχύει νὰ κοιμηθοῦμε. Ἀπλῶς νὰ πάει τὸ φαί κάτω. Γιὰ τὸν καθένα μας ἀπὸ τώρα ἀρχίζει ἡ δουλειά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἐξ ἄλλου τοῦτο τὸ φαγητό, κοντὰ στὸ μεσημέρι, τὸ λέμε καὶ δεῖπνο. Δεῖ πονεῖν. Τὶ τὰ μάθαμε τὰ ἔρμα! Μόνο οἱ μπακάληδες, οἱ μανάβηδες, οἱ σαράφηδες, οἱ τεχνίτες, οἱ ἔμποροι καὶ οἱ δοῦλοι ἐπιάκων ἀπὸ τὸ πρωὶ δουλεῖα.

ΕΠΡΕΠΕ ἀπὸ πολλὴ ὥρα νὰ εἶχαμε πάει ὁ καθένας στὴ δουλειά του. Μόνο ὁ ἀδερφός μου εἶχε φύγει. Ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ταμίες τοῦ Δήμου. Δὲν ἦταν ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα λειτουργήματα, ἀλλὰ ἀνοίγε τὴν πόρτα γιὰ πολλὰ ἄλλα καὶ καλύτερα.

Ὁ πατέρας ἔστειλε καὶ μὲ φώναξαν. Ἡ καρδιά μου χτύπησε ὅπως τὸ τρομαγμένο πουλὶ τὰ φτερά του. Ποτὲ δὲν θυμήθηκα νὰ μὲ εἶχε φωνάξει τέτοια ὥρα. Στὸ μυαλό μου ἦρθε καὶ σφηνώθηκε ἡ ἐξήγηση πὺν ἔδωσε τὸ μεσημέρι ὁ γέρος στὰ σημάδια τῆς σπάλας τοῦ λαγοῦ.

Ἔτρεξα καὶ στάθηκα μπροστά του. Ἦμουν λιγάκι θυμωμένος μὲ τὸν ἑαυτό μου. Ἐγὼ ὁ Ἀθηναῖος ἔπρεπε νὰ εἶμαι πάντα ψύχραιμος καὶ ποτὲ δὲν ἐπιτρεπόταν νὰ βρίσκουμαι σὲ ἀμνηχανία. Ὅλα ἔπρεπε νὰ τὰ μετρῶ καὶ νὰ τὰ ζυγίζω μὲ προσοχή. Πάντοτε ἔπρεπε νὰ ἐνεργῶ μὲ ψυχραιμία. Τὰ προαισθήματα—καλὰ ἢ ἄσχημα—εἶναι φίλοι πὺν σὲ προειδοποιοῦν γιὰ τὸ καλὸ ἢ τὸ κακὸ πὺν σὲ παραμονεύουν στὴν κάθε γωνιά τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς σου. Ὅ,τι κι ἂν εἶναι, σοῦ δίνουν τὸ χρόνο νὰ προετοιμαστεῖς. Πρέπει νὰ ἐπωφελεῖσαι καὶ ὄχι νὰ παραδέρνεις στὴ σύγχυση καὶ τὴν ταραχή.

Ὅπως νὰ ἔχει τὸ πράγμα, ἐγὼ τώρα στέκουμαι μπροστὰ στὸν πατέρα. Μὲ κυττάζει σὰ νὰ θέλει νὰ σκάψει στὸ μυαλό μου. Δὲν θὰ τοῦ γίνῃ ἡ χάρη. Προσπαθῶ νὰ πάρω ὕψος ἀδιάφορο. Παρακολουθῶ τὸν ντελάλη πὺν εἰδοποιεῖ ὅτι σὲ 5 μέρες ἀπὸ σήμερα θὰ ἔχουμε ἐκκλησία τοῦ Δήμου. Προσέχω τὴ φωνή του πόσο ἐπαγγελματικὴ εἶναι. Θὰ εἰσηγηθῶ νὰ τὸν ἀλλάξουν μὲ κάποιον ἄλλον ζωντανόν. Δὲν μπορεῖ νὰ εἰδοποιεῖ ὅτι θὰ συζητήσουμε «περὶ σίτου» λὲς καὶ δὲν συμβαίνει τίποτα.

Φαίνεται ὅτι τὸ κόλπο τῆς ἀδιαφορίας δὲν ἔπιασε. Ὁ πατέρας μοῦ εἶπε ὅτι πρέπει νὰ ἐτοιμαστῶ γιατί θὰ παντρευθῶ. Ζαλίσηκα. Φαίνεται ὅτι χλωμιασα, γιατί ὁ γέρος γέλασε καὶ προσπαθοῦσε νὰ μὲ πείσει ὅτι ὁ γάμος πὺν εἶχε ἀποφασίσῃ ἦταν συμφερετικὸς καὶ καλὸς γιὰ μένα. Γιὰ νὰ μὲ ἡσυχάσει μοῦ εἶπε καὶ τὸ ὄνομα τῆς ὑποψήφιας.

Αὐτὴ τὴ στιγμή εἶμαι κομμένος στὰ δύο. Τὸ ἓνα μου ἀντὶ ἀκούει καὶ ἓνα κομμάτι τοῦ μυαλοῦ μου ἐπεξεργάζεται ὅσα λέει ὁ πατέρας. Στὸ ὑπόλοιπο μυαλό μου στριφογυρίζουν σὰν ἀνακατωμένο κουβάρι οἱ δικές μου ἰδέες γιὰ τὸ γάμο.

Ὅταν σηκώθηκε καὶ ἔφυγε ὁ γέρος χωρὶς νὰ μοῦ πεῖ τίποτ' ἄλλο οὔτε ἀκόμα γιὰ δουλειά καὶ ἔμεινα μόνος, προσπάθησα νὰ βάλω μιὰ τάξη στὰ αἰσθήματά μου.

Δὲν πρόσφθασα νὰ πιάσω μιὰν ἄκρη τους γιατί ἦρθε ἡ μάνα. Ἐδείχνε εὐχαριστημένη, γελαστή, ἀλλὰ ἐγὼ ἐβλεπα πίσω ἀπ' αὐτὴ τὴν ἐπιφάνεια νὰ φωλιάζει στενοχώρια καὶ λύπη.

Μὲ χάζιδεψε μ' ἔβαλε νὰ καθίσω δίπλα τῆς στὸ χαμηλὸ κρεβάτι τὸ στρωμένο μὲ ὠραῖα δέσματα καὶ μοῦ ἔπιασε τὸ χέρι.

Μοῦ ἐξήγησε ὅτι ὅλα εἶχαν γίνῃ ὅπως ἀπαιτεῖ ἡ τάξη καὶ ἡ συνήθεια.

ΠΟΤΕ δὲν σκέφθηκα νὰ καταπολεμήσω τὴν τάξη, δηλαδή τὸ νόμο καὶ τὴ συνήθεια. Μερικὰ πράγματα, ὅμως, μὲ κάνουν νὰ ἐπαναστατῶ. Ὅχι νὰ ἐπαναστατῶ, δὲν τὸ ἔγραφα σωστά. Ἦθελα νὰ πῶ μὲ φέρνουν σὲ ἀμνηχανία. Ὁ γάμος εἶναι ἓνα ἀπὸ αὐτά.

Δὲν εἶμαι χωριάτης, ἀμόρφωτος καὶ στουρνάρι. Εἶμαι μορφωμένος καί, ὅπως λένε πολλοί, ξέρω ἀρκετὰ πράγματα. Μὲ τὸ ζήτημα τοῦ γάμου, ὅμως, ἔχω μπερδευτεῖ. Ἀποῦ μπερδεύτηκε καὶ ὁ Πλάτων, ὁ μεγάλος μας φιλόσοφος, πὺν ἐνῶ στὴν «Πολιτεία» του μιλάει ὑπὲρ τῆς πολυγαμίας, ἀργότερα τὰ ἔστριψε καὶ παинеύει τὸ γάμο.

Ἀπὸ ὅσα ἔχω ἀκούσει καὶ ἔχω διαβάσει, ἔβγαλα τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ γάμος δὲν εἶναι καλὸ πράγμα. Ἀποῦ καὶ ὁ Σόλων, πὺν δούλεψε σκληρὰ νὰ ἐνισχύσει αὐτὸ τὸ θεσμό, διὰ τοῦ εἶπαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τιμωροῦνται ἔκείνοι πὺν δὲν παντρεύονται, δὲν τὸ δέχτηκε. «Πολὺν κακὸ φορτίο εἶναι ἡ γυναίκα, ἀνθρώπῳ μου», εἶπε. Δὲν θὰ λογαριάσω τὸ Σωκράτη πὺν εἶπε ὅτι οἱ μόνοι ἄνθρωποι πὺν μενανοιώνουν εἶναι οἱ παντρεμένοι. Εἶχε δίκιο ὁ ἄνθρωπος. Ἡ γυναίκα τὸν ἢ Σανθίππη τὸν ἔκαμε ρεζίλι. Τὸν κυνηγοῦσε στὶς ροῦγες καὶ στὴν Ἀγορὰ καὶ μερικοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι τοῦ τίς ἔβρεχε κιόλας. Γελάει ἀκόμα καὶ τὸ παρδαλὸ κατσίκι μὲ τίς οἰκογενειακές του περιπέτειες. Μήπως

ὁ Θαλῆς, ὁ Μένανδρος, ὁ Φιλῆμων, ὁ Ἀντιφάνης, ὁ Ἐπίχαρμος, ὁ Χαιρήμων, εἶπαν καλὸ λόγο γιὰ τὸ γάμο; Ὁ ἕνας λέει τὸ κοντό του καὶ ὁ ἄλλος τὸ μακρὸ του. Μοῦ ἀρέσει ἐκεῖνο ποὺ εἶπε ὁ Ἰππώναξ: «οἱ πιὸ γλυκὲς ἡμέρες ποὺ προσφέρει ἡ γυναῖκα εἶναι δύο: ἡ ἡμέρα ποὺ τὴν παντρεύεσαι καὶ ἡ ἡμέρα ποὺ τὴν κηδεύεις». Αὐτοὶ εἶπαν! Τὶ νὰ ποῦμε ἐμεῖς!

Τὸ μόνο ποὺ μπορῶ νὰ πῶ εἶναι ὅτι ὁ γάμος μὲ τρομάζει. Ξέρεις τί εἶναι νὰ σοῦ φορτώσουν μιὰ γυναῖκα ποὺ δὲν τὴν ξέρεις οὔτε στὴν ὄψη; Ἄν βγῇ καλὴ, πάλι καλὰ! Ἄν, ὅμως, σοῦ λάχει κανένας δαίμονας μὲ οὐρά, τότε τί γινόμαστε; Ἄντε νὰ τὴν ὑποφέρεις ὁλοζῶης. Θὰ μοῦ πεῖς: πᾶρε διαζύγιο. Μιὰ κουβέντα εἰν' αὐτὴ. Πρῶτα—πρῶτα θὰ ἐμπλεκῃς μὲ τὰ δικαστήρια. Δεύτερο, τόσο τὸ Δίκαιο ὅσο καὶ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν σηκώνουν διαζύγιο. Ὑστερα, θὰ ἦσουν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐπιστρέψῃς τὴν προίκα. Ἄν τὴν εἶχες, πάει καλὰ. Ἄν τὴν ἔχετε φάει, πήγαινε νὰ τὴν βρεῖς. Ἄν εἶχες παιδιὰ, θὰ ἔμεναν μαζί σου καὶ θὰ εἶχες μεγάλες εὐθύνες γιὰ τὴν ἀνατροφή τους. Ἐπειτα δὲν εἶναι καλὸ νὰ ξαναπαντρευτεῖς. Τὰ παιδιὰ δημιουργοῦν συμπλέγματα ὅταν ἔχουν μητρικά. Καὶ πῶς νὰ τὸ τολμήσεις ὅταν θυμᾶσαι ὅσα ἔχει πεῖ ὁ Εὐβουλος γιὰ ἐκεῖνον ποὺ παντρεύεται γιὰ δεύτερη φορὰ.

«Ἄς πεθαίνει κακεῖν—κακῶς ἐκεῖνος ποὺ ξαναπαντρεύεται. Γιατί ὅταν παντρεύεται γιὰ πρώτη φορὰ δικαιολογεῖται ἐπειδὴ δὲν ἤξερε· ἐνῶ ὅταν παντρευτεῖ γιὰ δεύτερη φορὰ τότε ἤθελε τα κι ἐπαθὲ τα».

Ἐχω ζαλιστεῖ. Θὰ πάω μιὰ βόλτα στὸν Περίπατο.

Ο ΠΕΡΙΠΑΤΟΣ εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς πιὸ ἀγαπημένους δρόμους, ποὺ προτιμῶ ὅταν θέλω νὰ αὐτοσυγκεντρωθῶ καὶ νὰ σκεφτῶ μὲ τὴν ἡσυχία μου. Περιζῶνει τὸ βράχο τῆς Ἀκρόπολης. Ἀρχίζει καὶ τελειώνει στὴν ὁδὸ Παναθηναίων, λίγο πιὸ κάτω ἀπὸ τὰ Προπύλαια.

Τὰ δειλινὰ ἰδιαίτερα, εἶναι πολὺ ὁμορφα ἐδῶ. Τὶς ὥρες αὐτές οἱ Ἀθηναῖοι μαζεύονται στὰ κουρεῖα, τὰ μυροπωλεῖα, τὰ σκυτοτομεῖα καὶ τὶς λέσχες. Ἐγὼ περιδιαβάω μὲ τὴν ἡσυχία μου. Ὁ δρόμος σὲ μερικὲς μεριὲς εἶναι κυριολεκτικὰ σκαλισμένος στὸ βράχο. Στὰ πόδια του εἶναι στριμωγμένα τὰ σπίτια τῆς πόλης σὰν κυνηγημένα ἀπὸ κάποιο φόβο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ τὸν κάμπο. Ἀπ' αὐτὸ τὸ φόβο πᾶνε νὰ τ' ἀπαλλάξουν τὰ τείχη. Αὐτὰ δὲν εἶναι τὰ πάλια. Ἐκεῖνα τὰ κατὰστροφαν οἱ Πέρσες μαζί μὲ τὰ ἱερὰ τῆς Ἀκρόπολης. Τοῦτα τὰ ἔφτιασε ὁ Θεμιστοκλῆς. Εἶναι ὠραῖα καὶ γερά. Ὅπως περιπατῶ ἐδῶ ψηλά, τὰ ἀγναντεύω καὶ τὰ καμαρώνω. Μοῦ δίνουν τὴν αἴσθησή τῆς ἀσφαλείας. Αὐτὴ τὴ στεριώνει ἡ δύναμη ποὺ ἀναβλύζει ἀπὸ τὸν γερὸ βράχο ποὺ ἀντέχει ἀσκήκωτο βάρος τόσων ἱερῶν καὶ θεῶν ποὺ φιλοξενεῖ στὴν κορυφή του καὶ στὶς πλαγιές του.

Δεκατέσσερες μεγάλες καὶ μικρὲς Πύλες καὶ πύργοι ἐπιτρέπουν στοὺς κατοίκους καὶ στοὺς φίλους νὰ μπαίνουν καὶ νὰ βγαίνουν στὴν πόλη. Γιὰ τοὺς ἐχθροὺς εἶναι κλειστές.

Εἶναι μεγάλο τὸ τεῖχος τῆς πόλης μας. Ὁ κύκλος του μετράει 43 στάδια. Θυμᾶμαι καὶ νοιώθω ὑπερηφάνεια ὅταν ἀναλογίζομαι πόσο μικρὴ ἦταν καὶ πόσο μεγάλωσε ἡ πόλη ποὺ

γενήθηκα. Οἱ πρῶτοι τῆς κάτοικοι εἶχαν κουρενιάσει στὸ πλάτωμα τῆς κορυφῆς τοῦ ἱεροῦ βράχου. Τοὺς τρόμαζε ἡ πεδιάδα. Ἀργότερα ἔκαμαν νὰ πρῶτα δειλὰ βήματα καὶ κρέμασαν τὰ σπίτια τους στὶς πλαγιές του. Ἀλλὰ τώρα ἡ πόλη ἔχει ξεκαμπίσει ὥς τὸν Ἰλισό, πάνω ἀπὸ τὸ λόφο τῶν Νυμφῶν καὶ πέρα ἀπὸ τὸν Ἡριδανό. Μεγαλεῖο, ποὺ σίγουρα ἀργότερα θὰ κορυφωθεί.

Στὰ σπίτια τῆς διαβάσεις τὴ μεγάλη τῆς ἱστορία. Πάνω ἀπὸ τὸν Περίπατο τὰ παλιά. Κάτω τὰ καινούργια.

Ὅταν ὁ δρόμος μὲ φέρνει κάτω ἀπὸ τὶς Ἀκραις Πέτρες αἰσθάνομαι ὅτι βρίσκομαι πιὸ κοντὰ σὲ ἐκείνους ποὺ ἀγρυπνοῦν γιὰ τὴν πόλι. Αὐτὲς τὶς πέτρες τὶς σφραγίζουν τέσσερες σπηλιές. Ἡ δεύτερη εἶναι ἀφιερωμένη στὸν Ὑπάκραιο Ἀπόλλωνα ὅπου ὀρκίζονταν οἱ ἐννέα ἄρχοντες. Μπροστὰ τῆς εἶναι ἡ σκάρα ἡ ἀφιερωμένη στὸν Ἀστραπιαῖο Δία. Δὲν τὴν ὀνόμασαν ἔτσι ἀπὸ τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς βροντὲς ποὺ ρίχνει. Ἐδῶ κάθονται οἱ πνυθαῖστες, ἐκεῖνοι δηλαδὴ ποὺ μέρα—νύχτα ἔχουν καρφωμένα τὰ μάτια τους στὸ ἀπέναντι Ἄρμα τῆς Πάρνηθας. Ὅταν ἀστράφει ἐκεῖ αὐτοὶ κάνουν θυσία. Ἐγκαταστάθηκαν ἐκεῖ γιατί δίπλα εἶναι οἱ σπηλιές οἱ ἀφιερωμένες στὸν Δία καὶ τὸν Ἀπόλλωνα.

Τὶς προσέχω ἰδιαίτερα ἀπόψε. Προσπαθῶ νὰ μαντέψω σὲ ποιά ἀπὸ τὶς δύο βρέθηκαν μαζί ὁ Ἀπόλλωνας μὲ τὴν Κρέουσα. Ὁ δάσκαλός μου μιλοῦσε γιὰ «ἐναγκαλισμό». Ἐγὼ ἔκανα τὸν ἀπονήρευτο καὶ εἶπα ὅτι κατάλαβα. Ἔτσι, εἶπα, ἀγκαλιάζω κι ἐγὼ τὴ μάνα μου. Βρέθηκε σὲ δύσκολη θέση· ἔξυσε τὴ φαράκλα του· τράβηξε τὸ σπανὸ γένι του καὶ τελικὰ κρυφογέλασε. Ἐπειδὴ πάντοτε ἤθελε νὰ εἶναι σαφὴς μοῦ ἐξήγησε ποιά διαφορὰ ὑπάρχει μεταξὺ τῶν δύο ἐναγκαλισμῶν καὶ πρόσθεσε ὅτι ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ διαφορὰ ἦταν ἡ αἰτία ποὺ ἤρθε στὸν κόσμο ὁ Ἴων. Σήμερα σκέφτομαι ὅτι αὐτὴ ἡ ἰδία σπηλιά εἶναι ὁ τόπος ὅπου ἡ Μυρρῖνη ἔκλεισε ραντεβου στὸν ἄντρα τῆς Κινησίας. Κάτι τέτοια φαντάστηκα ὅταν εἶδα τὴ «Λυσιστράτη».

Στὸν περίπατο μὲ συνοδεύουν οἱ τόσες πολλὲς ἀγροτικὲς θεότητες· μικρὲς καὶ συμπαθητικὲς. Μὲ ἀγροτικὴ περιουσία ἐμεῖς, κι ἂν κατοικοῦμε στὴν πόλι, δὲν ξεχνᾶμε ὅτι τρεφόμεστε ἀπὸ τοὺς ἀγρούς.

Δὲν μπαίνω στὴ σπηλιά μὲ τὴν πηγὴ ποὺ λατρεύεται ἡ Ἄγραυλος. Περιπατῶ καὶ τὸ μάτι μου πλανιέται στὸ θέατρο τοῦ Διονύσου ποὺ εἶναι ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μου· περὶ ἂν ἀνάμεσα στὸ Ἀσκληπιεῖο καὶ τὴ στοὰ τοῦ Εὐμένη καὶ σὲ λίγο πάλι συναντῶ τὴν ὁδὸ τῶν Παναθηναίων. Τὸ σπίτι δὲν εἶναι μακρὰ.

ΟΥΤΕ ὁ Περίπατος κατάφερε ἀπόψε νὰ μὲ καλμάρει. Ἴσως νὰ φταίει καὶ ἡ σπηλιά τῆς Κρέουσας καὶ τῆς Μυρρῖνης. Ποτὲ δὲν φανταζόμουνα ὅτι ἡ θέα μιᾶς μπουγάδας τῶν ἀπλῶν παιδιῶν ποὺ ἐπαίζαν βόλους στοὺς δρόμους· ἡ μυρουδιά κάποιου φαγητοῦ· ἡ γλυκειὰ γυναικεῖα φωνὴ ποὺ ἔφτανε ἀπὸ τὸ ἐσωτερικὸ κάποιου σπιτιοῦ, θὰ συνωμοτοῦσαν ἀπόψε γιὰ νὰ μοῦ θυμίσουν τὸ γάμο.

Μαζὶ μ' αὐτὰ, συνωμοτεῖ καὶ ἡ πολιτεία μὲ τοὺς νόμους

της καὶ τοὺς θεσμούς της. Πρέπει νὰ τὸ πάρω ἀπόφαση. Ὁ γὰμος εἶναι ἀναγκαῖο κακό. Ἐμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι δυσκολεύουμε μόνοι μας τὴ ζωὴ μας. Κάθε τι τὸ περνᾶμε ἀπὸ τὴ δοκιμασίαν τῆς λογικῆς. Αὐτὸ ἔχω πάθει κι ἐγὼ μὲ τὸ γάμο. Θὰ ἤθελα νὰ μὴν ἀκριβοῦναι τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ νὰ τ' ἀφῆνα δλα στοὺς θεοὺς καὶ τὴν τύχη νὰ τὰ κανονίσουν· ἀλλὰ δὲν μπορῶ. Ἀπὸ ἕξ χρονῶν πού ἀρχισα νὰ πηγαίνω στὸ σχολεῖο μ' ἔμαθαν δλα νὰ τὰ σκέφτονται, δλα νὰ τὰ ἐκτιμῶ, δλα νὰ τὰ ζυγιάζω καὶ νὰ παίρνω μόνοι μου τὶς ἀποφάσεις. Μεγάλος μπελᾶς, ἀλλὰ ὁποῖος μικρομάθει δὲν γερανταφῆνει.

Ὅποιος μικρομάθει...

Αὐτὸς ὁ μικρὸς μὲ τὸν πλατὺ χιτῶνα καὶ τὴ γαλάζια κορδέλλα στὰ μαλλιά, εἰμαι ἐγώ. Βγῆκα ἀπὸ τὸ σπῖτι μόλις ξημέρωσε καὶ ἔχω πάρει τὸ δρόμο γιὰ τὸ σχολεῖο. Ὁ γέρο δούλος πού μὲ συνοδεύει κρατώντας τὶς πλάκες, τὴ λύρα καὶ τὰ κοντύλια εἶναι αὐστηρὸς ἀλλὰ καλός. Θὰ εἶναι ὁ Ἰσκιος μου καὶ θὰ μὲ συνοδεύει στὸ δρόμο πρὸς τὸ σχολεῖο, στὴν αἴθουσα διδασκαλίας, στὸ γυμνάσιο ὅπου θὰ φοιτῶ μέχρι τὰ δεκατέσσερα χρόνια μου, ὁπότε ἐλπίζω δι τὸ ἔχω ξεμπερδέψει. Δὲν μοιάζει μὲ τοὺς παιδαγωγοὺς μερικῶν ἄλλων συμμαθητῶν μου. Εἶναι γλυκός, ξέρει πολλὰ πράγματα πού μου τὰ διηγεῖται διαν πηγαίνουμε καὶ διαν γυρίζουμε· δὲν ξημεροβραδιάζεται στὰ ταβερνεῖα· δὲ μεθάει· οὔτε βλαστημάει. Μόνο πού εἶναι ἐπίμονος, ἔχει γίνεῖ ὁ Ἰσκιος μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ κάμω καμμιά μερεμπαντιά. Ἀν τύχει καὶ κάνω κάτι τέτοιο δὲν διστάζει νὰ μού τις βρέξει. Ὁ πατέρας δὲν ἐνδιαφέρεται καὶ τόσο καὶ μὲ ἔχει ὑπ' εὐθύνη του ἐκεῖνος.

Τὰ γράμματα τὰ παίρνω εὐκολα. Τὸ ἀλφάβητο τὸ ἔμαθα νεράκι καὶ δὲ χρειάστηκε ὁ δάσκαλός μου ἢ ὁ πατέρας νὰ ταΐζουν 24 παιδιὰ, νὰ ὀνοματίζουν τὸ καθένα καὶ μὲ ἕνα χαρακτήρα τοῦ ἀλφαβήτου γιὰ νὰ μπορέσω νὰ τὰ βάλω στὸ μυαλό μου. Ἐταῖ ἔκανε ἕνας πατέρας πού εἶχε γνιδ σαῖνι στὰ γράμματα. Ὁ δικός μου δάσκαλος εἶναι φτωχός. Οὔτε ἔχει πολλοὺς μαθητές. Οὔτε δσους τοῦ ἐπιτρέπει ὁ νόμος. Ἡ αἴθουσα διδασκαλίας, ὅμως, εἶναι φροντισμένη. Καθαρή· μὲ ταχτοποιημένα скаμνιά γιὰ τοὺς μαθητὲς καὶ τοὺς δούλους—παιδαγωγούς. Ἀπ' αὐτοὺς οἱ περισσότεροι ἀράζουν στὸ χῶλ καὶ τὸ ρίχνουν στοὺς κύβους. Μερικοὶ διηγοῦνται πιπεράτα ἀνέκδοτα. Ἐκεῖ ἔχει κουρντιστεῖ ἕνα δεύτερο σχολεῖο. Ἡ διδακτεῖα ὕλη του διαμορφώνεται ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν οἰκῶν ἀνοχῆς, τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἐταίρας, τῶν скаμπρόζικων ἀνεκδότων πού κυκλοφοροῦν στὴν πόλη γιὰ τοὺς ἔρωτες τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης μεγαλοκυρίας καὶ ἀπὸ ἕνα σωρὸ ἄλλα παρόμοια πράγματα. Δάσκαλοι, πατεράδες καὶ μαθητὲς κάνουν δι δὲν τὸ βλέπουν. Ὅλοι, ὅμως, τὸ ξέρουμε.

Ὁ δικός μου παιδαγωγός δὲν τὸ κουνάει ρούπι ἀπὸ τὴν αἴθουσα διδασκαλίας. Αὐτὸς καὶ μερικοὶ ἄλλοι. Ἐταῖ ἔχει μάθει φαρσί τὰ ποιήματα πού χρησιμοποιεῖ ὁ δάσκαλος στὸ μάθημα τῆς ἀνάγνωσης καὶ ἔχω βρεῖ τὸ μπελᾶ μου καὶ στὸ σπῖτι. Ὡς καὶ τὸν Ὀμηρὸ ξέρει νεράκι. Γιὰ νὰ μὴν πῶ δι ἀπὸ μαθηματικὰ ξέρει ὡς καὶ γεωμετρία. Ἀλλὰ ἐκεῖ πού εἶναι ἀφθαστος εἶναι ἡ ἱχθυογραφία καὶ ἡ χειροτεχνία. Ὅταν φτάνουμε στὸ σπῖτι δὲν μὲ ἀφήνει οὔτε λεπτὸ νὰ ἡσυχάσω. Μοῦ βγάνει

τὴν πίστη. Φαίνεται δι ἔχει καταλάβει τὴν προτίμησή μου σ' αὐτὰ τὰ δυὸ μαθήματα. Καὶ ὁ ἴδιος εἶναι ἐπιδέξιος. Μοῦ ἔχουν παραχωρήσει ἕνα δωμάτιο γιὰ νὰ διαβάζω καὶ νὰ δουλεύω. Ὁ παιδαγωγός μου ἔριξε τὴν ἰδέαν νὰ τὸ διακοσμήσουμε. Ἐμένα μου εἶχαν κάνει ἐντύπωση οἱ ζωγραφιὲς τῶν δώδεκα θεῶν πού ὑπῆρχαν στοὺς τοίχους τοῦ σχολείου μας. Τὶς ἔφτιασα στὸ δωμάτιο. Εἶναι ὑπέροχες. Τὸ παραβάκι πού σκάρωσα μὲ κερί εἶναι μικρὸ ἀριστούργημα, ὅπως καὶ τὸ ξύλινο скаμνί. Αὐτὰ τὰ δυὸ ἔργα μου μὲ βγάζουν ἀσπροπρόσωπο ἀπέναντι σὲ συμμαθητὲς, φίλους καὶ δασκάλους γιὰ τὴν ἀδεξιότητά μου στὴ μουσική.

Ὁ δάσκαλος τῆς μουσικῆς εἶναι πολὺ καλός καὶ δὲν φταίει. Ἴσως φταίει δι ποτὲ τὸ σόι μας δὲν ἔβγαλε ἕναν νὰ παίξει ὄργανο τῆς προκοπῆς. Κέποιος θεῖος μου πού ἔχει τὴ λόξαν δι ἀπαγγέλλει καλὰ, παίξει τόσο ἀπαίσια λύρα καὶ κιθάρα, πού ἔχει γίνεῖ ὑπόδειγμα κακοῦ μουσικοῦ. Αὐλὸ δὲν καταδεχόταν νὰ παίξει κανένας ἀπὸ τὸ σόι μας. Θὰ χαλάγαμε τὴν ὁμορφίαν μας. Οὔτε σύριγγα παίζαμε. Ὁ Πᾶν ἔχει σχέση μὲ τὰ δάση καὶ μεῖς οὔτε βουλήσιοι εἶμαστε, οὔτε καὶ μὲ τὰ δάση ἔχουμε παρτίδες. Εἴμαστε ἀστοί. Ἐγὼ στὶς γιορτὲς τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, ὅπως καὶ στὶς ἀσκήσεις στὸ στρατό, παθιάζομαι μὲ τὰ μεγάλα πνευστὰ μεταλλικὰ ὄργανα πού μὲ ἀναστατώνουν. Αὐτὴ τὴν πενιχρὴ ἐπίδοσή μου στὴ μουσική τὴν συντάλισε κι ἐκεῖνος ὁ θεῖος. Κρεμάει μὲ πέτσινο λουρί τὴν κιθάραν ἀπὸ τὸ λαιμὸ καὶ μὲ τὶς χεροῦκλες του χτυπάει τὶς χορδές. Ποτὲ δὲν μεταχειρίζεται πλῆκτρο. Κι αὐτὲς βουίζουν, ἔτοιμες νὰ σπᾶσουν.

Ὁ δάσκαλός μου ἔχει ὁμορφὰ χέρια καὶ τὰ δάκτυλά του μιλοῦν. Λεπτὰ, κομψὰ, μακριὰ, μὲ νύχια στενόμακρα, σὰν μικρὰ ροδοπέταλα. Εὐκίνητα, πετοῦν πάνω στὶς χορδές καὶ τὶς ἀκαραγγίζουν. Αὐτὲς ἀναστενάζουν γλυκὰ καὶ δὲν τριζοβολοῦν ὅπως κάνουν διαν τὶς βροντοχτυπάει ἢ χεροῦκλα τοῦ θεῖου. Χαζεύω αὐτὰ τὰ δάκτυλα. Οἱ ἡχοὶ μοῦ ξεφεύγουν. Τὰ δικὰ μου δάκτυλα σταματοῦν. Εἶναι ἡ στιγμή πού αὐτὰ τὰ ὠραία δάκτυλα τοῦ δασκάλου μου, φεύγουν ξαφνικὰ ἀπὸ τὶς χορδές καὶ ἀποτυπώνονται στὸ μάγουλό μου. Μ' ἔχει σακατέψει στὶς σφαλιάρες. Σχεδὸν κάθε μέρα γίνεται αὐτό. Ἀρχίζω νὰ φοβᾶμαι. Θὰ μού χαλάσει τὸ ὁμορφο πρόσωπό μου. Ὁ εὐλογημένος δὲ μὲ δέρνει μὲ λουρί ἢ μὲ καλάμι.

Ὁλη αὐτὴ ἡ ὑπόθεση μὲ ἀναστατώνει. Διαρκῶς μοῦ κοπανᾷ δι εἰμαι ἀθηναῖος· ἐλεύθερος πολίτης· μὲ ἀνεπτυγμένον τὸ αἰσθημα τῆς ἀξιοπρεπείας· καὶ ὅμως μὲ χτυποῦν μὲ τσαλακώσουν. Ὅταν τὸ λέω στὴ μάνα στὸ σπῖτι καὶ χύνω πικρὰ δάκρυα, μὲ χαϊδεύει καὶ μοῦ λέει:

—Ἐκεῖνος πού δὲν τὶς τρώει δὲν μαθαίνει.

Θὰ βρῶ τὸν μπελᾶ μου μὲ τὰ ὁμορφα χέρια τοῦ μουσικοῦ. Δὲν θὰ ἀντέξω κάποια μέρα νὰ μὲ τσαλακώνει μπροστὰ στοὺς δούλους καὶ τοὺς συμμαθητὲς. Θὰ τοῦ σπᾶσω τὴν κιθάραν στὴν κεφάλαν. Θὰ τὴν πάθει σὰν τὸν Λίνο, τὸ δάσκαλο τοῦ Ἡρακλῆ στὴ μουσική. Ὁ ἡμίθεος δὲν μποροῦσε νὰ χωνέψει τὶς νότες. Κυκλοφοροῦσε ὀρμητικὰ μέσα του ἡ δύναμη· δὲν τὸν ἀφῆνε νὰ συλλάβει τοὺς λεπτοὺς ἡχους τῆς κιθάρας. Ὁ Λίνος ἔχανε τὴν ὑπομονὴν του καὶ

τόν ἔδερε. Τὸ εἶχε τρολλάνει στὸ ξύλο τὸ παιδί. "Ὅσπου μιὰ μέρα εἶδε καὶ ἀπόειδε ὁ Ἑρακλῆς· ξεχείλισε τὸ ποτήρι τῆς ὑπομονῆς του· ἄστραψε στὰ μάτια του ὁ θυμὸς καὶ βρόντηξε στὸ κεφάλι τοῦ δασκάλου τὴν κιθάρα. Ἦταν τόσο δυνατὸ τὸ χτύπημα ὥστε ὁ Λίνος ἔμεινε στὸν τόπο. Καλὰ τοῦ ἔκαμε! Ἐγὼ δὲν θὰ τὸν σκοτώσω, βέβαια, τὸν δικό μου. Θὰ τοῦ γίνω, ὅμως καλὸ μάθημα. Θὰ τὸν κάμω νὰ βάλει νερὸ στὸ κρασί του.

Ξέρω τὸ τί θὰ ἐπακολουθήσει. Θὰ φάω τῆς χρονιᾶς μου. Δὲν θὰ ξανατολήσει νὰ μὲ χτυπήσει. Θὰ ἀποκαταστήσω τὸ κύρος μου ποὺ ἔχει κλονιστεῖ ἀνάμεσα στοὺς συμμαθητές μου. Δὲν θὰ κορυφωλεῖται πιά σὲ βάρος μου οὔτε θὰ μὲ εἰρωνεύονται. "Ὁχι! Θὰ παίξουμε τώρα!

"Ὅταν θὰ ἔρθει ὁ σωφρονιστὴς νὰ κάμει ἐπιθεώρηση στὸ σχολεῖο ὅλα θὰ πᾶνε καλά. Εἶναι δέκα αὐτοί. Κάθε φυλὴ χειροτονεῖ ἀπὸ ἓνα. Αὐτοὺς τοὺς παίρνει ὁ Ἄρειος Πάγος καί, γιὰ μελᾶ δικό μας, τοὺς στέλνει γιὰ ἐπιθεωρήσεις.

Φτάνουν βαρύνοντοιοι περπατοῦν ἀργὰ - ἀργὰ· περιεργάζονται τὶς αἰθούσες καὶ τὰ ὄργανα διδασκαλίας· κάνουν αὐστηρὲς παρατηρήσεις σ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἔπρεπε, λόγω ἡλικίας, νὰ βρίσκονται στὶς αἰθούσες· κυττάζουν τοὺς μαθητὲς ἀπὸ πάνω ἕως κάτω· πίνουν τὴ μεγάλη κούπα ὑδρομέλι ποὺ τοὺς προσφέρει ὁ διευθυντὴς· μας· κάτι μουρμουρίζουν· κάτι τοὺς λένε στ' αὐτὴ· κουνοῦν συγκαταβατικά τὸ κεφάλι τους· καὶ φεύγουν. "Ὁλοι δείχνουν ἱκανοποιημένοι.

Γιὰτὶ νὰ μὴν εἶναι, κιόλας. Τὸ σχολεῖο μας δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ χειρότερα. Οὔτε μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μὲ τὰ σχολεῖα μερικῶν δασκάλων ποὺ θέλοντας, τάχα, νὰ ἐφαρμόσουν μοντέρνες μεθόδους διδασκαλίας, γίνονται, δάσκαλος καὶ μαθητὲς, παρέα καὶ τριγυροῦν στοὺς δρόμους. Ἐκεῖ, μέσα στὴ σκόνῃ καὶ στὴν κάψα ἢ στὶς λάσπες κάνουν τὸ μάθημά τους.

Τὸ σχολεῖό μας διαθέτει καὶ δικό του γυμνάσιο. Σ' αὐτὸ περνῶ τὶς πιὸ καλύτερες ὥρες τῆς ἡμέρας. Ὁ γυμναστὴς μᾶς μαζεῦει, ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι κρύος, κάτω ἀπὸ τὶς δειτροστοιχίες καὶ μᾶς ἀναπτύσσει τὶς θεωρίες τῆς γυμναστικῆς. "Ὁμορφα ποὺ εἶναι! Κυττάμε τὰ ὁμορφα ἀγάλματα τῶν θεῶν· τοὺς βωμούς· τὶς προτομὲς τοῦ Ἑρμῆ. Ἐδῶ ἀναπνέουμε βαθεῖα τὸν καθαρὸ ἀέρα. Τριβόμαστε μὲ λάδι καὶ εἵμαστε ἔτοιμοι νὰ ριχτοῦμε μὲ δρεξή, μὲ καρδιά, μὲ κέφι στὸ στίβο. Ὁ παιδοτρίβης μᾶς καθοδηγεῖ. Ἀλλὰ ὁ Γυμνασιάρχης μᾶς πορακολουθεῖ.

"Ὅταν φροντίζει γιὰ τὴν προμήθεια καὶ τὴ διανομὴ τοῦ λαδιοῦ· ὅταν προετοιμάζει τὸ στίβο γιὰ ἐπίσημους ἀγῶνες· ὅταν στολίζει βωμούς, ἀγάλματα καὶ προτομὲς, ξανασιάνουμε. Καὶ ἔκατὸ μάτια νὰ εἶχε δὲν θὰ μπορούσε νὰ μᾶς παρακολουθήσει. Τότε ἐξαντλοῦμε ὅλες μας τὶς πονηριές. Γελάμε. Πηδάμε. Χαιρόμαστε. Ἀγωνιζόμαστε μὲ δρεξή. Τὸ μεγάλο πανηγύρι γίνεταὶ ὅταν, χτισμένοι στὸν ἄμμο, πλεονόμαστε στὶς βρύσες ἢ κάνουμε τὸ ζεστό ἢ κρύο λουτρό μας.

Ἀλαφρωμένοι· ζωντανοί· ξεχνάμε γιὰ τὸ σπῖτι. Ἐξ ὥρες μάθημα καὶ—ποῖς μετράει ὅσες—παχνίδι! Πεινάω σὰ λύκος! Ἡ μάνα τὸ ξέρε.

"Ὁμορφα χρόνια τὰ μαθητικά. Σήμερα μὲ παρέσυραν οἱ ἀναμνήσεις. Τώρα ποὺ εἶμαι πιά μεγάλος δὲν πρέπει νὰ χάνω τὸν καιρὸ μου μ' αὐτές. Τὰ κορίτσια μας δὲν ἔχουν τέτοιες ἀνα-

μνήσεις. Τὰ λίγα κολυβογράμματα τὰ μαθαίνουν στὸ σπῖτι. Νὰ διαβάσουν· νὰ λογαριάζουν μὴν τὰ κοροϊδεύουν αὐριο ποὺ θὰ γίνουν νοικοκυρές, στὰ ψώνια. Δὲν χρειάζονται καὶ περισσό-τερα.

ΤΑ ΨΕΜΑΤΑ τέλειωσαν. Τὰ σοῦρα - φέрта τῆς παμπόνηρης κυρα - γειτόνισσας μὲ πάντρεψαν. Αὐτὴ μπορεῖ νὰ παντρεῖται καὶ τὸν ἀρχιερέα τῆς Ὀλυμπίας. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἶμαι δυσανεσθημένος ἀπὸ τὸ γάμο. Σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα κατάληξα ὕστερα ἀπὸ πιὸ ψύχραιμη σκέψη. Θὰ σᾶς ἐξηγήσω καὶ θὰ πεῖτε ὅτι ἔχω δίκιο.

Χτές, πήγαμε μὲ τὸν πατέρα στὸ σπῖτι τῆς νύφης. Πρώτη φορὰ εἶδα τὴν κοπέλλα ἀπὸ τόσο κοντά. Εἶναι μιὰ ὁμορφή δεκαεξάρα, ὁ μπλεῆς. Ὁ γέρος τῆς τὴν παῖνεψε.

—Σοῦ δίνω τὸ κορίτσι μου, εἶπε, γιὰ νὰ κάμετε νόμιμα παιδιά.

Μᾶς ἐσμίξαν τὰ χέρια, ὅπως τὸ θέλει ἡ τάξη. Ἡ μικρὴ τῆς παλάμη σπαρτάριζε μέσα στὴ χούφτα μου. Ζεστή, ἰδρωμένη, ἔμεινε ἐκεῖ, ὡς ποὺ ἀγκυλοποιήκαμε. Αἰσθάνθηκα ὅτι ἤθελε νὰ μὲ σφίξει δυνατά. Οἱ γέροι μᾶς ἐμπόδιζαν. Τὴν ἴδια ἐπιθυμία ἐνοιώθη καὶ ἐγώ. Μοῦ ἄρεσε ἔτσι ὅπως εἶχε κρεμαστεῖ ἀπάνω μου. Ἡμουν ὁ στύλος, τὸ πάτερο τοῦ σπιτιοῦ ποὺ θὰ δημιουργοῦσαμε. Φοβήθηκα μὴν παρασποθῶ. Τὴν ἀπόδωξα μαλακά καὶ τῆς πρόσφερα τὸ δῶρο μου. Εἶναι πιά μνηστὴ μου.

Τὸ ζήτημα τῆς προίκας ταχτοποιήθηκε κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο.

Μὲ συγχωρεῖτε ποὺ ξέχασα νὰ σᾶς συστήσω τὴ μνηστὴ μου. Εἶμαι λιγάκι ζαλισμένος. Γνήσια ἀστή. Ἀπὸ τὴ φυλὴ μας. Μοναχοκόρη. Παίρνει προίκα στρογγυλοῦται. "Ὅταν θὰ πεθάνουν οἱ γονεῖς τῆς, θὰ κληρονομήσει ὅλη τὴν περιουσία. Οὔτε ἀπὸ μακρὰ δὲν πλησιάζει τὴν προίκα—20 ὀλόκληρα τάλαντα—ποὺ πῆρε προίκα ὁ Ἀλκιβιάδης ἀπὸ τὴν κόρη τοῦ Ἰππόνικου. Ἀλλὰ γιὰ μένα εἶναι ἀρκετὴ. Θὰ μοῦ δώσει τὴ δυνατότητα νὰ πραγματοποιήσω ἓνα ὄνειρο ποὺ ἔχω ἀπὸ μικρός.

ΣΗΜΕΡΑ θὰ γίνω μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσερες Ἐκκλησίες του Δήμου ποὺ συνέρχονται στὸ διάστημα μιᾶς πρωταλειᾶς. Τὸ θέμα ποὺ ντελάλησε ντελάλης εἶναι τὸ «περὶ σίτου». Ἐξ ἄλλου, ἐδῶ καὶ δυὸ ἡμέρες ἔχει κολληθεῖ τὸ πρόγραμμα στὴν Ἀγορά. Ἐχω κλείσει μόλις χθὲς τὰ εἰκοσιπέντε μου χρόνια καὶ εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ θὰ πάρω μέρος ὡς ἀθηναῖος πολίτης σὲ ἐκκλησία. Δὲν θὰ εἶμαι ἀπλὸς θεατὴς. Μόλις μπῶ θὰ πάρω τὸ σύμβολο ποὺ θὰ ἐξαγνυρώσω ὅταν θὰ φεύγω. Θὰ γίνω ἔτσι πλουσιώτερος κατὰ 9 ὀβολούς. Ἄν ἡ ἐκκλησία ἦταν ἑκτακτὴ θὰ ἐπαιρνε μόνο 6 ὀβολούς.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ κατάλαβα τὸν ἑαυτό μου πολὺ συχνὰ παρακολουθοῦσα τὶς ἐργασίες τῆς ἐκκλησίας. Μερικὰ πράγματα μὲ ἐντυπωσίαζαν. Πρῶτ - πρῶτ πήγαῖνα καὶ παρακολουθοῦσα τοὺς ἱερεῖς ποὺ θυσίαζαν σὲ διάφορα σημεῖα τῆς Πνίκας ζωᾶ. Ράντιζαν μὲ ἁγιασμὸ παντοῦ. Ἐόρκιζαν τὰ κακὰ δαιμόνια ποὺ ἔχουν τὴν κακὴ συνήθεια νὰ χώνονται ἐκεῖ ποὺ δὲν πρέπει.

Σήμερα δὲν ἔχω ἀνάγκη καὶ δὲν πρέπει νὰ χαζεύω. Σήμερα βρίσκομαι στὴν Ἀγορὰ μὲ τὴν παρέα τοῦ πατέρα καὶ συζητοῦμε τὸ θέμα. Ἡ πρόσκληση γιὰ τὴν ἐκκλησία πού εἶναι τοιχοκολλημένη ἐδῶ, μοιάζει νὰ ἀπευθύνεται προσωπικὰ σέ μένα. Βιάζομαι νὰ καταλάβω τὴ θέση μου. Θυμῶνω μὲ τὸ ἀτέλειωτο κουβεντολόι πού γίνεται στὴν Ἀγορὰ. Ὅταν φάνηκαν οἱ κλητήρες μὲ τὸ σκοινὶ τὸ βουτηγμένο στὴν κόκκινη μπογιά, ἀναφαντὰ μάγουλά μου ἀπὸ ντροπὴ. Οἱ ἄλλοι δὲν δίνουν σημασία. Ἐγώ, ὅμως, πειράζομαι. Δὲν ἔχω συνηθίσει, οὔτε θέλω νὰ συνηθίσω, νὰ μὲ σπρώχνουν ἀναγκαστικά νὰ κάνω τὸ καθήκον μου. Αὐτοὶ οἱ κλητήρες εἶναι ἀπαίσιοι καὶ εἰρωνεύονται. Τεντώνουν τὸ σκοινὶ ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη κατὰ πλάτος τοῦ δρόμου καὶ προχωροῦν. Οἱ συντροφίες ὑποχωροῦν γιατί δὲν ἔχουν καμμιὰ ὀρεξὴ νὰ βουτηχτοῦν στὸ κόκκινο οἱ χιτῶνες τους. Ἡ κατεῦθυνση πού ἀναγκαστικά παίρνουν εἶναι πρὸς τὴν εἰσοδὸς τῆς Ἐκκλησίας. Πρέπει νὰ μποῦν τουλάχιστον τὸ 1/3 τῶν πολιτῶν γιὰ νὰ γίνει ἀπαρτία.

Αὐτοὶ πού ἔρχονται τελευταῖοι, γίνονται στόχος τῶν ἀγανακτισμένων πολιτῶν πού τούς περιμένουν. Αὐτοὶ οἱ πολῖτες ἔχουν ξεκινήσει ἀπὸ τὴν ἄκρη τῆς Ἀττικῆς γιὰ νὰ φτάσουν ἔγκαιρα. Ἐχουν ἀφήσει στὸ ἔλεος τῶν δούλων τὶς δουλιές τους καὶ δὲν τοὺς ἐπιτρέπεται ἡ πολυτέλεια τῆς χαπομέριας. Οἱ Σκύθες φρουροὶ ἔχουν σκορπισθεῖ γύρω - γύρω στὴν Πνύκα. Πῆρα τὸ σύμβολο καὶ μπήκα. Στὰ πέτρινα σκαλοπάτια τοῦ φυσικοῦ ἀμφιθεάτρου τῆς Πνύκας δύσκολα σήμερα θὰ βρῶ θέση. Τὸ θέμα εἶναι σοβαρὸ καὶ τσοῦζει. Οἱ Πρωτάνεις καὶ ἐκεῖνοι πού θὰ προεδρεύουν ἔχουν πάρει τὶς θέσεις τους.

Ὅλοι καθήσαμε. Ἦσυχία. Ὁ κήρυκας στάθηκε δίπλα στὸ προεδρεῖο. Ὁ πρόεδρος τοῦ ἔκανε νόημα καὶ αὐτὸς βροντοφώναξε:

«Εὐφημεῖτε» δεήθητε τοῖς θεοῖς καὶ ταῖς θεαῖς».

Ἦστερα ἄρχισε νὰ καταριέται ἐκείνους πού δωροδοκῆθηκαν γιὰ νὰ ἐξαπατήσουν τὸ δῆμο καὶ τέλειωσε ἀναφέροντας τὸ θέμα πού θὰ συζητούσαμε. Αὐτὸ τὸ ἀνέλυσε μὲ λίγα λόγια ὁ πρόεδρος. Μόλις τέλειωσε, ὁ κήρυκας φώναξε:

«Τίς ἀγορεύειν βούλεται;»

Ἡ καρδιά μου πάει νὰ σπάσει. Κάτι μὲ σπρώχνει νὰ σηκωθῶ, νὰ βάλω τὸ στεφάνι στὸ κεφάλι καὶ νὰ ἀνέβω στὸ βῆμα. Δειλιάζω ὅμως. Ὁ πιὸ ἡλικιωμένος σηκώθηκε προχώρησε ἀνέβηκε στὸ βῆμα· μιλάει.

Οἱ 6000 περίπου ἄντρες τὸν ἀκούω μὲ προσοχή. Δὲν εἶναι ρήτορας. Τὰ λέει, ὅμως, σταρᾶτα. Ἀποκαλύπτει πολλὰ λεπτομέρειες πού παρουσιάζουν ἐξαιρετικὸ ἐνδιαφέρον. Ἀκούω δίπλα μου μουρμουρητά. Πιὸ ἐκεῖ, μιὰ παρέα ἐκδηλώνει δυσανεξία γιὰ ὅσα λέγονται. Φαίνεται ὅτι τοὺς χαλάει τὰ σχέδια.

Ἕνας - ἕνας ἀνεβαίνουν οἱ ρήτορες στὸ βῆμα. Τοὺς ξέρω ὅλους. Σὲ κανέναν δὲν μπορῶ νὰ βρῶ κουσούρι. Ὅλοι εἶναι γνήσιοι Ἀθηναῖοι. Ἐχουν ὑπηρετήσει στὸν πόλεμο διὰ τὸν κάλεσαν· δὲν χρωστοῦν στὸ δημόσιο· εἶναι νόμιμα παντρεμένοι. Ἐχουν, ἄλλος μικρά, ἄλλος μεγάλα κτήματα στὴν Ἀττικὴ· ἔχουν πολιτικὰ δικαιώματα· ὅσο γιὰ τὸ ἂν εἶναι ἀγνοῖ στὴ ζωὴ τους αὐτὸ

εἶναι ἄλλου παπᾶ εὐαγγέλιο καὶ καλύτερα ἂς μὴν τὸ συζητᾶμε.

Σὲ μιὰ στιγμή ἕνας ἀπὸ τοὺς νομοφύλακες πού κάθονται δίπλα στὸ προεδρεῖο διαμαρτυρήθηκε. Ὁ ρήτορας κάτι εἶχε πεῖ ἐναντίον τοῦ νόμου. Ἐγινε φασαρία. Ὁ δῆμος ἀναταράχθηκε· ὁ ρήτορας ἐπέμενε· κ' οἱ νομοφύλακες· ἡ ἐκκλησία θὰ διαλυθεῖ. Ὁ πρόεδρος ἐπεμβαίνει· τὰ πνεύματα κατευνάζονται, ὁ ρήτορας συνεχίζει. Τὰ λόγια του μᾶς συνεπαίρνουν. Τὸν παρακολοῦθω μὲ προσοχή. Ρουφῶ τὰ ωραῖα λόγια. Εἶναι μεγάλος μᾶστορας. Ὁ δῆμος σταμάτησε τὴ μουρμούρα· διὰ τὴν κλεψύδρα τέλειωσε ὁ ρήτορας δὲν εἶχε ὀλοκληρώσει. Ζητήθηκε παράταση ἀλλὰ δὲ δόθηκε. Ὁ δῆμος εἶχε παρασυρθεῖ. Ὅταν ἀνέβηκε ὁ τελευταῖος ρήτορας, τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Τί ἦταν αὐτός! Τὸν ξετίναξε τὸν προηγούμενο. Ἀπόδειξε ὅτι ἐκεῖνα πού ὑποστηρίχθηκαν εὐνοοῦσαν μερικὸς μεγαλεμπόρους σταριοῦ. Ὁ δῆμος ταρακουνήθηκε. Ὁ ρήτορας εισηγήθηκε μερικὲς τροπολογίες. Ἐγιναν δεκτές. Καὶ τελικὰ διὰ μπῆκε σὲ ψηφοφορία τὸ σχέδιο πού εἶχε ἐπεξεργασθεῖ ἡ βουλή, ψηφίστηκε σχεδὸν ὁμόφωνα. Ἐκεῖνοι πού σηκώθηκαν πρῶτοι γιὰ νὰ εἰποῦμε ναί, εἴμαστε πάρα πολὺ περισσότεροι ἀπὸ ἐκείνους πού σηκώθηκαν γιὰ νὰ ψηφίσουν ὄχι.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ρήτορας συνταύλιζε τὸ ὄνειρό μου. Πρέπει πολὺ σύντομα νὰ γίνω ξακουστός. Ὅταν θὰ συζητηθεῖ στὴν ἐκκλησία τὸ μεγάλο θέμα θὰ βάλω τὸ στεφάνι στὸ κεφάλι καὶ θὰ ἀνέβω στὸ βῆμα. Ὅλα τὰ μάτια θὰ γυρίσουν σέ μένα· πολλοὶ θὰ μὲ κοιτᾶν με ἀπορία· ἄλλοι μὲ δυσπιστία· ἄλλοι μὲ εἰρωνικὸ χαμόγελο.

—Ποῖός εἶναι αὐτὸς ὁ νέος;

—Μᾶς εἶναι ἀγνωστος.

—Θὰ τὰ χάσει.

—Θὰ μᾶς γεμίσει ἀλογόμυγες.

Μόνο λίγοι θὰ μὲ κοιτάζουν μὲ συμπάθεια καὶ θὰ μὲ παραινολογήσουν μὲ ἐνδιαφέρον.

Ἐγώ, ὅμως, εἶμαι σίγουρος γιὰ τὴν ἐπιτυχία μου. Θὰ ἀναπτύξω τὸ θέμα κατὰ τέτοιο τρόπο πού θὰ τρίβουν τὰ μάτια τους. Θὰ σηκωθοῦν ὄρθιοι καὶ θὰ μὲ χειροκροτοῦν. Θὰ ἔχω σώσει μὲ τὴ λύση πού θὰ δώσω τὴν πατρίδα. Τὸ ὄνομα τῆς Ἀθήνας θὰ φτάσει ὡς τὸν Ἀτλαντὰ, τὴ Νουβία καὶ τὶς Ἰνδίες. Κι ἐγὼ σεμνός· ἀξιοπρεπής· χωρὶς νὰ πάρουν τὰ μυαλά μου ἄερα, θὰ κατέβω ἀπὸ τὸ βῆμα καὶ θὰ καθίσω στὴ θέση μου. Θὰ δεχθῶ ὅστερα τὰ συγχαρητήρια τῶν φίλων καὶ ἐκείνων πού θὰ θέλουν νὰ μὲ γνωρίσουν. (Πολλοὶ θὰ θέλουν!) Ὁ πατέρας θὰ μὲ φιλήσει κρυφά. Στὸ δρόμο θὰ μὲ δείχνουν.

—Εἶναι ἐκεῖνος πού ἔσωσε τὴν πατρίδα, θὰ λέν.

Δὲν θὰ βιασθῶ νὰ πάω σπῖτι. Ἴσως κάμω μιὰ βόλτα μόνος μου κάτω ἀπὸ τὰ δέντρα τοῦ Ἰλισοῦ. Δειλινὸ. Οἱ σκιὲς πού πολιορκοῦν. Περιπατῶ καὶ χαίρομαι τὸ θρίαμβό μου. Τὸ βράδυ στὸ σπῖτι ὅλοι θὰ εἶναι χαρούμενοι. Ἡ γυναῖκα μου θὰ τρέμει σὰν τὸ καλάμι ἀπὸ τὴ χαρὰ καὶ ἀπὸ τὸ φόβο. Ὅτ γυναικες εἶναι κοντές! Φοβοῦνται καὶ τὸ κακὸ καὶ τὸ καλὸ. Φοβοῦνται μὴ μᾶς ξεστρατίσει ἡ δόξα. Μὴ μᾶς τραβήξουν οἱ ἄλλες γυναῖκες. Πάντως, ἐδῶ πού τὰ λέμε, θὰ ἀνοίξουν οἱ πόρτες γιὰ νὰ μὲ δεχτοῦν οἱ μεγάλες ἐταῖρες στὰ σαλόνια τους. Κι αὐτὸ μού ἀρέσει.

Ἡ δόξα δὲν ἔρχεται νὰ πέσει μόνη της στὶς χούφτες μου.

Στέκεται ψηλά. Είναι ακατάδεκτη. Χρειάζεται κόπος, κόπος πολὺς, γιὰ νὰ τὴν κατακτήσω. Οἱ δρόμοι εἶναι πολλοὶ καὶ μπλεγμένοι. Πρέπει νὰ προσέξω γιὰ νὰ μὴν πάρω λάθος δρόμο. Τότε ὅλα, κόποι, χρόνος, ἀγωνίες θὰ πᾶνε χαμένα.

"Ὅλα μοῦ λένε ὅτι ὁ δρόμος πὺν πήρα εἶναι ὁ σωστός. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ πὺν πῆγαινα σχολεῖο δὲν παράλειψα νὰ συγνάζω στὶς αἰθουσες τῶν γυμνασίων πὺν δίδασκαν οἱ ρήτορες. Μετὰ τὰ δεκατέσσερα χρόνια μου, ἀκολούθησα ἀπὸ κοντὰ ρήτορες καὶ φιλοσόφους. Στὴ Βουλὴ, στὸν Ἀρειο Πάγο, στὴν Ἡλιαία, στὰ δικαστήρια τῶν δήμων παρακολούθησα ὅλες τὶς δίκες, μικρὲς καὶ μεγάλες, ὅλες τὶς συνελεύσεις. Δὲν μὲ ἀφῆσαν ἀδιάφορο καὶ οἱ μικροὶ ρήτορες πὺν γράφουν τοὺς λόγους γιὰ νὰ τοὺς διαβάσουν οἱ ἐνδιαφερόμενοι. Ὅλοι κάτι ἔχουν νὰ δώσουν. Ἐχω ξεκοκαλίσαι τοὺς δικανικοὺς καὶ τοὺς πολιτικοὺς λόγους ὅλων τῶν παλιῶν. Ἀκουσα· διάβασα· μελέτησα· ἀποστήθισα· λόγους· νόμους· ἤθη καὶ ἔθιμα· δημηγορίες· ἱστορία. Τὸ Ἀττικὸ Δίκαιο τὸ παίζω στὰ δάχτυλα. Ἐχω φτάσει κοντὰ στὴ δόξα.

Πότε θὰ γίνω τριάντα χρονῶν! Λέω νὰ διοριστῶ τότε ἕνας ἀπὸ τοὺς δέκα πὺν διορίζονται γιὰ νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πόλι. Δὲν εἶναι ἡ μίᾳ δραχμῇ πὺν θὰ παίρνω ὡς ἀμοιβὴ γιὰ τὴν κάθε ὑπόθεση. Θὰ εἶναι τὸ πρῶτο βῆμα. Τὰ προσόντα θὰ τὰ ἔχω. Τοὺς γονεῖς μου θὰ τοὺς σέβομαι καὶ θὰ τοὺς τρέφω, ἂν ἔχουν ἀνάγκη. Περιουσία στὴν Ἀττικὴ. Ἡθὴ ἄμεμπτα. Πάντα θὰ ὑπερασπίζομαι τὴν πατρίδα· καὶ ἡ γυναῖκα θὰ μοῦ δώσει νόμιμα παιδιὰ. Αὐτὸ τὸ τελευταῖο τὸ σκέφτομαι πολὺ. Γιατὶ ἂν δὲν κάνει παιδιὰ, κλᾶρτα Χαράλαμπε! Ἀς μὴν στενοχωριέμαι ἀπὸ τώρα. Κοντὸς ψαλμὸς ἀλληλουΐα.

ΤΟ ΣΚΟΙΝΙ τῶν ἡμερῶν πὺν θὰ εἶμαι ἀκόμα ἐλεύθερος κονταίνει. Οἱ προετοιμασίες γιὰ τὸ γάμο ἔχουν ἀρχίσει. Νουῶθω γλυκεῖα ταραχὴ. Ὅσο κι ἂν ἐπιμένουν οἱ φίλοι, δὲν πιστεύω ὅτι ἡ προσμονὴ τῆς γυναίκας, τῆς δικῆς μου, τῆς καταδικῆς μου γυναίκας, εἶναι ἡ αἰτία τῆς. Ὑποψιάζομαι ὅτι τὰ ἐλατήρια εἶναι ἄλλα. Δὲν εἶναι μικρὸ πρᾶγμα νὰ βλέπεις καὶ νὰ ξέρεις ὅτι ἓνα σωρὸ ἀνθρώπων γιὰ τὸ χατήρι τὸ δικό σου. Γιὰ νὰ προσεφτουνται καὶ ἐνεργοῦν γιὰ τὸ χατήρι τὸ δικό σου. Γιὰ νὰ προετοιμάσουν μιὰ ὥραία ἡμέρα γιὰ σένα. Γιὰ νὰ στολίσουν τὴ χαρά σου μὲ ὁμορφα στολίδια πὺν θὰ τὴν κάνουν νὰ γίνῃ πιὸ ὥραία καὶ νὰ μείνῃ σὰν τέτοια μιὰ ἀξέχαστη ἀνάμνηση.

Θὰ κάνω καὶ γάμο θρησκευτικό. Δὲν χρειάζομαστε ἱερεῖς. Μόνοι μας θὰ κάνουμε ὅτι πρέπει. Ὅτι πρέπει, γιὰ νὰ θεωροῦνται τὰ παιδιὰ μας καὶ ἐπίσημα νόμιμα.

"Ὅταν οἱ πατεράδες ἀποφάσισαν νὰ γίνῃ ὁ γάμος σήμερα, ἤξεραν τί ἔκαναν. Εἶναι χειμῶνας. Βρισκόμαστε στὸ μῆνα Μαιμακτηριῶνα, τὸ μῆνα πὺν παντρεύτηκε ἡ Ἡρα. Κάνει κρύο. Καὶ ὁ πατέρας λέει ὅτι ὅταν κάνει κρύο εἶναι ὁ καιρὸς γιὰ δύο. Σήμερα ἐξ ἄλλου εἶναι πανσέληνος.

Ἡ πρώτη φάση τοῦ γάμου μου ἀρχισε πρωὶ-πρωὶ. Στὸ σπῆτι τῆς νύφης, ἔγινε τὸ πρῶτ ἡ θυσία στοὺς θεοὺς—προστάτες τοῦ γάμου Δία τὸν τέλειο, Ἡρα τὴν τέλεια, Ἀφροδίτη, Πειθῶ, Ἀρτεμι, Νόμφες καὶ Μοῖρες. Ὁ πατέρας τῆς νύφης εἶπε κάτι συνηθισμένο γιὰ τὸ στέρνωμα τοῦ γάμου. Εἶπε ὅτι δίδει τὴν κόρη του σὲ μένα, γιὰ νὰ εἰδοποιήσῃ ἔτσι τὴν Ἑστία του ὅτι ἡ

κοπέλλα πιὰ ἀνῆκε σὲ ἄλλον καὶ ἔπρεπε νὰ λατρεύῃ τὴν Ἑστία τοῦ δικοῦ μου σπιτιοῦ. Ἄν δὲν τὸ ἔκανε αὐτό, δὲν θὰ γινόταν τίποτα. Ὑστερα ἡ κοπέλλα μὲ τὴ συντροφιά τῶν φιλενάδων τῆς ἀποχαιρέτησε τὴν κοριτσιίστικη ζωὴ τῆς καὶ ἀφιέρωσε τὰ παιχνίδια τῆς στὴν Ἀρτεμι. Στὴν ἴδια θεὰ ἀφιέρωσε ὁ πατέρας τὴν κόρη του καὶ αὐτὴ μιὰ μπούκλα ἀπὸ τὰ μαλλιά τῆς γιατί ἦταν γνήσια Ἀθηναία.

Ἡ ὑπόλοιπη ἡμέρα περνᾷ μέσα σὲ χαρούμενη φασαρία. Φίλοι καὶ συγγενεῖς, δικοὶ μου καὶ τῆς γυναίκας μου, ἔχουμε μαζευτεῖ στὸ σπῆτι τοῦ πεθεροῦ μου. Ἀστεῖα, πειράγματα, γυνωριμιές, κρυφομιλήματα, ἓνα πανηγύρι χαρᾶς, ταραχῆς καὶ ἐπισιμότητος.

Ὁ ἥλιος κοντεύει νὰ πέσει. Ὁ λουτροφόρος ἀμφορέας εἶναι τοποθετημένος στὸν τύμβο κάποιου συγγενῆ πὺν πέθανε ἀνύπαντρος. Τὸν ἐτοποθέτησε ἐκεῖ τὸ παιδί μιᾶς πρώτης ξαδέρφης μου πὺν ζεῖ ὁ πατέρας του. Τὸ νερὸ τὸ ἔχει φέρεῖ ἀπὸ τὴν Κρήνη τῆς Καλλιρρόης. Μ' αὐτὸ θὰ κάνουμε τὸ νυφικὸ λουτρὸ καὶ ὅχι μὲ κοινὸ νερὸ, γιὰ νὰ κάνουμε παιδιὰ.

Ἀκούω τὶς χαρούμενες φωνές, τὰ ξεφωνητὰ τῶν φιλενάδων τῆς νύφης. Κρατᾶνε ἀναμμένες δᾶδες, τὴν ἔχουν περικυκλώσει καὶ τὴν ὀδηγοῦν στὸ λουτρό. Μιὰ κοπελλίτσα κρατᾷ τὸ ἀγγεῖο μὲ τὸ νερὸ καὶ ἓνας νεαρὸς πὺν ἔχει πατέρα καὶ μᾶνα παίζει τὸν αὐλό. Θὰ τὴν πλύνουν καλὰ καὶ θὰ τῆς τρίβουν τὸ σῶμα μὲ ἀρωματισμένο λάδι.

Ἡ νυμφεῦτρια, ἡ κουμπάρα δηλαδή, θὰ φροντίζει γιὰ τὴν τουαλέτα τῆς νύφης. Ἦταν ἡ πιὸ στενὴ τῆς φιλενάδα. Ὅταν εἶδα τὴ νύφη τὴ στιγμὴ τῆς θυσίας, σάστισα. Εἶχα κάνει κι ἐγὼ τὸ λουτρό μου· εἶχα κόψει ὥραϊα τὰ μαλλιά μου· εἶχα φορέσει ρούχα ἀπὸ τὸ πιὸ λεπτὸ καὶ τὸ πιὸ ἀκριβὸ ὕφασμα· καὶ τὰ μαλλιά μου ἦσαν στεφανωμένα μὲ ὥραϊα ἄνθη. Πιστεύω, ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι, ὅτι εἶμαι ὁμορφόπαιδο. Ἐχω κάνει καρδοῦλες. Ἀλλὰ ὅταν εἶδα τὴ γυναῖκα μου τὰ ἔχασα. Τὰ παπούτσια τῆς, οἱ νυμφίδες, ἦσαν κομφοτέχνημα· τὰ νυφικά τῆς λεπτὰ, πλουμισμένα, ἄφηναν νὰ μαντεῖται ἓνα λασιτέχνιο σῶμα πὺν μοσκομυρίζει· τὸ πρόσωπό τῆς τὸ ἀχνόκυβε τὸ λεπτὸ πέπλο πὺν πλούσιο χυνόταν κάτω· τὰ ἄνθη, ὅλα διαλεγμένα, ὅπως καὶ τὰ δικὰ μου, ἀπὸ τὸν κήπο μας (σὲ καμμιά περίπτωση δὲν θὰ ἀγοράζαμε λουλούδια γιατί αὐτὸ θὰ ἔφερνε γρουσουζιά) μόνο στὴν Ἀφροδίτῃ ἦσαν ἀφιερωμένα. Αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ σωστό· εἶχαν μιὰ ὁμορφιά, τόνιζαν τὴν ὁμορφιά τῆς κοπέλλας τόσο, ὥστε μόνο ἡ θεὰ τοῦ ἔρωτα ἐδικαιούτο νὰ τὰ πάρει.

Μόλις φτάσαμε, οἱ νιόννφοι, στὸ βωμὸ θυσιάστηκαν τὰ μοσχάρια—ἄκακα καὶ ἀθῶα σὰν καὶ μᾶς. Ἡ πόρτα καὶ οἱ τοῖχοι τοῦ σπιτιοῦ στολίστηκαν μὲ στεφάνια ἀπὸ μυρτιά. Δώσαμε ὄρεο ὅτι πιντρενύμαστε γιὰ νὰ κάνουμε παιδιὰ καὶ ἀρχισε τὸ γλέντι τοῦ γάμου.

Ἐχει μαζευτεῖ πολὺς κόσμος. Τὰ φαγιά εἶναι μπόλικα καὶ πλούσια. Στὸ γλέντι, ὅμως, θὰ μείνουν λίγοι. Ἡ πόλη ἀπαγορεύει τὴν πολυτέλεια καὶ οἱ γυναικοτόμοι σὲ λίγο θὰ φανοῦν. Θὰ μετρήσουν τοὺς καλεσμένους καὶ ἂν εἶναι περισσότεροι ἀπὸ ἐκείνους πὺν ὀρρίζει ὁ νόμος θὰ ποῦν νὰ φύγουν οἱ περσευόμενοι· ἂν δὲν φύγουν, τὸ γλέντι θὰ χαλάσῃ καὶ θὰ φᾶμε καὶ πρόστιμο. Εἶναι δύσκολη ἡ θέση μας σὲ τέτοιες περιπτώσεις. Γι' αὐτὸ οἱ

γέροι έχουν καθορίσει ποιοί θα μένουν, από πρίν. Οι γυναiconόμοι τώρα, θα έρθουν, θα κοπανήσουν τὰ σκονάκια τους, θα εὐχηθοῦν εὐτυχία, μακροζωία καὶ μπόλικά παιδιὰ καὶ θὰ μᾶς ἀφήσουν ἡσυχους.

ΤΟ ΓΛΕΝΤΙ βρίσκεται στὸ φόρτε του. Ἡ ὥρα περνοῦσε. Σὲ μιὰ στιγμή ἐβγαλαν τὸ πέπλο τῆς νύφης καὶ φάνηκε τὸ πρόσωπό της. Ἐγινε πιά ἐπίσημα γυναίκα μου. Εἴμαστε συγκινημένοι. Ἐγὼ πὺν ἔχω πιεῖ λιγάκι, πὺν πολὺ...

Προσέχω τὴ γυναίκα μου. Ἐχει βᾶψει ἐλαφρὰ κόκκινα τὰ χεῖλη της πὺν μοιάζουν γινόμενα κεράσια. Τὰ φρύδια καὶ τὰ μαλλιά της εἶναι μαῦρα ἀπὸ φυσικοῦ. Γιὰ τὰ φρύδια ἔχει, βέβαια, δουλέψει τσιμπιδάκι. Τὰ μαλλιά της εἶναι χωρισμένα στὴ μέση καὶ δεμένα πίσω κῶτσο. Ἄν τὰ ἄφηνε ἐλεύθερα, ἕνας σγουρὸς καταρράχτης θὰ ἔπεφτε στοὺς ὤμους καὶ θὰ κατακυλοῦσε ὡς κάτω τὴ μέση της. Ἐχει καταλάβει ἡ πονηρὴ δτι μοῦ ἀρέσει ὁ κῶτσος. Ἐξ ἄλλου εἶναι καὶ τῆς μόδας ἐφέτος. Αὐτὸ τὸ χτένισμα τῆς ἔδινε κι ἄλλο ἀβαντάζ. Πρῶτα - πρῶτα ἄφηνε ἐλεύθερα τὰ αὐτάκια της πὺν μοιάζουν κοχύλια. Ἐτσι φαινότουσαν καὶ τὰ σκουλαρίκια πὺν τῆς χάρισα. Μὴ μοῦ πεῖτε δτι δὲν εἶναι ἀριστούργημα. Δυὸ φίδια διπλωμένα σφιχτά, μὲ τὰ κεφάλια τους - δυὸ ἀκατέργαστα ρουμπίνια - πρὸς τὰ κάτω. Ὁ ψηλὸς, κρουστός λαμὸς ἀναδειχεται μὲ χάρη, στολισμένος μὲ τὸ πλούσιο περιδέραιο - δῶρο τῆς μάνας μου. Ὁλόκληρη ἐπιστήμη ἡ μόδα.

Δὲν θὰ ξεκολλοῦσα τὰ μάτια μου ἂν δὲν ἔπεφταν ἀπάνω μου κορίτσια κι ἀγόρια γιὰ νὰ μὲ τραβήξουν. Ἦρθε ἡ ὥρα νὰ πᾶμε στὸ σπιτικό μας.

Στὴν πόρτα στέκεται ἡ καλοστολισμένη ἀμαξα. Δυὸ βαρβάτα ἄλογα χινοῦσαν τὶς ὀπλές τους ἀνυπόμονα. Ἐνας στενὸς μου φίλος, περίφημος ἐρασιτέχνης ἀμαξηλάτης, τὰ ἔκανε νὰ χορεῖουν στοὺς ρυθμοὺς τῆς κιθάρας καὶ τῶν τραγουδιῶν. Καὶ μιὰ πρωτοτυπία, μιὰ ἐκπληξη πὺν δὲν τὴν περίμενα: Οἱ φίλοι μου πὺν εἶχαν ταλέντο, συνεννοήθηκαν μεταξύ τους καὶ μὲ φίλες τῆς γυναίκας μου - πῶς τὸ πέτυχαν, μυστήριο - ἔφεραν τὶς κιθάρες τους καὶ κοῦρντισαν μιὰ τρελλοπαρέα. Ἐτσι οἱ κιθάρες ἔγιναν πολλές, γιατί προστέθηκαν κι αὐτὲς σ' ἐκεῖνες τῶν κιθαριστῶν καὶ καθαριστῶν πὺν εἴχαμε μισθώσει.

Ἡ γυναίκα μου φάνηκε. Ἦταν ντυμένη στὰ λευκά. Παρουῖνες καὶ μυρτιά στόλιζαν τὸ κεφάλι της. Εἶχε ἀλλάξει χτένισμα καὶ ἄρωμα. Προτίμησε τὸ ἄρωμα τῆς μόδας πὺν ἀρέσει σὲ μένα, τὸ «ἀνοιξιὰτικὴ πνοή», ἡ πονηρὴ. Στὸ ἓνα χέρι της κρατοῦσε ἀναμμένη λαμπάδα, ὁμορφα στολισμένη καὶ στὸ ἄλλο τηράνι. Θέλει νὰ μᾶς δείξει καὶ κυρίως στὴ μάνα, δτι εἶναι νοικοκυρά. Τὴ συνοδεύει ὁ κουμπάρος.

Μπήκαμε καὶ οἱ τρεῖς στὴν ἀμαξα. Εἶχα τὸ δικαίωμα νὰ μῶ γιατί παντρενόμενα γιὰ πρώτη φορά. Ὁ ὁδηγὸς τῆς πομπῆς πήρε τὴ θέση του μπροστὰ ἀπὸ τὴν ἀμαξα· ὁ ἀμαξηλάτης ἔκαμε μερικὲς ἐξυπνες στράκες μὲ τὸ καμουτσὶ πὺν ἐνθουσίασαν ἰδιαίτερα τοὺς πιτσιρίκους· ἡ πεθερά μου, μὲ λαμπάδα στὸ χέρι, ὁ πεθερὸς μου, τὸ συγγενολοῖ τῆς γυναίκας μου καὶ τὸ δικό μου, ὅλοι πὺν φάγαρε στὸ σπῖτι, ἡ γειτονιά καὶ οἱ φίλοι,

οἱ αὐλητρίδες καὶ οἱ αὐλητές, οἱ κιθαρίστριες καὶ οἱ κιθαριστές, ἓνα ἀμέτρητο πλῆθος χαρούμενου κόσμου, πήραν τὶς θέσεις τους πίσω ἀπὸ τὴν ἀμαξα καὶ ξεκινήσαμε.

Ὁ κόσμος πὺν ἦταν μαζωμένος ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μεριὰ τοῦ δρόμου, μᾶς πετοῦσε λουλούδια, στάρι, σῦκα γιὰ νὰ μᾶς εὐχηθεῖ «βῖον ἀνθόσπαρτον, μακροζωίαν καὶ προκοπήν». Ἐμεῖς συγκινημένοι χαιρετούσαμε.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ μᾶς περιμένει στὴ γωνία τοῦ δρόμου. Στολισμένο μὲ στεφάνια δάφνης, ἐλιάς καὶ γιρλάντες κισσοῦ, περιμένει νὰ προστατέψει τὴ χαρὰ μας.

Οἱ ἀνθρωποὶ εἴμαστε πονηροί. Οἱ γυναῖκες ἔχουν τὶς δικές τους πονηριές. Οἱ ἄντρες δὲν πᾶμε πίσω. Μάλιστα τὶς πονηριές μας τὶς ντύνουμε μὲ σύμβολα. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺν γίναμε ἐμεῖς ἀφεντάδες στὸ σπῖτι καὶ στὴ ζωὴ τῶν γυναικῶν θέλουμε διαρκῶς νὰ τοὺς θυμίζουμε δτι εἴμαστε οἱ δυνατοί, οἱ δοξασμένοι κι δτι αὐτὲς δὲν ἔχουν νὰ κάμουν τίποτα καλύτερο ἀπὸ τὸ νὰ μὴ τὸ ξεχνοῦν. Αὐτὴ τὴν ἐννοια ἔχουν τὰ στεφάνια τῆς δάφνης καὶ τῆς ἐλιάς. Ὅσο γιὰ τὸν κισσὸ, συμβολίζει τὸ στενὸ δεσμὸ πὺν πρέπει νὰ ἐνώνει τὸ ἀντρίγγονο. Φυσικά, ὁ ἄντρας εἶναι ὁ βράχος καὶ ἡ γυναίκα τὸ χαριτωμένο, ἀδύναμο φυτὸ πὺν κολλᾷ ἀπάνω του ζητώντας τὴν προστασία του.

Μὲ ξεκούφαναν τὰ τραγούδια τῆς συνοδείας.

Μόλις κοντοζυγώσαμε στὸ δόλωτο σπῖτι μας, ἡ μάνα ἦταν θρονιασμένη στὴν πόρτα. Κρατᾷ λαμπάδα στὸ χέρι. Ἐνα νέο κύμα ἀπὸ σῦκα, ζαχαρωτὰ καὶ ἐλιές μᾶς χτύπησε στὰ κεφάλια. Πάνω ἀπὸ τὴν πόρτα ἕνας κόπανος πὺν κοπανᾷ τὸ σιτάρι μᾶς θυμίζει δτι ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θὰ ἀρχίσει μιὰ καινούργια περίοδος δραστηριότητος.

Ἡ μάνα μᾶς ὁδήγησε μπροστὰ στὴν Ἐστία. Ἡ νύφη στάθηκε ἀκίνητη. Τὴν κατάβρεξαν μὲ ἁγιασμὸ κι αὐτὴ ἄγγιξε τὴν ἱερὴ φωτιά. Μᾶς κατάκλυσαν εὐχὲς καὶ μοιραστήκαμε μὲ τὴ γυναίκα μου ἓνα πλακοῦντα, ψωμί καὶ λίγους καρπούς. Οἱ γέροι κάνανε σπονδὴ καὶ δέηση στοὺς θεοὺς τοῦ σπιτιοῦ γιὰ νὰ καλοδεχτοῦν τὸ νέο μέλος τῆς οἰκογένειας. Ἄν εἴμαστε Θηβαῖοι θὰ καίγαμε τὸν ἄξονα τῆς ἀμαξας πὺν μᾶς ἔφερε. Ἐνα χαρούμενο τσοῦρνο ἀπὸ ἀγόρια καὶ κορίτσια στεφανωμένα μὲ διατσέντα τραγουδοῦν.

Ἡ μάνα μου κρατᾷ τὴ λαμπάδα μὲ τὸ ἓνα χέρι καὶ μὲ τὸ ἄλλο τραβάει τὴ νύφη πρὸς τὸ δωμάτιο πὺν προορίζεται γιὰ μᾶς.

Ἡ μάνα ἔφυγε. Κλείδωσε τὴν πόρτα. Τὸ τρεμάμενο φῶς δημιουργεῖ μυστηριακὴ ἀτμόσφαιρα. Τὰ ἐπιθαλάμια τραγούδια πὺν οἱ νέοι καὶ οἱ κοπέλλες τραγουδοῦν ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τὴν κάνουν πὺν μυστηριακὴ. Ἡ γυναίκα μου τρέμει. Ρίγη τρέχουν ξαγνιασμένα σ' ὅλο μου τὸ σῶμα. Τὸ ξέσκεπο πρόσωπο τῆς γυναίκας μου εἶναι κατακόκκινο. Παίρνω τὸ βάζο μὲ τὸ κυδῶνι γλυκὸ καὶ τῆς τὸ προσφέρω. Δαγκῶνω κι ἐγὼ. Μᾶς θυμίζει δτι πρέπει νὰ ἀρχίσουμε γλυκειὰ κι εὐχάριστη ὁμιλία. Τραβῶ τὴν κουρτίνα πὺν κρύβει τὸ μυριόπλουμισμένο καὶ ἀνθοστολισμένο κρεβάτι μας.

Τὰ γῶτα ἔχουν σβήσει. Στὸ σκοτάδι φεγγαροβλᾶνε τὰ σώ-

ματά μας. Τό σκοτάδι γεμίζει από τούς γλυκούς ηχούς τῶν τραγουδιῶν.

«ὦ κοπέλλα μας, τώρα εἶσαι πιά γυναίκα. Ὅταν τὴν αὐτὴν θὰ πορευόμαστε στοὺς λευκῶνες γιὰ νὰ μαζέψουμε μυρωμένα λουλούδια καὶ νὰ πλέξουμε στεφάνια μ' αὐτά, οἱ καρδιές μας θὰ βαρυναστενάζουν καὶ θὰ λαχταροῦν, ὅπως τὸ ἀρνάκι τὸ γάλα τῆς μάνας του».

«Ἀὐριο δταν...».

«Ἀφροδίτη, βασίλισσα ἀνάμεσα στὶς θεές. Ἐρωτα, παντοδύναμη. Ἐρωτα νικητὴ. Ὑμέναιε, πηγὴ ζωῆς. Νευρὸ μου, κύτταξε τὴ γυναίκα σου· σῆκω πιά, χαϊδεμένο παιδί τῆς Ἀφροδίτης· εὐτυχισμένη σύζυγε· ἡ δροσινὰ τῆς γυναίκας σου, ἡ χάρη καὶ οἱ ὁμορφιές της τὴν κάνουν νὰ λάμπει ἀνάμεσα σ' ὅλες τὶς γυναῖκες. Τὸ τριαντάφυλλο εἶναι ὁ βυσιλιάς τῶν λουλουδιῶν καὶ ἡ γυναίκα σου εἶναι ἓνα τριαντάφυλλο...»

Πόσο γρήγορα περνᾷ ἡ νύχτα! Θὰ καθίσουμε τώρα γιὰ νὰ δεχθοῦμε τὶς ἐπισκέψεις συγγενῶν καὶ φίλων· καὶ τὰ δῶρα τους· καὶ τὴν προίκα τῆς γυναίκας μου καὶ τὰ προικιά.

ΤΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ πὺν θὰ δώσει ὁ πατέρας τὸ βράδι γιὰ νὰ γιορτάσουμε τὸ γάμο μου δὲν θὰ εἶναι ἐκεῖνο πὺν ὀνειρεύομαι. Δὲν θὰ εἶναι, βέβαια, φυλετικό. Σίγουρα, ὅμως, θὰ εἶναι ὁλόκληρη ἡ φρατρίδα. Ὅλα τὰ ἔξοδα θὰ εἶναι τοῦ πατέρα. Καὶ ὅλη ἡ οἰκογένεια—ἀντρες καὶ γυναῖκες—θὰ πάρουν μέρος σ' αὐτὸ μὴ καὶ θὰ γίνῃ γιὰ τὸ γάμο μου.

Ἐφύγα νωρὴς ἀπὸ τὸ σπίτι. Πῆγα στὸ κοινεῖο. Ἐπρεπε νὰ σιαχτῶ γιατί εἰμαι στρατασιαρισμένος. Ἐχουν θρονιασθεῖ ἐκεῖ πάρα πολλοὶ φίλοι, γείτονες καὶ γνωστοί. Ὡσπὺν νὰ ἔρθῃ ἡ σειρά μου νὰ μὲ περιποιηθεῖ ὁ κουρέας καὶ τί δὲν ἄκουσα. Ἐνας φιλόσοφος, ἀπὸ τούς τόσους πὺν κυκλοφοροῦν τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀνέπτυξε διάφορες θεωρίες γιὰ τὸ γάμο, γιὰ τὴ σχέση του μὲ τὰ ἀστρα καὶ ἐπέμενε κυρίως στὴν ἀνάπτυξη τοῦ θέματος «ὁ γάμος ὡς κοινωνικὴ σχέση». Ἡ συζήτηση φούντωσε. Θὰ τραβοῦσε πολὺν ἀκόμα ἂν ἓνας νεοφερμένος δὲν ἔφερνε νέα γιὰ τὶς ἀγορές σταριοῦ τῆς Αἰγύπτου. Ἐγὼ βιαζόμουν. Ἐχω ἀρχίσει νὰ νευριάζω μὲ τὴν πολυλογία τοῦ κουρέα. Φοβᾶμαι μήπως μὲ χιλιόκοψει. Κρατᾷ ἀπειλητικὰ τὸ ξυράφι του καὶ κάνει ἐπικίνδυνες χειρονομίες ὑπογραμμίζοντας τὴν ἀτέλειωτη κουβέντα του. Τὸ ψαλίδι δουλεύει λιγότερο ἀπὸ τὴ γλῶσσα του.

Ὅταν ἀρχισε, ὅμως, νὰ διηγείται τὶς περιπέτειές του μὲ μὴ πόση τῆς δεκάρας ἦταν ἀπόλαυση. Ὅλοι τὸ ξέρουμε ὅτι ἡ πόλη εἶναι γεμάτη πορνεία. Οἱ πορνοτελῶνες γεμίζουν τὰ ταμεία τοῦ κράτους μὲ τὸ φόρο κύκλον ἐργασιῶν αὐτῶν τῶν κατωστημάτων. Τελευταῖα, μάλιστα, μερικὲς μαστροποὶ εἶχαν ἀπειλήσει ἀπεργία ἂν δὲν λιγότευε ἡ φορολογία. Γιὰ νὰ προκαλέσουν τὴ συμπάθεια τοῦ κοινοῦ εἶχαν γράψῃ σὲ πινακίδες τὸ καθαρὸ κέρδος πὺν τοὺς ἔμενε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀφαίρεση τῶν κρατικῶν φόρων καὶ τοῦ ποσοστοῦ πὺν ἔπαιρναν οἱ «προστάτες». Ὅλα ἐπειθάν ὅτι βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ χρεωκοπία τῆς πολιτικῆς τῶν ἀρχόντων σ' αὐτὸ τὸν τομέα.

Αὐτὸ ἀνησύχησε τοὺς φρόνιμους νοικοκυραίους, τοὺς ἀξιο

πρεπεῖς ἀστούς. Σκέφτηκαν ὅτι ἂν θὰ ἔκλειναν τὰ πορνεία ὁ πῆρχε μεγάλος κίνδυνος νὰ στραφεῖ ἡ δραστηριότητα τῶν νέων πρὸς τὶς γυναῖκες τους καὶ τὶς θυγατέρες τους, ὁπότε... Ἐνῶ τώρα ἐξοθύναν ἐκεῖ καὶ τὰ σπῖτια εἶχαν τὴν ἡσχία τους. Ὅση εἶχαν... Μὲ τὴν ἐπέμβασι τοὺς πέτυχαν μείωση τῆς φορολογίας. Τὸ παιδί τοῦ κοινεῖου, πιτσιρίκος μὲ ἀστραφτερά μάτια, ἔβαλε ξαφνικὰ τὶς φωνές:

—Ἐρχεται! Ἄχ μάνα μου!

Ὅλοι πεταχτήκαμε στὸ περιστήλιο. Σκεφτήκαμε ὅτι θὰ ἦταν ἡ πρεσβεία τῆς Φοινίκης πὺν εἶχε φτάσει στὴν Ἀθήνα χιτὲς γιὰ νὰ κάμει συμφωνία γιὰ τὸ σιτάρι. Ἀξίζει νὰ τὴν δεῖ κανεὶς! Λένε—ἐγὼ δὲν τὴν εἶδα—ὅτι εἶναι ὅλοι τοὺς ὁμορφάνθρωποι, ντυμένοι μὲ ὁλόκληρη περιουσία καὶ ὅτι ἡ συνοδεία τους θὰ ἀγόραζε ὅλα τὰ χτήματα τῆς Ἀθήνας ἂν διέθετε μόνο τὰ κοσμήματά της. Ἀξίζει νὰ τοὺς δεῖ κανεὶς! Εἶχε προγραμματισθεῖ ἐμφάνισή τους σὲ ἐκτακτὴ ἐκκλησία καθὼς καὶ παρουσίαση θεατρικῶν ἔργων στὸ Θέατρο τοῦ Λιονύσου. Ἄλλο πρᾶγμα εἶναι, ὅμως, αὐτὲς οἱ ἐπίσημες ἐμφανίσεις καὶ ἄλλο νὰ τοὺς βλέπεις νὰ περπατοῦν στοὺς δρόμους τῆς πόλης.

Στὴ γωνία τοῦ δρόμου ἔσκασε μύτη, ἀντὶ γιὰ τὴν πρεσβεία, μιὰ ἐταῖρα καινοτομοφορμένη στὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὴ Μίλητο. Ὅλες οἱ πρεσβεῖες πῆγαν ξαφνικὰ κατ' ἀνέμον. Πῶς δὲν τὴν ἔχει πνίξει ἡ Ἀφροδίτη ἀπὸ ζήλεια, εἶναι μυστήριο.

Ἐνας ξανθὸς ἄγγελος—ἡ δαίμονας;—μόλις ἀγγίζει τὸ χῶμα μὲ τὰ πόδια της πὺν εἶναι ἀληθινὰ κομποτεχνήματα. Μια γαλάζια κορδέλλα κρατᾷ τὸ χρυσάφι τῶν μαλλιῶν της. Ἐνας χρυσὸς ἀητὸς τὴν κορδέλλα. Ἐνα κομμὸ μέτωπο, ὁπὸ γραμμένα φρύδια. Δυὸ γαλάζια μάτια, μεγάλα ἀμύγδαλα, ὁλόνοιχτα, ρουφούν καὶ ἀναβρῶζουν φῶς. Ἡ Χάρη δὲν εἶναι, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι, πιὸ ὠραία. Ἡ χάρη εἶν' αὐτὴ· εἶναι ἡ νεράιδα πὺν σειέται καὶ λυγίεται τυλιγμένη σ' ἀραχνόφανε χιτῶνα, σ' ἀρώματα καὶ ἀναστεναγμούς. Ἡ λεοπάρδαλη πὺν τὴ συνόδενε δὲν ἔκαν τέτοια λυγίσματα.

«Σὲ περιμένω», εἶναι τὸ ἀποτύπωμα πὺν ἀφήνει τὸ σαντάλι της. «Σὲ περιμένω», «Σὲ περιμένω». Μιὰ ἀτέλειωτη ἐπὶ κλήση «σὲ περιμένω». Ἐμένα, ὅμως, μὲ περιμένει, ἐπὶ τοῦ παρόντος, ἡ γυναίκα μου. Ἀργότερα θὰ ἴδωμε. Τώρα, τὰ μέσα μου δὲν μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ κάμω τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὸ ν' ἀκούω ἀπὸ ἓνα φίλο ἐδῶ στὸ κοινεῖο τὴν περιγραφή τοῦ συμπόσιου πὺν ἔγινε προχτὲς βράδυ στὸ σπῖτι της.

«ΡΕΦΕΝΙΖΟΝΤΑΣ καὶ μὴ ἀμαρτάνοντας. Ἐτσι εἶχε ἀποφασισθεῖ νὰ γίνῃ τὸ συμπόσιο στὸ σπῖτι τῆς μικρῆς. Ὁ γέρος πὺν τὴν ἔχει, ἐπέμενε νὰ κάμει αὐτὸς τὰ ἔξοδα· δὲν δεχτήκαμε· εἶχαμε τοὺς λόγους μας.

Πῆγα ἀπὸ τοὺς τελευταίους, μὲ τὸ δοῦλο μου. Εἶχα πάρει τὸ λουτρό μου στὸ σπῖτι. Μὲ ὑποδέχτηκαν ὁ γέρος καὶ ἡ Γαλήνη. Δὲν ἄφισαν τὸ δοῦλο μου νὰ μοῦ πλύνῃ τὰ πόδια· ἤρθε μιὰ μικρὴ σκλάβα· εἶπα νὰ μὴν τέλειωνε ποτὲ· τί χέρι ἦταν αὐτό· σὰν πούπουλο· σὰν πνοή.

Τὸ πάτωμα ἦταν στρωμένο μὲ περικτὰ χαλιά καὶ τέ κερεβάτι πὺν θὰ ξάπλωνε, μὲ τομάρια καὶ μαλακὰ μαξιλάρια. Οἱ δοῦλες—ἀφέντισσες θὰ γίνουν· σὲ λίγο, νὰ τὸ θυμηθῇτε, τί

είναι τούτη ή ώρα πού τò λεω—μάς έπλυναν τὰ χέρια μέσα σε άσημένιες κούπες. Στο μικρό τραπέζακι τοποθέτησαν άσημένιους μικρούς δίσκους με μαλακό ζυμαρί για τò σκούπισμα τών χειριών. Τρεις μαθητευόμενες έταίρες, τρεις νεράιδες, μπήκαν κρατώντας τρεις κρατήρες για νά κάμουμε τις τρεις σπονδές στο Δία και τούς ήρωες.

»Οι νεράιδες έσπρωξαν μπροστά μας τὰ χαμηλά τραπέζια. Στα μικρά με τò ένα πόδι σέρβιραν στρείδια, μύδια, καλόγνωμες, άχινούς, λάχανο με μιὰ κούπα γλυκό ποτό. "Όλα αυτά για νά μās άνοίξουν τήν όρεξη.

»Η δική μου όρεξη ήταν όλάνοιχτη. Οι μαθητευόμενες έταίρες...

»Όταν σέρβιραν στα μεγαλύτερα τραπέζια με τὰ δυò και τὰ τρία πόδια τούς μεξέδες τò ροδοκόκκινο κρέας, δέν μου έκανε καρδιά ν' άγγίξω. "Ενοιωθα τήν επιθυμία ν' άρπάξω, νά δαγκώσω, νά καταβροχθίσω αυτή τή ζωντανή, ρόδινη σάρκα πού σπαρτάριζε λαχταριστή κάτω από τούς άραχνούφαντους πέπλους.

»Με συγκρατούσε ή μουσική. Η Γαλήνη είχε φροντίσει, νά κοιρντίσει μιὰ μουσική γλυκεια πού γαλήνευε τις τρικυμίες.

Η ώρα κυλάει μέσα στη μουσική, στο φαί, στην έκλεκτή παρέα. Η συζήτηση για τò ώραίο και τò άληθινò έχει ανέβει σε ύψηλά επίπεδα. Η Γαλήνη με τή βαθειά της μόρφωση τή διευθύνει με μαστοριά. "Όλα τὰ άλλα έχουν σβήσει. Νοιώθεις τήν ανάγκη νά σβήσεις τή φωτιά πού καίει μέσα σου με γλυκό μαύρο κρασί.

»Η συζήτηση πάει νά τελειώσει. Η νύχτα έχει προχωρήσει. Τις αλήτριδες και τις κιθαρίστριες σιμώνουν χορευτρίες. Κίνηση ανάλαφρη βηματισμοί διστακτικοί. άρώματα λεπτά. Άπλώνω τò χέρι. Οι ρυθμοί της μουσικής επιταχύνονται ανεπαίσθητα. οι ρυθμοί αλλάζουν. οι ήχοι γίνονται πολλò δξύτεροι. ή παρουσία τών σωμάτων τών χορευτριών πιò ύλκη. οι χορευτρίες κινούνται ταχύτερα. οι πέπλοι πέφτουν. τὰ σώματα τεντώνονται σάν τόξα. τὰ σώματα λάμπουν στο μισοσκόταδο. τὰ σώματα γίνονται άνήσυχες φλόγες. λαμπαδιάζουν. καίγονται. οι αύλοι ούρλιάζουν. τὰ σώματα στροβιλίζονται στους ρυθμούς και στην ένταση τού πάθους. "Όλα μέσα μας καταρρέουν. όλα έχουν γίνει φωτιά. χορευτρίες. αλήτριδες. συμποσιαζόμενοι. έταίρες. ρυθμοί. άπλώνω...»

Έγειρε στο θρόνο τού κούρφιου άπλωσε τὰ χέρια του. Ώστερα τò έφερε στο μέρος της καρδιάς. κατόπιν στο λαιμό του. έμεινε άκίνητος. Έχουμε σνεπαρθεί. Περιμένουμε τή συνέχεια. νοιώθουμε δυσφορία γιατί έδωσε στην κίνηση διάρκεια περισσότερη απ' όση είμαστε σε θέση ν' άνεχθούμε. "Όταν παρατράβηξε ή αναπαράσταση τότε μόνο καταλάβαμε.

ΕΥΛΟΓΗΜΕΝΟΣ από τούς θεούς εκείνος πού δέχεται τò θάνατο τήν ώρα πού όλη του ή ύπαρξη είναι πλημμυρισμένη απ' ό,τι πιò ώραίο έχει νά τού προσφέρει ή ζωή.

Αυτή τή σκέψη έκανα μόλις αντίληφθηκα ότι ο φιλόσοφος ήταν νεκρός. Τò σώμα, τò πρόσωπο, τὰ χείλη, τὰ μάτια, είναι γεμάτα από τή χαρά της ζωής ακόμα.

"Όταν, όμως, τόν άγγιξα, όλα έκαναν μιὰ απότομη στρο-

φή. Τò σώμα μου σφίχτηκε. πήρε τη στάση της άμυνας. οι σκέψεις μου άναταράχτηκαν.

Έφυγε για τò μεγάλο ταξίδι ο φίλος. Δέν άρρώστησε. και στο σπίτι του πού τόν μεταφέραμε δέν έχουν κρεμάσει κλωνάρια από παλιούρια και δάφνη. Ούτε οι ήρεεις διάβασαν εύχες και ο ίδιος δέν έλεγε τις τελευταίες του θελήσεις στους δικούς του. Αυτοί τού έκλεισαν τὰ μάτια και τò στόμα. σκέπασαν τò πρόσωπό του. τόν έλουσαν. τόν μύρωσαν με λάδι, τόν έντυσαν λαμπρά και τόν στεφάνωσαν. Στην πόρτα της αύλης τοποθέτησαν μεγάλο άγγείο με νερό φερμένο από γειτονικό σπίτι για νά ραντίζονται όσοι έμπαιναν και όσοι έβγαιναν από τò σπίτι. Ξορκισμένα νά είναι τὰ κακά δαιμόνια πού θρονιάστηκαν σ' αυτό.

Η δημόσια έκθεση τού νεκρού κράτησε τρεις ήμέρες. Ήταν κάπως σπουδαίο πρόσωπο. Οι δικοί του τόν μοιρολογούν. Έμεις τόν αποχαιρετούμε με λύπη όπως τόν βλέπουμε ξαπλωμένο με τὰ πόδια του γυρισμένα κατά τήν πόρτα. Άπ' αυτήν τόν βγάλαμε τήν τρίτη ήμέρα, πριν ακόμα σκάσει ο ήλιος, για νά μη μολύνει ο θάνατος τις άκτίες. Τού φύτεψαν τò νόμισμα στο στόμα και τò γλυκό με τò μέλι ήταν βαλμένο στη θέση του. Μπροστά προχωρούν οι μοιρολογίστρες και οι αλήτριδες. Πίσω από τò νεκρό, ντυμένοι στα μαύρα ακολουθούν οι σερτικοί συγγενείς, πολλò λυπημένοι όπως δείχνουν τὰ κομμένα τους μυλλιά. Πιò πίσω περπατούν οι γυναίκες. Δέν έπρεπε νά περπατούν μπροστά. Κηδεία, πένθος, λύπη, βέβαια, αλλά οι γυναίκες είναι γυναίκες και ο πειρασμός κεντάει τήν ώρα πού δέν τò περιμένεις.

Φτάσαμε στο ιδιόκτητο χωράφι τού μακαρίτη, εκεί πού είχε άφίσει παραγγελία, κάποτε, νά τόν κάψουν. Κλαδιά από δάφνη, μυρτιά, κέδρο και κυπαρίσσι είχαν έτοιμαστεί τοποθετημένα σε τετράγωνο. Ανάφτηκε φωτιά και σε λίγο όλα έγιναν στάχτη. Οι συγγενείς μάξωσαν τή στάχτη. έπλυναν με κρασί τὰ κόκκαλα. Τά έβαλαν σ' άσημένια στάμνα πού τύλιξαν με μαύρο ύφασμα. τήν αποθέσαμε στον οικογενειακό τάφο στον Κεοσημικό.

Ο ΚΑΙΡΟΣ κυλάει γεμάτος από τις σκotoύρες. Άποφασίσαμε νά πāμε με μερικούς φίλους για κυνήγι. Θα σκοτώσουμε άγριο-κάτσικα στην Πάρνηθα. Τò σκυλί μου είναι Άμοργιανò, μανού-λα καημένη γι' αυτό τò κυνήγι. Τò άκούω πού άλνυχάει υπό τώρα.

Άπό τò δρόμο άκούγεται φασαρία. Κάτι συμβαίνει. Οι ντελάληδες ξεσκίζουν τ' αυτιά με τις φωνές τους. Άναγγέλλουν έκκλησία τού Δήμου. Έκτακτη. Θέμα: «Άτόκροση εισβολής τών έχθρòν».

Ο πόλεμος κηρύχθηκε. Έτοιμασίες. Κλάματα. Φεύγουμε με τόν αδελφό και τούς δούλους μας. "Όταν ή Άθήνα κινδυνεύει, οι Άθηναίοι πολεμούν.

ΕΔΩ σταματά ή αφήγηση. Ο Άλεξανδρινός γραμματικός πού τήν έχει αντιγράψει στον πάπυρο δέν σημειώνει τίποτα για τόν συγγραφέα και για τήν τύχη του. Φοβάμαι ότι δέν ξαναγύρισε στο σπίτι του. Τόν έφαγε ο πόλεμος.

